PROZA-BLOEMLEZING.

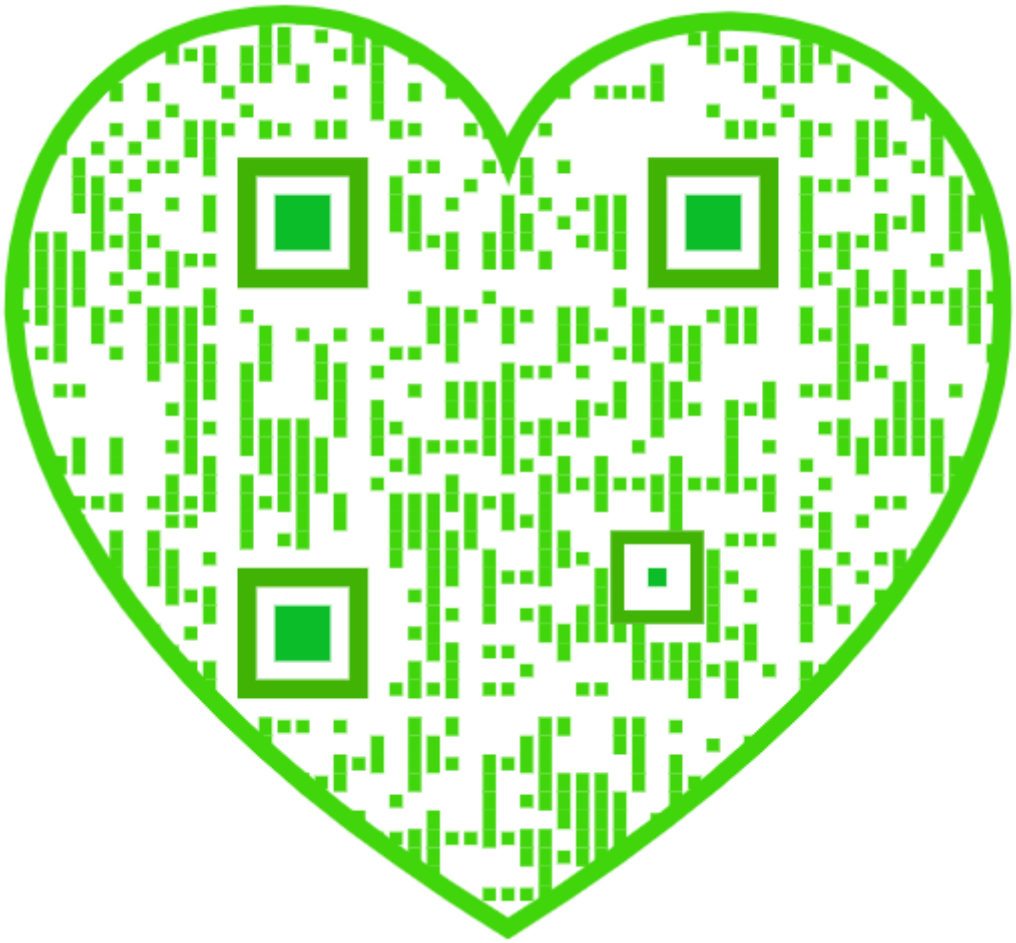

BLOEMLEZING

UIT DE WERKEN VAN

NEDERLANDSCHE PROZASCHRIJVERS

VAN DEN NIEUWEREN TIJD.

VERZAMELD ONDER TOEZICHT EN MET MEDEWERKING VAN

H. DE VEER,
Directeur der Hoogere Burgerschool te Delft.

Eerste Deel.

SCHIEDAM,
H. A. M. ROELANTS.
1868.

VOORREDE.

Sinds den dag, waarop Professor Simons en Geel op de meest ridderlijke wijze samen een lans braken voor de eer van hun geliefkoosd genre, is 't ijdel te twisten over de vraag of de poëzie of wel 't proza den voorrang verdient. Deze vraag heeft zich opgelost in deze nuchtere en kalme overtuiging, dat goed proza beter is dan slechte poëzie en omgekeerd, terwijl goede poëzie en goed proza elk in haar soort verdienstelijk zijn..... eene overtuiging, wier vrucht kostelijker is dan ze schijnt. Wij hebben veel gewonnen, als er weer een afgetrokken vraagstuk minder op de lijst staat. Bovendien heeft meer bepaald 't proza ontegenzeggelijk bij deze uitkomst goede zaken gedaan. 't Is nu met de poëzie op eene

lijn geplaatst. Vroeger stond 't in de schatting van het algemeen ver beneden haar. Poëzie was alles. Proza was niets. Proza kon iedereen schrijven; met een weinigje oefening schreven alle klerken van het raadhuis zelfs onberispelijk proza; na een paar maanden studie in Vossius en eene klassieke opleiding kon men het zelfs nog verder dan 't onberispelijke brengen. Alles hing hier maar af van geduld en vlijt. Dat er ook bij 't proza een ruim veld voor het genie geopend is, zagen maar weinigen; dat ook 't proza zijne melodie heeft, hoorden slechts enkelen; en niet groot was 't getal van hen, die den invloed van het proza op de ontwikkeling van een volk wisten te waardeeren, die een oog hadden voor de teere en bevallige bewegingen van den kunstvorm, dien men alleen in den slordigen briefstijl of het stijve secretaris-pak kende.

Nog in 1828 schreef een beroemd Engelsch letterkundige, die zich geheel op de hoogte van onze toestanden geplaatst had:

„Het ontbreekt der Nederlandsche letterkunde nergens meerder aan, dan aan een genoegzaam getal van geschied-, roman-, proeven- en zedekundige schrijvers, welke de rijmlooze taal van hun Vaderland bevrijden van de onzuiverheden, waarmede de dagelijksche verkeering haar bevlekt. Nauwelijks zal men kunnen gelooven, dat, wanneer iemand in den gemeenzamen omgang, wat zeg ik? zelfs in eenen geletterden kring, zich durft onthouden van het gebruik der ontelbare Gallicismen, welke gedreigd hebben het land te overstroomen, hij voor eenen onverdragelijken pedant aangezien en als zoodanig behandeld zou worden. Jammerlijk ontbreekt het der Hollandsche taal aan goede prozaschrijvers."

Waarlijk, men heeft vroeger het proza groot onrecht gedaan en zich zelf daardoor beroofd van het beste en edelste

werktuig voor het zekere en volledige waarnemen van den stand der ontwikkeling zoowel van volken als van bijzondere personen.

Geef mij al de prozawerken uit 't een of ander tijdperk der historie — en ik zal u dat tijdperk beschrijven in zijn denken en spreken, zijn smaak en gevoel; geef mij alles, wat deze of gene geschreven heeft, en ik zou u zijn beeld kunnen teekenen, als ik volkomen meester was van penseel en verf, in staat om mijne gedachten in volkomen zuiverheid uit te drukken. Het proza is de thermometer der beschaving. Lach en traan, humor en ernst, oppervlakkigheid en diepzinnigheid, trasgheid van geest en veerkracht.... al wat een tijdperk kenmerkt, vernedert of verhoogt, brandmerkt of bekranst, vindt ge in het proza dier dagen terug — want terwijl de dichter in zijne kunstvormen de eigenaardige onafhankelijkheid van het genie steeds tracht te handhaven, verliest de keurigste prozaschrijver nooit zijne roeping, om duidelijk en verstaanbaar tot zijne tijdgenooten te spreken, geheel en al uit het oog.

Zie hier dus mijns inziens een van de voornaamste voordeelen eener bloemlezing van prozawerken. Zij kan voor den geschiedvorscher een goudmijn zijn, terwijl zij in hare nederigheid alleen voor tijdkorting en streeling van den smaak optreedt. Daarvoor is 't evenwel een noodzakelijk vereischte, dat ze geen mengelmoes van prozageschriften zij, dat men bij de rangschikking der stof niet bloot de soortverdeeling tot grondslag kieze. Alleen de chronologisch-aesthetische verdeeling kan aan zulk een bloemlezing hare hoogere waarde geven.

Aan deze voorwaarden voldoet, dunkt mij, de hier volgende bloemlezing van Nederlandsche prozaschrijvers van den nieu-

weren tijd, die onder mijn toezicht en met mijne medewerking door de Heeren J. C. KESLER JR. en J. C. SANDER, Hoofdonderwijzers te Delft en te Schiedam, is samengesteld. Deze heeren hebben de bewijzen gegeven, dat het hun aan tact en goeden smaak niet ontbreekt.

Volgens het vastgestelde plan zal het werkje, wanneer het compleet is, één geheel vormen, waaruit, voor zoover dit binnen zoo klein bestek mogelijk is, het karakter en de gang onzer jongere en jongste letterkunde zal blijken.

't Eerste gedeelte zal loopen over de laatste twintig jaren der vorige eeuw. De hoofdfiguur van dat tijdperk is de beminnelijke Wolff en Deken, een tweetal schrijfsters, die voor ons één zijn, en die, terwijl zij op 't gebied van den Hollandschen roman de eerste schreden hebben gezet, als humoristen waardige opvolgsters van Van Effen en tijdgenooten van Van Woensel waren. Zonder het tijdvak, waarin haar eene eereplaats gegeven is, te beheerschen, wijzen hare prozawerken beter dan eenig ander het fiere ontwaken van den letterkundigen geest aan. Zij staan aan den ingang, om reeds aanstonds te protesteeren tegen de beschuldiging, dat ons Nederlandsch proza niet bevallig, geestig en los kan zijn. De schrijvers, die in het eerste stukje op de beide dames volgen, worden door haren voorgang als 't ware gedwongen om het beste te leveren, wat zij hebben voortgebracht. Dit is door ons bij de gedane keus niet uit het oog verloren.

Het tweede stukje van deze bloemlezing zal tot 't jaar 1814 loopen en omvat dus het tijdperk, waarin ons vaderland vernederd werd door vreemde overheersching, maar door het lijden leerde zich op te heffen en ook op het gebied der letterkunde zich zelf genoeg te zijn. Dit is het tijdperk van Van

der Palm, van het wel wat numereuze en hooggezwollen, maar tevens zoo fiere en krachtvolle proza; het tijdperk van de tribune en den kansel, den breeden volzin en de kunstig gebouwde periode. Ofschoon niet zoo levendig en geestig als het vorige, is dit tijdvak meer vrij van vreemden invloed en model, een tijdvak van ernst en diep besef van 'tgeen aan eene zelfstandige, vrije natie past.

In de derde hoofdafdeeling, die het geheele tijdperk van onze vereeniging met België omvat, zoeken wij vergeefs naar eene hoofdfiguur. Wel vinden wij in 't Noorden een man als Hamaker, in 't Zuiden Willems, en voelen de neiging om hen tot de typen van hun tijdperk te kiezen, maar hun invloed is daardoor binnen te kleinen kring beperkt of te kortstondig. Wij houden ons dus hier alleen aan de chronologie vast en aan de omstandigheid, dat wij in dit tijdperk van eene Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkunde mogen spreken.

Voor de vierde afdeeling hebben wij het oog voornamelijk op de Gids gehad, zeker én naar den vorm én naar den inhoud de beste vertegenwoordiger van het jongste Holland in zijne waardigste uitingen. Vooral ten opzichte van taal en stijl heeft de Gids recht op een eigen plaats in onze letterkunde.

't Nut van de behandeling der stof op de wijze, hier door mij kort uiteengezet, springt in 't oog. Ofschoon het woord hoofdfiguren niet moet worden opgevat als een voorkeur, een eerepalm aan enkelen gegeven, bevat het denkbeeld toch meer dan door het cijfer der uitgegeven geschriften of de massa verkochte exemplaren kan worden aangeduid. Wij bedoelen er mee, dat onze letterkunde ook in de gekozen korte perioden een

belangrijken weg doorloopen heeft en menige wending heeft gemaakt. Het woord hoofdfiguur beteekent hier: de schrijver of vereeniging van schrijvers, die 't zuiverst den geest, de richting en den smaak der tijdgenooten heeft uitgedrukt — niets meer en niets minder.

Ik zal mij verheugen, als mijne aanbevelende voorrede het debiet van dit gedeelte van ROELANTS' Pantbéon vermeerderen mag. Ik beveel 't met volle overtuiging aan de vrienden der Nederlandsche letterkunde aan. Vooral voor de leerlingen der Hoogere Burgerscholen, omtrent wier behoefte ik mee spreken mag, acht ik deze bloemlezing van groot belang. Ik neem daarom de vrijheid de aandacht mijner medeleeraren der Nederlandsche taal en letterkunde er zeer bepaald op te vestigen.

DELFT, Mei 1868. H. DE VEER.

INHOUD.

Blz.

E. WOLFF-BECKER EN A. DEKEN.

Beschrijving van het koninkrijk der Poëzy 1
Nicht Woelwater 5
Blijmoedigheid 10
Brieven aan H. Vollenhoven. 12
Aan F. A. van Hall 20
Uit de Levensgeschiedenis van Sara Burgerhart . . . 21

MR. H. VAN WIJN.

Uit de Historische en Letterkundige Avondstonden . . 56

S. STIJL.

De Brand van den Amsterdamschen Schouwburg . . . 63
De Nederlanders ter Zee 67

Blz.

J. LUBLINK DE JONGE.

Brief over het Puntdicht 72
Regelen voor den Criticus 88

H. VAN ALPHEN.

Over de middelen ter verbetering van onze Poëzy . . 91

J. VAN DER ROEST.

Natuurbeschouwing 95

J. DE KRUIJFF.

Uit de Lofrede op C. P. Hooft 100
Alva's Schrikbewind.
Hooft als Regent.

R. FEITH.

Over de Waarschijnlijkheid. 107

A. FOKKE SIMONSZ.

Een Droom 114
Al wat wenschelijk is! 117

P. VAN WOENSEL.

Twee groote masten op een schip 124
Mijne politieke Confessie 126
Fragmenten eener verongelukte Voorreden 128
Het Reizen. — Deszelfs Voor- en Nadeelen 134
Constantinopolen 136
Wetten, Zeden en Gebruiken der Turken 138

Mr. W. BILDERDIJK.

Aan J. C. Baronesse de Lanoij, te Geertruidenberg . 142

blz.
Aan P. J. Uylenbroek, te Amsterdam 146
Aan Ds. Gerard Outhuys, te Minnertsga 152

MR. E. LUZAC.

Verscheide oorzaken van den aanwas des Koophandels en Scheepvaart 154
Verval van Hollands magt 158

J. BELLAMY.

Brief aan mijne Zuster K.— 161
Vrouwendeugd 172

J. HAAFNER.

De Olifant 179
Gevecht van Olifanten 183
De Ronkedoor, of afgeslagen Olifant. 184
Ontmoeting met eenen Beer 186
De onverwachte voldoening. 189

J. KANTELAAR.

Over het Herdersdicht 199
Lofrede op H. A. Schultens 208
Advys tot ondersteuning, enz. 212

G. BRENDER à BRANDIS.

Over den Luim 215

J. HERINGA Ez.

Het betamend gebruik der Vrijheid 222

JERONIMO DE BOSCH.

Uit de Lofrede op Oosterdijk 227
De Godsdienst noodzakelijk voor eenen Staat. 239

Blz.

J. H. VAN SWINDEN.

De ware Wijsheid 232

W. E. DE PERPONCHER.

Over den aart en 't wezen van het Schoone 236

Mr. M. TEMMINCK.

Uit de Lofrede op Scheele 242

E. WOLFF-BECKER EN A. DEKEN.

BESCHRIJVING VAN HET KONINKRIJK DER POËZY.

(NAAR HET FRANSCH.)

Dit rijk is groot en zeer volkrijk. Het is verdeeld in hooge en laage poëzy, gelyk het grootste gedeelte onzer provinciën. De hooge poëzy wordt bewoond door staatige, droefgeestige en stuursche lieden, die eene taal spreeken, welke, met betrekking tot de andere provinciën der poëzy, dezelfde is als het bas-Breton voor het overige van Vrankryk. Al het gebeomte van de hooge poëzy reikt tot aan de wolken. De paarden zijn hier van meer prijs dan die, die ons uit Barbaryen gezonden worden, ze zijn sneller dan de winden; en schoon de vrouwen hier fraai zijn, daar is echter tusschen haar en de zon geene gelykheid.

De groote stad, die u door de kaart, aan de zyde van die hooge gebergten vertoond wordt, is de hoofdstad van deeze provincie; ze heet Poëme épique. Ze is gebouwd op eenen zeer rotsagtigen en onvruchtbaaren grond, en men geeft zich haast geene moeite, om dien te bewerken. Ze is van eene verdrietige uitgestrektheid; men heeft verscheiden dagen werk, om

ze te doorwandelen. Men vindt, er uitgaande, altoos menschen, die elkander vermoorden; in plaats, dat, als men door de Roman (de voorstad van Poëme Epique, en nog veel grooter dan de stad) gaat, men altoos lieden ontmoet, die zeer vrolyk zijn en zig gereed maken om te trouwen.

De gebergten van de Tragédie zijn ook in deeze provincie; zy zijn scherp en steil, en ze hebben verschrikkelyke diepten. Zo dat wel het meeste volk in de valleyen woont, daar zy zich zeer wel by vinden. Men ontdekt ook op dit gebergte zeer schoone ruïnes van oude steden, en men brengt van tijd tot tijd dezelver bouwsteenen in de valeyen, om er nieuwe steden van te maaken; want men bouwt haast nimmer zo hoog meer.

De laage poëzy begrijpt veel laag moerassig land; het Burlesque is er de hoofdstad. Zy legt in zeer modderige streeken. De grooten spreeken hier als het gemeen volk, en al de inwoonders zijn gebooren kwakzalvers en bootzemaakers. De Comedie is eene stad die veel aangenamer gelegen is; maar zy legt zeer digt by het Burlesque, en het verkeer, dat zy met die stad heeft, is haar nadeelig.

Ik bid u, ziet eens in deeze kaart, welke groote en onbewoonde plaatsen 'er zijn, tusschen de hooge en laage poëzy. Het zijn de eenzame dreven van het gezond verstand. In deeze geheele uitgestrektheid, vindt men geen eenige stad, alleenlijk eenige hutten, die zeer verre van elkander zijn. Het land is van binnen zeer schoon en vruchtbaar; maar men moet zich niet verwonderen, dat er zo weinig menschen in gevonden worden; want de toegang is aan alle zyden zeer moeilyk, de wegen zijn naauw en ongemaklyk, en men vindt 'er zeer zelden lieden, om 'er ons den weg in te wyzen.

Voeg hier by, dat dit land grenst aan eene provincie, daar verre de meeste lieden hun reis staaken, om dat zy zeer aangenaam voorkoomt, en men zich des de moeite niet wil geeven, om in het verblijf van 't gezond verstand door te dringen, 't Is de provincie der valsche gedachten. Men treedt hier niet dan op bloemen; alles lacht hier aan, alles betoovert hier; maar 't geene 't ongemaklykst is, is dit: de grond is zo los, dat men er gedurig in zinkt, en haast geen voet zetten

kan. De Elégie is hier de voornaamste stad; men hoort hier niets dan klaagende lieden; maar men zegt, dat zy klaagende zich verblyden. De stad is aan alle zyden omringt van rotsen en bosschaziën, daar de inwoonders zich alleen vertreeden, en ze tot vertrouwden van alle haare geheimen neemen; en nog zijn ze dikwyls zo bevreesd, verraden te zullen worden, dat ze haar het zwygen beveelen. Het land der poëzy wordt door twee rivieren bevochtigd. De eene is de riviere van het rijm, die zijn oorsprong heeft aan den voet van het gebergte der rèverie. Dit gebergte heeft zulke verhevene punten, dat zy zich in de wolken verbergen. Men noemt die punten de verhevene gedachten. Verscheiden beklimmen die steiltens, door eene bovennatuurlyke kragt; maar men ziet er een oneindig getal van boven neêr tuimelen, die zich reeds op zekere hoogte verheven hadden, en wier val de spotterny opwekt van hen, die in 't eerst zonder ze te kennen, er zich over verwonderden. Er zijn ook, aan den voet dier bergen, zeer groote pleinen, die de terrassen der laage gedagten heeten. Men ziet hier altoos veel volks, dat zich vertreedt; aan 't eind deezer terrassen zijn de hoolen der diepe rèveries. Zy, die hier in afklimmen, merken het niet, en begraaven zich zo vast in hunne rèveries, dat zy zich hier vinden zonder 'er aan te denken. Deeze hoolen zijn vol draaiwegen die hen verbijsteren, en men zou niet gelooven, wat moeite zy zich geeven om er uit te koomen. Op die zelfde terrassen zijn zekere lieden, die niet als op zeer gemakkelyke wegen wandelen; die wegen noemt men de wegen van de natuurlyke gedachten. Zy spotten met hun, die willen opklimmen tot de hoogtens der verhevene gedachten, en met zulken, die hun verblijf houden op de pleinen der laage denkbeelden. Ze hadden gelijk, zo ze zelf niet afdwaalden; maar zy bezwyken al zo ras voor de verzoeking, om te treeden in een luisterrijk paleis, dat 'er niet verre van af is dat der Badinerie. Naauwlyks is men er in, of, in plaats van de natuurlyke gedachten, die men van te vooren hadt, heeft men 'er geene als laage kruipende. En bygevolg, zy, die de gemakkelyke wegen niet verlaaten, zijn de redelykste van allen; zy verheffen zich niet meer als zy moeten, en het gezond verstand is altoos in hunne gedachten.

Behalve de rivier, van welke ik spreek, is 'er nog eene: de rivier der reden; deeze twee rivieren, leggen zeer wijd van elkander, en gelijk zy een zeer onderscheiden loop hebben, kan men die niet vereenigen als door kanaalen, welken eenen grooten arbeid vereischen. Men kan ook die kanaalen op alle plaatsen der rivieren niet leggen; want daar is eene plaats in de rivier van het rijm, die met die der reden overeen koomt, en dat is, om dat verscheiden steden, op de rivier van het rijm gelegen, geen de minste gemeenschap met de reden kunnen hebben, als daar zijn, onder anderen, zekere soort van fransche vaersen: la Ballade, le Vizelai en le Chant Royal, welke moeite men zich hier toe ook geeft. Te meer, 't is nodig, dat die kanaalen, door de verblijfplaatsen van 't gezond verstand heenen schieten, en gelijk men uit de kaart zien kan, dit is haast een onbekend land. Het rijm is eene groote rivier, wier loop zeer oneffen is, en veele bogten heeft. Zy is vol gevaerlyke sprongen voor hen, die het waagen om ze te bevaaren; daar, in tegendeel, de loop der andere rivier zeer regt en effen is; maar zy is niet geschikt voor allerleie vaartuigen.

In het land der poëzy is een zeer donker bosch; de straalen der zon booren er nimmer door. 't Is het bosch du Galamathias; de boomen zijn dik, digt, en door elkander gegroeid. Het bosch is zo oud, dat het een zaak van godsdienst is, aan deszelfs boomen niet te raaken, en 't is niet waarschijnlyk, dat men het ooit zal uitrooyen. Men verdwaalt 'er schielyk in, en men gelooft niet, dat men verdwaalt. Het is vervuld met onzichtbaare doolhoven, daar niemand uit te rug kan koomen. 't Is in dit bosch, daar de rivier der reden zich verliest.

De groote provincie der naarvolging is zeer onvruchtbaar, en brengt niets voort. De inwoonders zijn zeer arm, en oogsten in de velden hunner nabuuren; daar zijn er echter eenigen, die zich door dat middel hebben weeten te verrijken.

De poëzy is zeer koud aan de kant van het Noorden, en bygevolg is het land hier best bevolkt. De steden zijn hier l'Acrostiche, l'Anagramme, en les Bout-rimés.

Eindelyk in de zee, die den staat der poëzy aan de eene zyde bepaalt, is het eiland Satire, omringd wordende van

onstuimige golven; men vindt hier veele zouten, en voornamelyk het zwarte zout. De meeste stroomen van dit eiland gelijken den Nijl: de bronnen zijn onbekend, maar het geene men er vooral opmerkt, is, dat er geen zoet water te vinden is.

Een gedeelte deezer zee noemt men de Archipel der beuzelingen; het zijn een zeker getal kleine eilandjes naast elkander gelegen; en het schijnt, dat de natuur zich hier in vermaakt, gelijk als in de Egeesche zee. De voornaamste zijn de eilandjes der Madrigaux, der Chansons, en der Impromptus. Men kan zeggen, dat er niets ligter is, als die eilandjes, dewijl zy allen op het water vloeyen.

NICHT WOELWATER.

De vriendelyke wijs, waarop gy met my gelieft om te gaan, stelt u aan my meer voor in het beminlyke licht eener waarde vriendin, dan wel op den afstand van hoogeëerde tante: ik schrijf dan aan u, zo als gy my bevolen hebt! maar ik heb u droevige dingen te schrijven: ik kan myn verdriet niet overzien, zedert ik by nicht Woelwater gelogeert ben. Wat leven is dat hier! En dat voor my, die uit zulk een stil, geschikt, vrolyk, wel ingestelt huishouden koome! Nu, gy zult my niet weêr bepraten om hier naar toe te gaan, hoor! om al nichts groote schatten doe ik het niet; neen, nooit weêr. Zo myne zusters de proef er van nemen, zy zullen my gelijk geven. Maar ik schrijf zo wilt, zo verward! laat ik u, myne lieve tante, dan maar een verhaal geven van myne ontmoeting.

Ik ging vroeg in de ogtend-schuit, en by hare aankomst een koets voor my bestelt vindende, ging ik daar in, met niets dan myn breizak belast. Ter plaatse myner destinatie gekomen zijnde, hield hy stil. „Rijd voort, man," zei ik, „wy moeten hier niet zijn:" want ik meende dat wy voor een publiek logement waren (gy weet, tante, dat nichts huis eene grootsche vertooning maakt), omdat ik zulk een gedraaf van volk, van knegts en meiden op de stoep en in 't voorhuis zag, die elkander toeschreeuwden, en zo veel te doen hadden, alsof de prins

met een groot gevolg daar alle oogenblik verwagt wierdt. De keukenmeid, onderwijl haar smeerige handen aan een slip van haar boezelaar afveegende, riep: „ga wat voort, Pieter!" en Pieter schreeuwde daarop: „kan ik zes dingen gelijk doen?" Midden in dat geweld keek ik uit het portier, want de man verzekerde my, dat daar mevrouw de weduwe Woelwater woonde, en kwam nicht, door den voor my byna onuitoogbaren gang aanwaggelen, gedost in een morsige stoffen sac, met groote bloemen, en de eene hand in de zyde; onder al dat geweld al heenen brommende: „hede, daar is nicht Cootje al!" Ik zat nog al in statie in myne koets. „Willem, Willem!" „Wat blieft mifrauw?" „Doe het portier eens open, jongen!" Willem deedt zo; daar stapte nicht uit de koets; doch moest op de stoep blyven staan, want al nichts knegts, meiden, naaysters, werksters, waren, geloof ik, geroepen, om een breizak en myn klein koffertje, dat de besteller toen juist hier bragt, aan te nemen. Eerst had ik al dispuut over het betalen van de koets en het koffertje! want nicht wilde het betalen. Ik zwichtte, en raakte eindelyk in het voorhuis. Terwijl nicht aan een der gaapstokken van meiden zei: „Lijs! breng jy die breizak eens op de groene bovenkamer, weetje meid, daar myn nicht Grietje laast logeerde? en hang hem aan de regterzijd van het toilet; en jy, Pieter! ga met dat koffertje ook op de kamer; maar neen! jelui mans bent geen zier zindelyk, geef het Lijsje aan de deur maar aan." Daarop ging Lijs en Pieter, hos klos, hos klos, naar boven met myne bagage, en ik arriveerde in nichts superbe zijdkamer.

Daar zat ik omtrent een half kwartier alleen, en begon ik reeds my zelf te beklagen, dat ik er was! Nicht verscheen eindelyk met een: „excuseer my, nicht! maar het volk is zoo dom; men dient het wel met duim en vinger alles in te stampen. Ik zeg altijd: die booyen kan houden is gelukkig, maar die ze niet noodig heeft, is nog gelukkiger. Wat zal men doen? Als 't redelyk is, moet men het loven. Allemaal menschen, nicht! zo als myn man zaliger plagt te zeggen. Wie is volmaakt? — Pieternel! Pieternel! geef nicht eens een stoof; wel myn lieve nicht! zit je nog zonder stoof? Nu nicht! ik hiet je van harten welkom; waar zal ik nicht meede dienen?" —

„Ik zou liefst niets gebruiken, zo ik die vryheid heb." — „Pieternel, Pieternel! kookt het water? wy zullen een kopje koffy drinken; heb je wel melk in huis? geef de verlakte kan maar. Of zal nicht liever een glaasje malaga verkiezen? Kom, ja! je moet myn malaga eens proeven; ze is zeer, extra goed." — „Lieve nicht, ik bedank u, ik gebruik nooit iets vóór den middag." — „Willem! geef eens kelkjes op een blaadje." — Onderwijl wierdt er braaf aan een dikke bos sleutels gerammelt, waaronder nicht, mag ik zeggen, gebukt gaat. „Heer, jongen, nou moest je ook een stukje koek of een anysbeschuitje gegeven hebben: ik moet ook alles zeggen: jy beboorde zoo wijs te zijn uit je zelf." Willem te post om beschuiten. Lijs komt onderwijl met de koffy binnen. „Och Lijs! wat doen wy nou ook met koffy, meid?" — „Mevrouw heeft het immers zo belast?" — „Heb ik, kind? nu, 't kan wel zijn; ik weet door al die drukte zelf niet wat ik zeg! Neem ze maar weg. Nicht zal er niet van gediert zijn; en roep Stijntje, de stijfster, om die te helpen uitdrinken." Lijs verdween op katrollen; en Willem kwam met een blad vol koek, beschuit, en banket enz. „Zou jy wel geloven, nicht, dat de schel nog niet stil gestaan heeft, van van morgen zes uren af? dan komt de slager, dan de bakker, dan de groenvrouw, dan de melkboer; en dat gaat zo zonder ophouden; ik zeg menigmaal: ik begrijp niet, hoe de dames visites kunnen doen; ik heb er de tijd niet toe. Zou je wel geloven, kind! dat ik nu al in geen drie weken in de kerk geweest ben? Onze Lijs is een goeye meid, maar een teutster! altoos tijds genoeg; myn keukenmeid, Kniertje, kan nog wel wat doen, maar ze maakt te veel omslag. Pieternel zal ik laten gaan; ze doet niet als heen en weêr slenteren: Willem"... daar wierdt nicht in hare aandoenelyke oratie gestoort: „Mevrouw! daar is de knegt van den tuinman." — „Zie je wel nicht? zo is 't. Zeg dat hy maar agter gaat, ik zal zo komen." Nu dacht ik, zal ik eens adem haalen! maar neen, de oude dame bleef: „ik zal nu eens een oogenblik by je gaan zitten nicht." Zy deedt zo! doch blies, en proeste zo geweldig, dat ik myn kelkje moest weg nemen. Toen aan 't afvegen van haar zweet (excuseer my dit, tante! 't is om by myn origineel te blyven), aan 't snuiven, aan 't snuiten; toen weêr

op, om de deur toe te doen; maar dit was te benaauwt; op weêr, en de deur open! „wel hede, nicht! ik heb nog geen tijd gehad om naar moeder te vragen; hoe vaart moeder?" zeer wel nicht! „en" — my in de rede vallende — „en hoe is 't nu met vader?" ook zeer wel. „En met de broêrs en zusters" ook zo, nicht! „en wil Betje nog niet trouwen?" Zy zegt neen, nicht; en dewijl zy een vryer heeft, die zy nemen mag, denk ik dat zy de waarheid zegt. „Praatjes, praatjes! ik heb wel meer zulke meisjes gekent; hoor nicht, als de regte Joseph komt, zal Maria wel volgen; ha, ha! Maar ei, lieve nicht! kijk eens op uw orloge, myn huisklok is van zijn stel en ik heb gister avond vergeten myn orloge op te winden." 't Is vijf minuten voor twee, nicht; „wat zeg je daar? vijf minuten voor twee? lieve vader! waar blijft de tijd? en daar is nog geen pietercely in huis." Lingelingeling! aan de schel. „Willem loop gaauw om pietercely; maar je moet je geen verlept goed in de handen laaten steken; en zeg dat Pieter vast messen slijpt; zeg aan Lijs, dat die vast klarigheid voor de tafel maakt; want als die begint, heeft zy nog niet gedaan. Lijsje! daar heb ik nog vergeten schoon tafelgoed te krygen. Kom meid, let nu eens wél op: op de gele agterkamer, in den hoek, by de porceleinkas, staat een lâtafel; daar is de sleutel; nu, in de tweede of derde laade, daar wil ik afzijn, ligt een tafellaken met vier- en twintig servetten, gemerkt: P. K. Y., 't is nog uit den boêl van myn man zaligers oom, Gysbert of Mattys; dat is my vergeten; nu 't komt 'er ook niet op aan; breng jy, Lijsje! dat tafellaken met die servetten eens hier." Lijs naar boven; de meid is naauwlyks op den trap, of nicht schommelt haar na: „Lijs, Lijs! kom maar weêr af, ik zal het zelf krygen: ik bedenk my, zy liggen in myn mahoniehouten kabinet; ga maar je tafelbakje gereed maken." Daarop hoorde ik nicht, met Willem en Lijs, in de binnenkamer de tafel dekken; eindelyk was alles in order, zo men meende; want het bleek naderhand, dat het brood en het bier vergeten waren; en ik wierd aan tafel verzogt. Een schoteltje met dopertjes, een met bloemkool, een met boerenboontjes, en een met bessenvlaâ, nevens een (aangebrand) schijfje, en tot dessert aardbeziën, kersen, boter, beschuit, zuiker, kaas, en drie of vier dunne pannekoekjes, maakten eene

maaltijd uit, waarom den geheelen voormiddag vijf menschen, behalven nicht, zich in 't zweet gelopen, en tot hijgens toe vermoeit hadden; en nicht was zo moede, dat zy naauwlyks kon eeten, hoewel zy al voort praatte. Met dezelfde drukte raakten wy ten zes uuren aan het thee drinken, en ten halftwaleven aan ons souper, bestaande in sla en het koud schijfje van 's middags.

Zo, myn lieve tante! is het hier alle daag met zeer weinig verandering; liet de oude vrouw my nog maar alleen, ik zou myn verdriet weg lezen; doch ik moet altoos by haar zijn. Zy vertelt my alles wat zy gedaan heeft, doet, en doen zal; ik ben geen vijf minuten op myn kamer, of 't is: „hede nicht, kom toch beneden! wat doe je zo alleen?" dan is 'er eens een Poolschen-rijksdag over het stuuren van de wasch, die eerst over zes weken zal afgaan; nu moet ik met nicht overleggen ('t is nu, weet gy, July) hoeneer zy de najaars uithaaling zal vast stellen; ik moet hooren, hoe zy alle hare gezegden met spreekwoorden bevestigt, en hare schempreden uitslaat op die vrouwen, die tijd hebben, om een boek in de handen te nemen of ergens eens uit, en naar toe te gaan.

Deezen morgen heb ik laaten zeggen, dat ik zeer onpasselyk ben; en 't is ook zo, de verandering is te groot: een stil doch werkzaam leven, in een ruim buitenhuis, onder het oog myner moeder, en met myne broeders en zusters, of dit verward Babels leven! Ik kan 't niet uitstaan, ik ken hier geen een mensch, en al kende ik iemand, zou nicht my toestaan in deeze groote stad alleen uit te rijden? om geen duizenden! 't Spijt my zelf; want de vrouw is niet kwaad; integendeel, zy heeft goede hoedanigheden, is niet gierig, niet knorrig, niet heerschzuchtig; maar, zo ik dus vry durf spreken, 't is een onkundig mensch, dat nergens smaak in hebbende, en nergens van wetende, en echter zeer werkzaam zijnde, zich zelf bezigheden maakt, en die, zonder de minste order alles te gelijk doende, ook alles in de war jaagt.

O, hoe verlang ik naar huis! welk een onderscheid tusschen haar en myne geëerde moeder! onze huishouding is zwaar. Wy hebben maar drie bedienden, en hoe wel geschikt is alles! wat hebben wy nog een tijd over! By ons gaat geen uur verlooren; ten vijf uuren zitten wy al te ontbyten; terwijl vader

ons allen iets voorleest, en wy onze handen bezigheden geven, vliegt het eerste van den dag om; doch is niet voorby zonder wel gebruikt te zijn... Maar wat begin ik? Gy, myne lieve tante! weet dit immers alles. O, kunt gy niet iets uitdenken, om my hier van daan te krygen? anders vrees ik, dat ik hier nog wel veertien daag zal moeten koekeloeren, in een geraas, een verwarring, die my half mal maakt. Ik ben, met alle hoogachting, enz.

BLIJMOEDIGHEID.

I.

Myne jonge Vriendin!

Waarom zoudt gy uwe blymoedige zielsgesteltheid niet involgen? geen mensch, dat wel denkt (en over anderen moet gy u niet een oogenblik bekommeren), zal dit wraaken, wanneer het u kent, en weet, dat een zeer goed oordeel uwe bedrijven bestiert. Zommige benijden u een der beste giften der natuur, en zouden gaarne zien, dat gy óók misdeelde in een goed, 't welke zy niet kunnen genieten. 't Zou my bedroeven zo zy in staat waren, ééne uwer zagte trekken te verdiepen, of uw geest een oogenblik te bewolken! De blymoedigheid is onschatbaar; zy maakt hare bezitters gelukkig, zo wel als hen, die met hare gunstelingen omgaan. Zy is de grootste bevalligheid der jeugd, en de eenigste aangenaamheid, welke den ouderdom bijblijft. Zy is de vyandin der treurigheid; de vreugd stelt zich niet sterker tegen het verdriet. Zelden vindt men de blymoedigheid by den zieken. De vermaarde Scarron was grappig, maar ik twijffel zeer sterk daar aan, of hy vrolijk was. De ware blymoedigheid vloeit, schijnt het, met ons bloed en het beginzel des levens, door onze aderen voort. Onschuld en vryheid zijn hare liefste vriendinnen. Zy, die alleen uitwendig is, gelijkt eene dier versierde bloemen, die slegts het gezicht bedriegen. Zy is echter een weinig eigenzinnig; dikwijls behoeft men haar maar te noodigen, om van haar by-

zijn verstoken te zijn, en de verveeling komt in hare plaats. Men ontmoet in de conversatie lastige spotters en laffe praatjesmakers, die, omdat zy doen lachen, zich inbeelden, dat zy regt vrolyk zijn. Als de blymoedigheid met het verstand, de deugd, en de geoorloofde streelingen der zinnen vereenigd is, dan noem ik haar philosophie.

Behou dan uwe gelukkige gesteltheid, er kan eens een tijd komen, myn lief! waarin zy u van al zo veel, zo niet meer dienst zijn kan, dan de bedaarde en strenge voorstellen der rede. Leef altoos gelukkig, maar, hoe dit zy, dient God in blijdschap!

II.

Lieve Grietje!

Neen, vriendin! gy krijgt my niet weêr by oom Grommer. Ik heb nooit verdrietiger tijd doorgebragt; wat is er voor my toch lastiger, dan dat vergiftig knorren? Dat de man nog eens uitscheidde; maar neen, zodra zijne oogen open zijn, begint hy met dat zoete werkje, en 's avonds scheidt hy niet uit, voor dat de slaap hem de oogen sluit. Altoos misnoegd zijnde, doet hy elk door zyne bittere uitdrukkingen verdriet aan. Onze lieve tante (dat voorbeeld van geduld en zagtmoedigheid) moet zo wel zyne flinken verdragen als zyne keukenmeid. De neven en nichten beven voor hunnen vader. Nooit is 't eens wel; nooit eet men eens eene geruste beete. Hy ontziet zich niet, of er een knegt of meid by is. Betje, die wat aan de stemmige kant en wat stijfjes gekleed is, noemt hy eene bangkijkster, en die zich als een molik toetakelt. Naatje, die vrolijk en levendig is, en zich zeer aartig voordoet, is een ydeltuit en bang, dat zy geen vryer zal krijgen. Kees is een leeris van een jongen; Jan, een grootsche gek; en 't is met tante: mal moertje mal kindje. Gy kent hen allen, en weet dat de man beter kinderen heeft, dan hy verdient te hebben. Elk is bedeesd in zijn byzijn; niemand durft spreken om niet afgegraauwt te worden. Hieruit volgt, dat hy zyne kinderen niet kent; zo min hunne goede als kwade hoedanigheden, heeft hy ooit regt gezien. Is 't wel mooglyk, dat zy hem voor hunnen besten vriend erkennen?

is 't wel wonder, dat myne waarde tante niet zeer vermaakt is met zijn byzijn? Hy heeft al eens begonnen met my, omdat ik eens uit de kamer wilde gaan toen hy de pypen stelde, er byvoegende: „Oom, je kunt wel knorren, denk ik, al ben ik er niet by." En die zelfde misselyke man heeft een edelmoedig hart; hy is niet ongevoelig, hy is deugdzaam, en heeft verstand: maar al hing er myn geluk aan, ik ben bang van hem; ik kan hem onmooglyk lief hebben, al was hy duizendmaal myn vaders oudste broeder. Hy is myn oom, niets meer.

Vaarwel.

BRIEVEN AAN H. VOLLENHOVEN.

I.

Geliefde Vriend!

Deez ochtend liet uwe oude baker my verzoeken, of ik eens by haar wilde komen. Gy weet, hoe ik ben: een oud braaf mensch dienst te doen, was en blijft my altoos aangenaam. Ik kleedde my aan, en ging naar haar toe. „Wel Lijsbetje!" zei ik, „wat was er van je dienst?" — „Ja, juffrouwtje de Wolff!" zei zy, „dat kan ik zelf haast niet zeggen; maar ik zei teugen Aagtje buur, dat ik men stoute schoenen eens zou aandoen, en het keutelmeisje, dat my wel eens een klein handreikingie doet, naar je toezenden." — „Nu, Grootje! daar deed je wel aan, en je ziet wel, dat ik ook terstond kom. Ik dagt, misschien heeft de ouwe sloof wat op haar hart, dat zy my graag zeggen wilde en niet schrijven kan." — „Wel juffrouw! spreek jy van schrijven? Wel, ik heb in geen veertig jaar een pen op het pampier gezet, zo krom zijn myn vingers van de jicht, en ik heb nou al in geen ronde maand naar Gods huis geweest, zo een jicht heb ik in men bien; en Aagtje buur, die my anders vast houd, als wy uitkwispelen, zei: „Hoor, Lijsbetje! blijf jy maar in huis, want (zei ze zoo) jy hebt je tiidje wel waargenoomen; kom, ik zal eeis een Evangelie uit de Schrift voorlezen. En

Aagtje buur leest nog als een vink; nu, zy is ook jonger en onze lieve Heer maakt het met my ook wel; was ik maar zo stijf niet van de jicht, en was myn maag maar zoo gruwelyk zwak niet, en kon ik maar wat beter zien en hooren; nu, myn tijdje zal ook komen en dan zal dat alles vergeten zijn." Nu wist ik nog niet, waarom grootje my ontbooden had! Ik dagt, kom, ik moet geduld hebben. Lijsbetje zal zich misschien nog herinneren, waarom zy my liet haalen. De ouwe ziel neemt veel af; zy wordt so wat dufachtig. Daar kwam Aagtje buur uit haar kamertje; want je weet wel, myn vriend! dat de ouwe sukkels botje by botje leggen om haar eindje te krijgen, en te zamen haar potje kooken. „Wel hede juffrouw!" zei Aagtje buur, „zit je daar zo zonder stoof? Wel, wel, dat kan immers niet, Lijsbetje!" — „Ja," zei grootje, „ik heb er niet om gedagt." Aagtje, die nog heel knap voor haare jaaren is en voor Lijsbetje zorgt, haar oppast dat ik er altoos door gesticht word, vraagde of de ouwe vrouw my al gezegd had, waarom zy my had laaten ontbieden. Dit met neen beantwoord zijnde, zeide die my, dat er dees morgen een pypenmandje besteld was, en dat, hoewel er geen brief by was, zy echter geloofde dat het van u, myn vriend! kwam. „Wel," riep grootje, „van wie aêrs? Is onze menheer dan niet altijd zo een kostelyk kind geweest, en heeft hy zijn ouwe baker, al is die nu oud en arm, ooit versmaad?" Ik zei: „nu grootje! dat geloof ik ook; want ik heb zo iets, dunkt my, daarvan gehoord. Weetje van wie? Van dien langen mageren heer, die u dikwyls zo wat uit de krant komt vertellen, en je ook zeer genegen is." — „Ja, zei Lijsbetje, van myn goeie Mauwereis [1]), die ons die kerjeusde tafel in ons huishouwentje gaf; ja, dat is ook een kind, daar ik meê voor den dag mag komen; en met men Frerijk ook, die, vóór hy naar het stadhuis gaat, want hy is nu ummers ook burgemiester van den Haag, dikkels eens ankomt en dikkels een briefje van zijn weledele gestrenge mama brengt, en my dikkels een zoete mond geeft."

Aagtjebuur zag my eens aan, en 't was of zy zei: grootje

[1]) M C. van Hall.

is weêr aan 't ratelen, maar schik dat wat in. „Nu juffrouw, grootje heeft daar van mynheer Henderik 6 flesjes verstarkende wijn gekregen en kostelyke suykelaad, en nu wouwe we graag, dat juffrouw zo goed was, om mynheer Henderik en zijn mevrouw (en, riep grootje, al zijn kinders ook, want dat bennen zeker ook zukke goeie harten) en zijn mevrouw te bedanken uit onzen naam; want kijk, juffrouw! grootje steekt geen beetje in den mond of buurvrouw moet de helft hebben. En dewijl het voor u maar een aantast is, en wy het schrijven zo niet by de hand hebben, zo wouwen wy verzoeken, of je voor ons een klein briefje tot dankzeggen woudt schrijven met de dienstpresentatie en de gebiedenis. Nu, juffrouw! je zult het wel weten, hoe dat zijn moet." Gy begrijpt wel, myn vriend! dat ik dit gaarn aannam. Ik moet de ouwe sloeven recht doen: zy zijn zo dankbaar voor hetgeen men aan haar in haar ouwe dagen doet, dat ik het zo niet zeggen kan; en hoe wel ik kan nagaan, dat zy niet in zo goeien doen zijn als voor twintig jaar, zoo zie ik nooit treurige aangezichten, maar groote weltevreedenheid, en grootje is nog zo blymoedig en opgeruimd, alsof zy tot haare elbogen in 't geld tastte. „Ja," zeid ze dan zo, „ja, juffrouwtje de Wolff! ik ben dubbeld tevreeden, want onze lieve Heer maakt het over-wel met my. Wat had ik nu al veel aan waereldsch goed, als ik geen vernoegd hart had, en veel vieren en vyven?"

Vergeef my, waardste vriend! dat ik u zo lang ophoude. Zonder er meer by te voegen, noeme ik my, met de oprechtste toegenegenheid, uwe waare vriendin

BETJE WOLFF.

Verzoek myn compl. aan Mevrouw en de kinderen. — Cees zou ik nog wel kennen.

II.

Geachte en beminde Vriend!

Daar men onder de weinige menschen, waarmede men, wil men niet uit de waereld gaan, nog zo al nu en dan verkeeren moet, zo veele suure gezichten, zo veel knorrige humeuren, zo veele misnoegden, zo veele domme bedillers van al

wat geschied en voorvalt aantreft, vermids men ijzer met handen breeken wil, of, om een deftiger leenspreuk te gebruiken, wil maayen vóór den oogsttijd; — daar rust een mensch eens recht uit, word opgeheurd, ziet zijne jeugd vernieuwd als eens aarends, voelt zich met het menschdom verzoend en krijgt het leeven weder lief, wanneer hy een vriend ontmoet, op wiens gelaat de althoos bedaarde deugd zelve het vergenoegen en de blijdschap geschilderd heeft; wanneer men eens reedenen hoort voorbrengen, die geheel en al buiten verband staan met dat eeuwige afgezaagde politiek gebabbel, 't welk den burger van de Republiek der Reede, den waaren menschenvriend, reeds zo veel zotte jaaren van onze verlichte eeuw vermoeid heeft, en die ons, vrees ik, geen aas vryjer, beter, of gelukkiger gemaakt hebben. — Dit ondervonden wy, toen wy met u, onze dierbare gulle vrienden! ons eenige oogenblikken in onze laage wooning mogten onderhouden. Wy vergaaten alle gevloekte en gezeegende omwentelingen, alle de partyschappen, door de heerschzucht, de eigenbaat, de woestheid en wraak veroorzaakt. Wy vergaaten den Brit en den Franschman, Pitt en Bonaparte, Willem de Vijfde en Pieter Paulus. 't Was mooglyk voor de eerste maal in ons leeven, dat ons hart eenig denkbeeld, eenig aangevoel bekwam van de schoone woorden: vryheid, gelykheid, broeder- en zusterschap.

Keert dikwyls weder, o zalige oogenblikken! — dan, onze beste waereld is er niet zeer toe gesteld, om heel veel van die zalige oogenblikken aan te treffen. Was ik wat jonger, ik zoude er zeer voor zijn, om een zeedelyk vrymetselaarschap op te richten. Wy zouden aan den tempel der vriendschap met alle onze macht bouwen, en onze lieve vriend Vollenhoven zou grootmeester zijn. Uw lieve zoon, die ons in de laatst afgeloopen week met een bezoek vereerde, beviel ons als zyn vader: dit is alles gezegd. Maar de visiete van uwe door ons geëerbiedigde huisvrouw was ons boven alles aangenaam. Wat vrouw vertoonde immer de beminnelykste deugden met meerder waardigheid! wie prees immer de strengste plichten aan met zo veel overreedende bekoorelykheid! Ons hart klopte, by haar vertrek, nog als in de dagen onzer jeugd, van zuivere hoogachting en tedere vriendschap.

Verdienstelijke vriend! het geluk woont, zo ergens hier op aarde, in uwe kleine huisselyke republiek; geene omwentelingen, van wat aart ook, moeten ooit dezelve verstooren. Deelt iemand van harte in dit uw huiselijk geluk, het is de hartvriendin van haar, die de bestendige gevoelens van haar hart voor u op de volgende bladzyde zal uitstorten.

(AAGJE.)

(BETJE:)

Dat is niet geraaden. Ik zal maar eenvoudig zeggen, dat ik my nog over uw en het bezoek van mevrouw verheug, dat ik verlang de vier overige spruiten in oogenschijn te neemen, dat uw zoon Cóó my zo over de huizen behaagt, omdat ik niet weet, ooit liever, aangenamer jongen gezien te hebben, of die zo in perfectie l'Esprit de conversation meester is. Uw oudste zoon is ook charmant, maar Cootje en uwe dienares praatten meer dagelykschen sniksnak. Als hij weêr komt, heb ik hem beloofd bollebuisjes voor hem te bakken, en dan zal hy, met een servet en bord op zijn schoot, by grootje aan de yzere pot zitten eten; beiden met de bril op. Hoor, Heintje! 't is dan maar een jongen om op te sluiten, opdat hy niet gaauw heenvliege. — Nu, wysheid der natiën!

Juffrouw Doll krijgt my niet meer; en Van Hall, die alles voor my had opgeloopen en geconditioneert, vloekt struiken uit den grond, wijl zy my te leur stelde; ik, die om het lieve brood zit te vertaalen, dat ik groen en blaauw word, en zonder goede menschen het niet zoude redden; te meer daar Aagt meest altoos in doktors handen is en voorleden jaar in de 60 *f* verdoctord heeft! C'est egáál, zeid de Engelschman; ik hou, even als de Zeeusche leeuw, al worstelend het hoofd booven, en zal toonen, dat in deezen bespiegeling betrachting is.

Jonge, wat ben ik in myn tuin, omdat ik zo al zachtjes naar myn eeuwig huis pampel, en rusten zal van al den arbeid, die ik onder de zon hebbe gearbeid. Gy gelooft niet, welk eene milionaire ik ben in teleurstellingen en ondervindingen! Het resultaat, daar uit getrokken, is — 't is alles wiske de waske, en niet waard, dat een wijs mensch daar zijn hoofd

mede breekt. Voor 't overige leef ik hier een volmaakt gelukkig leeven, omdat ik met liefde en achting door de beste menschen hier bezogt en verzocht worde; stel Van Rooyen, Van Hall, Van Leiden (de anderen kent gy niet) vooraan. Zo gy iets doen kunt in de zaak van grootvader Imhoff — doe het; het komt nu haast op de proppen, en Van Hall, die getrouwe vriend, werkt hier onder den grond. Want dit heeft zijn reden. Zo gy my eens by gelegenheid wat Engelsche oude nieuwspapieren wilt zenden, volgens uwe vriendelyke belefte, of Hoogduitsche, of beiden, gy zult my vriendschap doen; want ik geef thans geen geld uit voor hetgeen geen brood en is; en indien gy den inliggende eens wilde laten bezorgen, die man is ook een best vriend van my, en maakte dat ik 8 jaar ontbeuden weduwtractement kreeg, toen de revolutie daar was. O, wat zijn er goede, beste, braeve menschen! Wie zou om enkelde schurken misanthrope worden? Omhels allen, die de uwe zijn, voor uwe oude vriendinnen

's Hage 13 Juni 1800. Betje en Aagje.

Myn compl. aan David Miggel.

III.

Dierbaare Vriend!

Zo lang ik denken kon, vond ik althoos eene der sterkste bewijzen voor onze voortduuring, na de slooping onzes lichaams, en de toenemende volmaaktheid van onzen staat in de treurige ondervinding, hoe weinig onze zuiverste, edelste zedelyke genietingen van ons zelf, van onze poogingen afhangen; hoe zeldzaam onze redelykste begeertens, door onzen Schepper zelven als in onze natuur ingeweeven, vervuld worden; hoe wisselvallig, hoe onbestendig zelf de vermaaken der deugd zijn. Wy dorsten naar kennis, en naar ons vermoeid en afgeblokt te hebben, krijgen wy naauwlyks eenig begrip, hoe oneindig veel er te weeten is; en op ons eerste school werden wy afgesneden, zonder bynaar eenige andere waarheid geleerd te hebben, dan dat wy sterflyk zijn. Wy ontmoeten op het midden van onzen leevensweg eenen vriend; wy ontwaa-

ren, dat hy voor onzen smaak, voor ons verstand, voor ons hart gevormd is. Wy genieten voor eenige oogenblikken menschengeluk; maar ons lot wil, dat den eenen de rechterhand, de anderen de slinkerhand kiest, om zijn verblijf te neemen. Dorpen, vlekken, steeden, zeeën scheiden ons van den vriend onzer keusen, om ons in Kedar en Mezeg, in Kamschatka of... in een zothuis te plaatsen, daar men van vreede spreekende met den oorlog bedrijgd word, het gezond verstand niet eens de nieuwschierigheid opwekt en men, om geduld te worden, den verachtelyken rol van een nar moet spelen... Dan, kunnen wy de vriendschap niet onderhouden en aankweeken door eene hartelyke briefwisseling? Gezegend zij de schrijfkunst! dat men den uitvinder der posten een eerezuil oprichten; de vriendschap heeft geen minder verplichting aan hem dan den koopman. Maar helaas! naar weinig vluchtige jaaren loopen wy de brenger der goede boodschappen te gemoet, en vinden in hem de boode des doods. Dat wy ons troosten, myn vriend! de oneindige Goedheid wilde niet, dat onze reedelyke begeertens onze pijnigsters zouden worden. Wy maakten hier slechts kennis, om aan de andere zijde van het graf vrienden te worden; ook met betrekking tot de vriendschap zullen wy in de eeuwigheid maayen, 't geen wy hier gezaaid hebben. „Wat is Aagt verbaazend ernstig!" denkt gy mooglyk. Dan, hoe zou ik uw hart onteeren, indien ik dacht, dat gy, daar ik over de vriendschap schrijf, iets anders dan ernst verwagten zou.

Ik ben thans ontslaagen van u te zeggen, dat uwen brief ons ten hoogsten aangenaam was; alleen spijt het ons, dat gy zooveel moeite gehad hebt met den ingeslooten brief, en echter moeten wy u nogmaals met denzelven belasten. Mijn heer Van den Velde is dezelfde, die gy gekend hebt en te Hoorn woonde. Hy is na de landing der Engelschen in Amsteldam koomen woonen. Wy hebben hem, toen wy by u logeerden, aldaar gesprooken, en indien my mijn geheugen niet bedriegd (zeggen de pedanten), hy ons gezegd, dat hy gehuurd had op de Heerengragt by de Oude Spiegelstraat. Mooglyk is hy in Amsteldam als notaris niet bekend. Juffrouw Dóll weet zijn woonplaatsch wel, maar wy willen nu niet gaarne aan haar ver-

plichting hebben; niet uit kinderachtige ligtgeraaktheid, maar omdat wy ons niet aan een onvriendelyk antwoord waagen willen. Onze lieve Bethje zoude gaarne aan haar waarde Heintje schrijven, maar heeft het te druk met vertaalen, niet om sitroenen of sinaasappelen, maar om eene beete broods en een stukske vleesch. Lekkerheden kunnen in onze pot niet. De fruiten zijn in den Haag schaars ende duur. Zy vercieren slechts de tafelen dier amttenaren, die een inkoomen van vier à vijfhonderd 's jaars, uit louter patriotismus, teegen een ambtje van tweduizend verwisseld hebben. Vaar wel, beste vriend! verzeeker uwe waarde huisvrouw van onze byzondre achting; groet uwe dochter en zoonen van ons; ontvang deezen brief door onzen hooggeschatten vriend, den eerelyken edelen menschenvriend Van Hall. Myn lieve vriendin [Betje] zegd amen op alles wat ik [Aagje] schreef, en zal deeze onderteekenen, nog vóór uwe oprechte en dankbaare vriendin.

's Hage 24 Juny 1800. BETJE en AAGTJE.

Het geen Aagtje zegt zijn waare woorden. Ik slagd Sancho (zaliger), ik heb haast geen tijd om myne — met permissie by 't kostelyke eeten — myne nagels te knippen. Niet dat ik keunegin van Baratare geworden ben; maar omdat ik, zal ik nog een duitje verdienen, moet vertaalen dat ik kikhals en des namiddags òf op den tril ga, òf menschen (die my aanstaan) ontfang. En zo blijft er dan geen tijd over om te schrijven als de vriendinne, de hooggestemde vriendinne [Aagje] het klaeren kan. Gisteren aaten wy by Kool. Of ik met die zeeven kinderen my amuseerde! Gy weet, ik maak liever kaarten huisjes voor dat klein gebeente, dan dat ik ombre of quadrille speel. O, wat zal ik u verpligt zijn, indien gy by occasie my wat oude Engelsche Reviews en Magazins en Duitsche nieuwstydingen (van voor 20 jaren) te leen zend. Nagt, lieve zeun! groet my al uwe afkoomelingen en zeg aan Cóó, dat hy my moet waarschuwen tegen dat hy bollebuisjes komt eeten. Vive la joye! [BETJE].

AAN F. A. VAN HALL.

(OPDRACHTSBRIEF DER VERTALING VAN DEN „KLEINEN LA BRUYÈRE".)

Toen ik onlangs een Catsiaantje in uw Album schreef, hoe wel begreept gy daar den zin van! Gy zaagt dat ik u niet vleide, en dit zeidet gy ook. Gy hebt gelijk, Floris! Maar weet gy ook, waarom ik u vele heilzame waarheden onder het oog bragt? Ik zal het u zeggen: omdat ik uwe vriendin ben, d. i. omdat ik het opregste deel neem in uw geluk; omdat er niets gevaarlyker is dan vleyery voor een zoo schrander en veelbelovend knaapje als gy zijt. Ja, Floris! veel, zeer veel wacht ik van u. De natuur gaf u een schoonen aanleg, naar lichaam en ziel beide, en dat aanbiddelyk Wezen, dat gy nu reeds leert eerbiedigen, gaf uw lot in handen van ouders, die op de voorbeeldigste wijs omtrent u hun pligt voldoen. Indien gy dan volhardt om het beste gebruik te maken van uwe vermogens, van de gunstige omstandigheden, waarin gy u bevindt, en van het voorbeeld dat men u geeft, dan kunt gy eens, niet alleen beroemd, maar — en dat zegt wat meer — nuttig en gelukkig zijn. Lees, maar niet te veel! lees niets, dat boven uw bevatting is en zijn moet; gy zoudt uw geheugen slechts met klanken vullen, en er geen een gezond denkbeeld door verkrijgen. Gy zijt nieuwsgierig; dat moogt gy zijn. Een kind, dat niet nieuwsgierig is, moet altijd onkundig blijven; maar gy kunt geen lectuur voor u verkiezen; laat dit gewigtig werk aan uwe ouders en aan ons over, die daartoe bevoegd zijn. — Leef voor het overige zoo dol, zoo woelachtig, zoo speelziek, als de kindschheid, de zorgeloosheid en de gezondheid eigen zijn, in de uren, die men u ter uwer uitspanning laat. Bemin uw broêrtje als uw liefste speelmakkertje, dan zult gy eens een dierbaar vriend in hem waardeeren; en meld my, hoe u het boek, waarvan ik u de vertaling toeëigen, gevalt. Gy weet wis en zeker, dat ik ben uwe goede vriendin

Den Haag, 16 July 1800. ELIZABETH BEKKER,
Wed. WOLFF.

UIT DE LEVENSGESCHIEDENIS VAN SARA BURGERHART.

MEJUFVROUW SARA BURGERHART AAN MEJUFVROUW ALETTA DE BRUNIER.

Je suis enragé op het oude wijf, — op mijne tante; ik wil geen week langer blijven; 't is of ik in de hel woon. Mijne tante heeft zeer veel van zijn Satansche Majesteits karakter; en Brecht verdient wel een schoone dienst in zijn onderaardsch rijk... Ja! bons wat aan; ik zal niet antwoorden, ik zal ook niet open doen. Sus! daar hompelt zij, al grommende, den trap weêr af. Goeije reis naar beneden! Ik moet, ma chère, u eens een scène teekenen, die u niet zal uit de hand vallen.

Woensdag voormiddag raasde zij als eene bezetene, omdat ik eenige nieuwe arias speelde. (Dat's een wijf, ook?) Zij werd geholpen door hare hottentot van een meid, die mij dorst zeggen, dat zij ook danig ontsticht was. Met wordt er gebeld. Brecht, die volmaakt een zog van een bollebuisjeswijf gelijkt, waggelde naar voor, en tante gaf mij een verbruide oorveeg, omdat ik bleef spelen. „Jufvrouw, daar is sinjeur Benjamin;" — „wel hede, laat broeder maar achter komen." Daar kwam broeder, een luije zuipzak van een kerel, in een' paarschen japon; (men zou wel zeggen, wie of zoo een verloopen slagers knecht toch een japon heeft leeren dragen.) „Welkom, broêrtje, wel hoe is het nu nog al met je?" — „'t Gaat nog al; maar men hoofd, men hoofd!" — „Wel, dat is droevig, maar je vergt je ook wat veel." — „Ja 't is mijn ambtsbezigheid; en hoe vaart zuster? Je schijnt wel wat onthutst." — „Ja, dat ben ik ook, 't is niet altijd het effen wegje, broêrtje." (Tegen Brecht) „Ei meid, is er niet wat? dan zou broeder hier maar familiaar blijven." (Tegen mij.) Toe, lieve Saartje" (was dat uit te staan, lieve Saartje, en mijn wang gloeide nog van den slag), „bak jij nou ereis schielijkjes wat dunne pannekoekjes, broeder lust ze zoo graag." Ik sloot mijn clavier en zei: 't is wel, tante. Ik ging naar de keuken en bakte helder door;

maar-ik-at-die-al-bakkende-zelve-op. Dat is de eerste trek, dien ik haar speelde, hoe zelden ik mijn genoegen krijg.

Ik moet hier alles doen, want Brecht is een lomp schepsel, en snuift sterk. Toen ging ik, terwijl Brecht in huis klungelde, de tafel dekken. Brecht eet met ons, want het is zuster Brechtje, moet je weten, Letje. Tartuffe zou een goed woord spreken, maar de vent bad (zoo noemen zij dat gehuilebalk) wel een kwartier lang. Hetgeen hij jankte, geleek veel meer naar het morrend gegnor van ondankbaar vee, dan naar de zuchten van een bewogen hart, 't geen zijnen God looft.

Ik kreeg, à l'ordinaire, eten op mijn bord. Twee schepjes groente, met een flenter koud vleesch van daags te voren. Ik spelde mijn servet voor: „als ik gelijk een kind eten krijg, moet ik ook zien, dat ik mij niet bemors." „Och, of gij een kind waart!" zei de smulpaap, die onderwijl met zijn duim en vinger de boter van de robe de chambre eener cotelette aflikte. „Dat zou heuchelijk zijn!" zei tante. „Ja wel heuchelijk!" zei zuster Bregitta. Toen kreeg ik nog wat bijeengeschraapte spinage en een stuk cottelet. Zuster Santje en broeder namen onderwijl eens in. Ik krijg nooit wijn; tante zegt, dat het niet goed is voor mij, en dat kan wel zijn, want ik ben jong en gezond. „Kom, Saartje, neem nou maar af; Brechtje is wat vermoeid; de sloof wordt oud." Ik deed zoo; zette het dessertje op. „Waar beunen de flensjes, Saartje?" — „Die bennen in mijn maag, tante." Snap, mijn servet neêr gegooid (bij ongeluk tegen broeders palmhouten pruik), en het ouweêr op mijne kamer ontweken. Gij weet, ik ben tamelijk vlug, dat mij toen te pas kwam. Knap de deur op slot. 's Avonds kwam de hottentot met een stuk brood en een glas zuur bier, er bij voegende: „dat ik het nooit kon verantwoorden, zoo als ik een vroom mensch evel plaagde." — „Scheer je van mijn kamer," zei ik, en duwde haar de deur uit. Het brood (het was goed op de flensjes), at ik op. Het bier gooide ik weg, en dronk eens uit mijn caraffe: ging vroeg te bed, en sliep als een roos. Daar aanstonds kreeg ik een boterham, met een kom thee, dat wel omspoelsel lijkt. Tante gaat uit, en wil mij voor hare oogen niet zien. Zoo zitten nu de zaken. Mogelijk geef ik u dezen wel in eigen handen, mogelijk niet: ik weet niet, hoe 't zal uitkomen.

Vast kom ik; de brief der goede weduwe heeft mij in mijn voornemen gesterkt. Ik zou al bij u geweest zijn, maar ik wacht op een brief; die brief komt niet. Ik zal, voor ik dit huis verlaat, aan haar, die ik bedoel, nog eens schrijven.... doch dat kan ik bij u even goed doen.

Ja, lieve meid, gij hebt wel kostelijk gelijk! Men moet maar wèl doen en vrolijk leven. He, wat? op die fijnen is toch geen staat te maken; echter zijn er (of jij 't niet geloofde) zulke vrome zielen onder, die, waren de hoofden dezer brave menschen zoo goed georganiseerd als hunne harten, wel zuiver en godsdienstig zijn... enfin, kort gezeid, Letje, Salomon, de wijze koning Salomon, is mijn man: men moet het goede genieten van zijn leven ende van zijn arbeid; — daar meê is dat maar uit, en afgedaan.

't Wordt donker, en ik krijg geen licht in mijne kamer; ik kan dus niet langer schrijven. Hoe zal dat gaan als ik beneden kom? Ik zal eerst tante goeden avond zeggen, en als zij dragelijk is, bij haar gaan zitten breijen; zoo niet, dan ga ik in de zijkamer, de lantaarn brandt toch in het voorhuis, open mijn clavier, en speel op 't gevoel maar weg. Maak mijn compliment aan mejufvrouw de weduwe Spilgoed, en zeg haar zoo veel gij noodig oordeelt, zoo gij dezen nog, vóór ik u omhels, in handen krijgt. Nacht, lieve ziel!

MEJUFVROUW SARA BURGERHART AAN DEN HEER ABRAHAM BLANKAART.

De steen is geworpen: ik ben 't ontvlugt, en acht het pligtmatig u alles te melden. Gisteren namiddag ben ik hier in mijn nieuw logement gearriveerd: ik zal alles vertellen.

Ik twijfel dikwijls, of tante mij deze laatste weken niet zóó geplaagd heeft, om mij dezen stap des te eerder te doen verrigten. Het volgende deed mij nog te eerder tot een besluit komen. Ik ontmoette in een franschen winkel, waar ik een paar handschoenen kocht, een mijner schoolvriendinnetjes, zekere Letje de Brunier. De vader van het lieve meisje was de heer Philips de Brunier, geen ongeacht commissionaris op Duitschland en Italiën. Ik leg haren brief aan mij, ook die der weduwe,

bij wie zij logeert, hier in, opdat gij alles zoudt weten wat er van mij bekend is. Nu de vertelling.

Gisteren middag ging tante uit eten. Ik kleedde mij aan, stak wat linnen bij mij, ook mijne juweelen, die ik van u gekregen heb vóór gij naar Frankrijk gingt, doch die ik nooit heb aan gehad, met een weinig gelds (want zij geeft mij niets, — geen duit). Brecht had de stoutheid mij te vragen, „waar ga jij heen?" — „Dat raakt jou niet." — „Dan zal je ook in huis blijven." — „Heb jij 't hart, en belet mij dat eens." Ik kan wel boos worden, maar niet kijven; en ziende dat Brecht haar talent te werk stelde, bedacht ik mij: „Brecht," zei ik, „heeft tante je die orders gegeven, dan moet ik haar de rede vragen als zij thuis komt; wat zullen wij eten?" — „Kliekjes," zei zij. — „Goed, ik heb honger: maar wij zullen tantes gezondheid eens drinken; toe meid, haal eens een flesch wijn, jij hebt zeker den sleutel." — „Ik doe niet, jufvrouw Saartje!" (nu ik van putten sprak, kreeg ik aanstonds dezen titel!) „Jij jokt, Brecht; als tante er van spreekt, zal ik haar den wijn betalen." — „Je tante heeft altoos den sleutel; maar als jufvrouw mij niet beklappen zou, ik kan er toch wel bij." — „Ik je beklappen! wel, dan moest ik wel gek zijn; krijg maar, toe, schielijk." Zij ging. Ik had al lang bemerkt, dat zuster Brechtje aan de fep was; ik tastte haar dus van de zwakke zijde aan. Doch pasjes was zij in den kelder, of ik, flink de deur in slot, en de grendels er op. Toen ging ik het huis uit, en haalde de huisdeur achter mij toe. Hoe het verder met de zusters gegaan is, weet ik niet.

Ik heb op tantes tafeltje een kaartje laten liggen, opdat zij niet ongerust zijn zoude. Zij heeft mij schrikkelijk geplaagd; mogelijk zal zij zich dit herinneren; en wat hoef ik haar te kwellen, nu ik uit hare magt ben: is 't niet waar, mijnheer!

Wat verlang ik naar een brief van u! De muzijk heb ik ontvangen. O wat zijt gij een goed man!

PS. Mijn adres zal ik hier ook bij voegen.

MEJUFVROUW SUZANNA HOFLAND AAN DEN HEER ABRAHAM BLANKAART.

De Apostel zegt, „dat wij allen omgang met zondaren niet

kunnen vermijden, want dan zouden wij buiten de wereld gaan moeten." En schoon ik mij zoo kan vinden in de woorden van dien Heiligen sukkelaar, gelijk broeder Benjamin Koning David wel eens noemt, zoo kan vinden, zeg ik, in de woorden, daar hij zegt: „ik kome niet op den weg der zondaren;" zoo vind ik het nu in mijn weg noodzakelijk, mijne oogen naar het afgodisch Frankrijk te slaan, ende mij als te begeven onder hen, die het teeken des beestes aan hun voorhoofd dragen.

Je weet, mijn zusters man vond het zoo, om u tot eersten voogd over zijne dochter te verkiezen, en hare moeder maakte mij medevoogdesse, bevelende, wil ik spreken, haar aan mijne liefde en bescherming. Daarvoor kreeg ik 's jaars een matig stuivertje van honderd halve rijertjes; och ja! dit was weinig genoeg; want het meisje was weelderigjes opgevoed; ik moest om haar nog al meer omslag maken, dan ik zoo in mijn eigen gedoente gewoon ben; och ja! maar, wat is 't? men doet veel uit liefde ende tot liefde. Had ik maar vruchten mogen zien, dan zou ik mij alles nog kunnen getroosten. Doch al mijne moeite, al mijne zorg was te vergeefs. De meid heeft een keisteenen hart, geheel voor de wereld; en zoo lang ik zoo met dat lastig zeeschip getobd en gewroet heb, ben ik zoo van mijn hart afgeweest. 't Is of de zegen uit mijn huis is. Ja, ik heb van haar kwaad humeur veel verdragen; maar ze is weg gevlugt.

Voorleden vrijdag was ik bij eene heele vrome mevrouw ten eten, met broeder Benjamin en nog ettelijke vromen, om een goed woord te spreken. Ik beval aan mijne meid, onze Brecht, op Saartje te passen. Wat gebeurt er? Ik kom 's avonds met mijn broeder welletjes en vriendelijkjes 't huis, ga naar 't zaaltje, roep, krijg geen antwoord. Eindelijk door mijn gang gaande, hoor ik iemand die roept: „jufvrouw! och jufvrouw! ik zit in den kelder." Ik doe de deur open, daar zat mijn meid in het donker opgesloten, en was zoo ontsteld, dat zij mij pasjes kon zeggen, dat die ondeugende Sare haar in den kelder gesloten had en zelve de deur was uitgegaan. De meid was zoo bezet van den drank, dat ik wel denken kan, dat zij haar die heeft ingeperst, en toen in den kelder gebragt, opdat Brechtje haar niet in hare snoode vlugt zoude beletten.

Nu is zij in een godloos huis, daar gedanst en gespeeld wordt, daar de jufvrouwen een el hoog gekapt gaan, en met alle vromen den spot drijven. Ik zou haar wel laten weêrhalen; maar ik dank den Heere, dat zij maar weg is. Nu zal ik weêr rust en stilte in mijn hutje hebben en mijn eigen wegje gaan. Maar jij moet haar straffen, dat is jou pligt. Ik eisch het volle geld tot zij trouwt, of vijfentwintig jaar is; zij is uit er zelve weggegaan: nou, dat spreekt van zelf. Ik geef u aan u zelf, en haar den Duivel over, wiens liverei zij al aan heeft. Ik snijde haar af. Zij zal geen duit van mijn goedje hebben. Nou, 't geld wacht ik op den vervaldag. Hoe heuchelijk zou het zijn, indien gij ook in onzen wijngaard arbeidde; maar uwe vervreemding van het goede laat mij niet toe, u anders dan beterschap en bekeering toe te wenschen.

DE HEER ABRAHAM BLANKAART AAN MEJUFVROUW SUZANNA HOFLAND.

Wat zegt het Hollandsche spreekwoord: „hoe later op den dag, hoe schooner volk." Maar wat heb ik met uw gelol en uw heiligen sukkelaar te doen? Wat geef ik om uw broêr Benjamin? Weet gij wat, jufvrouw Hofland, uwe heele oude voddenwinkel van kwezelarij raakt mij niets, geen oogvol. Houd uwe brieven maar t'huis, ik weet alles in 't lang en in 't breed. Het kind heeft deugdelijk gedaan. Zij moet meer geduld hebben dan ik, anders had zij zoo lang niet eens bij u gebleven; dat's maar uit. Ware ik in Amsterdam geweest, ik zou haar zelf uit uwe klaauwen gehaald hebben en in mijn huis gebragt; al hadt gij en uw volk mij braaf gelasterd, dat scheelt mij weinig. Hoe, wat hamer! denkt gij, dat ik niet weet, hoe jij haar gedaan hebt, en dat jij haar als eene zottin door de godgansche stad hebt laten loopen in ouwe konkelige kleêren, en dat voor een meisje die geld heeft, en altoos proper gekleed plag te zijn; iets dat ik ook bijster graag zien mag. Wat wil je nu daarvan hebben, he? Jij meugt waarachtig nog wel spreken van omslag! Wat heeft Saartje bij u gehad? overgeschoten klieken, en niet half haar bekomst. Weet je wat? Jij hebt het geld van eene wees met uwe smulbroêrs en fekel-

kousen verteert, en het meisje nog gebruikt om dat gespuis op te passen, dat heb je. Je meid is een dronken todde, hoor! Zij komt er genadig af. Laat zij nooit onder mijne oogen komen, wat ik ben wat poestig, ik mag geen onregt zien, dat om de hagel niet; er zullen konkels zwaaijen.

Wel leg je ook te wauwelen over afgodisch Frankrijk; en van menschen, die het teeken des beestes aan hunne voorhoofden dragen? Ik weet niet veel van al die nieuwe snofjes en modes, noch hoe die duivelderage hiet, die de dames nu alweêr opzetten; doch jij weet er ook niet veel van Maar zoo zijt gij allemaal: dat gonst en dat bromt over zottigheden, en wezenlijke zaken laat men zoo als zij zijn. Je slacht de dominees, die, als zij hunnen studeertijd verkwanseld hebben, zulk tuig op den preekstoel brengen, daar het te pas komt als een oliekoek in een treurspel. En wat bruidt het mij, al droegen de Franschjes het zevengesternte op hun hoofd? Ik ben een oud Hollander, die hier niet kom om zulke grillen, maar om mijne affaire te doen, en bemoei mij niet met het teeken des beestes, of waar zij dat opplakken; doe ook zoo, en je zult wèl doen.

Wel, ik denk dat ik zoowel in den Bijbel lees als jij, maar wie duivel heeft daar ooit van heilige sukkelaars gelezen? Broêr Benjamin is een zotte vent, hoor! En ik zou mij dood schamen, dat zou ik op mijne eer, indien ik zoo met Gods woord omsprong, en het zoo Satans gek toepaste, zoo als jij fijnen doet. Weetje wat? David was een held, die de oorlogen des Heeren voerde, en een kerel als een boom aan dorst: den reus Goliad van Gad, meen ik. Paf, daar lag hij, en David ook niet lui, als de blis er op, flink maar, zijn dikken kop afgeslagen. Dat was zeker geen sukkelaars werk, meen ik. Hij was een groot Generaal; dat klinkt je wat anders voor den snoet.

Paulus, van Paulus moet je afblijven. Paulus was de beste, de raisonnabelste man van de wereld; want hij zegt met ronde Zeeuwsche woorden: „gierigheid is afgoderij." O he! kwam die vrome Apostel eens hier, ik verzeker je (voor een kwart percent), dat hij uw huis een afgodisch huis zou noemen. Wat praat jij van een goddeloos huis? mogen de jonge dames dan niet zingen, niet spelen, als zij maar wel oppassen en braaf

zijn? En ik hou veel van de muziek, en Saartje speelt kapitaal, en ik heb haar eene heele scheepslading muziek gezonden; doch gij zult geen occasie hebben om ze op 't vuur te smijten. Wat zegje; wat bliefje; weet ik van de zaak?

Ik heb zoo veel achting voor brave vrome menschen als iemand in de wereld, maar al je gekwaak, en al je geteem is geen snuifje waard; op mijne eer, dat is het niet. Ik weet meer van joului werk der duisternis dan je denkt; ik ken dat lieflijk oefening houden; de goeijen niet te na gesproken; want ik wil allen niet met één kwast overstrijken. Maar gij en de uwen, daar heb ik den nijd op.

Wat weet zoo een luije zuipzak van Gods woord? Had hij liever voor 't lieve vaderland (en alle zoete meisjes) ossen en schapen geslagt, hij zou een veel nutter werk gedaan hebben. Hoe! hebben wij in Amsterdam dan geen wijze dominees, die werk van hunne studie maken, en kunnen wij daar niet Kokseaansche, Voetsiaansche en Lampiaansche waarheden hooren? maar neen: die goeije menschen klagen over ijverloosheid, en velen preken, God beter 't, ook voor stoelen en banken; en in jelui kamers zitten de vroompjes gepakt als haring in de ton: zoodat ik wil maar zeggen, dat ik een vijand van zulke oefeningen ben.

Hoor, als ik Burgemeester T., of een ander braaf Regent van onze stad was, ik zou Amsterdam eens terdeeg zuiveren van die onnutte broodeters. Ik zou, door de stads omroepers, met het wapen der stad op hunne bekkens geschilderd, de les van Paulus laten opkluiken: hoort, gij brave burgers en ingezetenen, hoort: „die niet werkt zal niet eten." En zulke kwanten, als broêr Benjamin, kregen logement in 't groote werkhuis, dat er zal gebouwd worden op 't Wezeper veld: wijl hij een van die borsten is, die, bij de huizen omgaande, de vrouwtjes gevangen nemen, die met zonden beladen zijn. Ik zou niet half zoo boos op jelui zijn, indien de stille zielen, die het zoo wel met het goede voor hebben, om zulk volkje niet bespot of veracht werden.

Ik heb veel gereisd en getrokken, en heb veel in Roomsche landen verkeerd, maar de papen zijn nog beter dan jijlui; en er valt evel ook niet veel op te roemen. Jij Saartje aan den

Duivel overgeven! Weet gij wel, dat hij een kwaaije gek is, en dat, als gij haar niet kunt leveren, het er wel eens heel benaauwd voor u zou kunnen uitzien? mogelijk neemt hij tante, omdat hij nichtje toch niet bekomen kan. Ken jij de weduwe, daar zij bij inwoont? Je mogt wat, een struif. Puis! tante! is het zoo goddeloos, een menuetje te dansen? Wel dat mogt jij, en broeder, en je dikke Brecht ook wel eens ondernemen om de kwade humeuren, door luiheid en lekker smullen opgegaard, uit te dampen. Zie, wij kennen malkander van voor dertig jaar; je plagt zoo vies niet van een dansje te zijn. Hoor, ik ben eens door zoo een fijnbaard schrikkelijk bedrogen, en sedert gaat er een kou over mijn lijf als ik aan jelui denk. Ik spreek niet van vrome naauwgezette lieden; dat weet jij heel wél. Wel, wie hoort er van, gij vrienden gebruikt ons, zoo als de Moussen de Christenen gebruiken, om de sabbatslampen op te steken. Ik kan 't niet knoopen, dat uwe lieve zuster besloot, u haar eenig kind toe te betrouwen. Mogelijk hebt gij zoo lang aan haar zwak hoofd liggen gonzen en huilebalken, dat zij het moest opgeven. Alles is jelui gading. En 't was nog eene zoetigheid, honderd halve rijers voor haar kostgeld. En durf jij nog van geld kikken! Hoe, wat hamer! denk je dat ik een schurk, of denk je dat ik razende dol ben? Ik ben haar voogd; zij is met mijne goedkeuring heen gegaan. Jij hebt het haar moede gemaakt. Trekken zul je, — ja! aan een askar. Wel, je bent eene overheerlijke tante! Je bent immers nu veel te oud en te leelijk om nog eens te trouwen; wat zal je met jou geld doen? Meênemen? Loop voor Joost, ontmaak het kind uw goed, zij heeft genoeg. Procederen? Ei spreek eerst den advocaat naast den Gouden Ketting eerst. Zoo die het u aanraadt, hier is je man.

Spreek niet van haar kwaad humeur. Zij is maar al te zoet van aard en te toegefelijk. Zoo zegt de brave weduwe Willis, en elk die het lieve kind kent Doch wie satan kan met zoo een paar oude meerkatten omgaan, als jij en Brecht?

Ziedaar zusje, nu heb ik ook eens gewerkt in uwen zondigen wijngaard; ja, ja! ik heb de ranken zoo verbruid besnoeid, dat, zoo er nog iets goeds van zal komen, het volgende jaar goede vruchten zal leveren. Ik twijfel, of broêr de uitlegger

u, voor al uwe smulpartijtjes, wel zoo vele heilzame waarheden geleverd heeft, als gij hier ontvangt voor één fransche briefport.

Om u aan den drommel over te geven (in plaats van mijne pupil), denk ik dat het nu te laat is; en ook, hoe boos ik op u ben, ik wensch uit grond van mijn hart, dat gij u verbetere; gij zijt wel oud; doch men is nooit te oud om iets goeds te leeren: gij waart toch in uwe jeugd nog al een rare schommel; hoe kom je zoo veranderd?

Ik wil geen katteschrift meer van u ontvangen, zoo gij u niet bekeert; daarom wordt alles in eens afgedaan.

DE HEER ABRAHAM BLANKAART AAN MEJUFVROUW SARA BURGERHART.

Mijn boekhouder, de oude goede Peterszen, zal u het geld brengen, dat ik u toedenk: de wissel bedraagt duizend gulden. Koop er al van, wat gij noodig hebt om in ordentlijke gezelschappen te gaan. Maak drie sakken, of hoe heeten die samaartjes, zoo als uwe moeder en grootmoeder droegen. Koop alles wat er bij hoort; maar niet opzigtig of wild; nu, ik vertrouw alles goeds van u. Doe ook niets aan je lijf, dat je niet kunt blijven dragen: dit zou u al zoo gek staan, als die klungels die tante u aan deed. Gij moet het eerste half jaar in voorraad betalen; ik wil geene verpligting op dit stuk. Leg het wel aan, en als ik u zie, toon mij dan eens, hoe gij 't besteed hebt. Hoor, meid, zoo je 't wel aanlegt, heb jij gelds genoeg; zoo niet, dan is 't gaauw op.

Ik heb zakken met klagten over u, in eenen zotten brief van je tante. Doe jij maar wèl, en ik zal u altoos voorstaan. Ik had gemeend t'huis te komen, maar 't zal nog vooreerst niet lukken. Luister toch altijd naar de brave en wijze juffrouw Willis, als of zij uwe moeder ware; meer eisch ik niet van u. Ga je wel in de kerk, kind? Dat moet je vooral en vooral doen. Daar zit ik nou weêr in een paapsch land, daar hoor je van God, noch zijn gebod, wil ik spreken; en zoo ik mijn' tijd niet wèl had waargenomen, hoe zou 't nu gaan met mij? Als ik t'huis kom, zal ik je alle zondag afhalen om ter

kerk te gaan, want ik ben nog zoo een oud Hollandsch man! en je zou niet gelooven, kind, hoe fraai de meisjes zijn, a s zij daar, gelijk zoo een rei wassepoppetjes, wèl gekapt en gekleed, aandachtig zitten toe te luisteren wat de leeraar zegt. Ik versta weinig Fransch, maar als je evel toch altemet eens naar de Fransche kerk wilt, dan zal ik, uit pure inschikkelijkheid, met je gaan, en denken: zij onderhoudt er haar Fransch door; en voor mij is de penitentie kort, want die coquette abbeetjes maken het in een uur knaphandig af.

Zeg eens, Saarlief, staat er ergens in den bijbel van een teeken des beestes? zij past dat toe op de menschen, daar ik nu bij ben. Ik heb de vier Evangelien al eens doorgeloopen, doch vindt er niets van. Doch dat fijne volk vindt zoo veel in Gods woord, dat er geen Christen mensch anders in kan vinden. Jij hebt niet veel anders te doen, lees zoo lang tot je het vindt; maar 't zal weêr op niets uitkomen. Evenwel staat het in den bijbel, dan spijt het mij, kind, dat ik het niet wist: want ik ben een doodvijand van spotten. Och Heer! ik dacht dat zij schimpte op de kapsels. Zoo ik iets op u vermag, bederf uw schoon bruin hair niet ten pleiziere van eene ongevallige mode: anders moei ik mij er niet meê. Nu, zoek er eens terdeeg naar, hoor? En schrijf mij of gij 't wèl hebt. Vrees God, leef betamelijk, en denk dat je daar twee ouders in den hemel hebt, die u ter zijner tijd hopen weêr te zien. Nacht, beste kind.

DE BROEDER BENJAMIN AAN DEN HEER ABRAHAM BLANKAART.

Jij hebt ons, ons volk, ende onzen weg beroert, en schoon de zusters zich alles zouden getroosten in stille zuchten, zoo voel ik mij gedrongen om het voor haar, de goede zaak, en mij zelf op te nemen, omdat ik haren stichter en huisbezorger ben, al ben jij een groot heer, ik zal jou toonen, dat ik op de muren van ons huisselijk Sion geen stomme hond ben; mijn geblaf zal je doen zien, dat ik geen indringer, geen bemoeial ben, maar dat ik eene wettelijke roeping heb. Nou ja, men vader liet me de slagerij leeren; 't was een werelds

man, een schoenlapper, maar men moeder was evel in kerkelijke bediening, want zij was eene der kerke-schoonmaaksters; en had men vader het niet belet, zij zou mij op de studie gedaan hebben; doch hij vroeg altoos, „of zij dan razende dol was;" de middelen ontbraken, en ik had eene groote mate van ziels- en ligchaamsvermogens, en veel meer trek tot geestelijken, dan tot slagerlijken arbeid. In mijnen onverwinbaren afkeer van allen ligchaamsarbeid, hoorde ik mijne roeping tot een ander ambt; ik was gehoorzaam, en kategiseerde de kinderen en de vrouwtjes uit mijne buurt voor een mondvol eten, want de arbeider is zijns loons waardig. De reuk mijner gaven verspreidde zich ook spoedig; de grooten der aarde verruilden ook gaarn mijne toelichtingen voor hunne tijdelijke goederen; edoch, dit getal is echter niet groot. Dus raakte ik ook bekend met de vrome jufvrouw Hofland, die gij als een andere Saulus vervolgt. Ik slijt vele opgewekte uurtjes met haar. Nu weet gij, wie ik ben; maar jij bent een Atheïst, een Armiaan, een Sociniaan; ja je bent, mag ik met ruimte zeggen, een Deïst. Jij bent een voorstander van alle goddeloosheid, jij staat een dartel hellewicht voor; dat doe jij; ja, dat doe jij. Jij weet ook wel, dat jufvrouw Hofland, als eene echte dochter van Gaaijus, de nooden der Heiligen vervult, en jij onthoudt haar heur geld; zoodat jij een kerkroover bent; ja, dat ben jij, Zoo, beeft Saartje geen drie honderd guldens verteerd? Wel nou toon je alweêr jou werelds hart. 't Is waar, wij hielden het meisje in eene Christelijke soberheid, wij kleedden haar stemmig; ik weet ook beter dan jij, hoeveel zij 's jaars aan voedsel en deksel noodig had; honderd rijksdaalders! — maar hoeveel heeft de goede jufvrouw wel gezucht over dat baldadig kind der zonde, hoe vele tranen heeft zij geschreid, hoeveel gebeden heeft zij voor haar arme ziel gedaan, hoe dikwijls is zij ziek geweest door al dat tobben! kost dat alles geen tijd en zorg? Neen, jij zult, jij moet er voor betalen. Maar zoo ben jelui: in 't aardsche kunt jelui rekenen en cijferen; maar in 't geestelijke ben jelui blind; maar jufvrouw Hofland zal haar geld hebben, ik zal u dwingen; ik — vrees voor mij.... Wij hebben in deze godvergeten stad nog onze duizenden. Wee, wee, die den vinger tegen ons opheft!....

Wij ijveren voor de vromen, en onze haat is heilig; dit wee beteekent veel, als het wordt uitgeboezemd door een man als is uw ware vriend, Benjamin.

DE HEER ABRAHAM BLANKAART AAN DEN BROEDER BENJAMIN.

Ik reken mijn knecht te goed om u te schrijven; daaraan zijt gij de eer, die ik u thans doe, schuldig. Zeg, fraaije kwant, dit aan uwe principale: „dat zij zich stil houde, of dat ik haar alles, wat zij 's jaars, boven de honderd rijksdaalders, ontvangen heeft, zal afkorten." Ik wacht haar voor den regter. Laat zij daar hare leverantie van zuchten, tranen en gebeden inleveren, om te zien, hoeveel haar voor elke twintig ditoos zal worden toegewezen.

Houd u stil, of 't zal niet met u gaan. Ik meen u, en nog eenigen uws gelijken, zoodra ik in Holland kom, voor mijne rekening, aan vast werk te helpen; en dit dreigement zegt veel in de pen van eenen man als ik.

MEJUFVROUW CORNELIA SLIMSLAMP AAN MEJUFVROUW SUZANNA HOFLAND.

Wel, hoe kom je nou toch alweêr aan zoo een zwakgeloovig buitje? Wel, 't is of je toch altoos nog zoo ietewat van je zusters werkheiligheid aankleeft. Wel, jij hebt die zwakheedjes noodig, kind, om kleintjes te blijven. Komaan, waarom zou je regt doen? is het niet om gerust te zijn? en als je nou eens gerust waart, omdat je wel deedt, zocht je dan jou heil niet in jou eigen werken? O Sannetje, ik hou daar niet van; 't is te gevaarlijk voor vleesch en bloed. Ja, Blankaart is wel een goddeloos man, maar je mot hem te vriend houden. Laat je trotsch hartje varen, en vind het met hem, want prossederen, daar ben ik in dit geval tegen: je weet hoe de waereldlijke regter handelt, omdat hij alleen op het uitwendige ziet.

Wel, wat ben jij toch ook een geestelijk treuzeltje, een eenvoudig zieltje! Ontschiet het je waarlijk, dat Sara zoo opgeschikt gaat? Wel, mij niets ter waereld. De stalen en patro-

nen lagen in haar gruwzaam hart gereed, en de duivel zag maar naar gelegenheid uit, om die tot dadelijkheid te brengen.

Ik kreeg onlangs uit het Rotterdamsche Sion een brief van heele vrome mevrouw, bij gelegenheid dat men daar sprak van ook nog eens een tente des Satans op te bouwen. Die mevrouw zond mij het afschrift van eene leerreden, door broeder van der Kwast in de huisoefening uitgesproken. Je zult verbaasd staan over zijn geheiligd vernuft, over zijn diep en zalig inzien in de diepten des Satans, of des menschelijken harts, want dat komt al op één uit. Ja, die van der Kwasten zijn lichten in ons land. Hij had tot stoffe: de zeven gelijkenissen, tussen de kleeding van eene waereldsche vrouw en haar bedorven hart. Ziehier, zusje, zal ik de leerrede gedeeltelijk overschrijven.

„Het kapsel van eene onwedergeborene is nu eens allegaar in de hoogte, bestaande uit ettelijke boven elkander gelegde boucles; voorwaar een afbeeldsel van haar hart, dat zich op zijn eigen droggronden zeer verheft, en de eene deugd, reeds door ijdelen waan als een ronde boucle opgezwollen, op de andere stapelt, waardoor de natuurlijke mismaaktheid nog gruwzamer wordt. Dan kapt zij zich eens allegaar in de breedte; maar een wel doorziend geestelijk oog ontdekt wel ras dezelfde boosheden. 't Zijn die helsche deugden, die nu in rijen geschaard staan, en waarop het hart zich niet weinig verhoovaardigd. Zoo eene vrouw bedient zich van vreemde hairen, van watten, van lange spelden, om zich fraaijer te maken: even zoo doet haar hart; nu versiert het zich met vreemde heidensche deugden eenes Socrates, of de zeden eens paapschen Fenelons, of met die van een Sociniaansch godloochenaar, of Armiaansch Deïst. En alle deze todden en vodden, al dit vreemd hair, wordt ook onder haar eigen gepropt, besmeerd met de pommade valsche troost, en de poeijer der ijdelheid, of laat ik liever zeggen de stof van de hel; zoodat men haar eigen daden niet onderscheiden kan. Zoo eene vrouw is geheel in 's duivels livereij; 't zijn niet dan strikken en linten, eene regte helsche galanterij-kraam. Daar vindt men de vuurroode linten van toorn en drift op de vromen in den lande. Daar waaijen de witte linten der ligtzinnigheid, de

groene linten der zondige hoop, de gele linten der dartelheid; alle deze linten worden op de weverij van den duivel gefabriceerd. Zoo eene vrouw versiert zich met fijne paarlen en diamanten, met een goud orlogie, om daarop de uren des vermaaks te kunnen zien. De sieraden, die aan de ketting slingeren, zijn allegaar afbeeldsels van hare zonden. Haar zondig vernuft is als de parelsnoer en het stel juweelen, schitterend, maar nergens goed toe. Zoo eene vrouw draagt zondige witte zijden kousen, en engelsche schoenen, met smalle hooge hielen, waardoor zij met moeite gaat, en dikwijls struikelt, ja valt! Zoo wil haar hart zich ook staande houden op de hooge smalle hielen der rede en des oordeels, die veelal uit het Engelsche land ons gezonden worden. Zoo eene vrouw draagt breede Fransche gespen, een sprekend bewijs van hare zucht voor het paapsche Frankrijk." Ziedaar, zusje een proefje uit die dierbare leerreden. Nu, bemoedig u wat op uw wegje, en denk, dat wij toch wat moeten hebben om ons nederig te houden.

MEJUFVROUW ANNA WILLIS AAN MEJUFVROUW SARA BURGERHART.

Wij hebben de koffer in volle orde ontvangen; mijne moeder prijst uwe vrouwelijke netheid boven de huizen: denk dus of ik in mijn schik was. Toen wij hier kwamen, vonden wij tante zeer erg, maar, zoo als ik u gemeld heb, zij is thans veel beter; echter zal het eene slepende ziekte zijn. Mijne moeder is zwaar verkouwen, anders wèl, en ik kan uitnemend tegen de zuivere Maaslucht. Arme Willem! „Nu, gij kunt ieder niet nemen, die u lief heeft," zult gij zeggen, en ik zeg daar nog eens op, arme Willem!

't Is hier zeer stilletjes. Tantes huishouding bestaat maar uit haar zelve en twee bejaarde meiden, die reeds bij grootvader gediend hebben, en hier regt gelukkig leven, want mijne tante is een der beste vrouwen die ik ken. Zij heeft veel verstand en een goed hart: eenige kleine eigenzinnigheden reken ik niet.

Willem is haar afgod. Hij is naar grootvader genoemd, moet gij weten; en zoo hij eens Willis van Zon schrijft, is

tante niet te goed om aan haar neef, Willis van Zon, een legaat extra te maken. Ik mag het lijden. Geld is mijn zwak niet, en mijn broer zal, zoo hij eens zelf negotie doet, van die ronde vrienden noodig hebben. Gij weet, vader was meer eerlijk dan gelukkig.

Eens ben ik nog maar uit geweest, en dat heette familiaar, bij tantes naasten buurman, den heer Uitval, brave burgerlieden van den ouden tijd. Het spijt mij, dat gij er niet bij waart; dat was regt een pretje voor u geweest; om de nieuwigheid meen ik. Ik zal er mij eens toe gaan zetten om te zien, of ik er u eene dragelijke beschrijving van geven kan. (Het tooneel verbeeldt een Rotterdamsch bovenhuis, vol stoelen en stoven, en alles wat in staat is om een mensch of zestien wel digt en warm bijeen te pakken.) De tractant was een man van diep in de vijfig, en vrouwlief ook zoo omtrent. Hij had een kort gesneden pruikje op, dat niet onaardig tuigde met een groot, breed, vrij vurig aangezigt: hij had een zwarte rok aan, met lubben, die hem tot over de handen flodderden. Moeder had een soort van negligé op, met een rood lint, een jukaatje aan, een wit boezelaartje voor, en was, in 't geheel, huisselijk. De dochter was vrij zwierig, doch wat modens ten achteren; zij glom van juweelen, en was stijfjes vriendelijk. Toen ik boven kwam, verwelkomde mij jufvrouw Uitval met veel buigingen en veel excusen, dat zij mij zoo familiaar ontving, zeggende: „dat zij maar een onwerwetse vrouw en klein behuisd was," met alles wat over dien toon verder loopt. Onderwijl verdoofde het gekef van twee kleine honden, het gekook van een zilveren theeketel, die op een ordentelijk burgervuurtje stond te koken, en het geschreeuw van den heer Uitval, die aan den trap tegen een' koksjongen braaf stond te kijven, zeer veel van deze fraaije complimenten: en ik kon bestaan met te groeten en te glimlagchen. Daarop kwam de man boven (ik was bij ongeluk de eerste), en moeder, ziende dat ik nu gezelschap had, waggelde, terwijl zij aan een' vervaarlijk zwaren bos sleutels rammelde, naar de achterkamer, daar zij wel alle kisten en kasten scheen te ontsluiten. Toen was 't: „Hartelijk welkom, jufvrouw, in de stad;"

en hij kuste mij met eene regt oud vaderlandsche welmeenendheid. „Hoe bevalt je ons Rotterdam? Wat liggen hier al reuzen van schepen in onze havens, he, wat zeg je? dat is wat anders als jelui Amsterdamsche ligters en vlotschuiten. Heb je geen frisschen vrijer opgedaan, die de stad eens braaf op en neêr met je kan loopen, en je zoo eens op de Schotsche kolenschepen brengen kan? Wel, je moet onze kerken zien; je moet naar de Erasmusmarkt. Daar staat Erasmus, levensgrootte, met een bijbel in zijn hand. Ja, ik weet wel van je liefhebberij in lezen; ik lees nooit, maar elk zijn zin. En dan moetje door de Boompjes wandelen, en onze beurs zien: onze stad is stikkend vol volk, en het gaat de kooplui heel goed; je weet, goed maakt moed; kom, je moet daar niet altijd bij tante zitten suffen: nu zij weêr beter wordt, moet je eens zien waar je bent." De goede Uitval zou zoo al voort gerammeld hebben, maar het overige gezelschap was er. Toen moest gij die drukte gezien hebben. Onder de vrienden was een mager, ziekelijk, zwak mannetje; mejufvrouw zijne echtgenoote was eene schoonheid van ten minste derdehalf honderd pond gewigts, vreemd toegetakeld: een chitsen japon, met groote wilde bloemen, een kostbare bonte pelise, een aan haar hoofd geplakt kinmutsje. Hoe smaakt u dat, Saartje? De zware gouden beugel was, want de vrouw was losjes gekleed, op de tablier geschoven, en maakte tegen een allerfraaist horologie geen onaardig contrast. „Welkom, Klaasje," riep Uitval, terwijl hij het arme sukkeltje tot knijpens toe de hand drukte. „Zie je wel, dat al die likkepotjes maar vodden zijn? Doe als ik, eet een braaf stuk ossenvleesch, neem een stout glas baai toe, en kuijer dan eens naar Schiedam, zoo doe ik; en ben ik nog niet of ik een twintig jaar was?"

Toen raakten wij aan het theedrinken: nooit dronk ik keuriger thee, en nooit dronk ik uit fijner porselein. 't Speet mij maar, dat de gulle vrouw mij zoo veel suiker in het kopje deed, zoo dikwijls als man schreeuwde: „hebben de vrienden wel suiker?" en dan wist ik niet, hoe ik mijn kopje zou naar mij nemen, om thee en geen slemp te drinken. Naauwelijks was de thee ter zijde, of de jonge jufvrouw kwam met een groot vierkant zilveren blad, opgevuld met confituren; dat blad

werd opgevolgd door een nog grooter tot eene aanmerkelijke hoogte met allerlei fijne gebakjes opgestapeld. Onderwijl was de kamer zeer benaauwd, en de heeren dampten uit ten treuren, zoodat wij elkander niet dan in wolken van tabaksrook konden zien. Ik had het zeer kwaad. Eindelijk werd men het eens om wat lucht te maken, en Uitval schreeuwde om wijn en kelkjes; de meid kwam boven met een doos soezen, die naauwelijks den trap op wilde. Enfijn, Saartje, de goede menschen hadden niets verzuimd, om ons te toonen dat wij welkom waren. Men speelde niet. De vrouwen begonnen des over het huishouden en de meiden, de mannen over negotie of studie te praten. Twee personen zal ik u nog maar beschrijven; de overige zijn het copiëren niet waardig. De eene was de jonge heer Wijsneus, die wel niet studeert, zoo als men het noemt, maar die echter veel leest, en, zoo hij zich minder liet voorstaan, nog al te dulden zou zijn: nu was hij ondragelijk. Hij luisterde naar zijne eigen woorden, en sprak alles zoo pedant, en met zulk een emphasis uit, dat hij zijne goede opvoeding schande aandeed. Hij is een neef van den goeden heer Uitval, die nog al op heeft met het gekje, ofschoon het de onbeschaamdheid heeft om oom en moei op eene verachtelijke wijs te bejegenen. Hij scheen gehoord te hebben, dat ik mijn' ledigen tijd niet met kaartspelen verkwist. Dit was oorzaak, dat hij mij ongemeen lastig viel.

En wie, vraagt gij, is de tweede persoon, dien gij mij zult beschrijven? De proponent Smit, Saartje. — Nu, zie mij zoo niet aan! Gij weet immers, dat wij elkander lang gekend hebben? Een eenvoudig toeval had hem hier gebragt: hij kwam, met iemand van 't gezelschap, onverzocht, mede. Ik ontstelde een weinig; wie zou hem hier gewacht hebben? Zijn zwart kleed staat hem zeer wel, en ik vind, dat hij zeer in zijn voordeel veranderd is. 't Was eerst tegen dat wij aan tafel zouden gaan, dat hij gelegenheid had om mij aan te spreken: doch dit oogenblik nam de jonge heer Wijsneus waar om hem, terwijl hij hem bij den arm vasthield, te vragen: „Denkt gij niet, mijnheer, dat het wel te betoogen is, dat de philosophie, welke thans door geheel Europa met een' fieren tred herom wandelt, zeer veel moet toebrengen tot het zuiveren onzer denk-

beelden, ook in de heilige theologie? Zoude het niet wel der moeite waardig zijn, dusdanig een vertoog, geschreven door eene meesterlijke hand, den volke toe te schikken?" Smit antwoordde koeltjes: „De gelukkige ondervinding maakt ons zoo een betoog geheel noodeloos;" en mij aansprekende, deed hij het pedantje zwijgen, die zijne talenten aan de heeren uitmat, welke hem niets antwoordden. Gevallig werd er van zeker vermaard kabinet van oudheden en munten gesproken. „Eilieve," zei de vrouw met den gouden beugel tegen Wijsneus, „eilieve, mijnheer, kijk, ik heb hier eenige oude potstukken, mogelijk is daar ook wel een kop van een Roomsch keizer bij. Dat stuk heb ik altoos van eene oude kattelijkse juffrouw in mijne kindschheid gekregen." Maar de ondragelijke jongen rekende de goede vrouw geen antwoord waardig. De huisheer noodigde ons, op de volgende kamer, aan tafel; en den heer Smit bij de hand nemende, zeide hij: „Kom, mijn kostelijke vriend, jij bij deze jufvrouw; me dunkt, jelui voegt schoon bij malkaêr."

Maar, lieve Saartje, ik wenschte wel, dat gij zoo een tafel eens gezien hadt! In 't midden stond een dampend stuk Hamburger ossenrib, van een dertig pond, denk ik. Daarbij was een ham, een kalfskop, een varkensrib, en een gestoofde kabeljaauw. De groenten waren niet minder talrijk of voedzaam; zoodat aan ons familiaar soupeetje zouden een dozijn of twee moffen hun genoegen hebben kunnen krijgen. Alles was overvloed, alles toonde rijkdom en zindelijkheid; doch zonder den heer Smit was het voor mij zeer ongevallig geweest. Laat men vrij roemen op de oude Hollandsche gulheid; op zulke maaltijden is men overdadiger, en hoort men vuiler dubbelzinnigheden, dan bij onze modieuse lieden. 't Was één uur, vóór dit klossenpartijtje scheidde. En nu heb ik tijd, om alles, zoo als de jonge Wijsneus het noemt, philosofies te betrachten. De heer Smit, die mij t'huis bragt, vroeg mij of hij de eer mogt hebben om mijne moeder van zijne hoogachting te komen verzekeren, en dus onze kennis te hernieuwen.

Wat zoude ik gezegd hebben, dan dat het mijne moeder zeer aangenaam zijn zoude. Gij hebt hem nooit gezien, mijne vriendin, maar weet echter, dat hij een en andermaal mij van

zijne bijzonderste genegenheid heeft verzekerd. Hij is door zijne voogden, na den dood zijner ouders, op zijn verzoek van het kantoor genomen, om in de theologie te studeren, waartoe hij altoos de sterkste neiging had; en, schoon hij laat begon, nu reeds met zijn zes en twintigste jaar beroepbaar als predikant. Mijne moeder groet u teederlijk... Daar krijg ik uwen laatsten met de bijlage. Hoe rijst mijne achting voor u, naar mate ik uw karakter leer kennen! Ik kan nu niet langer. De post zal zoo vertrekken. De hemel herstelle de waardige vrouw, en geleide u en uw Letje!

MEJUFVROUW ANNA WILLIS AAN MEJUFVROUW SARA BURGERHART.

Mijne waarde moeder heeft u gemeld, dat ik, toen zij op uwen laatsten schreef, op den tril was. Hoe gaarne zou ik u bij mij gehad hebben: wij waren, met twee fourgons, tijdig van huis gereden. De advocaat Fine Mouche, een academievriend van mijn' waarden vriend Smit, en eene juffer, met welke ik op de klossenpartij kennis maakte, een meisje, als de meeste zoete jufvrouwtjes, reden met ons in gezelschap. De morgen was heerlijk; alles wekte ons op tot weltevredenheid. Toen wij te Schiedam kwamen, gingen wij het stadje door en omwandelen, en zagen een of twee branderijen. In de vrolijkheid des harten waagden wij, nevens de heeren, eens te proeven van den oud vaderlandschen kost, jenevertje lief. Onze heeren werden, 't zij door de sterke uitwaseming, 't zij door het ongewone, spoedig gewaar, dat de Schiedamsche kost ongemeen krachtig was. 't Is raar, hoe onderscheiden de drank op den mensch werkt. Mijn vriend Smit was zoo levendig, dat ik niet wist, of hem wel beter vermaning zoude te geven zijn; dan die van het eten van eene vrij dikke boterham, en eenige koppen sterke koffij. Zijn vriend was zoo sullig, zoo zoetsappig, dat hij niets van dat geslepene liet blijken, 't welk hem eens tot een vermaard advocaat maken kan. Jufvrouw Betje en ik waren zeer spraakzaam; maar dezelfde remedie, die ik mijnen Smit voordiende, bragt ons spoedig in onzen eigen natuurstaat.

Ik kan niet zeggen, dat ik ooit ongevalliger plaats gezien heb, dan het berookte Schiedam: een nare, droevige rook, en een nog veel leelijker fijne zwarte stof, benemen het volstrekt al 't aangename, dat het, door zijne ligging, plantage en fraaije gebouwen, moest ten toon spreiden.

Zoo ras „overdreven zindelijkheid" voor eene krankzinnigheid verklaard wordt, dan zou ik er zeer voor zijn om de lijderessen, daar door geplaagd, in Schiedam, als in een verbeterhuis te brengen; dáár zouden zij, zóó ergens, hersteld worden.

In deze gedachten werd ik versterkt, door de zorgvuldige hospita, bij welke wij ontbeten; want de servetten op tafel leggende, zei zij: „Ja, jufvrouwen, je bent hier niet in het frissche Rotterdam; kijk, om de liefde van Jan Teunis, nou deuze servetten eens! die haal ik daar nou zoo schoon uit mijn kabbenet; en zien zij er niet uit dat je er bij schreijen zoudt? Kijkt die randen; kijkt die zoomen; 't goed is vuil eer het droog is; zoodat ik hoop niet, dat de jufvrouwen mij voor een kladdeboter zullen houwen; want al was je, bij gelijks, Prinsen, of zelfs Burgemiesters van ons land, ik kon je niet beter helpen." Hoe zou u dat aanstaan, Saartje, die met zulk eene regt vrouwelijke netheid alles bewaart? Ik hoop ook, dat de aanstaande nooit te Schiedam zal beroepen worden.

Het belang, 't welk gij nu ziet, dat ik stel in de standplaats, daar de heer Smit de beurte zijner dagordening zal moeten waarnemen, zal u doen zien, dat ik eens nader mijn lot met het zijne denk te verbinden. Gij hebt gelijk, ik hoop mijn' besten vriend tot mijn' man te zullen hebben. Gij weet, dat bekrompenheid van middelen de eenige oorzaak was, waarom wij ons hart alleen door vriendschap aan elkander verbonden: maar nu is die hinderpaal weggenomen. De dood van een' verren neef mijns vriends heeft dit goede werk verrigt; en hij is thans bezitter van een mooi inkomen, dat meer dan toereikende zijn zoude voor menschen, die de waardij van geld kennen, en geen trek altoos hebben om figuur in de wereld te maken. Ik had altoos voorgenomen, indien de heer Smit voor mij niet zijn konde, dan zoo maar in den maagdelijken staat zoetjes voort te leven, tot dat ik bij mijne vaderen ver-

zameld werd. Onze liefde, Saartje, is de reine vrucht van achting en vriendschap; behagen in elkander is er echter niet van uitgesloten. Smit is met mij regt wel te vreden, en ik geloof, dat hij al die achting en genegenheid verdient, die ik voor hem heb. Mijne moeder is zeer in haar schik met ons voornemen, en tante ziet den proponent Smit met heusche genegenheid. Ik weet, dat mijn goedhartige Willem tranen zal storten van genoegen over dit nieuwtje. Hij houdt bijzonder veel van zijn aanstaanden broeder, en die spreekt nooit van hem, dan als van een der beste jongens, dien hij immer kende. Die brave jongen! maar mijn verre in het aanstaande-doorziende-moeder heeft de rede aan hare zijde: dit echter neemt niet weg, dat ik hem uit grond van mijn hart beklaag. Gij hebt mij wel eens van iets naauwhartigs verdacht; maar geloof mij, ik zou, uit pure erkentenis aan de Godin der liefde, wel alle zoete meisjes in de bescherming van brave mans zien willen, vóór ik zelve nog getrouwd ben met den beminnelijken man, die mij zoo dierbaar is.

Wat zegt gij, Saartje, dat ik den advocaat op u afzond? ik vrees, dat hij niet lang meer te bekomen zal zijn. Zijne reisgenoote schijnt zeer op hem gesteld, en het is een rijk meisje, dat er bevallijzjes uitziet. „Hadt je dan jou deeltje niet, hartje?" Magtig, wat zoudt gij uw man in het pleiten kunnen helpen! zoo veel als ik den mijnen in zijne sermoenen; dan waren wij eerst tot hulpe des mans. Wat de wereld ook van mijn huwelijk zeggen zal, nooit zal zij mij kunnen nageven, „dat ik een juk aantrek met een ongeloovige." In ernst, Saartje, mij dunkt, dat de advocaat volkomen voor u geschikt is. Hij is een man van de wereld, asrdig, grappig, heeft veel vernuft, en eene groote mate van oordeel. Zijn karakter moet onberispelijk zijn; want hij is een vriend van mijn' braven Smit. Hij ijvert voor de regten der vrouwen. „De vrouw," zegt hij, „is het zonnetje in de zedelijke wereld." Hij beweert, dat alle vrouwen oorspronkelijk goed zijn. Smit glimlachte, doch beschouwde, dacht mij, de zaak nog wat anders; en hij sprak hem ook tegen, mogelijk uit voorzorg om zijne regtzinnigheid als predikant en zijn rang als man niet in gevaar te brengen. Was dat niet bedachtzaam?

Nog vóór den middag kwamen wij te Maassluis. 't Is eene zeer fraaije plaats, wat de ligging betreft; doch ik heb geen zin in dorpen, die zoo stedelijk zijn. 't Is, zoo als men zegt, ik wil en ik kan niet; even als een stedelijke opschik eene dorpelinge niet half zoo wèl staat, als de dragt, waaraan zij gewoon is: er is altoos, dunkt mij, iets, dat het geheel breekt.

Onder het dessert kwam er een oude visscher in de kamer om, ik weet niet meer wat, te vragen. De man was zoo grijs als een duif, en zoo verbrand van de zon, dat ons oog op hem viel. Smit sprak hem aan: „wel, vader, je hebt daar een schoone vracht." — „Jae, men eer, oe meer oe liever; zukke uizen nimmen wat, en doer ebben wij schóne nagótie an: want et is tog alles om den bróden." — „Daar hebt jij gelijk in, vader. Kom, laat ik u eens een bierglaasje wijn geven, en denk dat het je gegund is." — „Wel, men eer," zei Klaas, „je bent overdadige goed! nou, jou gezontheid, eeren en jofvrouwen." — „Jou ook zoo, goeje man," zeiden wij — „Hoe oud ben je wel," vroeg Smit. — „Wel, ik ben nou in men vierentachtigste, maar ik geef nog gien krimp. De zee maakt ard, en ik ben nog nooit ziek eweest." — Die man smaakte ons. De advocaat gaf hem een stoel, en wij gaven hem wat van 't een en 't ander, dat hij ook handig naar binnen moffelde, nu ons, dan het lekkers prijzende. „Nog een glaasje, vader," zei mijn Smit, en schonk het in. De oude visscher werd vrolijk en spraakzaam. „Is er geen nieuws?" — „Jae wel er is niews; ze willen met Saetans geweld ier niewe Zalmen ebben, maar Klaes eit ook kneukels an zen lijf. Wij willen Daevis Zalmen ouwen, al zou Maassluis 't onderste boven." De heer Smit had geen onaardige inval om hem te beduiden, dat men de Psalmen van David zou blijven zingen, maar dat zij nu alleen beter berijmd waren: „Zeg eens, mijn ouwe man, heb jij niet wel kabeljaauw gevangen?" — „Wel jae ik, wel 't komt op gien duizend of wat an, want ik was ien gelokkig visscher" — „Wel waarom vang jij dien visch?" — „Wel, omdat zukke gróte lui, als jijlui bent, die zouwen eten, want je kent ze zelf niet vangen, en wilt ze evel ebben." — „Maar, Klaas, wij kunnen den visch niet eten, zoo als gij dien ons verkoopt." — „Dat spreekt van zelf; ze mot schoon emaekt,

ze mot ewassen, de rôô kieuwen motten uitedouwd worden; je lui meiden motten die koken, of opsnaeren, en dan leggen die de móten op een móóije schotel, met pieterselij, en wat weet ik het, om den rand, en zoo eet je dan van dien kostelijken visch." — „Maar blijf jij evenwel de vanger niet?" — „Dat lóóf ik, wie aârs?" — „Jij bent dan Klaas, die den kabeljaauw vongt." — „Zeker! aârs kon jijlui er zoo niet achter te gast gaan, of jou meiden konden niet an de kokkerasie raeken, want van al dat geplamoot zon gien kabeljaauw kommen." — „Nu zijn wij op den weg. David heeft de Psalmen gemaakt, maar wij kunnen die zoo niet orberen. Zij moeten voor ons klaar gemaakt worden, dat is, vertaald, op rijm gebragt, en zoo toebereid, dat wij die zingen kunnen; en je weet wel, dat de beste spijs door slechte toebereiding oneetbaar kan worden; ja dat men er walging, ja zelfs eene ziekte van kan krijgen? Zie, zoo heeft de vriend Datheen ook gedaan: maar nu zijn er andere menschen, en die weten er meê om te gaan, dat het een lust is, en dat ieder zegt: wat zijn die Psalmen van David toch heerlijk." — „Nou ik mot zeggen, dat jelui wel vernipt lekker bent. Ik, en men oude wijf Neeltje Gerrits, ebben die al een zestig jaar lang mit stichting ezongen, dat et over den diek dreunde. Maer, men eer, wat ebben er de Sociniaenders toch an te morsen en te beduimelen? zie, ik zou van die lui niets willen, of durven annemen." — „Zeg eens, Klaas, wat zijn toch Sociniaanders?" — „Wel, dat bennen en ope Godloochenaars." — „Nu, zoo dat waar is, weest dan gerust, ik verzeker u dat er, in dit geval, geen één Sociniaan de hand aan heeft." Dit scheen den goejen ouden visscher nog niet genoeg; hij voer braaf uit tegen al die nieuwigheden, die de jonge leeraars zoo al hier en daar invoerden. Maar zijn werk riep hem; hij gaf den heer Smit de hand, en bedankte wel honderdmaal veur de beleefdheid.

't Is toch jammer, zeide hij vervolgens, dat er zoo veel overeenkomst is tusschen den godsdienstigen ijver en de kina. Men durft den onkundigen bijna geen van beide aanprijzen, omdat de onkunde oorzaak is, dat zij veelmaal zoo verkeerd gebruikt, en dan doodelijk is,

Ons thuisreisje was zeer aangenaam. Ik ging vroeg naar bed, en nu, vóór ik nog iemand hoor, schrijf ik u dezen. Zoo gij zin hebt in den advocaat, ik herhaal het, zult gij er gaauw bij moeten zijn. Het reisgezellinnetje zal u anders voorkomen. Vaarwel, mijn lieve vriendin.

MEJUFVROUW CORNELIA HARTOG AAN MEJUFVROUW WILHELMINA VAN KWASTAMA.

Ik heb uwe geleerde dissertatie, Over den oorsprong der oude talen, met een goedkeurend genoegen gelezen; als ook uwe Oordeelkundige remarques over de Nederduitsche Poezij. Het attisch zout is, in het laatste stuk, niet gespaard. Nederduitsche poëzij! quelle sottise, ma chère! De goede, 'k spreek niet eens van schoone, dichtstukken onzer landgenooten zijn gelijk aan de druiven uit Siberien; en de poëtische, door kunst en vlijt aangebragte, vruchten smaken zóó insipide, als de uitgebroeide ananassen, die wij onlangs, bij mevrouw de Barones von Birchenstein, op het dessert hadden. Evenwel, ma chère, ik vergeef het onze broddelaars en broddelaarsters, dat zij ons zoo veel vodden opdringen, nu gij uw schertsend vernuft, ten hunnen koste, zoo voortreffelijk hebt bezig gehouden.

Vous êtes ma confidente: ik moet u niet onkundig laten, in welk eenen staat zich mijn hart bevindt. Chère van Kwastama, wat zal ik zeggen? Je soupire, je crains; evenwel, waarom dat? Heeft de waarde man niet een goed oordeel? Is 't geen homme de goût; en heb ik niet meer dan één aanbidder gehad? 't Is waar, ik ben niet meer piep jong, maar un air imposant heeft ook zijne beminnaars. Eene schoone taille! mijn gelaat niet miniatuur fraai, cela est bien vrai, ma chère, maar het tout ensemble is niet versmadelijk. Indien de heer Edeling minder fraai man ware echter, zou hij mij zeer behagen, Is hij geen man van verstand? Kan hij dus met mij op dit sujet verschillen? Hij adresseert zich wel niet tot mij; eerbiedige liefde is ware liefde. Zijn Edele kent en houdt zijne distance; comme il faut. Wat anders kan toch de reden zijn van

zijne herhaalde bezoeken, indien hij niet om mij komt? Met wie kan zoo een man toch een discours formeren, dan met uwe vriendin? Onze huisvrouw is een goedig mensch, doch daar loopt vrij wat dweeperij onder haar geloof; entre nous, is het geloof iets anders? Onze Bolingbrokes, onze Tindalls, onze Voltaires, hebben ons in staat gesteld om zoo te denken, als het den philosophen betaamt; en ik twijfel niet, of de heer Edeling heeft te veel verstand, om niet tot de onzen te behooren. Jufvrouw Rien du Tout kan niet in aanmerking komen, als men van redelijke schepsels spreekt. Jufvrouw Brunier beteekent ook zeer weinig. Daar blijft dus niemand over, dan het meisje, waarvan ik u met een woord reeds in mijn laatsten iets meldde. Ik kan niet ontkennen, dat zij niet leelijk is; men moet toestaan, dat zij veel geest heeft; doch wat man als de heer Edeling kan zijn oog laten vallen op zoo eene pop; nog geen twintig jaar, en veel te woelachtig voor een' man, die denkt.

Is het echter, ma chère van Kwastama, niet wat vernederend voor une fille comme moi, dus hulde te moeten doen aan eenen hartstogt, dien ik zoo lang met versmading en als beneden mijne edele natuur, heb beschimpt. Ik bloos over mijne zwakheid; wat helpt het mij? Sedert ik den lieven man gezien heb, ben ik zoo ongeschikt voor mijne studiën, als te voren voor het toilet.

De Essay on Men zelf kan mijne aandacht niet overmeesteren. Het algebraïsche voorstel, dat Madame Cléambure mij ter bewerking gezonden heeft, ligt nog dáár, zonder een *a* plus *b* gelijk *c* van mijne hand er bij gevoegd te hebben: enfin! de Hollandsche dreun is toch waar:

De wijsbegeerte leert ons wel
Om onze driften te betoomen;
Maar als de liefde komt in 't spel,
Is 't met de wijsheid omgekomen.

Dit coupletje is mij in 't hoofd blijven hangen; jufvrouw Burgerhart zong het onlangs eens: anders, weet gij, lees ik nooit hollandsch; foei! Om u te genoegen, schrijf ik ook mijne brieven aan u in die ongevallige taal: anders point de Hol-

landais! Indien er iets intressants voor mij (dat is voor u) voorvalt, wacht dan een' tweeden brief van haar, die is entièrement la vôtre.

DE HEER CORNELIS EDELING AAN MEJUFVROUW ADRIANA NIJVERHART.

Mijn allerkostelijkste kostelijkheid! Wat zegt gij nu van zoo een woord? En 't is nog niet half zoo mooi als ik het hebben wilde, als het dient om u te zeggen, dat gij mij alles in de wereld zijt.

Lach maar om mijne treurigheid! noem mij Ridder van de droevige figuur, omdat ik zoo druiloorende in de fourgon sprong, en u, al zuchtende „nacht Jaantje lief," een afscheidskusje gaf:

Raak ik eens aan het voogdiseren,
Gut, meisje, word ik maar uw man....
Nu moet ik dit zoo wat passeren:
Maar, poesle Jaantje, wacht u dan!

Dan zal mijn haan eerst koning kraaijen;
Dan is 't met mij, je veux: ik wil.
Dan zal het er verschriklijk waaijen;
En daarom hou u nu maar stil.

Foei! dus een armen hals te plagen!
't Lijkt nergens na; 't is geen fatsoen.
En 'k zou dit alles maar verdragen?
Wel, dat mogt jou de drommel doen.

He? wat zeg je van zulk rijmen? van zulke dreigementen? Is 't geen kerels-werk? Nu, liefstetje, nu is die gemelijke vlaag uitgegist, en ik zal zien, met gezond menschenverstand te spreken, of (wilt gij) te schrijven.

De goede heer Blankaart, daar gij zoo smoorlijk op verliefd zijt, heeft mijn' vader weten te bekouten om een' stouten jongen, die zoo maar op een meisje zonder geld, en dat nog wel op zijn eigen houtje, verlieven durfde, dit te vergeven, op zijne schuldbekentenis, en belofte, dat het nooit meer

gebeuren zou. Ik denk, dat ik geen gevaar loop van deze belofte te verbreken, want zoo ik niet van liefde sterf om u, zou het toch zoo zijn, als gij er niet meer waart.

Mijn broêr Hendrik (even of ik er nog zoo een paar dozijn voor 't breken had), nu, mijn broêr Hendrik heeft zich zoo voor ons geweerd, dat papa wel zag, hoe eensgezind zijne zonen, ook in 't stuk der liefde zijn. En nu moet ik te bruiloft! ja, zeker, en dat zonder u, wel, dat ziet er pleisierig voor mij uit. Daar zal ik dan alleen zitten kijken en gapen, terwijl Heintje en Saartje, Willis en Letje, de proponent Smit en juffrouw Willis, met elkander zitten te praten en te liefkozen. Zeg aan uwe lieve moeder, dat ik regt kwaadaardig op haar ben, omdat zij nu juist begrijpt van de anderdaagsche koorts te krijgen. Wel, anders zou ik je daar, als der Vuist van Thoren, hebben aangestapt, met een meisje als een engeltje; ik zou, met de borst vooruit, den hoed onder den arm, en met een bakkes, dat zei: schrik van meisjes! heeren! u hebben in de koets geleid. Ik zou het gewaagd hebben, vader zelf te doen lagchen, en u de schuld gegeven. Wij zouden het bal geopend en gesloten, ja, wat niet al gedaan hebben? En nu zal ik daar, als zoo een klos van een jongen, zonder meisje zitten. Ik zou mij aan mij zelf zoo vergrijpen kunnen. — Toen ik uw' brief kreeg, zei ik met Cato:

This world was made for (Harry) Cœsar.
I'm weary of conjecture; — this must end'em.

Ik stond ook sterk in beraad om mij maar te gaan verdrinken; maar ik zag, dat ik mijn besten rok aan had — anders — Point de pardon. „En ik moet u alles schrijven." Wel nog mooijer! wat zal ik schrijven, dan dat Heintje en zijn bruid zich nu wel inbeelden, dat het geluk bij hen t'huis ligt; dat hij zoo verliefd is als een kalf, en zij zoo minzaam als mijn Jaantje; dat de heer Blankaart geheel vreugd, geheel beschik-al is; dat Willis en Letje zeer in huu knopjes zijn; dat jufvrouw Rien du Tout schijnt te zeggen: „Ja, dat is nu allemaal wel, maar Brunier praat meer met Edeling, dan met mij;" dat de aanstaande zoo zoo, en zijne aanstaande hulpe, in al wat regt en billijk is, niet wijzer zijn dan 't heele

rommelzootje; en dat de twee dames douarières met stille vergenoeging, als wezens van een verhevener soort, alles aanzien. „En uw vader," zegt gij? Wel nu, mijn vader, wat moest die? Vader is ook wel in zijn schik; en men kan zien, dat hij regt voldaan is over zijn: Fiat! trouwen!

Ik zal mij aan 't geheele gezelschap ook op eene, dat beken ik, verregaande wijs wreken, door aan hetzelve een ijsselijk lang, droog, mager bruiloftsvers voor te lezen.

Alles gaat stil in 't werk: mijne aanstaande zuster verkiest dat zoo; en zij heeft gelijk ook. Morgen is de dag, tot hunne trouw bepaald. Wij zullen met ons twaalven zijn. Ik heb zelf zoo veel niet te doen, als een eenig meisje of weduwe af te halen; want de eerwaardige B. Smit komt in den nademiddag, met de beide jufvrouwen Willis. Willis vindt zijn Letje aan 't huis van de bruid. Brunier heeft zich hier ook maar naast de belle te plaatsen. En Blankaart, geloof ik, dat er heele dagen zit te praten. Nu zal ik dezen nederleggen, tot dat ik nieuwe stoffe krijg.

* * *

De knoop is gelukkig gelegd: ik ben eens even t'huis gekomen, om te zien, of er ook een brief van uwe Majesteit Adriana de Eerste, was. Neen, geen brief. Nu, dat's weêr een schreefje op den kerfstok! Ik ga zoo vliegend weêr naar 't huis van mevrouw Buigzaam.

O Waarom, mijn Jaantje, zijt gij gisteren niet bij ons geweest? Niets ontbrak er aan mijn geluk, dan uw bijzijn! Ik geloof niet, dat men met meerder betamelijkheid, met meerder blijdschap, eene partij als die van gisteren zoude kunnen uitdenken en uitvoeren. Alles was naar de onmerkbare ordonnantie van mevrouw Buigzaam; kon het dan anders zijn? Mijn broeder, weet gij, is een regt schoon man, en zijne bruid (of nu jonge vrouw), eene bevalligheid, die nog meer bekoort dan het schoone zelf. Niemand van ons was eigenlijk opgeschikt: alles was négligé. Wij geleken net een huisgezin. Hendrik was geheel liefde, geheel vreugd: de bruid minder levendig, dan anders, en men zag, dat zij alleen uit beleefdheid mede sprak. De vooravond werd musicerend gesleten. De eerwaarde

Smit was geen der minste spelers: maar mevrouw Buigzaam wordt niet geëvenaard, ook niet van de jonge vrouw, en die speelt, zoo als de heer Blankaart zegt, evenwel „kapitaal." De eetzaal was gereed gemaakt om ons soupé te houden: het overtrof nog het verjarings collation. Des heeren Blankaart's knecht, die van vader, en die der weduwe dienden. Men had voor hen wel degelijk gezorgd, en Blankaart had de oude kindermeid van de bruid ook verzocht om meê in de vreugd te deelen. (Van die nog één woord.)

De twee weduwen werden door de twee oude heeren op hare plaatsen geleid; en zoodra de getrouwden gezeten waren, voegden wij ons er bij. Op het dessert heb ik mij ook gewroken, doch zij hebben mij, door hun verdriet te verbergen onder een' vriendelijken lach, deerlijk te leur gesteld. Ik zal het vod zelf hierin sluiten. 't Zal u mogelijk tot een zoet rustmiddeltje dienen, en gevolgelijk nog ergens goed voor zijn.

Toen men vervolgens zat te praten over die kostelijke niet-met-allen, die onder goede vrienden zoo aangenaam zijn, zei mijn vader: „Kom, een glaasje van gelukwensching. Welkom," vervolgde hij met een zeer ernstig, vriendelijk gelaat, daar zijn eerlijk hart doorstraalde: „welkom, lieve dochter, in mijne familie. Nooit moet gij u den dag beklagen, die u in dezelve brengt; ik althans zal een goed vader omtrent u zijn: gij zijt het waardig. Geluk, mijn zoon, met uwe vrouw, wees een zoo goed man, als gij een zoon, een broeder, een meester waart, en gij zult uwe vrouw dierbaar blijven. En gij, Cornelis, (tegen mij) geluk, jongen, met uwe zuster: als gij trouwt, zal ik even zeer in mijn schik zijn als nu: gij zijt beide mijne kinderen. Mijnheer Blankaart, geluk met deze verbindtenis! dat wij beide nog lang getuigen zijn van het heil, dat mijn vaderlijk hart van den almagtigen God afsmeekt." Hij kon niets meer zeggen, maar boog tegen het geheele gezelschap, en er vielen tranen langs zijne wangen. De bruid stond op, omhelsde hem; hij kuste haar! maar niemand sprak: allen droogden wij onze oogen af. Hendrik (om wat afwending te maken), vroeg aan 't gezelschap, of men hem toestond om de gewezen kindermeid der bruid binnen te verzoeken? Niets liever! Daarop kreeg ik mijn' hoed en handschoenen, en mar-

cheerde naar de keuken om het ouwe schaap, dat in haar beste zondagsche plunje was, en stijf stond van de gouden ringen, in te leiden. „Aanstaande zuster," zei ik met mijn' hoed onder den arm, en Pieternelletje zeer eerbiedig aan de hand, „daar heb ik mijne vrijster, die gaarne de eer had, om bij u haar compliment van felicitatie af te leggen." De bruid trok haar stoel wat uit, en gaf de vrome, eenvoudige Pieternel gelegenheid om zich te laten bekijken. „Wel, God dank!" zei ze, „dat ouwe Pieternel haar jonge jufvrouws trouwdag nog beleven mogt. Heden, jufvrouw, je bent krek al eens als je lieve moeder, toen die trouwde. Niet waar, mijnheer Blankaart? En toen was mijnheer Blankaart even zoo kluchtig als deze mijnheer. Nu, mijnheer en jufvrouw, ik wensch je evenwel van harte zegen; och, mijnheer Edeling, je krijgt zulk een lief meisje; ze het ouwe Pieternel nooit een onvertogen woord gegeven; 't was een lief hartje van een kind, en ik was ook zoo mal met haar, dat, als zij tandjes kreeg, of zoo, ik mij tot water huilde; niet waar, mijnheer Blankaart?" En toen gaf zij de bruid en bruigom een kus, die klonk als een klok. De overige bedienden werden binnen gescheld; de heer Blankaart overeind rijzende, nam een schoon tafelbord, waarop zes verzegelde kleine pakjes lagen. „Hier, kinderen," zei hij tegen de bedienden, „daar is voor u elk eene gedachtenis van dit huwelijk. Gelijke munniken, gelijke kappen: Abraham Blankaart kan, en wil ook wel, Goddank! wat missen." Hij gaf elk een pakje, en zij gingen in de keuken zich vrolijk maken. „Vrienden," zei de brave man, „zie, ik ben, wil ik spreken, maar een oude vrijer, ik heb kind nog kraai, en God de Heer heeft mij boven alle mijne begeerten gezegend; ik weet, 't is waar, niet wat het vaderlijke hart is; maar dit lieve bruidje is de waardige dochter van een' man, dien ik mij ten vriend had uitgekozen; zij is onder mijne oogen opgegroeid; duizendmaal zat zij op mijn schoot met mij te snappen, of hare poppen te kleeden (want ik ben een regte kindergek!) zoodat ik maar zeggen wil, dat dit de gelukkigste dag van mijn leven is, en dat ik nu niets meer van God te wenschen heb, dan dat ik en alle brave menschen gelukkig zijn." Onze Dominé besloot, op 't verzoek der oude heeren, dit vriendenmaal met eene dank-

zegging, die ons de hoogste denkbeelden gaf van zijn godvruchtig hart en zijn' menschlievenden aard. Den eerwaardigen jongeling rolden de tranen op de zamen geslagen handen. Zijne stem was zielroerend, alles was diepe aandacht.

De heer Blankaart luisterde mij in 't oor, dat wij moesten dansen. Willem en ik haalden twee violen. Een gaf ik er aan mijn' vader: „Jongen, zei hij, ik doe er niet meer aan! Ik vrees, dat het gebrekkig zijn zal." Evenwel, de vreugd, die zijn hart overstroomde, deed hem die aannemen; ik bood er den heer Smit ook een, die, zonder eenige kwalijk geplaatste verontschuldiging, zei: „Ik zou dit fatsoenlijk gezelschap oneer aandoen, indien ik mij onttrok om het mijne tot eene zoo billijke vreugd bij te dragen. Wij zijn onder de roos." De heer Blankaart haalde de bruid op. Zij danste niet wel, niet zóó wel, meen ik, als zij 't anders kan, en zij verzocht hem om verschoond te zijn. Toen moest Letje en Willem op de baan; beide toonden, dacht mij, dat zij elkander wilden behagen. Brunier was onvermoeid, en gij weet, ik val ook niet heel vies van een caprioolţje. Eens haalde ik mevrouw Buigzaam, en danste met haar een zeer statige menuet: trouwens, allen waren in den goeden smaak. Na een uur dus doorgebragt te hebben, verdwenen mevrouw Buigzaam en het bruidje. Hendrik bleef nog in de kamer, doch ik geloof, dat wij alleen zijne uitwendige tegenwoordigheid hadden. De beide oude heeren gaven hem de hand. De weduwe kwam niet terug, vóór mijn broeder insgelijks weg was: de vreugd ging haren gang; ten drie ure waren de koetsen gereed: elk nam even vrolijk, minzaam, en even vriendelijk afscheid, en ging naar zijn eigen huis.

Vóór ik ga zien, of de jonge lieden al bij de hand zijn, sluit ik dezen. Indien ik eenigzins kan, kom ik in 't laatst van deze week; ik heb u wel honderd millioenen zaken te zeggen (nu, dat kan je wel denken); 't is, of ik u in geen eeuw of twintig gezien heb. Mijn vader is nu zoo minzaam, als altoos welmeenend eerlijk: en nu durven wij hem beminnen. Blankaart doet u hartelijk groeten, zoo doen alle de vrienden, vriendinnen en goede bekenden, en ik omhels u, met een hart, stikkend vol liefde. Maak mijn compliment aan uwe waarde ouders en aan de kleine familie.

DE HEER ABRAHAM BLANKAART AAN DEN EERWAARDIGEN HEER EVERARD REDELIJK.

Ei, wissewasjes, ik weet niet, mijn lieve dominé, waar je van spreekt. Dat ik uw' Hendrik bij een braaf kaptein gebragt, en ten sterkste heb aanbevolen, is dat zoo veel zaaks? Wel, mijn goede man, ik wou, dat ik veel meer voor je doen kon, want ik heb zulk eene achting voor u, en ik ben zoo dikwijls door uwe predikatien gesticht; uwe vrouw is zulk een best wijf, en gij hebt daar tien kinderen, het ééne nog schooner dan 't andere; zoodat ik zeggen wil, spreek daar niet van. Wel ja, die uitrusting wil wat zeggen; ik heb, bij gelijks, kind nog kraai in de wereld. Nu, de jongen ziet er uit als een vorst, in zijn zeemontuur. Kijk, mannetje, zei ik, toen ik hem naar boord bragt (want ik heb den jongen lief, en wilde hem zelf aan den kapitein leveren). Kijk, mannetje, zei ik, nu heb ik vader en moeder bepraat om u te laten varen. Je bent nu monsieur kadet, en draagt een degen, zoowel als een admiraal. Maar zoo je nu reis in een ploertig leven meer zin kreegt, dan in een ordelijk gedrag, en dacht, nu ben ik mijn eigen meester, en vele viezevazen meer, dan zou Abraham Blankaart daar staan of hij een schepenkennis op zijn' neus had, en dan zou oom zeggen, dat het mijne schuld was, dat ik mij er niet meê gemoeid moest hebben; en dat zou niet mooi voor mij zijn. En wat denk je wel, dominé, dat Heintje daarop zei? „Mijnheer, zei hij, ik verzeker u op mijn woord van eer (en hij is veertien jaar, dat stond mij wel aan), op mijn woord van eer, dat ik in allen opzigte braaf zal oppassen; zou ik zoo ondankbaar zijn omtrent u? en zou ik mijn lieve vader en moeder ooit verdriet aan kunnen doen? dan wilde ik liever dood zijn, want dat was dan maar best." Dat was het ook, zei ik, want dan waart gij een ondeugende jongen: maar ik zie nu wel, dat gij een braaf kind zijt. En ik troostte hem weêr zoo wat, en zoo kwamen wij aan boord, met de sloep. Daar kwam Janmaat en Keesneef op de proppen: „hier, Hein, wat dit en dat? de valreep! daar is onze kadet Redelijk, met zijn vader." Ja, dacht ik, lieve God! was dat waar, dan trakteerde ik het heele rommelzootje. Daar kwam een schieman,

en noemde mij dominé en toen luisterden al de pekbroeken elkander in: „jongens, dat is een dominé, des kadets vader." Daar stond ik toen met beschaamde kaken: want ik wist wel, dat ik geen dominé en Heintje mijn zoon niet was. Neen, maats, zei ik, dat heb je eventjes zoo wat mis, ik ben geen dominé, en joului kadet is mijn zoon niet; maar ik ben een koopman, en een oud vrijer: nu, dat is 't zelfde. Des kadets vader is een dominé, en wel zoo een braaf dominé, als er ooit voor joului zielen gezorgd heeft; zoodat ik maar zeggen wil, dat gij den jongen heer wel moet doen; hij zal u ook wel doen, en ik hoop, dat hij zulk een braaf man zal worden, dat joului nog eens met hem, als joului kaptein, aan den dans zult raken. Dat hoopten zij ook, en er werd braaf gehouzeed, want Abraham Blankaart gaf aan Janmaat een fooitje. Nu, het overige zal Hendrik u wel schrijven.

Eer heeft uw hart, mijn goeje dominé; wel dat zou er bekreten uitzien, als juist alle brave jongens zouden moeten studeren en dominé worden. Maar zoo Satans nijdig als ik worden kan op die malle fatsoenen, die nu denken, dat het onzen lieven Heer magtig veel schelen kan, hoe een eerlijk man door de wereld komt! kunnen wij dan allemaal preken en bidden? Ei lieve! En wie zou dan negotie doen? Wie zou 't land regeren? Wie zou, ja wat weet ik het. Althans, uw Hein is maar regt voor de zee geschikt. 't Is een gezonde, sterke beuker van een jongen; als hij niet deugen wil, kan hij al zoo ondeugend op de studie, als op de zee worden.

Zie zoo, dat karweitje is ook weêr besjouwd. En uwe vrouw verdient, dat zij haar zoon nog eens Vice-Admiraal ziet; hoe lief zij hem heeft, weten wij wel: maar de vrouw sprak verstandig.

Ja, dominé, jij bent een man naar mijn hart. Zie, ik houd om de dood niet van dat falievouwen, en ik kan mij zoo satans nijdig maken, als ik daar zoo hoor klagen en steunen, en van tranendal, en van een ellendig leven enz. praten. Hoor, God de Heer is maar veel te goed tegen zulke ondankbare kniezers en zuurkijkers. 't Is goed, dat zij met Abraham Blankaart niet te doen hebben, ik zou dat bangzieke volkje wat anders leeren. Ziedaar, daar ben ik nu zes

en vijftig jaar oud, en als ik zoo bij mij zelven zit, zeg ik: wel, lieve God, wat al weldaden heb ik, zondig mensch, evenwel van u ontvangen! Ik ben met weinig begonnen, ik moest voor eene oude moeder en eene zieke zuster het brood winnen, en ziedaar, ik ben rijk, rijker dan ik elk aan den neus hang, ik ben gezond als een visch. Ik sta daar, als Govert in den dans, omringd van al mijn jonge lui; daar is Edeling en zijne vrouw, daar is mijn Willem met zijne vrouw; daar is Cobus, daar zijn ze zoo allemaal om mij; elk houdt meer van mij dan de ander. De kleinen klimmen tegen mij op, en halen de suikerde duiten uit mijn zakken; en als Abraham Blankaart maar eens kucht, of wat stil is, dan is de drommel op stelten: 't is of elk vreest, met mij gelijk te zullen aftrekken, zoo is het er te doen. Daar zijn die brave weduwen; wel, ik ben er als broêr in huis; daar is Dominé Smit en zijne vrouw, op de handen zouden zij mij dragen; en wat doe ik toch, dan 't geen mijn pligt is, en dat ik altoos wel te vrêen ben? want vrees God en doe wel, zooveel gij maar kunt, dat is het altemaal. Wat zegt gij, Dominé? — Maar hoe doen nu de klagers? Altijd kijken zij bang; altijd vreezen zij, dat zij te kort zullen komen; zij houden van niemand, en niemand van hen. Op zulke watertjes vangt men zulke vischjes. Maar onze lieve heer (die maar veel te goed is) krijgt de schuld. Dan is het te heet, dan is het te koud; dan is alles zoo duur, dan komt er geen staartje visch aan de markt. Summa summarum, die leelijkers zijn nooit te voldoen: en 't zal mij benieuwen, of het in Gods hemel ook wel van passen voor hen zijn zal; maar ik denk niet, dat wij daar met hen zullen opgescheept zijn. Wat denkt gij er van, Dominé? Kijk, denk ik, die God niet in blijdschap dient, kan niet in den Hemel komen, want hij doet niets uit liefde tot God. Hij loopt daar over deze kostelijke aarde, die zoo keurlijk is opgesierd, net als zoo een onguur, gnorrend varken, dat alles maar al grommend en morrend en gnorkend doorslokt, en nog een leelijk bakkes zet tegen een ander, die het een stroo in den weg legt. Zijn dat geen lieve peuzels, om op zulk eene plaats te komen, daar alles vreugd, en lof prijst den Heer is? Paulus is mijn man: Weest blijmoedig, en verblijdt

u in de hope. En dat zei hij zelf in dien bedroefden tijd, toen er wat meer haren aan de kling was dan nu, om een goed Christen te zijn.

Mijn vriendinne Stijntje denkt net als ik, en dat doet mij zoo een deugd! Vriend Blankaart, zeit zij, als ik zoo des ochtends opsta, en die lieve zon zoo in 't Oosten zie, en hoe alles zoo als herleeft en Gode dankt, dan denk ik: Heere, is het hier op deze stoffelijke wereld zoo schoon, hoe moet het niet in uwen zaligen Hemel zijn! en dan zing ik uit Jan Luikens versjes het liedje op den morgenstond. (Je moet weten, Dominé, dat zij toen op Buitenrust, bij de twee dames, gelogeerd geweest was, en dat ik de vrome ziel daar met mijn rijtuig van daan haalde.)

Nu, mijn vriend, groet ik u! en wensch u met uwe vrouw en kinderen nog lang een hemel op aarde; en als gij bidt, ei lieve, bid ook voor mij, want het gebed des goeden mans vermag veel, wil ik spreken.

PS. Ik zie daar, dat ik tweemaal onzen sinjeur weêr genoemd heb! Nu, verschoon dat, ik mag zoo niet fratsen in mijne brieven, anders schrapte ik er zijn' naam nog uit.

Mr. H. VAN WIJN.

UIT DE HISTORISCHE EN LETTERKUNDIGE AVONDSTONDEN.

Ons Land, door zynen kouden en vogtigen aart, ten deeze niet van de vrugtbaarste zynde, gaf evenwel eene genoegzaame meenigte van Appelen, Peeren, Aardbesiën, Braamen,

Krieken en andere grond- en boomvrugten, die, ten tyde der vroegste Germaanen, in het wilde groeiden, maar, 't zy raauw, 't zy gekookt, een gedeelte van hunne spyze uitmaakten. De Romeinen leerden hun ongetwyfeld veele andere kennen en planten. Het is aanmerklyk, dat Plinius en Columella reeds den Gallischen Persik roemen: waar uit men zou konnen vermoeden, dat, mooglyk, die vrugt, in zeer vroege tyden, ook hier te lande niet geheel vreemd zal geweest zyn. Onder de Frankische Koningen vindt men 'er gewag van, en Karel de Groote had 'er verscheiden soorten van in zyne Tuinen, alwaar zy zekerlyk; en dit is eene algemeene regel nopens de Vrugtboomen der oudste tijden; als Stamboomen, in de ruime lugt groeiden en niet tegens latwerk of muuren opgeleid wierden; welk laatste eene nuttige doch laatere uitvinding is, waar over ik my, thans, niet verder zal uitlaaten, om dat dit behoort tot de wyze der aanlegging van Tuinen onzer Voor-Ouderen: eene nieuwe en, by ons, onbehandelde, schoon zeer behandelingswaardige, stoffe. Dat men, ondertusschen, reeds in de dertiende eeuwe, het enten en wel van Persiken; die Mærlant Pasikers noemt; op andere boomen kende, leert die Schryver, in eene aanmerklyke, schoon, hier en daar, zo my dunkt, bedorvene plaats zyner, ongedrukte, Natuurenbloeme, welke ik, by gelegenheid, u wel eens zal voorleezen. De Abrikoozen; eene Armenische vrugt; schynen my niet, of weinig, vóór de zestiende eeuw, hier bekend geweest te zyn. Druiven zullen, lang bevooreus, in zwang zyn geweest. De Galliers leerden ze door de Grieken kennen. Keizer Juliaan; die in de vierde eeuw leefde; roemt de Druiven van Parys. Fortunatus, een Schryver der zesde eeuwe, vondt ze in den Tuin van Koning Childebert. Men hadt Wyngaarden onder Karel den Grooten en, in de verdeeling der goederen, tusschen zynen Zoonen, vindt men Wynbergen in Duitschland. In laatere tyden, schynt Raephorst, onder Wassenaar, van het welk ik reeds sprak, voor die vrugt beroemd te zyn geweest: immers ik heb geleezen, dat één der Heeren van dat goed; Kerstiaen (wy zouden Christiaan zeggen) genaamd; 'er een geschenk aan Hertoge Aelbrecht van Beyeren van maakte. Ook meen ik gevonden te hebben, dat men zig zeer vroeg, te

Egmond, op Druiven toelegde. Voor het overige heeft men, allengskens, by de inlandsche ook vreemde Vrugten gekregen, waar toe de Kruistogten weder het hunne gedaan hebben. Onder Karel den Grooten, ontmoeten my reeds Amandelen. Grenaten, roode Orangen en Olyven, Inlandsche Pruimen, Aardbesien of Fresiën, Kastanjes enz. waren gemeen naderhand. Wy spreeken dikwerf van Meikerssen, doch men heeft ze, zeldzaam, in die Maand. In de veertiende eeuwe egter zyn zy 'er my in voorgekoomen: 't geen te aanmerklyker is, om dat de konst van Vroegelingen te bezorgen, en nog meêr die van Stooken, tot laater tydperk en, byzonderlyk, tot de vyftiende eeuwe behoort. 'Er plagt veel vertier van Fruit uit Vlaanderen naar herwaarts te zyn. Daar en in Braband, waren de Tuinen, nog lang, aanzienlyker dan in ons Holland. Voor lekkere vrugten was de streek van Gouda beroemd.

Zo by ons, als by andere Volkeren, plagt men de koelste Fruiten; ten zy in het heetste van den Zomer; meêr vóór, dan na, het Geregt te beezigen. Men oordeelde naamlyk het verkoelen van de maag zeer nadeelig en zettede, daarom, de spyzen gewoonlyk aan met nagelen, drooge gengber, en al het geen, onder de benaaminge van „Cokenkruiden", in de Graaflyke Rekeningen dikwerf voorkomt. Laat ik u, slegts met een woord, weder aanstippen, hoe ik meene, dat het, hoofdzakelyk, al zeer vroeg; schoon, nu en dan, met eenige verandering; tot aan de zestiende eeuwe, omtrend de wyze van tafelen by de Aanzienlyken, toeging: zonder my evenwel optehouden met de tafelwetten, die sommigen aan eenen Frieschen Vorst, Adel gezegd, loslyk toeschryven.

Na dat de Genoodigden in het Vertrek gekoomen waren, wierdt hun eerst water toegediend, om de handen te wasschen, waar na zy zig aan den Disch zetteden, die, des middags (te Noene zeide men), omtrend twaalf uuren; iets vroeger of iets laater (want dit verschilde, in verschillende tyden en gelegenheden); wierd aangerigt, en waar uit volgde, dat ook het Avondmaal, vroeger dan thans, wierd gehouden. In het plaatsen der Gasten, tragtte men, doorgaans, die van onderscheidene sexe naast den anderen te etten, ten einde het gesprek over

tafel des te aangenaamer te verdeelen. Men zat of op Banken, met losse kussens, of op Vouw- en andere Stoelen, en de plaats, die 't beste licht en uitzigt hadt; 't zy ter regter of slinker hand; wierdt, by sommigen, de voornaamste gereekend. De Geregten van Visch, Groenten en Vleesch wierden, meest al, in overdekte Schotelen, onder het voorschenken der Wynen, omgediend en, aan de aanzienlykste Tafelen, vondt men een' Voorsnyder, zynde een' Edelman, die, van der jeugd af aan, op die konst; waar van men veel werk maakte; was afgerigt. Na het tweede Geregt, des Middags (want, gewoonlyk, schynt men 'er, dan, twee gehad te hebben en één des avonds), wierdt het Tafel- of; zo als men, toen, veeltyds zeide; het Ammelaaken, omgeslaagen, indien het dubbeld gevouwen was, of, anderzints, het bovenste weggenoomen: waar na men veelerleië soort van lekkernyen; die ik onder de naamen van Taarten, Lovensche Koeken, Wicken, Suikerrosaet, Compost, Cruitkoeken, vergulde Koeken en wat diets meêr is, vermeld vinde; opzettede byzonderlyk ook gedroogde, gesuikerde of met speceryen ingelegde, Vrugten, welken men specie noemde. Men schonk dan ook geestryke en verhittende Wynen. Op deze wyze eindigde de Maaltyd. — By het opryzen, waschte men de handen weder. 't Gezelschap verspreidde zig dan eenigzints, ging by den anderen, al koutende, staan of zitten of wandelen of vermaakte zig met het Spel, of met de Muziek. Ook kwamen dan, somtyds, eenige Kamerspeelers, Dichters, Spreekers, Zangers, Springers, Gochelaars of andere Kunstenaars in 't Vertrek, die hunne gaaven vertoonden, indien dit niet reeds over Tafel geschied was.

Wat het Ontbyt (waar van ik weinig vinde) betreffe, gy gevoelt ligtelyk, dat, wyl men, vroeger dan nu, het middagmaal nam, men ook vroegtydiger ontbeet. Het bestondt al veel in vrugten, brood, boter, kaas en bier. In een geschreeven Verhuurhoek der Stad Gouda, van den jaare 1402, leeze ik, dat iemand een goed bod deedt voor de Spiering-vangst in den Yssel: want: zeide hy; „de Spiering is een ontbyt-Visch, die men, des morgens, gebruikt by den Biere.

Schoon hier te Lande, mynes oordeels, geen Wyn viel, kogten de Friezen denzelven, reeds in de agttiende eeuw, in Frankryk op en voerden ze herwaarts. Men gaf aan de Fransche, somtyds, den naam van korte Wynen. Rynsche en Moezel wierdt mede, zeer vroeg, over Keulen, Venlo en Roermonde, herwaards gebragt: ook hadt men Wynen, die men, thans, niet of minder kent, als Azoys, Rood Beyaerts, Zede waer; ook Zedewerwyn gezegd; Grieken, Gaskoengen, Malvezy, Romany, Hypocras, (die toen zeer in den smaak viel) Garnaitscol of Garnaitshol, ook, by verkorting, Garnait gezegd. Zo ik my niet bedriege, zal men, in de oude Privilegien van eenige Koopsteden, nog meerdere soorten opgenoemd vinden. Men hieldt ook veel van Mede. Maar, voornaamlyk, waren de Kruiderwynen in zwang en, onder deezen, de Nagelwyn. Of men, zo vroeg, Peperwyn gebruikte, weet ik niet, en het werpen van zout in den Wyn; waarvan men een voorbeeld vindt in een oud Werk; schynt my slegts eene gewoonte van Drinkebroêrs geweest te zyn. Voor de zestiende eeuwe, is my de kunst, om Wyn, met Ys of Sneeuw, te koelen, niet voorgekoomen, schoon het mengen met water, ter verdunning en verkoeling, zeer in zwang was. Men schonk de Wynen, oudtyds, uit lederen-, daar na uit glaasen-, Bottels, in verschillende Bekers en Drinkglaazen, omtrend welke twee laatstgemelde soorten gy uwen Alkemade; schoon 'er veel by te voegen was; kunt opslaan.

De Bieren, een drank, by de Germaanen en verdere Noordsche Volkeren van ouds en geagt; bleeven dit ook, in verdere eeuwen. Men hadt Binnen- en Buiten Bieren. Van de Binnen-bieren is my het Dordsch, Haarlemsch, Delfsch, en van de Buiten- het Duisburchs, Hamburschs en Galant, onder de vroegsten, ontmoet.

Wat het Spel belange: op het dobbelen, waren reeds de Germaanen; zo als gy uit Tacitus weet; zeer verslaaft. Die geest verliet hunne Nakoomelingen niet. Van allerleie spel met de steenen, vindt men, door alle tyden, gewag. Maria, wel eêr Keizerin van Duitschland, sedert aan onzen Graave Willem I gehuuwd, heb ik voor eene, by dag en nagt, groote Speelster vermeld gevonden. De Worptafelen en Quaak-;

d. i. Tiktak- of Verkeerborden wierden, openlyk, door onze Graaven, verhuurd. Ook kende men Schyf- of Damspeelen. Vrouwen, zo wel als Mannen, minden Speelen, die sterke beweeging vereischten, als het Kaatsen, Kegelen, Klossen of werpen door een ring. Willem VI, Graaf van Holland, verspeelde, in den Kaatsbaan, somtyds, zynen Tuin, d. i., Halssieraad: doch byzonderlyk minde men het Schaakspel, 't geen zelfs een gedeelte der opvoedinge plagt uittemaaken. Eerst in volgende tyden, geraakte het Kaartspel bekend. Het schynt, in Frankryk, omtrend het midden der veertiende eeuwe, of liever, in Italie, reeds op het Jaar 1299, uitgevonden, en ik denk, dat men het hier te Lande, met den naam van Quairten of Quaerten doopte, veelligt naar de vier koleuren, met welken de Bladeren beschilderd waren. Vóór het einde der veertiende eeuwe, onder de regeeringe van Aelbrecht van Beiere, vinde ik het Quaertspel hier te Lande niet bekend: maar zyne Rekeningen leeren my, dan eens, dat hem of zyner Gemalinne eenig geld in handen wierdt gegeeven, om „te Quairten": dan eens, dat die Quaertspelen, naar gelang der geldswaarde van dien tyd, vry duur waren: dan weder, dat men speelde op een Kleed, en dat zulks, meest des Avonds, geschiedde. Ook schynt het my toe, dat dit Spel, omtrend het jaar 1396, meêr dan voorheen, ja schier daaglyks, in zwang kwam, en dat men, gewoonlyk, aan de Heeren en Vrouwen van het Graaflyk Geslagt of Gezin, III, IV, V of VI gulden, zilveren munt, in de hand gaf, die zy „Verquairtten." Dit artikel beliep, over dat jaar, eene som van wel LXXIV ℔, V S., X. grooten. Of 'er, in dien tyd, reeds verschillende soorten van het Quaertspel bekend waren, heb ik, met zo veele woorden, niet gevonden, maar wel ('t geen my ten duidlykste voorstaat) dat, in het jaar 1399, aan Hertoge Aelbrecht, toen te Brussel zynde, door den Burggraave van Leide; één' zyner Hovelingen en groot minnaar van het spel; vier Fransche kroonen gegeeven wierden, die hy, des avonds, „mitter Vrouwen" (dat is met Joanna, Hertoginne van Brabant) „verzeylde." Ook wierd II ℔ aan Aelbrechts Gemaalinne, te Keynoet (Quesnoi in Henegouwe), uitgereikt, daar „si mede soude Zeylen," en aan Willem VI

en Herman Graave van Kuynre; genoeg in 's Lands Historie bekend; III S., VI G., om „mitten Vrouwen te Verseilen." Uit deeze drie laatstaangehaalde plaatsen, zou ik liefst gelooven, dat dit Zeilen een soort van Kaartspel geweest is en, misschien, wel het eenvoudige Scheepje zeilen, dat wy, nog heden, kennen, en dat, naar deeze meening, één der oudste Kaartspelen dezer Landen zoude zyn. Met de gedaante der vroegste Kaarten zal ik u, thans, niet ophouden.

De Muziek zullen wy insgelyks tot een nader bezoek spaaren. Vergenoegt u, voor het tegenwoordige, met eene opgaave der vroege Speeltuigen, te weeten, Bazuinen; Bongen en Bommen; een soort van Trommels; Cimbalen, verschillende Fluiten, Guitarren of Citers, Hakborden, Harpen, Hoirnen van veelerleie soort, Lieren, Linen, Luiten, Orgels, Pipen, waar door ik fynere BlaasInstrumenten verstaa, welker Bespeelers, met eenen algemeenen naam, Pipers gezegd wierden, en die men niet slegts in dienst van groote Heeren, maar ook van de voornaamste Steden vondt. Nog vinde ik gewag van Roten, Speelraderen, Tamboeren, Trompen of Trompetten; Vedelen en Vlogels. Hoe zeer men, hier te Lande, altoos de Speeltuigkunst minde; waar van men bewyzen, sedert de tyden van Childerik, Chlotharis en vroegeren, zou konnen bybrengen; schynt zy, byzonderlyk, begunstigd te zyn geworden door onzen Graave Floris V, die verhaald wordt, een goed Zanger geweest te zyn. In zynen tyd, immers kort na hem, kende men, in Frankryk, nog ruim twintig, hier niet genoemde, Instrumenten, van welken 'er, al rasch, ten minsten eenigen, by ons zullen beoeffend zyn geworden. Ook verdiendt hier gelet te worden op de meenigvuldige Snaarspeeltuigen, die de Oudheden van Engeland; ten deezen beter bewaard dan de overige; ons aan de hand geeven. Onder deeze Speeltuigen, schynen de Viool en de Harp, van de oudste tyden af, den voorrang gehad te hebben. De Viool; op welke wy zagen, dat, reeds in dertiende eeuw, zekere Lodewyk van Vaelbeke uitmuntede; verschilde weinig van haar tegenwoordig maaksel. De Harp hadt, somtyds, vyf-en-twintig snaaren. Dikwerf was zy de uitspanning der voornaamste Luiden van beiderleie Sexe, en men

zong by dezelve. Van 't Gezang zal ik weinig zeggen. Het is byna zo oud, als de menschen, doch, sedert veele eeuwen, merklyk beschaafd. Om van de vorderingen in zingen en speelen onder Karel den Grooten, of nog vroegere tyden, niet te spreeken, zal het u bekend zyn, dat een Toskaaner Monik, Gui van Arezzo gezegd, omtrend den jaare 1228, het zingen by partyën in zwang bragt, daar men, te vooren, gewoonlyk, op éénen toon; 't zy gelyk, 't zy by beurten; ophief, als meede, dat hy de Lettergreepen ut, re, mi, fa, sol, la bedagt, by welken si, eerst in de laatstvoorleedene eeuwe, gekoomen is. Vóór men de Muziekteekenen, by wyze van enkelde of gestaartte Ruiten, uitvondt, bediende men zig van Stippen, vierkante Blokjes of Letteren, die men, toen egter, reeds Noten noemde, en welken, tot aan het einde van de dertiende eeuw, onder den Sleutel C, sol, ut, meest op vier, daar na op vyf, evenredig van den anderen staande, Lynen geschreeven wierden. Ik bezitte zodanige geschreeven Muziek, van hoogen ouderdom, in welke men even weinig het merk van eenige maat vindt, als van comma's of puncten by de toenmaalige Schryvers. Het niet afteekenen van de maat was, oudtyds, by veele Volkeren, en is nog, zo ik meene, by de Arabieren en de Chineezen, gemeen.

S. STIJL.

DE BRAND VAN DEN AMSTERDAMSCHEN SCHOUWBURG.

Volgens het huishoudelijk gebruik van de Heeren Regenten was de Schouwburg wederom, voor den zomerschen stil-

stand van het jaar 1772, verhuurd aan een troep Vlaamingen, die daar hunne Operaas vertoonden, meest op eene armhartige wijze uit het Fransch overgezet, maar wegens het gezang bij veelen noch zo aangenaam, dat 'er zomtijds eene aanzienlijke menigte door getrokken werd. Inzonderheid was 'er een ongemeene toeloop, en van zeer veele voornaame lieden, op Maandag den 11 Mai, wanneer zij ten tweeden maale speelden. Het voornaamste stuk, zijnde 't Naspel, de Deserteur genaamd, brengt mede dat in het derde Bedrijf eene verduistering moet plaats hebben, om de gevangenis, waarin de hoofdpersonaadje zich bevindt, natuurlijk te verbeelden. Naauwlijks had men hiermede een begin gemaakt, of veelen wierden reeds, zo wel in de Schouwplaats als op en achter het Tooneel, eene benaauwde lucht gewaar, als een heeten damp, die den adem min of meer belemmerde. Niet lang daarna, ongeveer ten half negenen, ziet men vooraan ten Noorden, achter het pronkbeeld van Thalia, een klein vlammetje ter zijden uitslaan, 't welk terstond geene geringe opschudding baarde; maar de speeler, die op het tooneel stond, riep dat men zich niet ontrusten moest dewijl 'er geen gevaar was. Het zelfde bevestigde de Architect Rauws kort daarna met luider stemme. Maar op 't oogenblik hoort men een verschrikkelijk gedruisch; een dikke rook verspreidt zich alom, de vlam vliegt breeder op tegen de eerste zoldering, slaat insgelijks beneden in den eersten scherm, vat verder in de vliezen en bovenschermen, en stelt, zo schielijk als men 't melden kan, het gansche tooneel in lichten brand. Straks vallen de kroonen gloeiende in den Bak; 't gordijn valt mede, de gewigten der schermen ploffen neêr, de schermen insgelijks, en alles raakt ondereen in de uiterste verwarring. Inmiddels breekt de felle vuurstroom mede buiten het dak, en flikkert binnen weinige minuten, niet slechts over heel Amsterdam, maar over een groot deel van Holland, van Texel naar 's Gravenhaage, over 't Sticht, de Gooische kusten en schier de gansche Zuiderzee. Het ontbreekt ons aan bekwaamheid om slechts eene flaauwe schets te geeven, van de ontroeringen en doodsangsten, die dit akelig verschijnsel aan alle zijden verwekte. De gansche Stad weêrgalmde van 't gejam-

mer, in de opgepropte straaten en grachten, daar elk om de zijnen kermde, die zich in 't gevaar bevonden, of 'er vermoedelijk in konden zijn. Men schoot wanhoopig toe ter hulpe; maar de hulp was raadeloos in dien dringenden nood, en de vaardigsten liepen elkanderen vertwijffeld in den weg. Naderhand heeft men verstaan, dat ook verre buiten de stad de inwooners van verscheidene dorpen, zich wederzijds vergissende, naardien zij de plaats, daar het onheil woedde, veel nader bij dachten te zijn, elkanderen om 't ijverigst met hunne brandspuiten waren te gemoet getrokken.

Maar al hadden wij de bekwaamheid van Hooft en Vondel te zamen, 't zou ons aan moed ontbreeken om in eene breede beschrijving te treeden van de deerlijke gesteltenis der Schouwplaatse, in dat allerijslijkst geval. Wat is ooit vreeslijker dan eene weerlooze prooi te zijn voor het alverslindend vuur? wat is zo akelig als blindeling te worstelen in eenen dikken nevel van scherpen rook en gloeiende dampen, omringd van afgematte zieltoogenden, daar 't gejammer en geween, door schelle of schorre noodkreeten zomtijds afgebroken, echter niet dan in doodstuipen eindigt? Wat is in 't uiterste gevaar des levens wreeder, dan meteen elk oogenblik de dood uwer waardste vrienden, of dierbaarste panden, te verwachten? Ouders, kinderen, zusters, broeders, echtgenooten, elkanderen het laatst vaarwel met eene gebrokene stem te hooren aanhijgen? Vruchteloos naar de uwen om te zien, terwijl de een voor uwe voeten bezwijkt, de ander, om uwen bijstand smeekende, door drang voor u ongenaakbaar is, en een derde, dien gij zoekt, nergens gevonden wordt? Wie zou niet in angstig doodzweet versmelten, zo hij zulk een tafereel met zijne waare kleuren geschilderd zag? Men verbeelde zich dan slechts in het voorbijgaan, voorwaard op het verlaaten tooneel, een wassend getij van golvende vlammen, fel aan 't blaaken, en bij vlaagen aanbruischende over het smeulend Orkest; boven 't hoofd een luid gerucht van spattende vonken, en nog hooger eene naare verduistering door wolken van rook en smook, die, achter bij de halfgestopte uitgangen neêrgeslagen, den vlugteling geduurig te rugge drijven In de Galerijen en Loges ondraaglijke hitte, en vertwijffeld ongeduld, daar veelen gereed staan om

van boven neêr te springen; in den Bak blinde verwarring, uitzinnig gewoel en raazende wanhoop, die tegen steile muuren klautert. Overal grijnzen van de Dood, elk om 't akeligst, en, daar men 't sterflot zeker acht, noch hartbreekende bekommering, of men levendig tot assche zal verstuiven, of anders, gezengd, geschroeid, in den drang vertrappeld, of door eenen nederploffenden balk verplet worden. Menigten, die opeen gepakt en schier plat gekneepen, als een enkel lichaam door 't gedrang van den grond getild, en als een maalstroom heen en weêr gevoerd worden, met uitstekende armen, handen, of bloote kruinen, terwijl zij met een open mond en keel het aanstuivend vuur onwillig inzwelgen: zwangere Moeders, teder Kroost, tegen de wanden geperst, onder de banken gestommeld, gekneusd, verminkt, en onder 't puin bestulpt. Aanzienlijken..... maar wie rept noch van aanzien of waereldsche grootheid, daar de gansche Menschlijkheid siddert? Wien rijst het hair niet te berge, als hij hooren moet, dat in zulk eene elende noch ontaard gespuis gevonden wierd, 't welk de reeds gesneuvelde lijken bestond te plonderen en berooven? Hemel! wat moesten wij van 't menschdom denken, indien 'er ook bij zulke rampen geene even groote voorbeelden van edelmoedigheid en deugd gevonden wierden? Intusschen blaakte en kraakte 't nu al, en schoon 'er van tijd tot tijd gewenschte ontruiming kwam, echter zijn noch veelen verongelukt, die, anders geene Vreemdelingen in den Schouwburg zijnde, misleid wierden door de menigvuldige veranderingen en herbouwingen, en vruchteloos hun behoud langs de oude en nu ontoegangklijke wegen hadden gezocht. Men heeft ze naderhand van onder het tooneel, en uit de blinde gangen, opgedolven. Eer 't elf uuren was lag het dak reeds ingestort: en dus is dit grootsch Gevaarte, met al zijn praal en pracht en onbeschrijflijken toestel, ten koste van veele ongelukkigen, binnen twee uuren in asch en rook verdweenen. Allerbeklaaglijkst einde, nadat het schier anderhalve eeuw de liefde van onze Waereldstad, en de glorie van het lieve Vaderland was geweest!

DE NEDERLANDERS TER ZEE.

Middelerwijl was de tijd geboren, dat onze Nederlanders, met name de Hollanders en Zeeuwen, een nieuw veld voor hunne dapperheid moesten openen, hetwelk, boven alle verwachting voor hunne bekwaamheden geschikt zijnde, hen welhaast met aanzienlijke mogendheden in eenen gelijken rang zou stellen. De Oceaan, waarvan zij te voren slechts een klein gedeelte met hunne koopvaardijschepen hadden bezocht, werd van nu af aan, in zijne volle uitgestrektheid, het tooneel van hunne gewigtigste krijgsbedrijven. Een onwraakbaar bewijs van de meerderheid hunner vermogens in zeezaken is, dat uit de zwarigheden, welke zij in dat opzigt ontmoetten, hunne grootste en gelukkigste ontwerpen geboren zijn. Wat geluk voor hen, dat de Koning van Spanje zelf, te moedig op zijne zeemagt, hen daartoe had uitgelokt! Zijne onverwinnelijke vloot overtuigde hen allereerst, dat zijne wapenen ter zee op verre na zoo ontzaggelijk niet waren, als te lande; en zij ontdekten bij die gelegenheid, dat in tegendeel hunne ervarenis in de zeevaart wezenlijke krijgskunde geworden was, eer zij het wisten. Deze waarheid werd van een iegelijk zoo klaar begrepen, dat men zich met geene matige hoop vergenoegen kon, en dat voorzigtige volk, hetwelk in zoo vele benaauwdheden den oorlog te lande niet dan verwerender wijze had durven voeren, was terstond gereed om ter zee, naar de afgelegenste oorden, tot hagchelijke ondernemingen over te steken. Zij begrepen zeer wel, dat men zich niet op zee, gelijk te lande, zulk een bestendig onderscheid tusschen eenen verwerenden en aanvallenden oorlog kon voorstellen, dewijl op zee alles moet afhangen van toevallige omstandigheden, waarvoor men zich met een oogenblikkelijk beraad, het zij ten aanval, het zij ter verwering, bedient. Maar de zeetogten, dus uit hunnen eigenen aard wisselvalliger dan veldslagen en belegeringen, schenen juist daarom meer gemeenschap te hebben met den geest van menschen, die van kindsbeen af geleerd hadden op dat onstuimig element allerlei gevaar in den wind te slaan. Een zee-

varend volk, hetwelk zich dagelijks oefent op het gissen en waarnemen der onzekerste kansen van wind en stroomen, heeft, met veel minder magt, ontelbare voorregten boven een ander volk, dat, bij mangel van die bekwaamheid, genoodzaakt is een vast bestek te volgen. In dit opzigt is het onderscheid tusschen de Nederlanders en de Spanjaarden van dien tijd zoo groot, dat het naauwelijks eenige vergelijking toelaat. De Spanjaarden, met eene vloot van omtrent honderd en vijftig schepen op de Engelsche en Nederlandsche kusten afkomende, zien met den eersten tegenspoed hun gansch ontwerp in duigen vallen: de Nederlanders steken dikwijls met twintig of dertig schepen in zee, zonder bepaalden last, maar gereed tot alles, en gelijk Heemskerk gerust, dat het vaderland hen, levende of dood, bedanken zal. Op 's vijands kusten eene landing te doen, steden of eilanden te bemagtigen, de vijandelijke Gallioenen aan boord te klampen, te overzeilen, zijne koopvaarders bij menigte, ja zijne gansche zilvervloot te nemen; al deze aanslagen hebben zij tevens op het oog, en zelden mist hun de gelukkige uitvoering van het eene of het andere. Het is waar, dat ook sommige togten van dezen aard ongelukkig uitgevallen zijn, gelijk zelfs de eerste, naar de Kanarische eilanden, onder Van der Does, in het jaar 1599; maar deze nadeelen zijn rijkelijk geboet onder Hautain, Heemskerk en anderen. De vloot van Heemskerk heeft voor Gibraltar, in het jaar 1607, eene heerlijke overwinning behaald, schoon de Admiraal in het gevecht sneuvelde. Na den uitgang van het twaalfjarig bestand is Piet Hein een waardig opvolger van die mannen geweest; en van dezen zeeheld, tot op de Trompen en de Ruiters, leveren ons de geschiedenissen eene aanzienlijke lijst van beroemde namen, die de Nederlandsche vlag zoo binnen als buiten Europa, bij de grootste mogendheden ten top van eer en achtbaarheid hebben gevoerd.

Buiten tegenspraak deelt ook het gemeen in de glorie van zoo vele voortreffelijke daden; ja wij mogen wel aanmerken, dat het ten dezen opzigte nog heel anders ter zee, dan te land gesteld is. In het veld kan de bekwaamheid van gemeene soldaten, die meer dan hunnen dagelijkschen wapenhandel verstaan, niet altoos nuttig zijn; maar op eene oorlogsvloot komt

alles bijna op ieder oogenblik te pas, gelijk er ook alles vereischt wordt, wegens de groote verscheidenheid van kunsten en bedrijven, welke niet minder in het dagelijksch bestier der zaken, dan in het heetste van den slag vereenigd moeten zijn. Een zeeoverste heeft dus, ook boven eenen veldheer, het uiterste belang in de hoedanigheden van zijn volk; en indien zijne togten gelukkig uitvallen, zijn wij verpligt een grooter gedeelte van den roem aan deze deelgenooten van zijnen arbeid toe te schrijven; hoewel zijne achting daardoor geenszins verminderd wordt, dewijl zij altoos evenredig rijzen zal met den roem der gemeente, die onder zijne bevelen staat. Het was de oefening, gelijk wij reeds gezien hebben, waardoor onze landaard, boven anderen in dit stuk de voorrang had verkregen: maar was het de onmiddellijke oefening alleen? Zijn in het natuurlijk gestel, in de onachtzaamste opvoeding van de onzen, ook geene oorzaken te vinden, waardoor zij gemeenlijk voor deze oefening vatbaarder zijn, dan eenig ander volk? Waarschijnlijk ja. De zeevaart is onderhevig aan ontelbare wisselvalligheden, aan duizend kwellingen van hitte, koude, vochtigheid, kommer en kruis, die een bijzonder ligchaamsgestel vereischen, hetwelk naar allen schijn nergens beter kan gevonden worden, dan onder eene luchtstreek, die bijna op ieder oogenblik aan de schielijkste veranderingen ten doel staat. Hierdoor zien wij dagelijks onze matrozen, na het doorstaan der moeijelijkste reizen, met klein vaartuig veeleer onder de baren door gesleept, dan er over heen gevoerd, gezond en frisch aan land stappen. In dit opzigt staat naauwelijks eenige Natie ter wereld met de onze gelijk; en er is geene, die met zoo weinig manschap zee kan bouwen. Maar de Nederlanders ontleenen ook terstond van de voorwerpen, die hen van jongs af aan omringen, vele denkbeelden en plooijen, waardoor zij beter geschikt zijn, om, zoodra het hun lusten zal, tot zeelieden gevormd te worden. Ons land, alom doorsneden met wateren, rivieren, poelen en meren, krielt, waar men zich wende, van kleine vaartuigen, waarop de boeren schippers zijn. Zij onderhouden door dat middel de gemeenschap van alle steden en dorpen; en, hoe onmatig deze vergelijking ook moge schijnen, daartoe wordt in verscheidene opzigten dezelfde vaar-

digheid, zoo niet hetzelfde beleid vereischt, dat men van nooden heeft om op eenen zeetogt geen nutteloos gezel te zijn. Geen Nederlandsche boer, die ten minste niet van loeven en laveren weet, weinigen, die niet geleerd hebben een vaartuig te bestieren, te gissen hoe veel wind het voeren kan, tegen wind en stroom te roeijen, dwarlwinden te voorzien, of zich te redden uit een onverwacht gevaar van zinken of vergaan. Velen onder hen, in hunne geboorteplaats deze zaken lang genoeg voor tijdverdrijf en spel bijgewoond hebbende, kunnen de verzoeking niet wederstaan van ook eens op den ruimen Oceaan te zwerven, alwaar zij dan gemeenlijk voor al het overige geene trage leerlingen zijn. Ik kan niet nalaten hierbij te voegen, dat onze taal ook de kenteekenen draagt van onze gemeenzaamheid met de zeevaart: vooral onder het gemeen, en in den dagelijkschen wandel, is zij voor het grootste deel eene taal van zeelieden. Wij wenden het over dezen of genen boeg, zoeken eene reê, werpen ons anker, klampen elkander aan boord, haken naar het voorwerp onzer begeerte, enz Wy komen met ééne zee aan land, of drijven op Gods genade: Kortom, geen uur op den dag, dat wij niet varen, of bezig zijn met ons getij te kavelen. — Ontstaat er dan een oorlog ter zee, zoo levert zulk eene Natie gemakkelijk een groot getal menschen uit, die, anders tot geenen krijgsdienst geschikt zijnde, nogtans door den prikkel der eerzucht daartoe opgewekt worden, dewijl zij weten dat alles, wat hun ontbreekt, om wel te dienen, ligtelijk door eene gemeene opmerkzaamheid zal vervuld worden. Onze Nederlanders in hun element, kunnen dus ten naasten bij gelijk gesteld worden met de Zwitsers, van jongs af aan op den wapenhandel afgerigt, te velde. Het pressen, in Engeland zoo gemeen, is daarom onder ons nimmer noodzakelijk geweest; en om onze vloten van manschap te voorzien, heeft men hier nooit tot harde middelen zijne toevlugt genomen. Daarenboven verschaft het groote getal van menschen, die zich vrijwillig tot de zeevaart begeven, nog dit voorregt, dat men veel meer kansen heeft, om mannen van eenen ongemeenen geest en moed aan te kweeken, die ook gemeenlijk beter dan te lande naar hunne verdiensten beloond

worden. Een ieder weet, dat onze doorluchtigste zeehelden doorgaans gering, of zeer middelmatig van geboorte geweest zijn.

Men zal, hoop ik, deze algemeene aanmerkingen, indien men die anders goedkeurt, hier niet kwalijk geplaatst vinden, dewijl ze ons tot eene voorbereiding strekken, om minder verzet te staan over den schielijken aanwas van het vermogen der vereenigde Nederlanden, omtrent den aanvang der zeventiende eeuw; waaraan wij misschien in de allereerste plaats de bevestiging van het Gemeenebest hebben toe te schrijven. Te weten, onder het gedurig uitbreiden van onze zeevaart, werd hare naauwe betrekking met den koophandel geenszins ter zijde gesteld. In tegendeel schenen de krijgsbedrijven ter zee niet meer voldoende te zijn, zoo men zich, gelijk te Cadix, slechts vergenoegde met den vijand afbreuk te doen, zonder eenig voordeel aan de algemeene belangen van den koophandel toe te brengen. Sedert dat Filips de II, Koning van Portugal geworden zijnde, den Hollanderen niet dan bij oogluiking toegelaten had, hunnen handel te Lissabon te drijven, hadden zij dagelijks hunne zinnen gescherpt op de vaart naar de Oostindië, waarvan de Portugezen schier eene eeuw ongestoorde bezitters waren geweest. Ontelbare zwarigheden schenen deze onderneming af te raden, tot dat Cornelis Houtman, die zich in Portugal opgehouden had, om de geheimen van den Indiaanschen handel magtig te worden, zich daartoe aanbood. Hij was de eerste, die uit het vaderland vertrok, om voorbij de Kaap van goede Hoop te zeilen, en verder in de Indiaansche gewesten het geluk te beproeven, met vier schepen, hem ten dien einde door eene maatschappij van kooplieden toegevoegd, in het jaar 1595. Dat voorbeeld werd welhaast van vele anderen gevolgd; en schoon hij, na eene reis van ruim twee jaren, zonder eenig voordeel behaald te hebben, terug was gekomen, evenwel werd niemand hierdoor afgeschrikt. De maatschappij, welke hem had uitgerust, vereenigde zich in het jaar 1598 met eene andere van geen minder aanzien, en zond Jakob van Nek, met acht schepen, op eenen anderen togt, dien hij met veel gelukkiger uitslag volbragt. Verscheidene andere maatschappijen werden er omtrent dezen tijd, zoo in Holland als in Zeeland opgerigt, met

ongelijke lotgevallen van winst of verlies, volgens de natuurlijke onzekerheid der menschelijke zaken. De wakkerheid der Natie vertoont zich op het voordeeligst in die verrigtingen; maar nergens zien wij grootscher blijk van hare uitgestrekte denkbeelden op het stuk der zeevaart, dan in hare pogingen om door het Noorden eenen nieuwen weg naar China te zoeken, welke, indien hij gevonden ware, mogelijk van geen minder belang voor deze gewesten zou geweest zijn, dan Amerika voor Spanje. Het was in het jaar 1594 dat Linschooten ten dien einde op kondschap uitging, en door de straat van Nassau zeilde; maar Heemskerk, die twee jaren later derwaarts vertrok, en op Nova Zembla overwinterde, heeft ten naasten bij de wereld overtuigd, dat zulk een weg, indien hij er ware, voor hem niet zou verholen gebleven zijn.

J. LUBLINK DE JONGE.

BRIEF OVER HET PUNTDICHT.

Aan den Heere . . .

Ik zal dan aan uw verzoek voldoen. Mijn Verhandeling over het Puntdicht, zegt gij, heeft u ongemeen behaagd. Ik geloof dat ik dit meer te danken heb aan de stoffe, dan aan mijn behandeling van dezelve. Uw satijrieke geest vond altoos vermaak in alles wat geestig, vlug, puntig was. Ik heb nog wel meer zulke pijlen, zegt gij, op mijn koker. Dit is zo: doch dit zijn van die dingen, mijn Vriend! waarvan men niet te veel op éénmaal moet geeven. — Een goed Puntdicht, ter afwisseling in een' poëtischen bundel, kan 'er door; maar een

menigte van Puntdichten achter elkander te leezen, is voor mij vermoeijend. Een kras liqueurtje na een' goeden maaltijd, bevordert de kooking van de maag; maar een geheele maaltijd van sterk gekruide spijzen, is misschien daarvoor zo ongezond, als nadeelig voor het gehemelte. Doch gij zegt, het is u niet zo zeer te doen om de Puntdichten zelve, als om door voorbeelden bevestigd te worden van de waarheid der Theorie, omtrent deeze soort van Poëzij, in de bewuste Verhandeling voorgedraagen. En voor zo verre, laat zich uw verzoek wel hooren. Doch het zij mij vergund u te herinneren, dat ik in die geheele Verhandeling minder bedoelde een eigenlijke Theorie of, zo gij wilt, recepten op te geeven, hoedanig de Puntdichten te vervaardigen, als wel de gebreken in veelen derzelven aantetoonen; en dan, voornaamelijk, om ze onder zekere klasse, ter beter overzicht en toetsing, te rangschikken. Dan wil ik ook niet ontkennen, dat dit mede tot die onderwerpen behoort, waarover wij zelven of door oeffening beter leeren oordeelen, of door voorbeelden onze meening gepaster kunnen ophelderen. Gelieft gij het, met mij, uit dit oogpunt te beschouwen, dan zal ik u gaerne, bij wijze van Aanhangsel op mijn voorige Verhandeling, het een en ander mededeelen.

Maakte ik 'er dan, in dat vertoog, mijn werk van, om de historie van het Puntdicht aantewijzen, en hoe het geheel van zijn' eersten oirsprong, het eenvoudig op- of bijschrift naamelijk, is afgeweeken, tot het onder allerleije gedaanten wierd gebezigd, en in allerleije vormen gegoten; ik bevlijtigde mij tevens om, door schifting, de verscheide soorten tot zekere klassen te brengen; en dan zal het mij, die leidraad volgende, niet moeijelijk vallen, om u meestal van elke klasse een of ander voorbeeld bijtebrengen, aan uw oordeel overlatende, of ik ze de rechte plaats heb aangewezen.

Éénc aanmerking laat ik vóóraf gaan. Wanneer men een boekerij, van eenigen omvang, naar zekere orde van weetenschappen, takken van geleerdheid of kunst, wil rangschikken, zal men, hoe welöverlegd dat ontwerp, de grondschets ook weezen moge, nog altoos boeken aantreffen, die men niet weet wáár te plaatsen, en neemt dan eindelijk zijn toevlucht tot den tijtel van Mengelwerken. Dit zult gij mede wel eens ondervon-

den hebben. Met het rangschikken der verscheiden soorten van Puntdichten is het eveneens gelegen, en ik zou al ligt in verzoeking kunnen geraaken, om een' diergelijken tijtel te baat te neemen. Ondertusschen zal ik hier liever den weg inslaan, om nog twee soorten optegeeven, die ik in mijn voorige Verhandeling niet afzonderlijk heb aangestipt, en die, hoe zeer zij de voornaame hoofdvereischten van alle goede Puntdichten moeten bezitten, en daardoor ook met andere soorten ligtelijk in malkander vloeijen, evenwel, óf in het onderwerp, óf in de behandeling iets hebben, waardoor zij zich genoegzaam van elkander onderscheiden. En dan plaats ik onder de eerste soort zodanigen, welke óf algemeene waarheden leeren, óf algemeene karakters op een individueele wijze schetsen. Van de eerste strekken de twee volgende ten bewijze:

GRAFSCHRIFT OP EEN' STOKOUDEN DOODGRAAVER.

Een oude steun van zijn gezin
Ligt hier, en heeft de spreuk gestaafd:
Hij, die voor andren kuilen graaft,
Valt, eindelijk, eens zelf daarin.

WAARDE VAN HET GELD.

Het geld is voor den mensch het hoogste goed op aarde;
't Beslist zijn levenslot, bepaalt veeläl zijn waarde:
Een man met weinig geld, is altoos toch nog iet:
Daar iemand zonder geld, noch minder is dan niet.

Gij ziet de inhoud van elk deezer Puntdichten laat zich in een bekende spreuk samentrekken.

Zo is, in elk der volgende, een bijzonder karakter met weinig kenlijke trekken geschilderd.

DAMEET DE VRAAGER.

Hoe? Wat? Waaröm? — zie daar den stijl, waarin Dameet
Gewoon is alles voor te draagen,
En elk door vraag op vraag te plaagen;
En als hij dan in 't eind' niet meer te vraagen weet,
Is nog het slot: wat moest ik ook nog vraagen?

GRAFSCHRIFT OP EEN' PHLEGMATICUS.

Een man, die zich 't gemak ten pligt had voorgeschreven,
En in zijn leunstoel steeds bedagt was op die taak,
Wacht hier, bedaard, op 't eeuwig leven,
Mits dat het hem in dees zijn rustplaats wordt gegeeven;
Want opte staan is niet zijn zaak.

De dubbele zin van opstaan, in het laatste, maakt het gewisselijk meer tot een Puntdicht dan het voorgaande.

De andere soort, welke ik op het oog had, en die men eerder onder het Mengelwerk zou rangschikken, zijn zodanigen, waarin altoos meer of min, zo in de wending als het slot, van het satijrieke heerscht, en die als navolgingen kunnen aangemerkt worden van de manier, waarin Catullus en Martialis bij de Ouden schreeven, dat ik in mijn voorige Verhandeling ontwikkelde. Voorbeelden zullen ook hier meer ophelderen dan redeneeringen, en ik kan 'er u verscheide van leveren. Ik herhaal, dat ik in deeze soort, het zij ik die zelf ontwierp, of van anderen overnam, altoos bedoelde dat men den geesselslag des hekeldichters zou kunnen bespeuren, hij mogt dan onmiddelijk, of van ter zijde treffen. Onmiddelijk, heet ik, wanneer men zeker persoon, of karakter, of bedrijf, onbewimpeld, wegens eenig heerschend gebrek of ondeugd, kastijdt: van ter zijde, wanneer men dit meer in het algemeen, in het afgetrokkene laat zien, en zonder het berispelijke geheel bloot te leggen, het den leezer liever door gevolgtrekking laat opmaaken. Ik vertrouw dat u dit onderscheid uit de volgende proeven genoegzaam zal blijken.

Eerst zodanigen, welke, gelijk men zegt, op den man aan spreeken; en dan plaats ik aan 't hoofd een bijtend Puntdicht van Kaestner, een zijner eerstelingen, dat ik zo na mooglijk gevolgd heb.

AAN ZEKER RECHTZINNIG' LEERAAR.

Ja, de eeuwigheid der helsche straf —
'k Beken 't, dat denkbeeld doet mij ijzen.
Hoe 't uw rechtzinnigheid, vol vuurs, ook mogt bewijzen,
't Stuitte altoos op mijn' boezem af.

Doch gij, gij dwingt mij toegegeeven,
Die zulk een straf verdient, door uw aanstootlijk leven.

DE MILDE HARPAX.

Wie zou van Harpax ooit vermoeden
Dat hij 't versieren van de kerk
Beschouwt als een verdienstlijk werk?
Doch 't laat zich ligtelijk bevroeden
Wat hij daarvan in 't hart gelooft:
Hij wil den hemel dus vergoeden
't Geen hij der waereld heeft ontroofd.

OPGELOST RAADSEL.

„Hoe wordt men uit de vrouw van Lindor toch recht wijs?
Wat is zij? oud of jong? haar hairen zijn reeds grijs,
En echter draagt ze een blos der jeugd op haare wangen."
Dus lost men 't raadsel op: 't hair heeft zij reeds ontvangen
Toen zij ter waereld kwam, maar 't jeugdig aangezicht,
Dien blos, is ze ieder' dag aan haar toilet verpligt.

OP ZEKER DUITSCH VORST.

Hij door wiens weelde al 't land in ellend is gebragt,
Die, ongeroerd, zijn volk van 't felst gebrek hoort klaagen,
Heeft ook hiertegen zelfs een middel uitgedacht,
En stilt den honger nu in 't eind door vastendagen.

KEUZE VAN FRANCIJN.

„'k Beken (dus laat Francijn zich hooren)
Van alle kleuren die ik weet,
Kan mij 't carmijn het meest bekooren."
Dewijl 't bij haar de plaats bekleedt
Der schaamte, die zij heeft verloren.

OP EEN' GRAFSCHRIFTMAAKER.

Hoe kunt ge uw' nazaat zo bedriegen,
Dat gij de steenen zelfs leert liegen?

NUTTE VOORZORG.

Zie hoe uit Doris mond een rei van tanden lacht,
Zo rein, zo wit als sneeuw, en dat bij zo veel jaaren!
Maar weet, men zag voorlang haar die reeds ieder' nacht
Met veel zorgvuldigheid in haar toilet bewaaren.

ONFEILBAARE RAAD.

Een snoode fielt, gewoon den braaven man te speelen,
Wierd door Arist op een gemaskerd bal gevraagd.
'k Zou gaerne, zei de guit, in dat vermaak eens deelen;
Slechts één ding, dat mij niet behaagt,
Is, dat ik ligt niet onbekend zou blijven:
Doch zo me uw vriendschap met een momtuig kon gerijven,
Waarin geen mensch mij kennen kan....
„Neem 't masker, zei Arist, dan van een eerlijk man."

Misschien zou dit laatste voorbeeld, wegens de meerdere breedvoerigheid en het verhaalend gedeelte, tot de Vertelsels behooren; doch de satijrieke punt deed het mij in deeze klasse plaatsen. — Gij zult, ondertusschen, zo ik vertrouw, wel hebben opgemerkt, dat, hoe zeer de bijgebragte voorbeelden individueele karakters schetsen, men die echter als Ideaalen moet blijven beschouwen. Zodanige pourtraitten van bekende personen te schilderen, is beneden de waardigheid van de nuttige satier.

Meerder fijn, en bedektelijk van ter zijde gispende, is de volgende klasse; en dit, dunkt mij, maakt ze niet minder behaaglijk, of liever den naam van Puntdichten waardig.

OUDE MODE.

„Waarom de Ridderstand, voor deezen
Zo wijd vermaard, zo hoog geprezen,
Geheel is uit gebruik geraakt?"
Het werk wierd alte zwaar gemaakt:
Men moest zijn' adeldom bezweeren,
Niet vloeken, of een maagd onteeren.

HOE VEEL DOKTOREN?

A. Wat dunkt u? zouden in Parijs,
Niet meer dan honderd Doktors weezen?
B. Ik denk veel meer; en 't klaar bewijs
Kunt ge in de lijst der dooden leezen:
Die telt men immers, door malkaêr,
Ruim twintig duizend in een jaar.

HARPAX OORDEEL.

Waar zal men Lindors weêrgaê vinden,
Die, steeds te vreden, nimmer klaagt?
(Zegt Harpax,) dat's een vrind der vrinden;
Hij heeft mij nooit om iets gevraagd.

VERLICHTING.

Zo! — sluit de luiken op! — nu zal 't vooreerst wel gaan;
Gij hebt, dit is genoeg, de donkerheid verdreven:
Want om mij meerder licht als noodig is te geeven,
Behoeft gij waarlijk niet mijn glaazen in te slaan.

GEGRONDE KLAGT.

Een aap, door ouderdom reeds grijs,
Zag zich onthaald op allerleije spijs,
En kon zijn' ouden trek naar nooten niet verzaaken,
Doch, met zijn stomp gebit, 'er naauwlijks één van kraaken.
Ach! riep hij, wreevlig en vol spijt:
Hoe droevig alles toch verandert met den tijd!
En altoos slechter! zelfs de nooten! — deeze waren
Gewis zo vreeslijk hard niet in mijn jonge jaaren.

Ook weder dit laatste, moet ik erkennen, behoort ruim zo veel tot de Vertellingen, als tot de Puntdichten; doch, wanneer de eerste, ondanks hun meerdere lengte, echter uit hoofde van het onderwerp en aanleg als waare Puntdichten behaagen, zal het wel om het even zijn, onder welk hoofd gij ook dit gelieft te plaatsen.

Ondertusschen daar het satirieke als eene der hoofdingrediënten van de aangevoerde voorbeelden kan worden aange-

merkt, wilde ik hier nog gaerne, zo gij 't mij veroorlooft, eenige bedenkingen over de satier zelve bijvoegen; het geen, misschien, van nut kan zijn, om de voortbrengsels der kunst in dat vak, 't zij dan van grooter of kleiner omvang, beter te beoordeelen. In de voorrede van Dr. Young, geplaatst aan het hoofd van zijn Roemzucht, in zeven Hekeldichten, merkt die schrandere Schrijver aan, hoe onder de voortreflijke hoedanigheden van de satier, ook de grootste fijnheid en het schitterendst vernuft behooren. Hij voegt 'er bij, dat het laatste (het schitterend vernuft) nooit zonder het eerste (die groote fijnheid) kan, althans niet moest behaagen. Deeze aanmerking steunt daarop, dat (gelijk hij even te vooren zegt,) dewijl gemeenlijk het doel der menschen, in hun gantsche gedrag, zich uitstrekt om de goede gevoelens en achting van het Publiek te verwerven, het dierhalven het best is, om hunne zwakheden en misdrijven te lagchen of die belagchlijk te maaken, naardien daardoor de ondeugd en dwaasheid het meest gekrenkt, het meest getroffen worden. Hieruit volgt dan ook, dat men nooit moet lagchen, om het geen niet belagchlijk is, nooit verkeerde persoonen of zaaken hékelen; dat wij, om het voorbeeld van Rabener te gebruiken, nimmer Lisette tot een voorwerp van onze satier moeten maaken, om dat ze scheel ziet, maar alleen dan, wanneer zij, als een Coquette, de verliefde speelt. Een gezonde Critiek zal dit altoos in het oog houden. In den Verstrooiden van gedachten (le Distrait) van Renard, vindt men, het is waar, eenige belagchlijke situatiën, maar de man zelf is toch niet belagchlijk; hij is eerder beklaagenswaardig; hij heeft een kranke zielgesteldheid, grootelijks buiten zijn eigen schuld: maar zo is het niet gelegen met den Tartuffe, of den Vrek van Moliere, welke dichter, als een schrander menschenkenner, de billijke toerekening dier dwaasheid aan den man zelven, in het gantsche karakter doet doorstraalen. Alle satier op bijzondere persoonen is, gelijk wij boven reeds aanmerkten, ongeoorloofd, en verdient voor de rechtbank van een beschaafd Publiek, de schandelijkste straf; vooral wanneer zij uit de haatelijke bronnen van wraakzucht, eigenbaat, getergden hoogmoed, of andere snoode bedoelingen voortvloeit. Ieder lagch van goedkeuring, in zulk een geval,

ons door geestigheid of een grappige toepassing afgeperst, zal ons naderhand, misschien, voor ons zelven doen bloozen. Nimmer zag ik mijne achting voor de oude Grieken meer gedaald, dan toen ik mij voorstelde, dat zelfs het gepeupel laag genoeg kon weezen, om behaagen te scheppen in de spotternijen, waarmede hun Aristophanes een' man als Socrates belagchlijk zogt te maaken. Ik erken dat het somtijds moeilijk valt, om den geessel onder den mantel te houden, wanneer een guit of zot zo zeer een tuchtiging verdient: gelukkig nog zo hij, die zich hier door zijn gevoeligheid liet verrasschen, zich zelven het getuignis kan geeven, dat hij niet zonder hoop was, door een laatste proeve, het bedoelde voorwerp, ware het mogelijk, te verbeteren; hoewel zulk eene pooging dan toch niet weinig zweemt naar het ambagt van den beul, die ook het laatste werk bij de misdaadigers verricht. Het blijft nog altoos moeilijk genoeg, den menschen onäangenaame waarheden, met vrucht, te verkondigen; en zelfs de dwaasheid kan niet verdraagen dat men om haar lagcht: dit is zij altoos gewoon aan een boos opzet toe te schrijven; waarom? zij kan niet begrijpen, dat berisping en genegenheid kunnen gepaard gaan; en echter niets is natuurlijker. De menschenhaater moge tegen de ondeugd of dwaasheid raazen en schelden, maar de hekeldichter, die 'er om lagcht, toont ten minsten dat hij niet verbitterd is, en dat hij zodanige ondeugden en dwaasheden liever beschouwt als dwaalingen van het verstand, dan als gebreken van het hart, waarover hij nimmer zou kunnen lagchen. En nu zien wij, hoe zeer het bij hem aankomt op die fijnheid, welke Young, in voortbrengsels van deezen aart, zo onöntbeerlijk achtte, indien men het oogmerk heeft om te berispen, zonder te beledigen. Bevordering van zedelijkheid is toch altoos het doel. De zedelijkheid moet hier altoos de stoffe leveren, de vorm moge dan zodanig zijn, als hij wil, nu eens wat ruuwer, dan wat gladder en meer gepolijst, naar maate het persoonen en zaaken vorderen. Onder de Ouden, weeten wij, geesselde Juvenaal dat het snerpte; Horatius, integendeel, bestrafte met het aanlagchend gelaat van een' vriend; en niet alleen wierd zijn manier, over het algemeen, als de nuttigste beschouwd, maar ook door de schranderste vernuften

gevolgd; en men zou, misschien, de meest geliefkoosde satier van onze dagen, kunnen aanmerken als een beschaafde Ironie, welke alles zachtelijk behandelt, en die, wel verre van met een gefronsd gelaat te dreigen, haar berisping met een vriendelijke tronie paart; of, gelijk het de Duitschers uitdrukken, welche nur lächelt, nicht lacht. — Men kan uit het een en ander ligtelijk opmaaken, wat 'er al tot een goede satier, het zij dan bij den Prosaschrijver, of Poëet, zelfs bij den Puntdichter vereischt wordt, zal hij aan zijn roeping beantwoorden: reinheid, naamelijk, van bedoeling, — waarheid van schildering, — kracht en volheid van gedachten, — geestig vernuft, — scherp oordeel, — en een levendige voorstelling.

Ik zal, na deeze uitweiding en het gezegde over de twee soorten van Epigrammata, die ik in mijn voorige Verhandeling niet onderscheidenlijk had gekenteekend, nu overgaan tot de verschillende klassen, door mij toen opgegeeven; en wel inzonderheid tot die, welke den naam van Vertellingen verdienen, zij mogen dan of enkel iets op een bevallige wijze verhaalen, of tot eenig bijzonder oogmerk dienen.

Zie hier twee of drie voorbeelden.

GEVOLGTREKKING.

Na dat Dorant zijn gemaalin
Verloor, zag hij het gantsch gezin
Van tijd tot tijd zich aan zijn' dienst onttrekken,
Doch kon daarvan geen grond ontdekken,
Tot hij dit, eindlijk, wierd gewaar,
Toen hem een oude maagd meldde, onder 't bitterst weenen,
Dat hen de zaalge Vrouw was na haar' dood verscheenen.
Hoe! zei de ontzette weduwnaar.
Mijn zaalge Vrouw? — en nu begint de man te vraagen
Naar alle omstandigheên, vooräl naar 't uur wanneer?
„Juist altoos, zegt de maagd, mijnheer!
Wanneer ná middennacht de klok heeft één geslagen;
Dan schreit ze, en zucht." En, vraagt de man,
Op welke plaats, en in welk kleed verschijnt ze dan?
„Op de achterzaal, in 't kleed, het geen zij droeg voor deezen."
Wat zegt ze wel? „Nooit spreekt ze één woord.

ô! Roept de man, daar hij dit hoort:
Dan kan 't mijn zaalge Vrouw niet weezen.

ASTRONOMISCHE WAARNEEMING.

Een nachtwacht vond verscheide knaapen
Bijeen, in 't midden van den nacht.
Die samenkomst scheen hem verdacht.
„Wat, riep hij, staat gij daar te gaapen?"
Man, zeggen zij, dat 's onze zaak;
Wij schieten starren, een vermaak
Dat we immers schuldeloos genieten.
Juist ziet de wacht een star verschieten,
„De duivel, (roept hij,) dat was raak!"

DE VERLICHTING ONZER EEUW.

Een aap stak, in zijn vaderland,
Des nachts, een cederhaag in brand,
En zette een lagchend aangezicht,
Toen alles rondom was verlicht;
En riep: zie eens wat ik vermag!
Ik, ik verander nacht in dag.
Zijn broederschap, met hem verheugd,
Riep mede, in uitgelaten vreugd,
Dat is eerst heerlijk! welk een glans!
Lang, lang leve onze broeder Hans!
Aap Hans is eer en glorie waard:
Hij heeft het rondom opgeklaard.

Deeze laatste Vertelling, waarvan de opzettelijke bedoeling zo tastbaar is, heeft, naar het mij voorkomt, zo veele andere hoedanigheden van verscheide Puntdichten, het satijrieke, het fabelachtige, het vergelijkende, de wending op het slot, en wat dies meer is, dat gij die bijna onder alle klassen zoudt kunnen plaatsen.

Ik gaa voort. Ik heb in de bewuste Verhandeling aangemerkt, dat de Franschen onderscheid maaken tusschen het Madrigal en het Epigramma, en dat vooral, volgens Marmontel, het Madrigal gekend wordt aan het naïeve en een-

voudige, waarvan ik een en ander voorbeeld bijbragt. Het bepaalen van dit naïeve is verbaazend moeilijk, en hangt niet weinig af van elks bijzonder gevoel. Een gezegde, het geen bij den een alles afdoet om dit naïeve te verklaren, bewijst bij den ander niets. Somtijds ziet of gevoelt 'er de een ook wel iets in, dat de ander niet ziet, of 'er misschien ook niet in gelegen is. Het volgende voorbeeld:

't Is toch, zei Lijsje listig, aardig
En indedaad verwonderenswaardig,
Dat altoos bij de rijkste liên
Het meeste geld juist wordt gezien.

Dit voorbeeld, zeg ik, opzettelijk door mij daartoe vervaardigd, heb ik zó op verschillende wijze hooren beoordeelen. Het komt mij voor, dat het hiermede geschapen is, als met den stijl of prêktrant van eenige kerkleeraaren, die bij sommigen wordt aangezien voor een moeilijk verkregen eenvoudigheid; terwijl het indedaad niets anders is, dan een onnozele voordragt, zo als die van zelven, bij de geringste verstanden opwelt, en eerder, hoe zeer ook toegejuicht, de vrucht is van gemak en luiheid, dan van een aanhoudende verstandige bewerking.

Ik gaf nog twee soorten van Puntdichten op, waarin iets duisters, iets raadselachtigs heerscht, of die althans bij den leezer zekere kundigheden in een of ander vak vooronderstellen, het geen ik toen uit de natuurlijke historie der Cagelotten, en het gebruik der kwik ophelderde. Wanneer dit historische kundigheden betreft, gelijk mij daartoe het paard van Hijstaspes, en de ganzen op het Romeinsche Capitool ten voorbeeld strekten, in dat geval moet de Dichter van zijn' leezer niet te veel vergen: evenwel, waar men iets fijns wil aan den man brengen, wacht men ook geen volstrekte onkunde. Zo verbeeld ik mij, dat de volgende naïeve trek, hoe zeer op een geschiedkundig feit gegrond, vrij algemeen zal verstaan worden.

ONVERBETERLIJK JASSEN.

Wie zou dat leutren niet verveelen.
Zegt Jan, daar Klaas het spel verbruidt?

Leer toch als Bonaparte speelen;
Die speelt in eens vijfhonderd uit.

Dit raadselachtige, voor zo verre het historische of weetenschaplijke kundigheden vooronderstelt, moet wel onderscheiden worden van dát raadselachtige, het geen eigenlijk het verdienstelijke van menig Puntdicht uitmaakt, om dat het den geest oefent, en zich door enkel gezond verstand laat ontknoopen. Ik zal hier eenigen van dien stempel, zo ze mij toeschijnen, laaten volgen:

TOEN CLEANTH EEN OPENBAAR DISPUUT ZOU HOUDEN.

Wie 't van Cleanth gelooven zou
Dat hij publiek zou disputeeren....
Waar zou hij 't hebben kunnen leeren?
Cleanth heeft immers nog geen vrouw.

VOORDEEL DER SCHOONHEID.

Gij zegt Elmiere zou, naar 't algemeen verhaal,
Van haar bevalligheên zo rijklijk kunnen leeven.
Voor mij, 'k geloof het niet; dat sober kapitaal
Zou, naar die rekening, verbaasde renten geeven.

AAN AMINT.

't Is dan nog onbeslist, Amint, of gij zult trouwen,
Nu wilt ge eens, dan weêr niet, uit vrees 't mogt u berouwen.
Gij kwelt me, en vraagt of ik u niet te raaden weet?
Wel! trouw dan niet, en doe gelijk uw Vader deed.

OP EEN MAAGDELIJK GESTICHT.

Ja, wel heeft dit gesticht te recht
Den roem van een gezond verblijf verworven;
Vermids daarin, gelijk men zegt,
Geen maagd sints iemands heugnis is gestorven.

Bij de voorbeelden, waarin het laatste woord, even als de klap op den vuurpijl, alles beslist, zal ik nog het volgende voegen

OPHELDERENDE VERKLAARING.

Hoe is de Graaf Elpin, ondanks de pracht en zwier
Van zijnen hoogen rang, zo boers en ongeslepen?
De schuld ligt niet aan hem; Fortuin heeft zich vergreepen:
Zij wist niet dat Natuur hem vormde tot koetsier.

Onder de moeilijke Puntdichten, behooren zekerlijk die, welke op den spil van woordspeelingen draaijen, naardien ze maar zelden den toets van het gezond oordeel kunnen doorstaan. Ik waag 'er de twee volgende aan.

PROCESSEN.

„Laat, zegt Mirtijl, proces en pleit
Ons onderling geschil beslechten."
Mirtijl, dit is de weg der rechten,
Niet altoos der gerechtigheid.

DE GROOTE WAERELD.

Men zei me ik moest vooräl de groote waereld zien,
Wijl haar bekoorlijkheên zo zeer de zinnen streelden.
Wat was 't gevolg? Ik zag, zelfs onder groote liên,
Pijgmeentjes, die vol drifts met kaarteblaadjes speelden;
Ik hoorde vuile praat en zoutelooze reên,
En merkte een menigte van snoode spoorloosheên.
Wat redlijk wezen zou naar zulk een waereld wenschen?
Een groote waereld, van verbaazend kleine menschen.

Ik zal 'er nog een Puntdichtje bijvoegen, dat, schoon het niet juist tot deeze klasse behoort, echter geen onaardige speeling oplevert, voor hen, die met de strijdschriften van sommige laatere Wijsgeeren eenigzins bekend zijn.

DE METAPHIJSISCHE EGOÏST.

Diepzinnig onderzoekt de man
Hoe of zijn Ik iets weeten kan.
Veel beter waar' zijn zorg besteed,
Te ontdekken of zijn Ik iets weet.

Als voorbeelden van grootspraak, om, bij wijze van caricatuur, het uitspoorige van iets te schetsen, strekken de twee volgende:

Het eerste is ontleend uit de Grieksche Anthologie.

DE LANG-GENEUSDE CRITON.

Zet Criton! zó (zei eens Trajaan)
Uw' langen neus en open mond
Recht in de zon! — die streep, dat rond,
Geeft straks ons een meridiaan.

Het tweede:

MIJN CHIRURGIJN.

Mijn meester Chirurgijn heeft ongemeene gaaven;
Hij weet, door wijs beleid en lange ervarenis,
Mijn' baard aan de eene zij' zo langzaam afteschaaven,
Dat hij aan de andre zij' reeds aangewasschen is.

Nu komen wij aan die soort, welke mij inzonderheid behaagt, omdat zij zo zeer het eigenaartige van alle waare Puntdichten behelst; ik bedoel die, waarin eenige geestige speeling of verrasschende wending doorstraalt, met oogmerk om een treffend slot of einde voortebereiden. Ik laat het aan u over te toetsen, in hoe verre de volgende op die leest geschoeid zijn.

SALOMONS WIJSHEID.

Moest elk in Salomon het schrander doorzicht prijzen,
Toen hij de moeder van het zoontje had ontdekt;
't Had mooglijk zijn verstand nog meer tot roem verstrekt,
Zo hij van menig kind den vader aan kon wijzen.

AAN MENDAX.

Neen, Mendax! 'k zal voortaan wel op mijn hoede zijn:
Uw list verschalkt mij niet, al liegt gij nog zoo fijn.
Gij hebt een enkle reis, 'k beken het, mij bedrogen,
Wijl gij die enkle reis-alléén niet hebt gelogen.

AAN MIJN BEMINDE.

De stem der waarheid laat zich in den slaap zelfs hooren.
Zo was dees nacht mijn heil volmaakt.

'k Zag naauw mij, in den droom, tot Rijksmonarch verkooren,
Of 'k heb voor eeuwig u mijn liefde en trouw gezworen,
Ik ben wel uit den droom ontwaakt,
Doch heb niets dan mijn Rijk verloren.

AAN RUFIJN.

Uw vrouw zal u geen kroon van Acteon bereiden;
Zo oordeelt, ieder die haar ziet.
Misschien, Rufijn! dat haar de duivel kan verleiden,
Maar zij gewis den duivel niet.

AAN EUCHARIS VOOR HAAR TOILET.

Wilt gij door tooi, mijn Eucharis!
Uw schoon nog meer op ons doen werken?
Dit heet den dolk door gif versterken,
Die buiten dat reeds doodlijk is.

Eindelijk, nog de laatste soort, waarvan ik thans iets kan te berde brengen, en die ik in mijn voorige Verhandeling leerde opmerken, wier verdienste voornaamelijk bestaat in het gebruiken van gelijkenissen, en wel, die door de vreemde plaatsing en onverwachte toepassing, uit hunnen eigen aart, het zogenoemde lachverwekkende voortbrengen.

AAN DORIS PRACHTIG GEKLEED.

Zoudt ge om dien opschik mij bekoorelijker weezen,
Mijn Doris? neen, 'k zie meer op deugden en verstand.
Geloof me, indien een boek niet waardig is te leezen,
't Verkrijgt dit nimmer door een' maroccijnen band.

OP DE AFBEELDING VAN ZEKER' GELAUWERD' DICHTER.

Wie kent aan dit gelaat den trotschen Dichter niet,
Die met een lauwerkrans om 't hoofd zich maalen liet?
Zo ziet men, menigwerf, met bladen van laurieren,
De kok een ham of harst besteeken of versieren.

Meerder, uwe aandacht waardig, heb ik thans niet optedisschen. Ik ben....

REGELEN VOOR DEN CRITICUS.

De Criticus moet zich vooreerst wel wachten, om niet te schielijk te oordeelen, niet voorbaarig te beslissen. Hoe veele uitmuntende geniën hebben zich niet, hierdoor, aan de gegronde berisping van zeer middelmaatige verstanden blootgesteld, en zich zelven aan een glimplagchende spotternij prijs gegeeven! Ligtgeloovigheid, zullen wij allen erkennen, is het zwak van oppervlakkige vernuften: maar, zijn wij altoos wel op onze hoede tegen ligtgeloovigheid omtrent ons zelven? Zijn wij wel altoos genoeg overtuigd, dat wij een zaak van zeer verschillende kanten moeten beschouwen, eer wij ons kunnen verzekerd houden, dat wij ze wel gezien hebben? Het is, ondertusschen, deeze Ligtgeloovigheid in ons zelven, welke bedoeld wordt in de eerste der volgende drie gewigtige stelregels: „Ligtgeloovigheid is het kenmerk van onkundigen; — beslissend ongeloof dat van halve geleerden; — voorzichtig twijfelen, dat van den waaren wijze." Honderd toevalligheden kunnen ons oordeel een eerste richting geeven, waardoor wij, hoe langs hoe verder, van het rechte spoor afdwaalen. Honderd schijnbaare gelijkheden kunnen ons de waare verscheidenheid, daar het voornaamelijk op aan komt, doen over het hoofd zien. Ik ben, bijvoorbeeld, bekend met den Vrek van Plautus: ik heb dat karakter bestudeerd, ik heb 'er al het waare van gevoeld; ik ben 'er van doordrongen. Nu zie ik den Vrek van Moljere: ik weet ook dat Moljere een navolger was van Plautus: vervuld met dit denkbeeld, en getroffen door de gelijkheid, die ik in beide karakters ontdek, beoordeel ik den Vrek van Moljere geheel verkeerd, eeniglijk omdat ik mij hem te veel als den Vrek van Plautus voorstel. Ondertusschen is die van Moljere een geheel ander wezen. Moljere heeft zijn' vrek uit een menigte samengesteld; die van Plautus is een individueele vrek.

In de tweede plaats, moet zich de Criticus niet te veel op zijn regelen verlaaten, hoe onfeilbaar, hoe noodzaaklijk zij hem ook mogen voorkomen. Bij allen eerbied, die wij voor de kunstregelen, als de slotsom der waarneemingen van verstandige mannen voeden, blijft het altoos waar, dat de kunst zich wel

eens van haar kluisters mag ontslaan; mits dat zij niet, als een losgebroken vagabond, van haar vrijheid misbruik maakt, maar zich, integendeel, ná die slaaking, in een edeler en vrijer houding vertoont [1]). Het spreekt van zelven, dat dit alleen te dulden is, omtrent die verheven schoonheden, welke niet dan uit de handen en het brein van eerste meesters voortkomen. Pope heeft hierover een plaats, in zijn Essay on Criticism, die mij altoos als zeer voortreflijk is voorgekomen. „Daar zijn, zegt hij, sommige schoonheden, welke door geen regelen kunnen voorgeschreven worden; want het komt hier zo wel aan op een gelukkige greep, als op naauwkeurige zorgvuldigheid. Hierin gelijken muzijk en dichtkunst elkander, dat elk van haar naamlooze bevalligheden heeft, die zich door geen methode laaten leeren, maar alleen door een meesterlijke hand uitvoeren. Indien, waar de bestbedoelde regelen te kort schieten, een gelukkige licentie aan het voorgestelde einde volkomen beantwoordt, dan is die licentie zelve een regel. Zo is het Pegasus geoorloofd stoutelijk het gemeene pad te verlaaten, om den naasten weg op te rennen. Uitmuntende vernuften mogen somtijds op een loflijke wijze misdoen, en zich tot fouten verheffen, die nooit door waare kunstrechters zullen gedoemd worden. Moedig springen zij over de gewoone beperkingen, en achterhaalen iets schoons, buiten het bereik der kunst; iets dat, zonder door het kanaal van 't oordeel te gaan, het hart vermeestert, en eensklaps het bedoelde wit volkomen treft." Gij gevoelt gewisselijk met mij, de kracht van deeze aanmerkingen, (die ik, indien het mij de tijd vergunde, met voorbeelden zou kunnen staaven, en verscheide kunsttheoriën genoegzaam opleveren;) maar ook met hoe veel recht zich kunstgewrochten van dien rang, aan onze zogenaamde regelmaatige Kritiek onttrekken. Dan verraadt het onze onkunde of gevoelloosheid, wanneer wij blijven bedilleu: dan

[1]) De beroemde Fransche Tooneelspeeler Baron zei niet onaartig: „De regelen mogen ons leeren de armen nooit boven het hoofd te brengen, maar als zij er door de hartstocht gebragt worden, moet de regel wijken." Hartstocht leert beter dan kunst.

is het, gelijk onze Schrijver zich wat laater hierover uitdrukt, „dan is het Homerus niet die dut, maar dan zijn wij het die droomen."

En hieruit blijkt, dat het bij den Criticus minder aankomt op filosofeeren, dan op gevoelen. De Wijsgeer toch heeft een andere taak dan de Kunstrechter. Het is geheel iets anders over het schoon te redekavelen of het waare kunstgevoel te bezitten. Men kan, ik erken het, ondanks het bezit van dit kunstgevoel, wel eens verkeerd critiseeren; of, laat ik het liever noemen, verkeerd redekavelen; maar daaruit volgt niet dat het berispelijke wegvalt. Met andere woorden: de Kritiek kan valsch zijn, en evenwel kan de fout in het kunstgewrocht liggen. Het hapert dan niet aan het gevoel; dit kan op zich zelven goed zijn; en evenwel kan het verstand dwaalen, het oordeel zich bedriegen, in het opspooren of ontwikkelen van de gronden der Kritiek. En hieruit blijkt tevens, dat het althans geen bewijs oplevert tegen de dugtigheid der Kritiek zelve, wanneer de Critici, in een gelijk geval, niet met elkanderen overeenstemmen. Ik hoop dat men mijn stelling wel zal begrepen hebben. Ik weet ze niet beter op te helderen, dan met een anecdote, ontleend uit het leven van den onlangs overleden Opperrechter William Murray, Graaf van Mansfield, een' der grootste Britsche Rechtsgeleerden. Een braaf, verstandig man, die den post van Gouverneur in eene der West-Indische Coloniën zou gaan bekleeden, vondt zich verlegen, wanneer hem in die betrekking eenig moeijelijk rechtsgeval mogt voorkomen, hoe hij zich, in zulk een omstandigheid, best zou gedraagen, om noch zijn geweten te krenken, noch zijn oordeel te waagen of oneer aan te doen; en vraagde derhalven onzen Lord Mansfield, om hem hierin met zijn' raad te willen voorlichten. Dees gaf hem op zijn voorstel, dit aanmerklijk antwoord: „Beslis in zulk een geval gerustelijk; maar geef 'er geen reden van. Zeer waarschijnlijk zal, uit hoofde van uw gezond verstand, uw beslissing goed, misschien zullen de redenen, die gij voor uw beslissing opgeeft, slecht zijn."

H. VAN ALPHEN.

OVER DE MIDDELEN TER VERBETERING VAN ONZE POËZIJ.

Onder de middelen ter verbetering van onze poëzij telle ik ook het meer gebruik maken van goede theoretische schriften, en het bestudeeren van de beste modellen; welken ons door oude en nieuwe digters zijn nagelaten. Het eerste stuk loopt eenigszins in hetgeen ik, in mijne Inleiding voor Riedel hebbe aangevoerd, en daarom zal ik hetzelve niet opzettelijk behandelen; maar het tweede zal ik meer uit den grond tragten optehalen, en in zijn waar daglicht te plaatsen. Niets is er tog, waardoor de digter meer leeren, en spoediger vorderingen maken kan, dan door het bestudeeren van goede modellen.

Met opzigt tot de theoretische schriften dan alleen dit weinige. Ik wil den jongen digter, de aankomende genie, geen harden taak opleggen, noch hem vergen, dat hij alles, wat er ooit over de theorie der poëzij, van Aristoteles af, tot heden toe, geschreven is, goed en kwaad, leze, wikke en wege. Maar dit wilde ik, dat hij klare en eenigszins ontwikkelde denkbeelden zogt te verkrijgen, van het wezen, dat is, van de wezenlijke eigenschappen der poëzij: van derzelver oogmerk en algemeene regelen; als ook van de voorwerpen, daar voor geschikt; ten einde hij, alleen uit gebrek aan kundigheid, ons geen voordbrengselen levere, die of sommige wezenlijke eigenschappen missen, of geheel buiten het oogmerk der poëzij loopen; alsmede, dat hij, door eene verkeerde keuze, zijne natuurlijke vermogens en talenten niet zonder vrugt verspille aan kunstwerken, die, schoon uit hoofde van hunne bewerking, fraai, egter, uit hoofde van hun inhoud en voorwerpen niet behagen. Een kunstenaar zal tog altoos daar door grooter worden, wanneer hij tevens een kenner is.

Verder zou ik vorderen, dat elk digter, die deze of gene bijzondere soort van poëzij tot zijne beoefening verkiest, zig op de theorie daarvan meer bijzonder toelegge. Door de waarnemingen van anderen, door hunne lessen, en de regelen, uit goede modellen afgeleid, of uit de natuur der zake zelf opgemaakt, krijgt men een naauwkeurig denkbeeld van zijn gemis, van deszelfs grenzen, en vermogen. Men leert zig voor hoofdgebreken wagten, en, zonder zig daarom te nauw aan de voorhanden zijnde modellen te houden, nieuwe wegen opzoeken, en egter de grenzen van zijne kunst niet overschrijden. De theorie tog van één soort van poëzij is geen tijran; zij vordert geen slaafsche onderwerping: zij wijst ons alleen de wegen aan, die anderen, met een gelukkige uitkomst, betreden hebben; zij redeneert niet eigenzinnig, maar overeenkomstig den aart der zake; en zet de grenzen van haar gebied zoo wijd uit, als, behoudens het gezond verstand, geschieden kan. Zij kan tegenspraak verdragen, en ziet met blijdschap, dat men, door nieuwe wegen in te slaan, hare regelen of nauwkeuriger bepale, of verder uitbreide. In een woord, zij is de leidsman van een genie, zonder zig eenig willekeurig gezag over hem aantematigen. De heer P. Huizinga Bakker zegt daarom niet onregt: „Veelen onzer poëten schrijven, en hebben geschreven, Heldendichten, Herderdichten, Hekeldichten, Lierdichten, enz. zonder genoegsame kennis aan de eigenschap van ieder deezer soorten; en dit is ongetwijfeld de reden, dat ze in geen één dier soorten groot geworden zijn. Want wie durft ontkennen, dat elk van dezelve eene bijzondere studie vereischt." Moest dan elk digter zig niet eene kleine bibliotheek verzamelen? moest hij niet, van tijd tot tijd, eenige uuren besteden, om dezelve te lezen en te overwegen? zal dit zijn genie doen verminderen, of hem onder te lastige banden leggen? of zal hij in tegendeel daardoor aanmerkelijke voordeelen behalen? Ik denk, dat elk, die redelijk denkt, den digter tot zulk eene studie zal aanzetten; en het zoude een nuttige arbeid zijn, wanneer iemand zich verledigen wilde om eene oordeelkundige en beredeneerde lijst optemaken, van die Schriften, van welken zig een digter, bij uitstek, bedienen kon, in de beoefening van de theorie der poëzij, zo in

het algemeen, als van de bijzondere genera of soorten. Maar elk begrijpt, dat zulk eene lijst, die men bijna eene letterkundige geschiedenis van de theorie der poëzij zoude kunnen noemen, een al te groote taak is voor eene verhandeling als deze: om niet eens te spreken van de kunde, den smaak en de belezenheid, welke tot een werk van dien aart en dat belang zouden vereischt worden, en welken ik zeer wel weet, dat in mij niet gevonden worden. Weshalven ik het bij eene enkele aanprijzing van dergelijke oefeningen zal laten berusten; vertrouwende, dat, behalve die, welken ik in mijne Inleiding voor Riedel genoemd heb, de werken van Aristoteles, Horatius, Vida, Vossius, Boileau, Trapp, Rapin, Voltaire, Gravina, Muratori, Bossu, en anderen, aan onze digters niet geheel onbekend zijn.

Wat verder de verbetering van onze Nederlandsche poëzij aangaat, het is niet alleen het lezen en meerder bestudeeren van goede theorctische schriften over de poëzij, 't welk den digter uitnemend zou doen vorderen, er is nog een middel, dat, wel gebruikt, nog veel sterker tot zijn voordeel werken zoude. Ik bedoel namelijk het regte lezen van de werken der dichters, zo ouden als nieuwen; zoo inlandschen als uitheemschen. Door eene uitgebreide en oordeelkundige lectuur van de beste digtstukken, verlevendigt men zijne verbeeldingskragt, verfijnt men zijn gehoor, krijgt men aanleiding tot nieuwe denkbeelden, verbetert men zijn smaak, en door ongevoelig van anderen het een en ander overtenemen, wordt men rijker, zonder optehouden, oorspronkelijk te zijn. Het lezen van digtstukken is voor den digter wat het aandagtig bezigtigen van kabinetten en gaanderijen voor den schilder is. Men krijgt niet zelden, door den arbeid van anderen, aanleiding, om zaken uit een nieuw oogpunt te zien, om samenvoegingen te maken, die wij, wat de bouwstoffen betreft, wel aan anderen, maar met opzigt tot de samenvoeging, alleen aan ons zelven te danken hebben.

Schoon ik nu juist niet staande wil houden, dat onze meeste hedendaagsche digters hierin volstrekt nalatig zijn; schoon ik in tegendeel van nabij weet, dat veelen derzelven bij uitstek veel op hebben met de beste digtstukken, zelfs der buitenlan-

ders; dat zij dezelve lezen, met smaak lezen, en er hun voordeel mede zoeken te doen; twijfel ik egter, of men dit stuk wel genoegsaam in het licht geplaatst, het misbruik van het gebruik genoegsaam onderscheiden, en den jongen digter aanleiding genoeg gegeven heeft, om hier in tot zijn meeste nut te werk te gaan, en zig te hoeden voor die zijpaden, welken van den koninglijken weg afloopen, en dienen om van den lezenden digter een blinden bewonderaar, een slaafschen navolger, een diefachtigen overnemer, en een leerling van gebreken zo wel als van schoonheden te maken.

Neen jonge digters! legt alle blinde bewondering af; leest digtstukken; maar leestze met oordeel; scheidt het goede van het gebrekkige, het voortreffelijke van het middelmatige af; leert navolgen en overnemen, zonder optehouden oorspronkelijk te zijn; verrijkt u met de schatten uwer nabuuren, zonder met hunne vederen te pronken; en brengt zo de natuurlijke gaven, door de Voorzienigheid u verleend, tot dien trap van volmaaktheid, dat gij naast de Homerussen en de Virgiliussen, naast de Theocritussen en Gessners, naast de Miltons en Voltaires, naast de Youngs en Klopstocks, naast de Vondels en Hoofts eene plaats verdient. Laat uwe lectuur daarom niet bepaald zijn tot onze eigene digters, maar onderzoekt eerst, wat gij van onze nabuuren leeren kunt, eer gij hierover een beslissend oordeel velt; keurt hunne gebreken niet goed, maar keurt hunne werken om die gebreken niet af; en laat geen feilen en onvolmaaktheden van onze eigene, dikwijls te blind bewonderde digters, u voor schoonheden, geen middelmatige stukken, voor chef d' oeuvres in de hand stoppen. Ik wil u door deze gezegdens in mijne gevoelens niet overhalen; — Eigen overweging, eigen lectuur, eigen ondervinding, moet u mijne aanmerkingen, die ik hier ter plaatse over dit stuk meene voortedragen, of doen goedkeuren, of doen verwerpen. Gelooft mij, het is thands in ons land, met opzigt ook tot de poëzij, een tijd, waar in men vooral uit zijne eigen ogen moet tragten te zien; waar in men door eigen overdenking en beproeving moet komen tot een besluit over de agterlijkheid of bloei van onze digtkunst; en waar in men zig al zeer ligt, door het gezagvoerend oordeel van deze en genen, zoude kunnen laten

wijsmaken, het geen men bij een eigen onderzoek verwerpen zou. Ik sta hierin volkomen gelijk met hun, die van mij verschillen: Ik begeer ook daarom geen voorregt boven hen: een bedaard, onbevoordeeld, grondig, aanhoudend en eenigszins uitgebreid onderzoek is alles, wat ik begeer: is deze eisch onredelijk?

J. VAN DER ROEST.

NATUURBESCHOUWING.

Hoe groot zijn de werken van God! Hoe menigvuldig zijn zij! Hoe groot! hoe uitgebreid! Gij behoeft allen geene nette kennis te hebben van den omtrek dezer aarde, noch naauwkeurig te weten alle die soorten en geslachten van schepselen, welke zij bevat, of met onze Sterre- en Wiskundigen te kunnen berekenen de grootheid en den afstand der zon, het aantal der dwaalsterren, welke, benevens hare wachters, zoo wel als onze aardbol, in afgeperkte loopkringen zich om haar bewegen; en de waarlijk tallooze menigvuldigheid der vaste sterren (om nu van de staartsterren niet te spreken) waarmede de hemelen, in eene schijnbare, maar verhevene en schoone wanorde, als bezaaid zijn, en waarvan het getal en de afgelegenheid van ons en van elkander, den Wijsgeer ontzetten, en alle menschelijke rekenkunde schier verwarren; gij hebt slechts noodig, gelijk David, rondom u te zien, op 't geen u ons land, op 't geen u de omtrek van deze plaats, buiten u, van dieren, planten en boomen vertoont, in de lucht, in de wateren en op de aarde; gij behoeft u deze aarde slechts voor te stellen, zoo ver gij eenige kundigheid hebt van hare onderscheidene deelen en landen en van de verschillende volken, welke haar bewonen, en, zoo als ook Gods woord ze ons

beschrijft, als „hangende aan een niet." Missen wij die hemelhooge bergen en rotsen, welke in andere oorden den aanschouwer verbazen, die hunne kruinen ver boven de wolken uitsteken, en waarvan trotsche watervallen nederstorten; gaat, om 't groote en verhevene van Gods werken te zien, naar onze naburige duinen, beschouwt vandaar de zee, „die zoo „groot en wijd van ruimte is," en waarvoor de Almagtige „het zand tot een paal gesteld heeft met eene eeuwige inzet„ting, dat zij daarover niet zal gaan;" herinnert u daar de treffende taal van Job, waar die ontembare en soms woedende hoofdstof, in vergelijking met Hem, dit zeggen kan: „tot „hiertoe en niet verder!" geschilderd wordt als „een weer„loos kind in windeldoeken;" ziet des daags op tot de zon, aan welke de Vader der lichten een onuitbluschbaar vuur en licht gaf, waardoor zoo vele werelddeelen, schoon in ongelijke mate, bestraald en verwarmd worden; verheft des nachts, wanneer de voorwerpen rondom ons verdwijnen om alle onze opletteudheid te bepalen op de heerlijkheid van het uitspansel, verheft dan het oog naar boven naar den sterrenhemel, en laat uw gevoel spreken; maakt dat alles niet eenen indruk van onbesefbare, van oneindige grootheid en magt op u, welke u verbaast en ontzet, welke u doet zeggen met den Dichter: „als ik uwen hemel aanzie, het werk uwer vingeren, de maan „en de sterren, die gij bereid hebt, wat is de mensch, dat „gij zijner gedenkt, en de zoon des menschen, dat gij hem „bezoekt!" „De naam des Heeren alleen is hoog verheven, „zijne Majesteit is over de aarde en den hemel!" „Hoe groot „zijn uwe werken, o Heere!"

Deze beschouwing werkt bij den aandachtigen en gevoeligen eene verbaasdheid, die ons ons zelven doet verliezen door 't besef van onze kleinheid, en van de grootheid van Hem, wiens wenk dat alles eens uit het niet te voorschijn deed komen, „en die door 't woord zijner kracht alle dingen draagt." Maar streelend en behagelijk is de indruk, welke de bespiegeling te weeg brengt van die schoone orde en bevallige welgeregeldheid, die wij in alles vinden. Deze doet ons met den vromen Zanger erkennen: „gij, o God! hebt alle uwe werken met „wijsheid gemaakt!"

Ook de min kundige ontdekt in de gewrochten der Almagt, zoo verre hij die waarneemt, en overal, de grootste en gewigtigste bedoelingen met de meest gepaste middelen tot bereiking daarvan, en nergens vindt gij zoo velerlei en zoo groote bedoelingen door minder en eenvoudiger middelen bereikt, dan hier. Hoe veel zouden wij kunnen zeggen van het verwonderlijk maaksel onzes lichaams, 't welk ons het meest aangaat! dit deed eenen Job dus dankend spreken: „Gij hebt mij „als leem bereid, mij als melk gegoten, en als eene kaas doen „runnen, met vel en vleesch hebt gij mij bekleed, met beenen „ook en zenuwen hebt gij mij zamen gevlochten." Dit deed eenen David uitroepen: „ik love u, o God! om dat ik op eene „heel vreesselijke wijze, wonderbaarlijk gemaakt ben." Hoe veel zou hier kunnen gezegd worden van onze zintuigen, waarvan het edelst, het gezigt, een zamenstel van wonderen is! maar laat mij uwe oplettendheid alleen bepalen op het geen ook de aandacht des minst geoefenden treft. Welk eene wijsheid openbaart zich in de geregelde afwisseling van de jaargetijden en van dag en nacht, gelijk ook in de inrigting van alle dingen tot vervulling van het groote oogmerk des Scheppers, de instandhouding, de vermenigvuldiging en het welzijn van alle, vooral van de redelijke schepselen? Wie van u lieden bewonderde niet meermalen dat beleid, 't welk in den winter aan het uitgeput aardrijk rust geeft om deszelfs krachten tot vernieuwde vruchtbaarheid te herstellen, dat den grond doet bevriezen om dien losser te maken en te zuiveren, en hem bedekt met sneeuw als met een kleed van wol, op dat de koude niet te diep doordringe, terwijl koude en vorst tevens zoo heilzaam voor de gezondheid des menschen zijn, en de zaden van zoo vele besmettelijke ziekten verstikken; dat beleid, 't welk in de schoone en vrolijke lente, dien morgenstond des jaars, de zon weder vroeger doet op-, later doet ondergaan, en allengskens hooger doet klimmen en langer schijnen, tot dat zij in 't midden des zomers, wanneer „niets ver„borgen is voor hare hitte," hare geheele hoogte bereikt heeft, om door haren levenwekkenden en koesterenden invloed de groeikracht te bevorderen, en veld- en boomgewassen hare rijpte te doen verkrijgen, gewassen, welke de herfst in onzen

schoot stort, wanneer de diepste stilte in de natuur heerscht, en geen gezang meer gehoord wordt, en alles zwijgt en wacht, op dat het door den alsdan zoo beweldadigden mensch zou worden vervangen, en deze, „verzadigd met goed," de lucht zou doen weergalmen van den lof der Aartsgoedheid? Wiens geest werd niet weleens inwendig helder door de opmerking van de wijsheid des Scheppers, zelfs als hij zijn ligchaam bezwaard en gedrukt voelde, gedurende de korte, de donkere en natte dagen van het wijkende jaar? die wijsheid, welke als dan alles doet zamenwerken om de uitgedroogde aarde, tot eene aanmerkelijke diepte, voor de volgende jaargetijden te doortrekken met vochtigheid? die wijsheid, welke door stormwinden, „die Gods woord doen," eenen schadelijken stilstand in de verdikte lucht voorkomt, en die, bij 't wegsterven van alles, elke ontbladerde telg des vruchtbooms reeds weder den knop doet vertoonen, die, wel bewaard tegen de koude van den winter, nieuwe bladeren en bloesems bevat voor den aanstaanden zomer? Wie merkte des avonds in het, niet plotselijk ons verlatend, maar bij trappen afnemend licht van den dag niet een Goddelijk beleid op? Wie aanbad dit niet wel eens, wanneer hij, door de even zoo wijsselijk toenemende verlichting in de morgenschemering opgewekt, zijnen lofzang tot God deed opklimmen van eene aarde, bevochtigd door den dauw en hersteld van hare uitputting door de hitte van den vorigen dag? of wanneer hij zich ter rust begaf en zag, hoe eene ook voor onze rust bezorgde Voorzienigheid des nachts alles doet om dezelve te begunstigen, hoe zij, als eene moeder, die niet wil dat haar kind in deszelfs slaap worde gestoord, als dan maakt dat duisternissen het aardrijk bedekken, of door een zacht licht tot sluimeren noodigt, en dit bevordert? De dampen, door de warmte der zon uit de aarde, en de, tot dit einde, zoo uitgebreide zee opgehaald en gereinigd, vereenigd en zamengepakt tot wolken, de flessen van God genaamd, aangetrokken door de bergen, die vooral in 't midden der vaste landen zijn, waar zij aan de bronwellen der rivieren en beken eenen altijddurenden toevloed van water verschaffen, of over verschillende gewesten nederdalende in den zoo wijsselijk bij droppelen vallenden regen; de rivieren, die,

na eerst tot zegen voor vele landstreken te zijn geweest, zich in de zeeën uitstorten, en door den verwonderlijksten omloop wederkeeren van waar zij gekomen zijn; de winden, die de wolken overal henen voeren, en de zuiverheid van den dampkring onderhouden; de onweders, die, hoe geducht ook somtijds in hunne uitwerkselen, tot dat zelfde groot en heilzaam einde medewerken; de groote verscheidenheid van gronden, geschikt voor zeer verschillende voortbrengsels; het kunstrijk maaksel van elken boom en van iedere plant, en 't gene deze doen tot bevordering van de reinheid en gezondheid der lucht, die wij inademen; het bewaren van het noodzakelijk evenwigt onder de dieren, en de middelen om voor te komen dat eenig soort te zeer vermenigvuldige tot nadeel van het andere, schoon daartoe het een tegen het ander moest gewapend worden; de wijze inrigting daarvan, overeenkomstig het verblijf dat hun is aangewezen, en het voedsel dat voor hun geschikt is, het zij op de aarde, het zij onder of boven dezelve; de aandrift van sommige benden van vogelen, om voor de nadering des wintertijds warmer landstreken te zoeken, en de verwonderlijke voorzorg voor die dieren, welke des winters overblijven, schoon hun voedsel en warmte ontbreken. Wie van u heeft in deze zoo bekende, en onder elks aandacht vallende dingen, welke ik uit duizend andere noeme, niet meermalen die even zoo wijze als almagtige hand opgemerkt en aangebeden, welke alles bestuurt? wien trof niet meermalen de zamenvoeging van schoonheid en nuttigheid in de natuur? en wie vergeleek ooit de uitnemendste voortbrengselen van menschelijke kunst en smaak met de werkstukken van de natuur, zonder in deze laatste een oneindig verstand te eerbiedigen, en zonder hierin eene meesterhand te zien, welker gewrochten de onverbeterlijke voorbeelden behelzen en de ware regelen leeren van het groote, van het schoone en bevallige? Wij moeten ons vereenigen met den Propheet, en, het zij wij de werken van God in derzelver geheel overzien, zoo veel dit ons mogelijk is, of ons bepalen tot afzonderlijke gedeelten, wij moeten met hem uitroepen: „Heer, gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt!"

J. DE KRUIJFF.

UIT DE LOFREDE OP C. P. HOOFT.

ALVA'S SCHRIKBEWIND.

En hier, bij het vermelden dezer treurige bijzonderheid, hier bevangen schrik en weedom onze zielen, op het denkbeeld van de rampzaligheid dier tijden; — toen, onder het woeden van den afschuwelijksten gewetensdwang, God te dienen naar het licht zijns verstands en de inspraak van zijn hart eene misdaad was, niet dan met den halze te boeten, en duizende, tien duizende, vreedzame burgers, ten einde zulk een deerlijk lot te ontwijken, have en erf ontvloden, om elders eene vrijplaats te zoeken voor het verdrukt geweten. — Toen de listige heerschzucht eens dweepzieken dwingelands, hare helsche ontwerpen verbergende onder den dekmantel van hemelschen ijver voor den Vaderlijken Godsdienst, zich botvierde in de schennis der heiligste menschelijke en maatschappelijke regten. — Toen de waardige dienaar van dien ontmenschten vorst, indien mogelijk nog wreeder dan zijn meester zelven, met alle de heerkrachten eens magtigen Rijks, nederstortte op het vreedzaam erf der Nederlanderen, gelijk een hongerige wolf op de weerlooze kudde; op niets anders bedacht, dan om de hitte zijner wrake in schuldeloos bloed te koelen; bezworene handvesten aan flarden te scheuren; de grondwetten van Staat met voeten te treden; door toomeloos geweld eene onbepaalde heerschappij te vestigen, en, volgens zijne eigene gruweltaal, den veroverden Gewesten eenen scherpen breidel in den bek te wringen. — Toen eindelijk geheel een zachtzinnig, getrouw, grootmoedig en in alle huisselijke deugden opgetogen volk, door verlies van handel en nering

uit zijne welvaart gestooten, door roof en afpersingen uitgemergeld, door allerleie soorten van geweldenarijen afgepijnigd, en, ten laatste, door één algemeen bloedvonnis op het punt van vertwijfeling gebragt, gereed scheen het hoofd te buigen onder de ijzeren roede, die hetzelve, met elken nieuwen slag, dreigde te verpletteren.

Niet lang evenwel vertoeven wij in dezen nacht van jammer en gruwelen, of een onverwachte straal van licht ontrukt ons aan dit weemoedig gepeins en opent voor onzen geest geheel andere tooneelen bij het herdenken, hoe dat zelfde volk, eenmaal moê getergd door overmaat van verdrukking, en zijne zwakheid zoo wel als zijne aangeborene zachtmoedigheid vergetende, zich niet alleen wagen durfde in den hagchelijksten en heerlijksten strijd, die immer gestreden werd, maar ook dien strijd voldoeng met eene uitkomst, die de stoutste hoop zelve te boven ging.

Wie twijfelt er aan, of de eerste stap tot dien heiligen opstand was voor Hooft de leuze tot eene spoedige wederkeering in zijn Vaderland, vermits, voor een hart als het zijne, het denkbeeld zelf ondragelijk moest zijn, van, in vreemde oorden, schuw en werkeloos weg te kwijnen, terwijl op vaderlijken grond alles wat dierbaar was, op eens in de waagschaal stond, ja, voor het behoud daarvan, al wat ademde zijne laatste krachten veil had. Neen — hij, die door eene vrijwillige ballingschap getoond had het ergste getroost te zijn, alleen voor de vrijheid van gewisse, toen deze niet anders te bewaren was; hij kon niet schroomen zich in nieuwe en ongekende gevaren te storten, om, te gelijk met haar, alles te herwinnen, zoodra de flaauwste schemering, niet van hope, maar slechts van de mogelijkheid eens gunstigen uitslags, in zijne ziel begon levendig te worden; en, schoon het niet duidelijk blijke, dat ook Hooft zelve de wapenen gevoerd heeft, is het echter ontwijfelbaar, dat hij, 't zij op deze, 't zij op eenige andere wijze, met zijnen aanleg en stand meer overeenkomstig, de edele zaak der vrijheid heeft helpen bevorderen, gelijk hij, in derzelver handhaving, tot aan zijn jongsten snik, getrouw gebleven is.

HOOFT ALS REGENT.

't Is waar, men moet in de geschiedenis der wereld, welke te gelijk die is van het menschelijke hart, al zeer onbedreven zijn, om niet te weten, dat de zucht om te heerschen zoo algemeen is, als de begeerte naar rijkdommen, ja misschien nog algemeener dan deze, en dat die beide, even vermogende, even gevaarlijke neigingen, 't zij te zamen vereenigd, 't zij ieder op zich zelve, door alle eeuwen heen, niet alleen de hoofdrol speelden in de groote staatswisselingen, maar tevens, onder duizenderlei verschillende wijzigingen, steeds krachtdadig werkzaam zijn in de mindere bedrijven en aangelegenheden des gewonen burgerlijken levens: van daar die zoo algemeene, zoo vurige en dikwerf zoo blinde zucht, om, waar te besturen of te gebieden valt, deel te krijgen aan dat bewind; van daar dat kuipen, dat kruipen, dat woelen en jagen, met eene drift, doorgaans te heviger, naar mate men zich van het bedoelde gezag voor zijne eer- of baatzucht eene meerdere voldoening beloven mag.

Dan, hoe levendiger wij van dit zwak der menschheid overtuigd zijn, des te uitstekender vertoont zich in ons oog de man, die, van hetzelve geheel onbesmet, niet dan op de stemme van pligt en geweten, eenen hem aangeboden, luisterrijken post aanvaardt, aan deszelfs getrouwe waarneming zijne eigene belangen opoffert, en door geen ander doel gedreven wordt, dan om nuttig te zijn, of algemeen geluk te helpen stichten. En, dat deze ware grootheid van ziel bij Hooft het eenig roersel was, hiervan ligt het bewijs in alles, wat ons nu reeds van hem bekend is, en verder bekend zal worden, terwijl het, buiten den beslissenden invloed van dat edel beginsel, onverklaarbaar zoude zijn, hoe een man als hij zich immer hebbe kunnen laten bewegen tot het aannemen van een post, welke in die allerhagchelijkste en moeijelijkste tijden niet dan eene bron konde zijn der pijnelijkste zorgen en grievendste onaangenaamheden, zonder, als toen nog in vergoeding bijna iets aan te bieden van die schitterende aanlokselen, welke denzelfden, in volgende blijder dagen, voor velen zoo bekoorlijk heb-

ben gemaakt; een post, die, door zijne uitgebreide werkzaamheden schier den geheelen mensch vorderende, alzoo ten hoogste hinderlijk moest zijn aan de voortzetting en uitbreiding zijns bloeijenden handels, en dus ook aan de bevordering zijner huiselijke welvaart; een post eindelijk, zoo gevaarlijk voor de rust zijner ziele, zoo vreemd aan zijnen eigelijken aanleg, en, als 't ware, in gestadige vijandschap met de wenschen, de behoeften en de geheele stemming van zijn hart. Of twijfelt, bij dit alles, nog iemand aan de gegrondheid van het door ons beweerde? Welaan, hij hoore 's Mans eigene woorden — niet gelijk te stellen met die laffe, ijdele en opgesmukte betuigingen, waaronder zoo vaak eene valsche nederigheid den gloed eener stille eerzucht poogt te verbergen, en die doorgaans zich zelve logenstraffen; neen maar — woorden, uitgesproken in eene achtbare vergadering, bij wie de niet min achtb're Spreker door veeljarige proeven ten volle bekend stond, en, als zoodanige, woorden van onbetwistbaar gezag; ziet hier dezelve:

„Mijne Medeburgers weten, dat ik altijd meer genegen was te gehoorzamen dan te regeren; dat ik, buiten ambten zijnde, steeds der Overigheid behoorlijke gehoorzaamheid bewees, wenschende in dien staat te mogen blijven; doch dit heeft mij niet mogen gebeuren. Tot de regering beroepen zijnde (eene zaak mij niet gelijkende) heb ik, van den nood eene deugd makende, mijn kleen pand wel zoeken aan te leggen, mijne bijzondere zaken, en de vordering van mijn eigen huis ter zijde stellende; ook middelen, om groot voordeel te doen, verlatende, alleen om mijn gemoed in het bedienen van Stads zaken te beter te voldoen, mij zelven ten deele verterende, om mij te beter tot de gemeene zaak te mogen besteden, inzonderheid verhopende, dat ik, zoo doende, iets ter harer bevordering zou mogen bijbrengen."

In de daad! al wisten wij, voor het overige, van Hooft en zijne bedrijven niets meer, ook dan nog zoude deze zijne taal, in den onnavolgbren toon van het harte, die ieder woord bezielt, het kennelijk zegel der waarheid hebben, en genoegzaam zijn, om ieder mensch van onbedorven gevoel, met de volste overtuiging, te doen uitroepen: „Waarlijk, de man,

die zoo sprak en openlijk zoo mogt spreken, die man verdiende te regeren en kan niet anders dan een voortreffelijk Regent geweest zijn."

Zoo verre wij Hooft thans kennen uit den heerschenden grondtrek zijner ziele, de liefderijke en belangelooze zucht om algemeen en bijzonder geluk te helpen bevorderen, vertoont hij zich reeds aan ons in een zeer beminnelijk licht, en hebben wij tevens in die edele stemming een voornaam vereischte van den waardigen Regent. Want toch, wat is de man van gezag, 't zij op den troon, 't zij in de raadzaal, zonder, in alle zijne handelingen en bedoelingen, door dit zelfde beginsel bezield te zijn? wat anders dan een man des gewelds of bedrogs; de plaag, de schrik van al wat hem omringt, en te gevaarlijker, naarmate zijne magt uitgebreider is, en hij in verstandelijke vermogens meer boven anderen uitmunt! Maar — hebben wij daarom aan dit éene, groote en goede beginsel reeds genoeg voor de betrekking, waarin wij Hooft hier beschouwen? Helaas! hoe vele treurige voorbeelden geeft ons niet de geschiedenis aller tijden, van Vorsten of Staatsmannen, die, met het beste hart ter wereld, nogtans zich zelve of hun land in een onherstelbaar verderf storteden, alleen, om dat zij niets *meer* bezaten, dan den wil om goed te doen; en hebben ook niet onze dagen, in den beminnenswaardigen maar zwakken Lodewijk, een nieuw en smartelijk bewijs opgeleverd, dat goedhartigheid, zelfs in dien ruimen en edelen zin, waarin wij haar aan Hooft hebben toegekend, zonder sterkte der ziel en kracht van beginselen, de jammervolle bron kan worden van algemeene en bijzondere rampen?

Ja — vastheid van karakter en beginselen, ziet daar een ander onmisbaar bestanddeel van den Regent, ziet daar een tweede kentrek van Hooft.

Men kan deze groote hoedanigheid onderscheidenlijk beschouwen, voor zoo verre zij namelijk haar steunpunt heeft, of in het verstand of in het hart. In het eerste licht zullen wij haar straks ontmoeten in gemeenschap met andere krachten van den geest; van de laatste zijde alleen komt zij hier, als eene *deugd*, in aanmerking, en dan vertoont zij zich — niet in de norsche en door stoïcijnschen trots verharde stijf-

zinnigheid van den bij velen zoo hooggeroemden en toch zwakken Cato, maar — heerlijk in de eenparige en onopgesierde grootheid van eenen Phocion of Aristides; dan bestaat zij in eene bestendige overeenstemming met zich zelven, in de onwankelbare trouwe aan eenmaal goedgekeurde of door verstand en hart aangenomene beginselen.

Als zoodanig rust zij, in de eerste plaats, op een altijd levendig, altijd werkzaam besef en gevoel van pligt, gepaard met de onveranderlijke gezindheid, om aan die heilige inspraak onbewegelijk vast te houden, in spijt van alle aanlokselen ter afwijking, in spijt van alle afschrikkende gevolgen; — boven alle beloften of bedreigingen; boven alle genietingen of beroovingen. En dat dit, in de tweede plaats, eene buitengewone kracht van ziel, dat het waren, edelen moed vereischt — o, wie zal dit durven ontkennen, die geen vreemdeling is in zijn eigen hart, of rondom zich henen ziet op zoo vele wrakken van gestrande grootheid, de waarschuwende gedenkteekenen van hen, die, van eene benijdenswaardige hoogte, waartoe de treffelijkste hoedanigheden hen reeds hadden opgevoerd, jammerlijk ter neder stortten, alleen, om dat zij niet van alle zijden genoeg gewapend, en, misschien een enkel oogenblik, ontrouw geworden waren aan hun eigen hart en beginselen.

Gewisselijk, er is geen stand of betrekking ter wereld, waarin het onwrikbaar vasthouden aan pligt en geweten zoo veel kracht van deugd vereischt, zoo moeijelijk en tevens zoo belangrijk is, als in de hoogere posten van bewind, omdat, in geenen anderen, de gelegenheden ter afwijking zoo menigvuldig, de aanlokselen daartoe zoo talrijk of zoo gevaarlijk zijn, maar vooral de afwijking zelve, ja zelfs de geringste zwakheid, zoo vruchtbaar kan worden in rampzalige gevolgen; ja, indien het te regt een hemelsch schouwspel heeten mag — een groot man, in worsteling met den tegenspoed; een nog heerlijker is het en der Godheid waardig — een Staatsdienaar of Regent, zegevierende in den strijd der beproeving. Regulus, onder het jammergeschrei van echtgenoot en kinderen, onder de weêrhoudende smeekingen van geheel Rome, naar Karthago terug keerende; Van der Werf, te midden eener oproerige, en tot wanhoop toe uitgehongerde burgerschare, zijnen eed

herhalende, en zich zelven ter slagting aanbiedende; Sully, de ongenade tartende van zijnen Koning en Vriend, om aan beiden getrouw te blijven; Hooft... maar — bedwingen wij ons, dit heiligdom dieper in te treden, eer wij nog genoeg zijn voorbereid om er al den indruk van te gevoelen en — gaan wij voort in onze karakterschets.

Vermoeid en als verblind door het schitterend licht der pas beschouwde, verhevene deugd, vestigt zich ons oog met welgevallen op eene andere, die haar ter bevallige schaduw verstrekt, en wel, door eenige trekken van gelijkheid, zoo als het bij zusteren betaamt, een gelijken oorsprong teekent, maar nogtans door hare eigene gedaante zich ook kennelijk onderscheidt. Het is de stille gematigdheid of bezadigdheid des gemoeds, even zeer het kenmerk van elken Wijzen, als het onontbeerlijk vereischte van den Regent, en daarin overeenstemmende met de zoo even geschetste deugd, dat zij, gelijk deze, den glans van eenparigheid verspreidt over den geheelen mensch, doch van een veel zachteren gloed, naardien zij, uit haren eigen aard, zich minder sterk naar buiten vertoont, en bijna zoo veel heeft van het ontkennende, als van het stellige of dadelijke.

Dit laatste intusschen maakt het ten uiterste moeijelijk, deze schoone hoedanigheid der ziel, welke onzen Hooft in zoo hooge mate versierde, in hare juiste trekken krachtig genoeg voor te stellen; wij noemden haar daarom de stille gematigdheid; en waarlijk: hoe zeer stemt niet de streelende gewaarwording van stilte, van kalmte overeen met den bekoorlijken toestand eens gemoeds, waarin geene drift of hartstogt zich verheft boven, of daalt beneden het peil harer weldadige bestemming; eens gemoeds, dat, even verre van gevoelloosheid als van onmatige gevoeligheid, alle de beweegkrachten der ziele in bestendig evenwigt houdt, geene derzelven tot overheersching laat uitspatten, noch ook door anderen laat onderdrukken, en alzoo aan de gansche zedelijke huishouding eene stemming van orde en harmonie geeft, die, terwijl zij ieder lid aan zijne bijzondere pligten verbindt, en in zijne regten handhaaft, de werkzaamheden van allen versterkt en verhoogt.

Niemand voorzeker, die met deze onze beschrijving instemt, zal behoeven te vragen, welken invloed, aan den eenen kant, het gemis — aan den anderen kant, het bezit dier deugd onfeilbaar hebben moet op de uitoefening der pligten eens Regents.

Of, hoe zoude hij, die, gestaag door nieuwe driften geschokt, in den storm zijner hartstogten, ieder oogenblik gevaar loopt, zich zelven, zijnen stand en zijne roeping te vergeten, hoe zoude hij betrouwd zijn aan het roer van Staat, dat zich niet dan door bedaarde waakzaamheid naar eisch laat bestieren? hoe weinig voegt in zijne onstuimige handen de zoo teedere weegschaal des regts, en hoe zal hij zich vermeten, over anderen het bewind te voeren, die te zwak is, om zich zelven te regeren?

R. FEITH.

OVER DE WAARSCHIJNLIJKHEID.

UIT DE VERHANDELING OVER HET HELDENDICHT.

De waarschijnlijkheid is van zo veel aanbelang in 't Heldendicht, dat met verwaarlozing van dezelve het geheele belang verdwijnt. Zij is een vereischte in alle soorten van Poëzij, maar voor al in het Heldendicht, daar het wonderbaar een groot cieraad van uit kan maken; dewijl het wonderbaar, beroofd van Waarschijnlijkheid, ongerijmdheid en razernij wordt. Despreaux had derhalve gelijk, toen hij deeze les voorschreef:

> Jamais au spectateur n' offrez rien d'incroyable,
> Le vrai peut quelque fois n'être pas vrai-semblable,
> Une merveille absurde est pour moi sans appas.

Over 't algemeen maakt men zich een verkeerd denkbeeld van het Poëtisch-waarschijnlijke; men verwart het met het waare, en hier vloeien alle die ongerijmde vonnissen uit voort, die men zo dikwerf juist over die gedeelteus van een gedicht hoort vellen, waar in het scheppend vernuft des Dichters zich in zijnen vollen luister vertoont. Het zal der moeite wel waardig zijn om ons hier eenige oogenblikken bij op te houden, en het uitgebreid gebied der Poëtische waarschijnlijkheid rond te gaan. Een dubbeld nut kan hier uit ontspruiten. De jonge Dichter zal leren hoe ver hij zijne verbeeldingskracht bot moge vieren; en de dorre Wijsgeer de ongegrondheid zijner smaaklooze uitspraaken over werken van vernuft kunnen bemerken.

De Waarschijnlijkheid is in de werken van Kunst eene wezenlijke eigenschap. Wij kunnen niets onder het getal onzer denkbeelden aannemen, dan dat ons als waar voor komt. Van hier dat de Kunstenaar het waarschijnelijke boven het waare verkiest. Al wat hij ons voorstelt, het zij het waarlijk zo zij, het zij het nergens in de natuur zo besta, moeten wij als eene mogelijke en geloofbaare zaak kunnen aannemen; anders verliest het al zijn belang voor ons; wij trekken er onze aandacht af, als van een voorwerp, dat wij niet begrijpen kunnen, en daar het vruchteloos zijn zoude ons langer mede op te houden. De ondervinding leert ons, dat ons niets, als waardig dat wij er op denken, voorkomt, dan dat ons teffens als waar voorkomt, en als men deeze waarschijnlijkheid nagaat, zal men klaar ontdekken, dat zij in den grond niets anders zij, dan de mogelijkheid of begrijplijkheid van eene zaak. Het is derhalven volmaakt onverschillig voor den Dichter, of het voorwerp, dat hij ons vertonen wil, waarlijk in wezen zij of niet, of zijn verhaal gebeurd of uitgevonden zij, zijn doelwit is niet ons te onderwijzen, maar door onze verbeelding te treffen, en ons gevoel op te wekken, ons te vermaken, en dit einde bereikt hij, zo wel door ons mogelijke, als wezenlijke dingen voor te stellen; en beter; zodra iets, dat wezenlijk bestaat, geen genoegzaame graad aan waarschijnlijkheid heeft. — Het waarschijnlijke, dat onwaar is, is hem derhalve van meer nut, dan het waare, dat onwaarschijnlijk is, gelijk het vaak is. Zo is bijv. de daad van Simson, daar hij met een kaakebeen van een'

Ezel duizend Filistijnen doodt, waar, maar zij is in haar zelve niet waarschijnlijk. Zij wordt het alleen door de Goddelijke Almagt, die de Dichter zeer kunstig, om ons voor te bereiden in 't werk zou moeten stellen, zouden wij in een Dichtstuk een sterk belang bij deeze daad nemen. De gewijde Gedichtschrijver zelf heeft in zijn verhaal alles voor af laten gaan, wat deeze gebeurtenisse waarschijnlijk maakt met te zeggen, „dat de geest des Heeren vaerdig over hem wierd." De Abbadona van Klopstock, daar en tegen, bestaat nergens; ik weet niet dat ons ooit iets gebleken zij, dat de Zaligmaker een Duivel vergiffenis geschonken hebbe: en echter is Abbadona een zeer waarschijnlijk wezen. 't Is allezins mogelijk, dat een Engel door een zijner natuurgenooten, die boos genoeg was om een opstand tegen het beste Wezen te berokkenen, verleid zij geworden, dat hij mede gevallen zij — dat hij in den afgrond van ellende, daar hij in verzonken lag, den zuiveren morgenstond zijner schepping, het genoegen der vorige onschuld, onder het storten van heete traanen, herdacht hebbe — dat hij, geheel berouw zijnde, en vervolgens ziende de oneindige ontfermingen van den Verlosser in het redden van zo veele schuldigen, hoop op zulk eene verbazende goedheid vat — aan de voeten van den Messias valt en smeekt om vernietigd te worden, — zo, dat 'er geene gedachtenisse overbleef dat er ooit een ongelukkige Abbadona geweest ware — dat eindelijk de Zaligmaker, wiens genade oneindig hooger reikte, dan Abbadona met zijne gedachten klimmen konde, hem — niet vernietigd — maar alles vergeven en gelukkig gemaakt hebbe; dit alles is zeer waarschijnlijk, en het bewijs hiervan is het sterk belang, dat dit gefingeerd wezen in de Messiade verwekt. Deeze reden pleit zeer overtuigende voor het waarschijnelijke, boven het waare, in de Dichtkunst, vooral in 't Heldendicht. Het waare bezit zelden die treffende, of aandoenlijke omstandigheden, die ons in zulk eene aangenaame begoocheling kunnen brengen, dat wij ons verbeelden, alles waarlijk te zien, te hooren, te gevoelen. Hoe menigwerf gebeuren 'er dingen, die men volstrekt voor gevolgen zonder oorzaak zou nemen, en daar men zijne oogen naauwlijks in durft geloven; al zulke gebeurtenissen, welk eenen grond van zekerheid zij in haar zelven ook hebben mogen,

zijn niet geschikt voor 't Heldendicht, omdat ze nooit aan onze verbeelding behagen. Een geval daar en tegen, dat door den Dichter ten eenenmaal verzonnen is, laat alle die versieringen toe, die zulk een verbazend vermogen op onzen geest hebben, en de Dichter kan het hierdoor tot zulk eene hooge trap van waarschijnlijkheid brengen, dat wij volstrekt vergeten er slechts de aanschouwers of lezers van te zijn. Aristoteles spreekt hier dan weêr zeer juist, als hij ons leert, „dat het de zaak des Dichters niet zij de gebeurde dingen te verhalen, maar die zodanig voor te stellen, als ze waarschijnlijk hebben kunnen, of noodzaaklijk hebben moeten gebeuren." Men houde hier echter bij in het oog, dat eene zaak, daar geen genoegzaame grond van voorhanden schijnt, schoon ze echter waar is, door den Dichter teffens waarschijnlijk kan gemaakt worden, en dan is ze even geschikt voor de Dichtkunst. Zo word het straks genoemde geval van Simson hoogst waarschijnlijk, zodra ons de Dichter de onbegrensde Almagt van God — zijne wille om Israël door dien Held te verlossen — en de geheele wonderbaare toebereiding hiertoe, voor af vertoont — dan verwachten wij niets minder. Over 't algemeen zijn alle voorbereidingen, daar wij in ons eerste Hoofdstuk van gesproken hebben, zeer geschikt om de waarschijnlijkheid te vermeerderen.

Maar hoe ver gaat de waarschijnlijkheid in 't Heldendicht, wat is de waarschijnlijkheid van den Dichter, die wezens schept, die nergens zijn? Van het juist beantwoorden dezer vraag hangt alles af — met de waarschijnlijkheid staat of valt het belang, en door deze op te ligte gronden te stellen, loopt men dikwerf gevaar monsters te baren, daar men zich voorstelde schoonheden voort te brengen. De heer Curtius heeft hier eene geheele verhandeling over geschreven, daar vrij veel goeds in is; ik zal hier 's mans denkbeelden met mijne aanmerkingen 'er bij opgeven, eer ik mijne eigen gedachten over dit stuk mede deel, opdat mijn lezer hier eene volkomen vrije keus hebbe.

Er zijn volgens den heer Curtius drie soorten van waarschijnlijkheid, die hier in aanmerking kunnen komen; de eerste is de innerlijke waarschijnlijkheid, deeze grenst het naaste aan de waarheid: eene zaak is innerlijk waarschijnlijk wanneer derzelver

genoegzaame grond dadelijk voorhanden is, en daar voor erkend wordt. Deeze is voor den Wijsgeer van grooter waarde dan voor den Dichter. De tweede is de uitwendige waarschijnlijkheid; deeze heeft plaats, wanneer 'er in eene gebeurtenis een genoegzaame grond voor handen schijnt te zijn, zonder in aanmerking te nemen of hij waarlijk voorhanden is of niet; en eindelijk de derde soort is, die de heer Curtius de Poëtische waarschijnlijkheid noemt. Zij heeft plaats in alle versieringen hoegenaamd, waarin de zinnen, aan hun zelven overgelaten, geene tegenspraak bemerken kunnen. Schijnt dus eene zaak (zegt hij) tevens aan het verstand onwaarschijnlijk en aan de zinnen waarschijnlijk, dan is dezelve ook Poëtisch-waarschijnlijk. Dit zelfde gaat nog verder: hetgeen eene innerlijke tegenspraak behelst, dat is noch waar noch waarschijnlijk. Wordt deeze tegenspraak door de zinnen en door de laagere zielskrachten waargenomen, dan is de zaak ook Poëtisch-onwaarschijnlijk. Anders kan dezelfde zaak te gelijk Poëtisch-waarschijnlijk en Philosophisch-onwaarschijnlijk, ja, ongerijmd zijn. Dat God ledematen heeft, dat Pygmalions steenen beeld, een werk van menschen handen, het denkvermogen verkregen hebbe, dat de Satan Gode een slag geleverd hebbe, is naar het licht der reden tegenzeggelijk, onwaarschijnlijk, en ongerijmd. Maar wijl de zinnen, aan hun zelven overgelaten zijnde, deeze tegenspraak niet bemerken kunnen, zoo blijft dit alles Poëtisch-waarschijnlijk.

De heer Curtius, ingenomen met zijne eerste grondstelling, die hij van Baumgarten had aangenomen, dat het wezen der Dichtkunst in eene volkomen zinnelijke reden bestond, schijnt hier aan dit zijn gevoelen te veel toe te geven. Indien wij de Dichters veroorloven om alles voor waarschijnlijk te houden, waar in de zinnen geen tegenspraak ontmoeten — wat dezelve zich kunnen voorstellen; dan zetten wij eene deur voor de grootste ongerijmdheden open. De verandering van tien Christen Prinsen in visschen uit Tasso, die der groote duivelen in Pigmeen, om in het p a n d a e m o n i u m plaats te kunnen nemen, uit Milton, kunnen wij ons zeer wel zinnelijk voorstellen, zonder dat ze ons echter sterk interesseeren, omdat wij nooit kunnen geloven, dat ze waar zijn, en in deeze illusie moeten wij zijn, zal iets een hevig belang bij ons

verwekken. Maar dat verder gaat — zowel als ik mij zinnelijk voor kan stellen, dat de Duivel een slag aan God geleverd hebbe, kan ik mij ook voorstellen, dat hij 't Opperwezen overwonnen heeft. Men moet zich hier niet op Gods Almagt beroepen. — Wij moeten bij de zinnen blijven, behalve dat het denkbeeld van eene Almagt, die den Duivel op haar wenk vernietigen kan, zich evenzeer tegen den slag, als tegen de overwinning kant. Ik zou derhalven naar de leiding des heeren Curtius, de uiterlijke waarschijnlijkheid ten toetssteen aan de Dichterlijke vindingen stellen, zonder te vreezen van hier door het wonderbaar tusschen een te naauwen omtrek te besluiten. Het wonderbaar, zal het ons treffen, moet niet geheel onmogelijk zijn, of tegen de gezonde reden strijden: het ontvangt zijne uitwerking van de waarschijnlijkheid; verkeerd bijgebragt, verdrijft het alle belang, en doet lagchen.

Dan ik voor mij geloof, dat men naar een oneindig eenvoudiger regel altijd de waarschijnlijkheid in een Dichtstuk kan brengen, zelfs in de grootste fictie. Ik zal mijne gedachten hier mededeelen: men zal 'er teffens uit zien kunnen, hoe dwaas menigwerf de dichterlijke versiering met den haatelijken naam van logen bestempeld wordt, en hoe ver deeze versieringen van willekeurig uit de mouw geschudde beuzelingen af zijn.

Mijn regel is deeze: alle Gebeurtenissen, alle Personaadjes, het zij ze waar, het zij ze versierd zijn, waarvan de bijzondere deelen uit de algemeen bekende Natuur genomen zijn, schoon ze met elkanderen nooit tot zodanig een geheel in de Natuur samen lopen, zijn waarschijnlijk: naar maate de bijzondere deelen 'er van, die met elkanderen het geheel uitmaken, meer of minder uit de Natuur genomen zijn, wordt het geheel meer of minder waarschijnlijk, en indien er zelfs het minste deeltje van uit de Natuur genomen is, bereikt het geheel den hoogsten trap van waarschijnlijkheid. Ut Pictura Poësis, zegt Horatius, en 't is hier omtrent in de daad met de Dichtkunst als met de Schilderkunst gelegen. De Schilder maalt een Landschap b. v. zo schoon, dat 'er het oorspronkelijke van nergens in de natuur te vinden is, schoon 'er de bijzondere deelen, deeze boom, die rots, dat beekje enz. van uit de natuur genomen zijn. Hij heeft zijn ideaal uit de verschillende schoon-

heden der natuur, zoals ze mogelijk in twintig Landschappen verspreid waren, gevormd; deeze heeft hij eerst afzonderlijk bestudeerd, en ze eindelijk onder een gezichtspunt gebragt, zodat 'er een belangrijk geheel, dat zijn Landschap uitmaakt, uit voortgekomen zij. Of hij heeft een Landschap uit de natuur gekozen, maar 'er deeze bijzondere deelen afgelaten, geene wederom bijgevoegd. Het eerste staat gelijk met eene gefingeerde, het laatste met eene in den grond waare gebeurtenisse, doch die door den Dichter naar zijn oogwit veranderd is.

Ik weet wel dat met deezen regel de oude Heldendichten van Homerus en Virgilius, als men ze uit onzen tijd beoordeelt, en verschillende vakken uit de nieuwere Heldendichten, vooral in het wonderbaare, veel van hunne waarschijnlijkheid verliezen — dan wat de eersten aangaat, men moet zich in hunnen tijd overbrengen, en de natuur, zoals ze toen bekend was, opspeuren, om ze waarschijnlijk te vinden — die ze uit een ander gezichtspunt beoordeelen wilde, deed ze in de daad onrecht. De begrippen omtrent hunnen Godsdienst, daar ze hun wonderbaar uit saamengesteld hebben, werden toen algemeen aangenomen. Maar de laatere Dichters hebben voor Christenen geschreven, men beoordeelt in hunne werken de waarschijnlijkheid, niet uit de leerstellingen der Heidenen, maar uit de algemeene aangenomen begrippen der Christenen, en hebben ze dit gezichtspunt uit het oog verloren, zij zijn 'er om te veroordelen. Wij zullen op zijn tijd zien, dat onze schoone Godsdienst, ver van den Dichter in zijne uitgebreide vlucht te stremmen, zelfs aan het wonderbaar den onnavolgbaarsten luister verleent. Men kan, ik herhaal het, de waarschijnlijkheid den tegenwoordigen Dichteren niet genoeg aanbeveelen, dewijl het belang van hunne Dichtstukken hier zo onafscheidbaar aan verbonden is.

A. FOKKE SIMONSZ.

EEN DROOM.

Wij traden in een' stal, die daar digt bij stond, en daar vond ik waarlijk het oude paard, op de knieën, voor eene krib liggen, waarin eenige oude boeken, waarvan de banden afgescheurd waren, lagen. — He, knol! zeide Apollo tegen hem, hem met de hand over de manen strijkende; waarop hij aanstonds, echter met veel moeite, oprees: het was een oud mager beest; het had evenwel een paar vleugels, dat al zeer wonderlijk voor een paard stond. — Wat geeft ge hem daar voor voêr, Mijnheer? vroeg ik aan Apollo. — Ja, dat zoudt ge niet raden! Ik zal u zeggen; hij is altijd met de werken van de oude Grieksche en Latijnsche dichters in zijne jeugd gevoed geweest; maar sedert hunnen tijd heb ik hem met de werken, die dagelijks uitkwamen, moeten voeren. Maar, man! in het kort is hij zoo magtig afgevallen, omdat ik hem onmogelijk zoo veel daags kon geven, als hij er wel van op kon; want de nieuwe werken zijn zoo beestig duur, en het is, of er geene kracht of voedsel meer voor het dier in is: het is stook op en haal meer; wat heb ik nu gedaan: ik heb op boekverkoopingen, die er thans al heel veel zijn, afgesneden oude poëten laten opkoopen; want die worden toch half weggegeven, bij voorbeeld: Huygens, Westerbaan, eenige nadrukken van Vondel's Treurspelen, de nadrukken van Cats, en dergelijke boeken; de kracht is er toch hetzelfde in, als in de onafgesneden groot papieren; maar ik trek er de banden af, en nu zie ik, dat hij van dag tot dag weêr aanneemt; want er zit tienmaal meer voedsel in dat oude goed, dan in het nieuwe. Hij streelde voorts het

paard nog eens, en trad vervolgens met mij in het pakhuis. Mijn oog viel daar aanstonds op eene heele partij groote monstrueuse beelden; het leek den Eekhof te Antwerpen wel: ik zag er met hoornen, klaauwen, staarten, stroppen, dolken; summa summarum, het was om van te droomen! — Daar heb je nu die collectie van satans waarvan ik u zoo even sprak, zeide Apollo, toen hij zag, dat ik er naar keek: die scheeve, mismaakte en manke zijn opregte Engelsche, en die groote, kloeke zijn Hoogduitsche; die met stroppen en dolken zijn doods- en wurg-engelen; dat is veritabel Duitsch goedje. Maar kijk reis op, wat daar al hangt! — Ik zag, opziende, allerlei geschilderde vloerzijlen op stokken hangen, en vroeg: wat zal dat beduiden? — Wel dat is, zeide hij, voor de beschrijving van den dageraad: dat zijn eigenlijk azure gewelven en purperroode kimmen. Ik heb hier dat groote goed maar bij elkander gepakt, omdat het zoo veel plaats in den winkel wegneemt. Maar val daar niet! ze hebben daar dien zoom ook al heel mal in de voeten gelegd. Dat is een honderdjarige eik, die door een' storm omgerukt is; men vraagt die veel in lijkzangen; och! dat is altemaal zoo wat prullerij: men moet het toch alles nahouden. Maar kijk! ziet ge dien bak wel met die aarde er in, en dat water er boven op? — Ja wel, zeide ik. — Nu, dat is een bruisend pekelveld; kijk! als ge dat wat roert, dan schuimt het: het is niet anders dan zeepsop. — Maar die houten dingen, die daar staan, waar dienen die toe? vroeg ik hem, naar eenig houtwerk wijzende. — Dat zijn schragen en stutten. Die heele groote, die daar staat, is om den hemel te schragen, — die kan ook met stukken aan elkander gezet en nog grooter gemaakt worden, en die kleine dienen, om onder andere dingen te plaatsen; maar als ze een' troon moeten schragen, beplakken wij ze met goudpapier, omdat het anders zoo ruw staat. Wij hebben ook nog andere schragen; doch die kan ik u niet toonen, dewijl het enkel aetherische wezens zijn; het valt ook zeer moeijelijk om die af te leveren; wij moeten die in blazen bewaren, even als de kunstluchten. — Waartoe gebruiken, vroeg ik, de dichters dan deze aether-

rische schragen? — Wel, zeide Apollo, om onder onlig-chamelijke dingen te zetten, bij voorbeeld:

Om wijsheid, heldenmoed en ware deugd te schragen!

— Zoo, zeide ik, dan kan men er toch niets van zien. Maar wat zijn dat toch voor groote roode planken, die daar ginds tegen elkander gestapeld staan? — O! was het antwoord, dat is een bloedig moordschavot; ik heb er veel zoo, want ze worden dikwijls gebruikt; zelfs plaatsen de dichters die tot in het oude Judea, Griekenland en Rome, waar het mij, die bij die oude volken toch nog al meen bekend geweest te zijn, niet geheugt, ze ooit te hebben zien gebruiken. Maar zie hier eens! zoodanig een instrument zult ge zeker van uw leven niet meer gezien hebben. Dat is eigenlijk een Fransch Univers, of een Heelal; dat komt nu opregt uit Frankrijk. — Hij wees mij hierop een zeer groot raam, met zonnen, manen, sterren en aardbollen beschilderd; allerhande mogelijke figuren schenen er op verbeeld te zijn. Wel, dat is waarlijk een raar groot ding! zeide ik tegen hem. — Niet waar? en het kan nog oneindig grooter gemaakt worden, als het altemaal in elkander gezet is; al wat ge daar ziet liggen, behoort er nog toe; maar dan kan het hier niet staan. Dan noemen we het het groote Heelal; maar zoo als het hier is, kan het nog kleiner en als een ordinair kraamschut gemaakt worden, en dan is het een Heelälletje, dat men wel in zijne binnenkeuken voor den togt, of voor een schutje kan gebruiken. — Dat is waarlijk künstig, zeide ik; maar is hier nog al wat vraag naar? — Of er vraag naar is! dagelijks! dagelijks! Ik heb er ook meer dan één; want hier moet nog iets aan veranderd worden, omdat het gebroken is, daarom is het te huis. — Hoe komt dat? vroeg ik! — Och! dat komt veel daarvan daan, antwoordde hij, dat de dichters er niet mede weten te regt te komen; want, als men er eene pen uithaalt, moet alles, tot zeker einde, in elkander kunnen storten, even als Phaetons, mijn armen zoons, wagen, in vorige jaren, op den schouwburg; en die dat wel weet te doen, kan eene magtige kracht aan zijn vers geven. Maar dan rukken ze altemet eene ver-

keerde pen er uit, en, in plaats dat het dan los zal gaan, breken ze het, en sturen het me dan maar zoo, bij stukken en brokken, weêrom; dan heeft het, quasi, niet gedeugd. — Waar is dan die regte pen, Mijnheer? vroeg ik; ik wilde wel eens zien, als het u niet te veel moeite is, hoe deze machine bewerkt wierde. — O! met alle pleizier; maar ge moet niet schrikken, dat zeg ik u vooruit. Weet ge hoe ze er meê moeten leven; kijk, zoo! — Zij zeggen, bij voorbeeld:

Daar stort het groot Heeläl ter neder!

Nu, dan moeten ze tegelijk zóó aan deze pen trekken. — Hij rukte er, terwijl hij dit zeide, de pen uit, — en daar kwam de geheele machine met zulk een' ijsselijken slag van boven neêr, dat ik dacht, dat de geheele wereld verging! Waarvan ik, ondanks zijne waarschuwing, zoodanig schrikte, dat ik, met een' schreeuw, ontwaakte!

AL WAT WENSCHELIJK IS!

KAREL, een deftig heer; JOHANNES, een rijke grijsaard.

KAREL. (Een kaartje hebbende willen overhandigen, doch door een onvoorzien toeval den ouden heer bij het openen der deur juist in het voorhuis vindende, en het kaartje terugnemende, eenigzins verlegen.) Ah zoo! mijnheer! ik had niet gedacht het genoegen te zullen hebben u in persoon aan te treffen.

JOHANNES. Wees zoo goed en kom binnen mijnheer; ik spreek geen mensch op de vloermat.

KAREL. Excuseer mij, mijnheer, de vele visites...

Inmiddels was de oude heer reeds in zijn leuningstoel, voor het vuur geplaatst, en riep op zijn grootste gemak:

Och toe, kom binnen, mijnheer!

KAREL, door alle wetten van wellevendheid genoodzaakt zijnde om binnen te treden, deed het. „Mijnheer, ik kon niet nalaten bij gelegenheid van het nieuwe jaar, mijn pligt...."

JOHANNES. Ga zitten, mijnheer; ik spreek niemand staande,

en vooral geen lieden die hun pligt bij mij komen afleggen. Alle pligten zijn heilig, en het heiligste behoort met de uiterste aandacht behandeld te worden.

KAREL. (Uit beleefdheid zich een oogenblik half op een stoel zettende.) Gij hebt volkomen gelijk, mijnheer; doch ge weet, deze dag... er zijn zoo vele visites te doen, men heeft zoo vele verpligtingen... Wilt ge wel gelooven dat ik nog zes visites vóór twee uur moet afleggen? en (op zijn horologie ziende) het is reeds kwartier voor twaalf.

JOHANNES. Zoo! dus hebt ge geen tijd om met mij te spreken; hadt ge dat slechts eerder gezegd: ik voor mij houd den tijd voor een dierbaren schat, waarvan ik geen mijner medemenschen, met mijn wil, zou trachten te berooven. Het moet dus iets zeer belangrijks zijn, mijnheer, dat u noodzaakt om mij, juist nu ge zoo weinig tijd hebt, te komen zien, daar ik, oude man, die geene drukke bezigheden meer heb en ook zeer zwak word, dagelijks te huis en op alle geschikte uren te spreken ben; ondertusschen heugt het mij niet in het geheele verloopen jaar het genoegen gehad te hebben u bij mij te zien.

KAREL. (Zeer verlegen.) Ja, mijn waarde heer, ge gelieft daarvan te zeggen... Ik beken, ge hebt gelijk; maar ge kunt u niet verbeelden hoe druk ik het heb; honderd maal heb ik gedreigd... en altijd, alsof het spel sprak, kwam er wat tusschen beiden.

JOHANNES. Zoo, mijnheer, was dat de reden dat ge mij niet eens in dien tijd kondet komen zien...? Ik wil u, nu ge mij dat zegt, gaarne gelooven.... Die een halve eeuw in de maatschappij verkeerd, zich zelven en anderen zooveel mogelijk bestudeerd heeft, gelooft dat gaarne, zeer gaarne; maar ik bid u, houd dan u zelven niet langer op, maar meld mij slechts kort wat dan de dringende reden is, die u op dit voor u zoo ongelegen uur herwaarts jaagt. Ik zal u, zoo kort als het mij mogelijk is, zoo ik u eenigzins pleizieren kan, voorthelpen.

KAREL. Mijnheer, gij zijt wel goed... doch ik geloof, dat uwe vrolijke luim... zeker het doet mij pleizier... (Opstaande om heen te gaan en den ouden heer de hand toereikende, ten einde door een zekeren niets beduidenden trek het gesprek af te breken) Nu, houd het maar zoo, vriend, houd het maar zoo!

JOHANNES. (Schelt.) Een oogenblik, mijnheer! (De knecht komt binnen.) Och, Christiaan! geef mij die Hoffmann's droppels uit het buffet eens aan, en schielijk een kopje met schoon water!

KAREL. Mijn hemel, mijnheer! wat is het? Scheelt u iets?

JOHANNES. Och neen! niets, mijnheer, maar u scheelt iets... ik zal dus niet dulden dat ge uit dit warme vertrek in de koude lucht gaat.

KAREL. Mijnheer! ik ben zeer wel zeker, mij scheelt niets!...

JOHANNES. (Terwijl de knecht hem het water overhandigt en hij eenige droppels in het kopje schenkt.) Doe mij het pleizier, mijnheer, en gebruik dit; ik durf u niets anders presenteren: ge ziet, alles staat hier gereed en is tot uwe dienst, want ik zie gaarne op dezen dag mijne vrienden, van wie ik dat genoegen op andere dagen niet smaken kan; maar ik laat u niet gaan, zonder dat ge dit gebruikt hebt.

KAREL. Nu dan, mijnheer! (Hij drinkt.) Maar inderdaad, ik ben zeer wel!

JOHANNES. Lieve vriend, ik ben reeds zestig jaren gepasseerd, en gij, naar ik u aanzie, dertig; ik heb dus ten minste reeds twintig jaren langer dan gij, met eenige opmerking de menschen beschouwd, dewijl ik mij van jongs af er op toegelegd heb om mij zelven en anderen te leeren kennen, en weet dus bij ondervinding dat zinnelooze redenen die niets beteekenen, eene oorzaak moeten hebben, en die oorzaak kan niet wel anders zijn, dan ongesteldheid van de maag of van het hoofd, welke eerste dikwijls de tweede naar zich sleept.

KAREL. Ik weet evenwel niet, mijnheer, dat ik u eenige ongesteldheid van het hoofd heb laten blijken.

JOHANNES. Niet! wat is het anders dan een blijk van zinneloosheid bij iemand met eene dringende boodschap te komen, en volstrekt niet te weten wat men te zeggen heeft? Gij zijt immers met eene groote drift, sinds verscheidene maanden dat ik u niet gezien heb, hier gekomen, en nu ge er zijt, weet ge zelf niet waarom ge gekomen zijt.

KAREL. Dat weet ik zeer wel! Ik kwam om mijn compliment bij u af te leggen, bij gelegenheid van het nieuwe jaar!

JOHANNES. En gij wildet niet eens binnenkomen; zoudt ge dat dan op straat afgelegd hebben? Dat moet al eene aardige soort van compliment zijn!

KAREL. Neen! ik wilde immers een kaartje overreiken?

JOHANNES. Was dat dan het compliment dat gij afleggen wildet? Raakte dat compliment dan den knecht? Zoo! wacht, dan zal ik hem binnenschellen.

KAREL. Och neen, mijnheer! Wat heb ik met den knecht noodig? Ik wilde hem slechts dit kaartje voor u overreiken.

JOHANNES. Moet ik dat kaartje dan hebben? Waarom geeft ge het mij dan niet?

KAREL. Wel, mijnheer, omdat ik u nu zelven spreek.

JOHANNES. Staat er dan alles op, wat gij mij daar gezegd heb, dat ge geen tijd hadt om in te komen en dat ge echter een gewigtigen pligt bij mij moest afleggen? Is die pligt er ook op uitgedrukt? Geef het mij dan toch eens hier; dan zal ik het op mijn gemak eens lezen; en zoo ge niet langer tijd hebt, u schriftelijk mijn antwoord zenden.

KAREL. Er staat niets op, mijnheer, als mijn naam.

JOHANNES. Meendet gij dan, dat ik, dewijl ge mij zoo zeldzaam bezoekt, uw naam vergeten had, en achtet ge het voor eene pligtsbetrachting mij dien te herinneren? Neen, vriend, dat heeft geen nood: ik denk wel altijd zoowel om mijne nabijzijnde, als afwezende vrienden; dit vertrouw ik ook van u, want het symbolum der vriendschap is immers: Procul et prope. Van verre en van nabij.

KAREL. Nu, oude heer, gij hebt dan in het nieuwe jaar eens regt trek om mij in het naauw te brengen, door geduriq naar den bekenden weg te vragen. Ziedaar dan, mijnheer, ik zal u dan maar met korte woorden zeggen dat ik u dit kaartje wilde doen overhandigen tot een bewijs dat ik heden ten uwent geweest ben.

JOHANNES. Zoo! dan zal dit kaartje zooveel als tot een geregtelijk bewijs van uwe tegenwoordigheid, op dezen dag op mijne stoep moeten dienen? Gij wilt mij dan mogelijk in regten betrekken, en dit zal dan mogelijk dienen, opdat ik geene alibi of afwezendheid van uw persoon op dezen dag en op dit uur, ten uwen nadeele zal kunnen voorwenden. Maar,

weet ge wel, dat ge dan ook een notaris en twee getuigen hadt moeten medebrengen, ten einde dat exploit in forma te doen? Maar laat mij toch dat kaartje dat ge voor mij bestemd hadt, eens zien!

KAREL. Met alle pleizier; daar is het.

JOHANNES. Ik zie er niets anders op als uw naam! Wat wilt ge daarmede zeggen? Toen ik nog wat jonger was, was ik officier van de burgerwacht, en als ik dan eens mede naar de bijposten ging, teekende ik daar ook mijn naam op eene gedrukte lijst; maar daar stond boven: Adii den 17, dat is zooveel als: ik ben er geweest, en daar schreef men dan den datum en maand tusschen, maar op uw kaartje vind ik dag noch datum aangeteekend: hoe bewijst dat nu, dat gij heden kwartier vóór twaalf ure op mijne stoep geweest zijt?

KAREL. Och! mijn hemel, oude heer! dat behoeft dit kaartje ook niet te bewijzen; maar het moet dienen om u van mijne hoogachting te verzekeren, en u mijnen wensch bij gelegenheid van het nieuwe jaar, over te brengen.

JOHANNES. Wel nu nog erger? Is dat dan alles op dat kaartje vermeld? Dan moet het wel fijn geschreven zijn. Wacht, dan zal ik mijn bril reis voor den dag halen; want schoon mijn gezigt nog redelijk goed is, betuig ik u echter geene letter van dat alles op dit kaartje te kunnen onderscheiden,

KAREL. Wel, dat wil ik ook zeer wel gelooven: er staat ook niets van dat alles op! Maar als men iemand zulk een kaartje zendt, weet hij zeer wel wat dat beteekent, en welke wenschen er mede te kennen gegeven worden.

JOHANNES. Nu, ik betuig dan dat ik zoo doorzigtig en zoo sterk van verbeeldingskracht niet ben. Ik verzoek u dus vriendelijk uwe wenschen liever naar de oude mode in woorden te uiten.

KAREL. Ik zie wel, goede oude heer! dat ge volstrekt tegen de mode van kaartjes te zenden ingenomen zijt, en zal u dus met duidelijk verstaanbare woorden moeten complimenteren. (Op een zachter toon, en met eene eenigzins gedwongene houding hem de hand toestekende.) AL WAT WENSCHELIJK IS! vriend! Zoo voor uw persoon als familie, in tijd en eeuwigheid!

JOHANNES. Wenscht gij nu dat ik dat alles, wat ge daar noemt, verkrijgen moge?

KAREL. Voorzeker!

JOHANNES. Wel, mijn lieve man, weet ge wel wat ge zegt? Al wat wenschelijk is! mijn hemel! wat is er niet al wenschelijk! en wat wordt er niet al gewenscht! Wilt ge mij dan ook, bij geval, op mijn ouden dag nog naar Oost-Indie zenden?

KAREL. Wat is dat nu weêr? Naar Oost-Indie?

JOHANNES. Ja, naar Oost-Indie. Hoeveel matrozen houden dit niet voor eene wenschelijke zaak, en gij wenscht mij immers dat ik alles moge verkrijgen wat wenschelijk is.

KAREL. Neen, maar ik meen wat in uwe omstandigheden wenschelijk is, wat gij u zelven zoudt toewenschen.

JOHANNES. Wel, dat heb ik reeds, dat behoeft gij mij niet te wenschen. Ik ben, God dank! gezond en lijd geen gebrek: wat zou ik dus meer wenschen? Maar ge wenscht mij zulks niet alleen voor den tijd, maar ook voor de eeuwigheid, niet waar?

KAREL. Ja, voorzeker!

JOHANNES. Wel, ik moet zeggen gij moet wel zeer begeerig zijn, als ge ook voor u zelven uwe wenschen zoo verre uitstrekt. Maar wat is eeuwigheid?

KAREL. Ja, mijn lieve vriend! dat kan ik u niet beantwoorden, dat stijgt boven ons verstand Welk sterfelijk mensch weet zich toch een begrip van de eeuwigheid te maken?

JOHANNES. En gij wenscht mij dat ik daarin gelukkig zal zijn; gij moet dus weten dat de eeuwigheid iets is waarin men gelukkig zijn kan. Maar wat is dan dat geluk, dat gij mij wenscht te zullen genieten in iets, dat gij zelf niet weet wat het is?

KAREL. Och, mijn lieve vriend! ik betuig u, ik weet zelf eigenlijk niet wat ik daarmede meen; maar het is zoo eene gebruikelijke spreekwijze.

JOHANNES. Zoo, zoo! Maar nu mijne familie: dat zijn slechts verre neven en nichten, die mij vreemder zijn dan mijne trouwe huisknecht en goede oude meid. Ik verzoek dus vriendelijk, dat ge voor mijn persoon dat formulier een weinig verandert, en dus, in mijn geval, mij liever toewenscht: dat

ik moge behonden wat ik heb, zoo ten nutte van mijn persoon, als van mijn knecht en meid; want die zijn mij waarder dan mijne familie, die alleen maar naar ooms dood verlangen om ooms geld te deelen.

KAREL Maar, mijn waarde heer, ik beken van harte met u, dat ik zelf geen regt begrip heb van hetgeen ik u daar, uit gewoonte, wenschte; maar evenwel, het is zoo het gebruik en men moet toch iets zeggen.

JOHANNES. Nu ja! ik weet dit alles wel, maar ik wilde u toch eens toonen, hoe belagchelijk en ijdel al de nieuwjaarswenschen zijn.

KAREL. Gij hebt inderdaad gelijk! doch de gewoonte doet ons die ijdelheid niet opmerken. Het eene geslacht volgt daarin het andere; de ouders prenten het den kinderen in, en zoo gaat dat al voort.

JOHANNES. Dit is juist het geval. De ouden, van wie wij de gewoonte overgeërfd hebben, hadden een veel wezenlijker grond voor hunne wenschen, dewijl zij elkander met de wederkomst der alles verkwikkende zon, na den barren en naren wintertijd, geluk wenschten, en door openbare feesten hunne vreugde daarover te kennen gaven. Maar dat komt den nieuwjaar-wenschers in het geheel niet in den zin.

KAREL. Nu, dat zou dan ook wat te Heidensch luiden.

JOHANNES. Maar waarom dan niet op de wijze der eerste Christenen den Nieuwjaarsdag gevierd?

KAREL. Ik betuig u inderdaad niet te weten hoe dat dan zou moeten zijn.

JOHANNES. Ziedaar nu reeds een bewijs, hoe weinig de Christenen thans met hunne eigene plegtigheden en feestdagen bekend zijn. Wij vergeten, even als de oude Egyptenaren, de instelling en reden derzelven, en verbasteren ze door redelooze gebruiken. Weet dan dat de eerste Christenen, op den eersten dag des jaars, elkander geluk wenschten met de vruchten, die zij trokken uit de besnijdenis van den Zaligmaker, welke gebeurtenis omtrent dezen tijd verjaarde, als hun, in eenen zinnebeeldigen zin, de inlijving in het genadeverbond herinnerende. Zoo men dezelfde gewoonte nog onderhield, zou er ten minste eenigen grond voor de onderlinge

bijeenkomsten op dezen dag zijn; doch dan zou men alles op een anderen voet en overeenkomstig met de aloude zeden der eenvoudige Christenen moeten inrigten. Dan zouden de opgesierde rijtuigen, de kostbare en prachtige kleeding, de kaartjes, de liqueuren en al de kenmerken van weelde en overvloed, er bij te pas komen als het vijfde rad aan een wagen. Nu, vriend, nu wil ik u niet langer ophouden; ga nu in vredes naam en offer uw kostelijken tijd aan de mode op!

P. VAN WOENSEL.

TWEE GROOTE MASTEN OP ÉÉN SCHIP.

Het regeerings-werk is gelijk een uurwerk, 't geen weldra of stilstaat, of uit elkander getrokken wordt, zoo en veer en raderen elkander niet behulpzaam zijn en tot één oogmerk medewerken; ook zal 't slecht wijzen, zoo zijn raderwerk hortend en stootend zich beweegt.

In 't plan van Constitutie voorhanden, is 'er geen grooter bewijs van gebrek aan menschenkennisse, van een slaafachtigen geest van navolginge, van hooge gedagten van zich zelve, en beter inzicht in zaaken, dan was zulks onzer voorvaderen, der oudheid, der ervaaring van alle tijden, dan is de splitzing der Wetgeevende Magt in twee Kamers. 't Is een schip met twee groote masten, of erger, met twee roeren; 't is een wagen bespannen van voren en van achteren met paerden.

De voorstanders deezer verdeeling der Wetgeevende magt vleijen zich hieruit gebooren te zien eene rijpheid van overweeging, welke door de zorgvuldigste inrichting van ééne enkele Kamer nimmer kan bereikt worden. „Immers zal de eerste

Kamer, welke uit jongere lieden dan de tweede zal bestaan, de gedagten, als het waare, de verbeeldingskracht der Republiek bevatten, terwijl de tweede 'er de wijsheid en de rede van zal uitmaken."

Welke eene poëzij!

Zij die op zo laagen prijs stellen een Collegie van zestig, zijnde de Wetgeevende Magt, gebooren uit de vrije verkiezinge des Bataafschen Volks, schijnen indirect de Democratie te bedillen, en 't Volk als onbekwaam te verklaaren, om een zestig-tal van mannen van kunde en van bedaarde zinnen uittebrengen; en zij die aan de zestigers de drift en eene verhitte verbeelding, en den dertigers de koude reeden, en dat alleen, om een ellendig verschil van tien jaren (NB!) toekennen, schijnen in de waardeering der menschelijke geestvermogens misgetast te hebben, en door den zestigers de koude reeden, en door den dertigers de slavernij der driften ontzegd te hebben.

Ook schijnen zij hier in de huishoudinge des menschelijken leevens miskend te hebben, door een geheel Collegie van zestig perzoonen te verdenken van bestierd te worden door eenige hatelijke passie: iets waarvoor eenige weinige individu's, niet, bij den ordinairen loop der waereldsche zaken, een' geheele Vergadering, vatbaar is.

De vrees, welke deeze lieden hebben voor onvolmaakte wetten, gebooren uit drift, voor wetten met overhaastinge opgesteld, schijnt hen te hebben doen verliezen uit 't oog 't gevaar van 't geheel geene wetten te hebben. Deeze kenners van wat 'er in de wereld te koop is, schijnt het meer verkieslijk over 't tooneel des menschelijken levens omtedwaalen, in 't geheel zonder bestek, dan met een misschien? overhaast bestek.

Men ziet deze voorzorge aan als een waarborg voor de burgerlijke vrijheid; men meent ze te beveiligen door aan de Kamer van dertig 't gezag te geven om de pen te halen door wetten, die daarmede strijden, en welke uit de drift en overijling der jonge heeren afkomstig waren. Even als of negentig niet zo wel slecht konden zijn, als zestig!

(Voorwaar! een treurige waarborg. Wilt gij uwe burgerlijke

vrijheid in veiligheid, zo 't mogelijk is, stellen? legt de magt uwer Wetgeevers aan banden, doet hen grond-wetten en privilegiën bij 't aanvaarden hunner Commissiën bezweeren. Deeze voorzorg, niet de splitzing der Wetgeevende Magt moet de gedeeltelijke waarborg voor uwe vrijheid zijn.)

In de Constitutie onzer Fransche Bondgenoten mag deeze voorzorg heilzaam zijn. De overgroote leevendigheid van geest bij deeze natie boezemde eene welgeplaatste vreeze in voor-overijling bij den Wetgever. Maar moest ons nationaal, zo loom, zo koud karakter, 't geen veeleer een spoor dan een breidel behoeft, ons geene genoegzame waarborg zijn tegen alle onbezuisdheid?

Moet de ondervinding dan in alles u bij de neus wijzen op 't geen u boven 't hoofd hangt, en kunt gij dan volstrekt geen span-breed vooruitzien? Ziet gij niet dat in ieder deezer beide Kamers — zal derzelver splitzing voldoen aan 't oogmerk — een aparte, geheel verschillende esprit-du-corps heerschen moet? De dertigers zullen zich aanmerken als de gouverneurs, de zestigers als hunne scholieren. Afgunst en tweespalt zal 'er 't gevolg van zijn. In de eersten een wijsneusige geest van bedilling, in de jongeren haat en wrevel, en 't effect van de hoofdzom zal altoos langwijligheid en zeer dikmaals totale werkeloosheid zijn; en deze beide Kamers, in plaatze van met in een geslagene handen te werken voor 't publiek welvaaren, zullen niets doen dan met elkander kijven, 't Schip van Staat in 't riet laaten loopen, en den uitvinder, of liever den Naäper deezer Splitzinge doen bloozen over zijne onnozelheid.

MIJNE POLITIEKE CONFESSIE.

„'t Was voorheen iets van aanbelang — meer van aanbelang altoos voor 't tijdelijk dan voor 't eeuwig welzijn — hoe iemand dagt over zaaken, waar over hij, indien hij wijs was, in 't geheel niet behoorde te denken. Nog onlangs zou niemand Stads-Apteeker geworden zijn, tenzij hij bij deugdelijk certificaat uit 't kerken-boek beweezen hadt, voorâf, eene

frisse partij geprivilegieerde coloquint en duivels-drek, uit de hand der geestelijkheid, te hebben ontvangen en ingeslokt!"

„De hekken zijn verhangen, en der menschen keurmeesterschap is overgegaan in de handen der regeeringskundigen. Gelijk de keur op 't goud en zilver bestemt de waardij deezer metaalen, alzo bestemt de publieke opinie omtrent iemands politieke denkwijze deszelfs waardij."

„Meenigmaal hoore ik mijne bekenden, wanneer zij spreken van Amurath, vraagen „is de man vleesch of visch?" Mij dunkt ik ben de naaste, om te vestigen de publieke opinie omtrent mij-zelven."

Zo dikwijls ik overpeinsde de nietigheid, verdeeldheid, lamheid, in één woord, de elende van 't overleeden Gouvernement, kwam mij, in dat Gouvernement, volstrekt een Stadhouder onontbeerlijk voor; ten einde door zijn invloed te dienen tot een aart van ciment, om de verspreide stukken van ons ligchaam van staat in één te soldeeren.

Zo dikwijls ik, nog zeer jong, en dus den laatsten Stadhouder niet zeer oud zijnden, mijn aandacht vestigde op zijn perzoon, scheen hij mij tot deeze roepinge even bevoegd, als 't vijfde rad aan een wagen bevoegd is dien te doen voortrollen; en dat mijne weinige gelaatkunde zich niet bedroogen heeft, leerde de uitkomst.

Schoon nu overtuigd van onze politieke armzaligheid, oordeelde ik voor mij 't raadzamer in dit Staatsgebouw vol van servituuten voortteslenteren, dan 'er veel aan te peuteren, uit vreeze van verpletterd te worden onder de afbraak. Ik beschouwde mij als een lijder met een gevaarlijk accident, met welk, onder faveur van een wurmsteekige kruk, 't verkieslijker was voortescharrelen, dan zich te laaten afzetten 't lid, in gevaar van 't hagje 'er bij in te schieten.

Enfin 't lid wierdt dan afgezet; en gelijk een lijder zich verheugt over eene gedaane operatie, zo verheugde ik mij over de daargestelde revolutie, verlost van den angst voor eene dodelijke bloedstortinge, mij streelende met 't vooruitzicht dat deeze eindelijk de allerlaatste revolutie zijn zou. Ik verblijde mij, gelijk eene vrouw die moeder geworden is, zich verblijdt over haare verlossinge, nog eer zij zich heeft kunnen verzee-

keren, of 't begruizeld wichtje een engeltje of een moollikje is.

Maar! maar! dit wichtje heeft al vroeg getoond een stoute bengel te zijn; krabt en bijt reeds dapper om zich heen; en gaat oogschijnelijk papa en mama op de kop zitten!

„Ziedaar, Heeren en Dames! mijne stoffagie. Behaagt zij ulieden, zo snijdt 'er 't beste af; doch stondt 't geschreeven in 't boek des noodlots, dat ik uwe goedkeuringe derven moet, gelooft mij, dat 'er ook bij geschreeven staat, dat dit derven mij van geen hartzeer zal doen sterven."

FRAGMENTEN EENER VERONGELUKTE VOORREEDEN [1]).

Ik had voor ettelijke maanden de koorts. Eenen slapeloozen nacht gevoel ik mij een levendige schrijfader, staa op, en schrijf eene voorreden, die van klink was. 'k Begeef mij niet weder te bed, zonder dit kleinood, men kan 't begrijpen, zorgvuldig weg te sluiten. Na weinige dagen herstel' ik, haast' mij 't zelve weder op te schommelen; maar helaas! te vergeefsch. In weêrwil van een eindeloos zoeken, vind' ik 'er alleen deeze snippers van, verre 't slechtste overschot.

't Bleef dan afgesprooken, dat dit boekske in de waereld zou komen kijken.

Twee wegen, zegt Plinius, staan hem open, die zich zoekt te illustreeren, — zaaken te doen, waardig beschreeven te worden, — zaaken te schrijven, waardig geleezen te worden. Daar ik nu in mijn drie- en- veertig jaarig leeven, geene stoffe tot een heldendicht, zelf niet in éénen zang, aan de markt gebragt heb, en oogschijnelijk, leefde ik ook noch drie maal drie- en- veertig jaaren, 't niet doen zal, zo bleef mij niets over, dan.... Quamquam o!

Illustreeren! mogt ik maar geene reeden hebben te

---

[1]) Voor het werk: Aanteekeningen gehouden op eene reize door Turkijen, Natoliën, de Krim en Rusland in de jaaren 1784—89.

vraagen, wien zal dit slag van schrijven behaagen? Den geleerden zal 't zijn te oppervlakkig — den ongeleerden te diepzinnig — den ernstigen te vrolijk, te schraal in leeringe — den vrolijken te droomig — den fijnen te vrij, te los — voorstanders eener gezette denk- en strijf-trant te vol vlaagen, te vol onzijdige zij-stappen — van smaak te plomp, te geesteloos — jabroêrs en jazusters te scherp, te vol tegenspraak.

Zeker had ik, bemoedigd door 't voorbeeld van den Heer Abt T... (die zonder de allergeringste kennisse der Turksche, enz. spraak, zo als hij zelve mij te Constantinopolen zeide, een werk over de litteratuur deezer natie onlangs gemeen maakte) de beste geleegenheid, de ingewanden der Oostersche geleerdheid om te wroeten, Arabische, Persische, Turksche geleerden bij risten uit 't graf te haalen; of ook eenen schat van nieuwe waarneemingen (wie kon mij tegensprecken?) over de physica, historia naturalis, chymia uittestallen; dan mij de harsens niet kruimrijk genoeg voelende, om 'er tevens iets waars en iets belangrijks over te zeggen, afkeerig van herhaalingen, ongeneegen, om mij met eens anders veêren dik te maaken, liet ik dit daar; en schreef... schreef... de lezer mag zelve zeggen wat. 't Ding bestaat mij te naa.

't Staat aan hem uitspraak te doen, of ik van de moeijelijke taak eens reisbeschrijvers gekomen ben, zonder kleêrscheuren, d. i. zonder te vervallen, noch in 't beuzelachtige, noch in 't wonderbaare, duidelijker gezegd, 't leugenachtige. In 't zonderlinge, 't paradoxe? 't Mag zo zijn.

In de daad, mijne heeren en dames! (ik schrijf niet dan voor luiden van fatzoen) de personagie eens reis-beschrijvers goed te speelen, is gaauwer gezegd, dan gedaan. Verhaalt hij als een eerlijk, vroom burger gemeene dingen, b. v. dat men „door schommelen van de melk boter krijgt," of maakt hij als een geleerd boedelhouder der natuur, treedende in de uitgevaaren spooren eens Linnæus, op nieuws den inventaris van haar nalatenschap, te weinig belangrijk, te weinig nieuw zal hij doen geeuwen: zo als de hoogd. heeren A. B. C. — Z. dit ondervonden hebben. — Slaat hij over tot 't buitengewoone, 't wonderbaare, b. v. dat de „boeren te Varna aan den Donau,

noch bij overleevering gewaagen van de fraaije zangstem van Ovidius," die, voor ruim zeventien hondert jaaren, derwaarts heen droop, met meer lust tot schreijen, dan tot zingen: te vergeefsch boodt hij áán zijne verhaalen ook met zijn eigen bloed te onderteekenen; hoe hij meer kromme sprongen maakt, om des lezers vertrouwen te winnen, hoe deeze ergdenkender wordt. — Veröorlooft hij zich 't geen hem voorkwam te berispen, welhaast scheldt men zijn werk voor een schimpschrift. — Loftuitingen worden verdacht gehouden van vergrootinge, van vleijerije, en maaken onder mijne landsluî zelden fortuin. Zo moet 't een gansche gaauwert zijn, die door alle deeze klippen heen komt.

'k Wil niemand bedriegen, noem mijn werk opzettelijk niet eene Reis-beschrijvinge, maar Aanteekeningen, enz. 't Zou voorwaar eene groote onbeschaamdheid geweest zijn, 't eene reize te noemen, daar ik, bij 't einde van dit deel, den lezer zo goed als noch niet van den stoel doe opstaan. Dit moet hem geweldig spijten, zo hij een liefhebber is van posten, postillons, wegen, weêr, wind, herbergen, en dergelijk tuig van belangrijke zaaken meer.

Bijaldien 't noodlot 't zo wil, dat dit kind een broêrtje krijgt (waarvoor ik vader niet instaa) alias, zo 'er ooit een nader deel 't leevenslicht aanschouwt, en mijn lezer mij op mijne pelgrimagie in Asiën, enz. gelieft gezelschap te houden, zullen wij ons denkelijk wat meer bewegen.

Zeker is 't, dat ik, bij geene mogelijkheid, den lezer overal zal behaagen: maar, bij de groote verscheidenheid van waar in deze uitdragerij, zou 't toch ook wel vreemd zijn, vondt zij 'er in 't geheel niets in van zijne gaading.

Zeker is 't, dat een welleevend man een gastmaal niet laakt, al recht men ook eenige schotels aan, tegen zijn zin bereid.

Zeker is 't, dat de verscheidenheid van smaaken, belustheedentjes, vize-vazerijen zo legioenig is, dat die zijn kost alle menschen naar den mond zoekt te kooken, stapelzot zal zijn, voor dat hij half klaar is.

Zeker is 't, dat 't publiek, 't geen wel vijf voeten aan een schaap, en voor een grein metaal wel een schip-pond vermaak

en leeringe eischt, en ook bestendig naar den mond gepraat wil zijn, zijne schrijvers voor 't minste onverschillig behandelt, bij 't leezen van een werk, zo weinig denkende aan den auteur, als aan den schoenmaker, bij 't aanschieten van een paar gemakkelijke sloffen. Toon mij een lezer, gedachtig op, erkentlijk voor de moeite, die hij zich gaf om hem te behaagen! gedachtig, hoe meenigmaal, in slaapelooze nachten, hij zich met zijn onderwerp 't hoofd gebroken, zich zelven de verneederende bekijdenisse van de stugheid, de logheid zijns verstands, der dorheid zijns geests heeft moeten doen! hoe dikwerf, in den kouden winter, hij 't bed verlaaten, in donker morrelende na de kaars gezogt, die klappertandende ontstoken heeft, ten einde een ingevallen gedagten schielijk op 't papier te bergen! Neen, van dit alles droomt 't publiek niet. 't Schijnt te gelooven, dat 't even ligt is, iets bevalligs neêr te schrijven, als zich den neus te snuiten, of rijpe appelen van de boomen te schudden. Dan dat deeze weeten, hoe de denkbeelden, voor wier baaringe noch geen vroedkunde is uitgevonden, en die zo min na commando luisteren, als 't niezen, even als een fraai meisje, niet dan na eene lange vrijagie, zich laaten lokken. Om nu van de blaauwtjes niet te gewaagen!

Zommige onderwerpen zijn eer aan- dan omgeroerd. Dit moet hen belgen, die ze liefst tot op 't gebeente afgeknaagd, en alles, tot op een schraapzel van een nagel, hun opengelegd zagen. Cicero schijnt opzetlijk vermijd te hebben, iemand de wijsheid met lepels den hals in te gieten, zeggende ergens: „zij, die altoos 't preciese geheim van de mis willen „weeten, toonen meer nieuwsgierigheids dan hun dienstig is." Zonder de genie, 't verstand, de kunde, 't gezag deezes Roomschen Burgemeesters te hebben, volge ik wel eens hierin zijn Ed. Groot Achtbaaren; misschien ook wel, wijl ik 'er niet meer van wist.

Bij de verscheidenheid der uit elkander leggende onderwerpen deezer Aanteekeningen, kan de lezer, met zijne gewoone schranderheid, niet missen vreemde hulp op te merken. Ik zal den fraaijen schrijver van de „Historie der Bezittin-

gen der Europeaanen" enz. misschien verleid door 't zwak zijner natie, die wenscht voor universeel door te gaan, niet navolgen (hoe gaerne ik anders mij naar dit uitmuntend model fatzoeneere) daarin, dat hij verzwijgt de naamen van hen, die hem de bouwstoffen tot zijn belangrijk boek aandroegen: ofschoon ook een kind kan bemerken, dat hij veele helpers hadt. Het is met vermaak en erkentenisse, dat ik bericht, dat 't grootste gedeelte van 't geen betreft 't militaire weezen der Turken, mij is verschaft geworden, door den Heer Ridder Van Kinsbergen, die in dienst der keizerin van Rusland, (toen hij de eerste was, die de vlag van Catharina de II deedt eerbiedigen op de Zwarte-Zee, toen hij, door 't schrander beleid zijner operatiën, zijne toenmaalige Souvereine den alleraangeleegensten dienst deedt) het Muzulmansche krijgsweezen te water en te land, uit kundige oogen leerde kennen, en dus best bevoegd was, echte en nieuwe berichten aan de hand te geeven.

Ook heeft de Heer Tor, die, door zijn lang verblijf in Turkijen, geleegenheid hadt 't zelve zo wel te leeren kennen, mij verscheide bijzonderheeden medegedeeld, die ik mij ten nutte maak'. Van al de rest, staande enkel ter mijner verantwoordinge, verklaar' ik mij den echten vader; eene verklaaring, die men niet altoos met even onbezwaard geweeten doen kan.

De schrijver van den Wandsbecker Bothen, heeft den vriend Hayn anders de Dood, voor aan zijn boek, als een huisgod, een beschermengel gesteld. Dit, meer zonderling dan aartig, mishaagt mij, omdat die snaak een groote slaapmuts is, die op zijn best genoomen een boek beschermt, als de auteur die beschermінge niet meer behoeft: en noch hoe?

(Bij zijn leevendig lijf zich moedwillig zulken patroon aan den hals te binden! 'k wil 'er niet meê opgescheept zijn! Helaas! helaas! 'k zal noch eens tegen mijn zin 't maar al te lang zijn!

Ik ben gelukkiger dan de Hr. M. Claudius, en heb meer werkzaame vrienden; verhoogmoedig mij er onder te noemen, luiden van geboorte, stand, aanzien, gezag, en, wat meer dan dit alles is, groote persoonlijke verdiensten, luiden, die de

faam na de oogen ziet, en die haar beveelen, wien zij zal uitbazuinen. Ik erken de aangelegenheid gepreezen te worden door gepreezenen. Te vergeefsch schonk de natuur iemand de grootste voorrechten, tenzij ze hem tevens een voorspraak schonk, die ze omroept. Vraagt men nu, waarom met dit alles, ik niemand deezer schuts-heeren aan de voordeur zet, zo antwoord ik dit alleen: mijn kind is te stout om 't iemand op de armen te geeven.

Bijaldien de critique, als de coloquinten, hoe dik ook geïncrusteerd in 't zoet der fluweeligste bewoordingen, altoos een bitteren nasmaak laat, hoe wrang moet men mij dan niet aanzien! 't Spijt mij, getroost nogtans, niemand 't licht te hebben willen betimmeren. „Dan dezelve vrijheid, die ik in 't beoordeelen der gevoelens van anderen genomen heb, verzoek ik ook, dat zij, in wier handen dit goedje komen zal, met mij neemen. Niet schielijker zullen zij mij van dwaalinge overtuigen, dan ik mij naar hunne vermaaninge zal schikken. Voor 't overige, zoo hier iets strijdigs met de godsvrucht, met goede zeden, de H. S., de algemeen aangenoomen gevoelens der Joodsche, Kristen, of Mahomedaansche synagoge, kerke of moskee, iets strijdigs met eenige waarheid, of welvoeglijkheid van mij gezegd is, men houde 't als niet gezegd."

Eindelijk vindt de lezer iets naar zijn smaak, dat hij 't nutte — 't geen hem stoot, dat hij 'er een dikken, boozen streep door haale — waaraan hij twijfelt, hij zette 't tusschen twee ( ) of ??: maar was zijn voorneemen, bij eene vermeende kennisse van den auteur, hem perzoonlijk 'er over te onderhouden, met hem te komen in eenige discussie, elucidatie, explicatie, contestatie, altercatie, hij spaare vrij die moeite; 't is iets, waarna hem de muts niet staat. 't Mag zon- 't mag maane-schijn, goed of slecht weêr zijn, hij is niet van zins daarin zich in te laaten.

Zegt 't voort.

P. S. Deeze voorreeden is wel een octaaf te hoog gezet voor 't werk. Misschien 't effect van de koortze?

HET REIZEN. — DESZELFS VOOR- EN NADEELEN.

Ik mag, dunkt mij, met een scheutje bevoegdheid hiervan spreeken. Iedereen heeft den mond vol van deszelfs lof. 'Er kan, meent men, niet te veel goeds van gezegd worden. Ik twijfel 'er aan.

De ondervinding, ik beken 't, is de leiband waaraan wij leeren loopen, en de reizen zijn de beste school, om dien leiband te gebruiken. Maar, of bij slot van reekening de woeligste reiziger een hair gelukkiger is, dan hij, die nimmer uit 's moeders keuken was, is bij mij nog onuitgemaakt.

De reizen zijn 't geschiktste middel ter vorminge van 't verstand; ze verrijken, of beter ze kunnen 't verrijken met eene waereld van nieuwe kundigheden.

In 't reizen treffen de voorwerpen onze zinnen regelrecht; wij beademen dezelven onmiddelijk; zij doen 't merg van de ziel aan, hegten zich 'er aan vast, en amalgameeren zich met haar weezen.

Eene reize te doen of eene reize te leezen, verschilt als de vertooninge van een treurspel bijtewoonen, of 'er 't aanplakbillet van te zien.

Zij zijn de steevigste borstel tegen den nationaalen, dien lelijken hoogmoed, de kwaal der gansche menschelijke natuur. Zij ontsluiten den geest uit den kerker van vooroordeelen, van kleine, onedele, burgerlijke, schoolsche, landstad, familie- enz. — eigene meeningen, die onze denk-vermogens des te naauwer knellen, naarmaate de kring, waarin wij geleefd hebben, enger is.

De grootste dienst, welken zij ons bewijzen, is dat zij ons 't beste bekwaam maaken tot den omgang met menschen. Zij geeven een tact van waereldkennis, verstooken van de welke de onnozele honderdmaal voor 't gelag blijft zitten, en in een maalstroom gebragt wordt door de argelistigen.

En waarom onder stoelen en banken gestooken, dat zij ons de gansche waereld als ons vaderland, onzen aardkloot als onze algemeene woning doen beschouwen? ons onverschillig maaken omtrent dingen, waarop de goede gemeente, geleid

door eenigen wier studie en bestaan 't is, ze te blinden, een hoogen prijs stelt?

Keeren wij 't blaadje eens om. Die lang de waereld doorkruist heeft, is voor de rest van zijn leeven misnoegd, bedorven, ongelukkig. Doe met hem alles wat gij wilt, onmogelijk is 't een zekeren waazem van droefgeestigheid, die hem als de schaduw vervolgt, van zijn humeur afteveegen. Tracht hem zo gelukkig als immer mogelijk te maaken; zijn genietingen zullen altoos onvolkomen zijn; omdat de ervaaring hem bestendig herinnert wat 'er aan feelt.

Wat steekt daar achter? De goedaartige natuur, schoon zij haare gunstelingen heeft, behandelt niemand der bewooners onzer aarde, als een stiefmoeder. Haare gunsten, die zeer verscheiden zijn, deelt zij met eene vrij gelijke hand uit. Niemand schenkt zij alle tevens. Alle landen hebben hunne voorrechten. Daar 't 's zomers alleen warm is, daar is 't 's winters bitter koud enz. De onderscheidene luchtstreeken hebben hunne onderscheidene voortbrengzels, eene rijke bron van allerlei geneugten, daar de reiziger gemeenzaam mede bekend wordt, die 't onmogelijk is aan één oort op een te stapelen, en wier gemis hem voor 't minst geemelijk maakt.

Door 't reizen verkrijgt men eene zekere ongerustheid, eene woelachtigheid, eene ontevreedenheid met de plaatze daar men is. Ik ken luiden, die 'er ellendige martelaars van zijn. Te vergeefsch preêkt men hun:

„Que rien n'est plus périlleux,
„Que de changer le bien pour le mieux."

Het eenigste middel tegen die kwaal, is juist 't geen ze vermeerdert, 't reizen zelve.

Het is van een reiziger, dat men eigenaartig zeggen mag, dat 't leeven niet meer dan een pelgrimage, eene bestendige vreemdelingschap is. Hoor eens wat Seneca 'er van zegt. „Die hun leeven met reizen doorbrengen, hebben veele herbergen en geene vrienden."

Gelijk eene plant, die bestendig uit een grond, waarin zij pas even wortelen begon te schieten, gescheurd en verplant wordt, onvermijdelijk kwijnt en verdort, even noodzakelijk is

't, dat de vriendschap eens passagiers niet meer is dan eene uiterlijke beleefdheid, eene oppervlakkige kennismaaking, veeltijds van beide zijden uitgestorven met 't neemen van afscheid enz. enz. enz.

Ten besluite; er blijft ons niet veel overig dan de keus 't leeven weg te slaapen in de doodsheid eens eentoonigen leevens, of door de wakkerhoudende afwisselinge van zorg en genoegen, van gemis en genot (afwisselinge die 't meest ten kosten van een woelig omwandelen op de markt der waereld te koop is) ons aan ons bestaan geduurig te herinneren.

CONSTANTINOPOLEN.

't Beste deel der inwooners van de Turksche hoofdstad brengt acht maanden van 't jaar, de Turken in Asiën, de andere in tegenoverleggende dorpen van den Bosphorus, Therapia, Bujuckdere, en ook landwaarts in Belgrado enz. door. Maar de winter levert alhier zo veele fraaije dagen, dat men meenigmaal lust heeft een luchtje te scheppen, en zich de leden los te maaken. Nimmer zou 't u invallen wat den Constantinopolers ter wandelplaatze strekt. De kerkhoven! Zij zijn met geen ringmuur omvangen, of gelijk elders meestäl een tooneel van akeligheid. Doorgaans plant men bij ieder graf een cypres en schoon dezelve gelijk de taxis- en populierboom iets treurigs heeft, 't geheel echter laat niet na buitengemeen behaaglijk te zijn. Op den ganschen aardbodem is 'er geen plek gronds zo prachtig, zo rijk, zo interessant, waar zich 't gezicht ook heen keert, werwaarts zich de gedagten ook uitstrekken, als de kerkhoven buiten Pera.

Even buiten deeze voorstad digt bij Ortakui, een dorp aan den Bosphorus, legt een heuvel, waarvan 't gezicht de omliggende kerkhoven bestrijkt, bezaaid op een fraaijen dag met wandelaars in allerlei costumen gekleed. Slaat men 't oog een weinig ter zijde, ziet men de aangenaame valei van Dolma-Bachsjé; keert men 't gezicht zuidwaarts, zo ont-

dekt men de Propontis tot aan de zee van Marmora; aan 't einde van den horizont, den berg Olympus in Bithyniën; op den voorgrond den hoek van 't Serrail, de steden Scutari, en Chalcedoniën, nu Calde-roa, de Princeeilanden, den ingang van de golf Insmid (Nicomediën). Wendt men zich om, het kanaal van de Zwarte zee, en aan haare oevers in Europa en Asia, een rei der verrukkelijkste dorpen.

Kan men een tooneel uitdenken rijker in groote gebeurtenissen, in stof tot nadenken! In de Propontis (tusschen de kaap Coroboa en 't riviertje Satalderé) ontlast zich de Granicus, waar Alexander Darius versloeg, een slag, die 't Persisch rijk tot den val bereidde, en den eersten steen lag aan 't groot gebouw des Macedonischen Konings. Digt bij Scutari de lijkbus of de assche Hannibals, die 't lot van Rome een ogenblik in de hand hadt. Den hoek van 't Serrail (Byzantium) daar Constantijn de Groote eene nieuwe stad aanlag, waaraan zommige den val des Roomschen rijks wijten. De Hippodromus, nu Atmeidan, waar Belisarius op bevel van Justiniaan, gedraagen door vier slaaven in een met ijvoor ingelegden triumph-stoel, een onreekenbaare meenigte geld, zijn aandeel aan den buit, onder 't volk strooide. 't Vlek Sughut, de geboorte-plaats in 1256, van Othman, Osman, of Ottoman, den grondlegger des Turkschen rijks. Brusa, in wiens buurt bij de 800,000 strijdbaare mannen onder Tamerlan in 1401, den fieren Sultan Bajazet en zijn heir, uit 550,000 man bestaande, bevechten en verslaan. Driehonderd en veertig duizend menschen! blijven als slachtoffers van de heerschzucht en woeligheid van eenige weinigen en hunne eigene dwaasheid (want dwaas zijn ze, zo niet slecht, die zich als werktuigen der vorsten laaten gebruiken, om hun evenmensch te ontrusten) op 't slagveld leggen; schoon dood, spreekende getuigen der wanorde in de zedelijke waereld op onze aarde!

WETTEN, ZEDEN EN GEBRUIKEN DER TURKEN.

Wat is 't profijtelijk de dingen uit eige oogen te zien! uit eige oogen te zien! want hoe veele kijken door een bril, zonder 'er een op den neus te hebben, zonder 't te weeten! En was die bril maar in 's hemels naam dikwerf niet zo kleurend of zo valsch gesleepen! Lees de berichten over Turkijen, lees de bitterlijke Jeremias-klagten van den godzaligen Björnstähl, door zijne Oostersche Brieven verspreid, men zou schrikken 'er een voet in te zetten, dien te zetten in een land, gehouden voor den zetel van woestheid, wanorde, barbaarschheid, willekeurig gezag en slavernij; maar komt men 'er aan wal, men bemerkt wel haast — dat de menschen hier zo min als elders elkaêr opeeten — dat ieder gerust in huis leeft — dat men 's morgens opstaat zonder van huisbraak, moord, diefstal, afzetterij of brandstichting, des nachts gepleegd, te hooren.

Waardoor heeft dit land dan al dat schelden verdiend?

Vergelijkt men de hoofdsteden der twee, zo niet beschaafdste, zeker de verlichtste (niet gesprooken van de lantaarns of reverbères) hoofdsteden van Europa met die der Muzulmans, men zal moeten bekennen, dat de policy, of 't stedelijk bewind, tot onderhoud van orde en veiligheid der beide eersten, bij die der Turken geen handwater heeft, onder welke men, zonder zorge voor high-way-men of voleurs de grand chemin, des nachts zo veilig als des daags in en rondom de hoofdstad kan omgaan. Op een kleinen afstand van elkander ontmoet men door de gansche stad en voorsteden, overal kortegaards (corps-de-garde) voor welke een lantaarn 's nachts brandt, van waar de wachters op 't eerste onraad toeschieten, en ook eenige door de straaten patrouilleeren.

Zo de Constantinopelsche policy niet zeer wel opgewonden was, zou 't 'er ligter dan elders zijn, ongeregeldheden te pleegen, daar de straaten doorgaans eng, donker en door geene andere dan de bovengemelde lantaarns en dus slecht verlicht zijn. De onderscheiden wijken van de stad, door poorten 's nachts afgeslooten, belemmeren de communicatiën en nodigen alsdan de inwoners veelal ieder tot zijnent te blijven; zo dat de straaten hier in den nacht zeer stil zijn,

Men mag met waarheid, volstrekt zonder de geringste vergrooting, zeggen, dat in één éénige wijk van 't kristelijk Londen, in een éénigen nacht, meenigmaal meer of grooter euveldaaden gepleegd worden, dan in een geheel jaar in de geheele stad en voorsteden van 't Mahomedaansch Constantinopolen.

Achttien maanden heb ik 'er geleefd, ik mag zeggen in de stad (want zeer veele der bewooners van Galata, Tophana en Pera komen 'er of nooit of zeer zelden) en allen dien tijd hoorde ik niet eens van steelen, huisbraak, moord of afzetterij spreken.

Één éénige maal zag ik, in Galata, den knecht uit eene Grieksche kroeg, beschuldigd een Galeongi of Turkschen matroos, in dronkenschap te hebben omgebragt, ophangen: ophangen, zeg ik, niet zonder genadeslag raderen, om gezet te worden op een rad, tot dat het der Goddelijke barmhertigheid behaagen zal hem (den delinquent) uit zijn lijden te verlossen, zo als de woorden van 't vonnis in 't beschaafd, verlicht, menschelijk, kristelijk Vrankryk voor dergelijk feit zouden geluid hebben.

Brand, 'k beken 't, is 'er meenigvuldig. Dit is niet de schuld van verwaarloozinge; 't is die van 't plaatzelijke der stad. De huizen zijn 'er van hout, door vakwerk in een gebonden: maar de aardbevingen maeken deeze voorzorge noodwendig. De zomer-hitte doet ze droogen; dit is de schuld van 't klimaat. De natuur gaf Constantinopolen wel eene haven: dan deeze bewatert alleen zijn zelfkant en doorsnijdt 't niet. Gragten heeft men 'er niet kunnen inbrengen, wegens de ongelijkheid van den grond, die ook bij brand den aanvoer van 't water moeijelijk maakt. Deeze ongeleegenheden moet men niet ten laste van de Turken leggen, die alles gedaan hebben wat men van een verlicht, waakzaam en werkzaam volk, tegen dit kwaad verwachten kon.

Voor ieder der gemelde Kortegaards staat een brandspuit met haar toebehooren. Bij 't paleis van den Aga der Janitzaaren staat een hooge wachttooren, waarvan 't gezicht de gansche stad bestrijkt. Hier is bestendig een wacht op de been, die bij 't eerste teken van ongemak in de weer is. Van alle zijden

vloeit hulp tot blussen. Edoch, ik herhaal 't, Constantinopolen is geen Hollandsche gragtrijke stad.

De Groot-Vizir is gehouden, nacht of niet, een der eersten bij den brand te zijn. Wordt hij door den Sultan voorkomen, dan vervalt hij in een aanmerkelijke geldboete. Wat kan men meer eischen!

Zeker zou 't mogelijk zijn door een vuurmachine in 't hoogste der stad een' aan haare grootte geëvenreedigden waterbak te praktizeeren, waaruit door onder elkander communiceerende buizen, in alle straaten gelegd, gelijk de bloedvaten in 't dierlijk ligchaam, men overal een spoedigen overvloed van water zou kunnen aanvoeren.

Maar de Turken lijken na de Hollanders hierin, dat ook de nuttigste nieuwigheden moeite hebben onder hen fortuin te maaken.

De Turken zegt men, zijn woest, ongemanierd. Ei lieve waarin bestaat dit toch? zij hebben eene andere kleder-dracht, waar zij zints eeuwen zich aanhouden. Steekt hierin de woestheid of ongemaniertheid? Veele Europeaanen, luiden aan wie men oordeel en smaak toekent, houden deeze kleedinge voor die, den mensch 't natuurlijkst passende.

Zij eeten zonder mes of vork (wel met lepels, die van hout, ijvoor, hoorn, schildpad, nimmer van metaal zijn, 't geen tegen de wet strijdt: waarom? de Heer mag 't weeten) met de vingers. Ook hierin is niets onvoeglijks, daar zij, onmiddelijk voor dat zij aan 't eeten gaan, zich bestendig de handen wasschen. Stel u behalven dat niet voor, dat een Muzulman met de vijf vingers in de schotel wroet als een Westfaalsche kinkel. Zij eeten met veel gratie, alleen den voorsten vinger en duim gebruikende.

Zij eeten van den grond; voor eene natie, die geene stoelen kent, maar op de hurken zit, heeft dit niets aanstootelijks. Ook kan men niet zeggen, dat onder hen 't meest van den grond (waarop toch altoos hoe arm de luiden ook weezen mogen, een tapijt legt) gegeeten wordt. Doorgaans eeten zij, op hunne sopha of Divan gezeeten. Veeläl hebben zij eene kleine, zeshoekige, niet veel meer dan een voet middellijn hebbende, met ijvoor en paarlemoêr ingelegde tafel, die veel overeen-

komst heeft met een hollandsche thee-stoof. Deeze keeren zij met 't blad op den grond en leggen op de voeten, (van tusschen beide de welken zij een langen, katoenen of zijden gestreepten doek haalen, die rondom dezelve gelegd den gasten tot serviëtten dient) een geelkoper, blinkend schoon, rond blad van ongeveer drie voet middellijns, met een weinig verheeven rand. Rondom dit naakte blad ligt men het gesneeden brood, 't geen in Turkijen niet altoos van dezelve figuur, onder de Constantinopoolsche Turken de gedaante van een dikken pannekoek heeft, en 't zout enz.

Vervolgens zet men niet meer dan één gerecht tevens op; beginnende met 't gebraad, gaat men over tot veelerlei ragouts en fricassés op hunne niet onsmaakelijke manier toebereid. Groote komkommers met klein gekapt vleesch, rijst en specerijen gevuld; dolma, is hun lieflingskost. Nimmer zag ik visch op hunne tafels. Pillaf of gekookte rijst is 't laatst, wat zij voor 't dessert, bestaande uit in water en zuiker ingemaakte vruchten, nuttigen. Schoon de maaltijd ook uit dertig schotels bestaat, is dezelve in min dan een quartier-uurs geeindigd. Dertig seconden voor ieder schotel, 't is wat volle kort. Maar de Turken eeten als luiden, die geen honger hebben.

Niemand roert een gerecht aan, voor dat de voornaamste van de tafel, de vader des huisgezins, of wie hij zijn mag, door zijn vinger in den schotel (want men eet niet ieder van een tafelbord) te steeken, of door een woord 't sein tot de attaque gegeeven heeft.

Met de zon opstaande, doen zij wat wij 't middagmaal noemen, om negen uuren: 't avondmaal neemen zij kort na zes uuren. Ik beken gaarne, dat hunne maaltijden min behaaglijk, bovenal min vermaaklijk, wie zou van een muizen-maaltijd houden! dan de onze zijn; maar daarom zijn ze niet boersch of ongemanierd.

Mr. W. BILDERDYK.

AAN J. C. BARONESSE DE LANNOY, TE GEERTRUIDENBERG.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Ontwijfelbaar moest mij de uitmuntende Dichtbondel bekend zijn geworden, waar mede UHWG. de kunstlievende wareld onthaald heeft. Kon ik denzelven aangekondigd, kon ik den onsterflijken naam van Lannoy op het voorhoofd zien, en zou mijn hart niet ontbrand hebben om zich in dien schat te verlustigen? Neen, edele Dichteresse, Gij doet mij recht, met te gelooven dat uw Dichtwerken mij niet konden ontslipt zijn. Ik heb ze gelezen, ik heb ze herlezen, en weder op nieuw herlezen met al de verrukking die het verhevenste kunstschoon, de edelste gevoelens, en 't fijnste vernuft, in een aandoenlijke ziel kunnen te weeg brengen. Vergun des, H.W.G.J. dat ik U dank zegge voor dit onwaardeerbaar lettergeschenk, dat ik U er dank voor zegge uit den naam van alle luiden van smaak, uit dien van alle beschaafde vernuften, zo wel als uit den mijnen, en dat ik UHWG. gulhartig gelukwensche met dezen roemrijken stap op nieuw in de dichterlijke heirbaan gedaan. —

Na deze openhartige betuiging wacht Ge ongetwijfeld, H.W.G.J. van mij geen beoordeeling over bijzonderheden. Op 't gevoeligst getroffen, verrukt, betooverd, door 't onvergelijkelijk dichtvermogen 't welk in uwe werken uitblinkt, kan ik niet, dan bewonderen en toejuichen. Stukken, die een koel behagen, een bepaalde mate van verwondering inboezemen, laten het oordeel zijn vrije kracht oefenen: volkomenheid van wellust benevelt den geest, en laat hem niet toe dan te genieten. Een enkele lichtstraal laat zich in zijne kleuren ontwikkelen; het

volle zonnelicht werkt in zijn geheel, treft, en verblindt den beschouwer. Dus is het met mij, H.W.G.J. En 't zij ik uwe lierzangen, 't zij ik uwe geestige scherts, of wel uwe ernstige dichtstukjes afzondere: beurtelings geve ik de voorkeur aan ieder derzelven. Met welk eene aandoening heb ik de toewijding aan den HWGB. Baron de Lannoy gelezen; met welk een aandoening den Invloed der dichtkunst op den Godsdienst, een stuk aan 't welk de eereprijs nooit had kunnen missen, indien — maar de Haagsche Heeren hebben de eer uwe Vrienden te zijn. Ik zwijge dierhalve. Hoe trof mij het geestige zout van het Gastmaal! en met welk een vermaak vond ik den Lofzang der Leydsche Helden, dien ik altoos voor den schoonsten onzer Nederlandsche lierzangen gehouden heb; het alom geachte dichtstuk aan mijn Geest; met welk vermaak het Vaarwel van Regulus weder! — maar zal ik alles opnoemen? — Vergeef het mij, H.W.G.J. Gij moest ten volle gevoelen, al die hoogachting die mijnen boezem voor U doorgloeit, om U het uitwerkzel te kunnen voorstellen, 't welk zo veel uitmuntends als in uwen dichtbondel uitblinkt, op mij gehad heeft, en 't welk ik met geene woorden kan uitdrukken. — Gelukkige Dichteresse, die dus in triumf de cyter neêrlegt, en die het vonnis van 't billijk nageslacht dus kloekmoedig kunt afwachten! Het zal uw begaafdheden recht doen, ik ben des zeker, en U den kunstpalm toewijzen! Die rechter zal vrij zijn van al die vooroordeelen, zo van partijschap als grilligheid, die onze tijdgenoten verdeelt, en somtijds hunne oogen toesluit voor schoonheden, waar voor ze hun hart niet zouden kunnen verharden indien zij ze aanschouwden. Dat deze partijschappen, dat deze grilligheden plaats hebben, vertrouwe ik, H.W.G. Jonkvr. dat U te over bekend zal zijn. Vooral is 't in Amsterdam, dat zij stand houden. 't Is hier, dat men naauwlijks een Nederduitsch vaers wil dulden, indien deszelfs taal niet volkomen in den Amstelschen tongval blijft; ja, zo het in de IJstad geen' gevader kan aanwijzen, die 't voor zijnen heveling aanneemt. Het ware dierhalve geenszins te verwondren geweest, schoon de eigenliefde der Amsterdammeren ook in dit geval eens bij haar opzet volhardde, om ter eere van hunne stad niets schoon te vinden dan 't geen

Amsterdamsch ware; en Uw HWG. zou nevens mij deze zinloze waanzieken verachten, zo wel als hen bij wie een bewijs van hoogachting voor 't huis van Oranje genoeg is, om een werk daar 't in voorkoomt, alle waarde te ontnemen: — Wat de zodanigen misschien kunnen zeggen is mij onbekend; doch wat ervarene, kundige dichters, mannen van smaak, en wier schting bij mij op hogen prijs staat, van uwe dichtstukken oordeelen? dit, H.W.G.J. heb ik het genoegen gehad, tot mijne onuitsprekelijke voldoening te mogen vernemen. Hun stem, de eenige, die aanmerking verdient, een stem, die stand zal houden, en waar aan ik altoos gezag heb gehecht, voegt zich bij de mijne, om uwe verdiensten toe te juichen, uwen roem te bevestigen en te verbreiden. Vooral zijn uwe Brieven en 't Gastmaal voorwerpen, welke de aandacht hier trekken; die edele boert, zo vrij van laagheid en teffens gemeenzaam, puntig maar zonder te steken, levendig en bescheiden; die juiste smaak van 't belachlijke, die eenvoudige, eigenaartige, en ongezochte uitdrukking, die deftige grootsheid van stijl, die er 't charakter van uitmaken, behagen en treffen algemeen. En hoe koel men in een verblijf van verneêrlanschte vreemdelingen en vervreemde neêrlandren, gelijk Amsterdam door den koophandel geworden is, in 't algemeen op dit onderwerp ook zijn moge, die grootsche, die verheven denkwijze, die uwe ovrige dichtstukken vervult en bezielt, die zucht voor het Vaderland — kunnen die anders dan door de bevalligheid van uwe voortreffelijke poëzij, de ongevoeligste harten treffen, ontvlammen, week maken! — Zie daar H.W.J. wat de stem van onzijdigen, wat de heerschende stem hier van uwe dichtwerken zegge! Om deze onbewimpeld te kunnen verstaan, heb ik schier mij-zelven verlochend, en oog en gelaat verboden 't belang te verraden, 't welk ik niet nalaten kan, in den roem van uw kunstvermogen te stellen. Het is dus de oprechte en ongeveinsde stem der kundige wareld, waar ik de eer heb UHWG. bij dezen van te berichten! Met het innigst vermaak kwijt ik mij van den aangenamen last, dien ik reeds eerder gewenscht had te verrichten, en waar aan ik reeds eerder voldaan zou hebben, indien niet bijna zo veele onafhanglijke omstandigheden buiten mij, als er personen waren, die ik be-

dektlijk te polsen, te ondervragen, en te doorgronden had, mijnen ijver in U te dienen, weêrstaan hadden.

De grote Houbraken ontfing mijn eerste bezoek, en had de beleefdheid, mij het geschilderd afbeeldsel Uwer HWG. te tonen. Ik herkende 't penceel niet, waar van het een voortbrengsel is, doch wel het gelaat, 't welk het voorstelde. De gelijkenis in de daad kan niet betwist worden. Doch vergeef mij, H.W.G J. indien ik durf zeggen dat de houding iets stijfs heeft, 't welk U niet eigen is: oneindig meer bevalligheids had de schilder zijn werk kunnen bijzetten, indien hij zijn voorbeeld getrouwer gevolgd had. — Een zeker Fransch air, door des kunstenaars manier in het aanzicht gebracht, mishaagde mij ook eenigzins. Ik erken echter, dat dit er zo niet in heerschte, dat men er 't Nederlandsche geslacht door miskennen kon: Integendeel, de gelijkenis trof mij, en toonde mij zelfs iets van dat Poëtische vuur daar ons Vaderland roem op draagt, dat onze voorvaders op den Schouwburg herrijzen deed, en onze borst in de liefde voor 't Vaderland deed ontvlammen. Vol van dit denkbeeld sloeg ik in mijne afzondering de oogen op een borststuk van Sofokles, daar het Treurspel van ouds aan Bacchus geheiligd was, met wijngaardbladen en klimop omslingerd, en deze afwending deed mijne gedachten zich op deze wijze bepalen:

Dat de Oudheid dartlend veil, met wijngaardblaân gemengeld,
Om 't achtenswaardig hoofd van haar Sofooklen vlecht',
Der Helden eerlauwrier, met Kunstloof saamgestrengeld,
Voegt om deze eedle kruin met meer dan dubbel recht.
Eerbiedigt in dit beeld, Bataafsche Landgenoten,
Zo gij voor 't Vaderland niet gansch gevoelloos zijt,
Een bloed, voor uw belang in 't veld van eer vergoten;
Een' Dichtgeest, die zijn' roem aan d'uwen heeft gewijd!

Mogen deze weinige regels, zoo vreemd van vleierij als welmeenend, UHWG. een geringe schets mijner hoogachtinge aanbieden!

De kunstgraveerder intusschen verklaarde mij niet in staat te zijn om het stuk voor de maand Maart eerstkomende af te leveren, verzocht hier genoegen in te nemen, en gaf ver-

zekering van aan deze belofte, die hij reeds aan den Boekverkooper Honkoop gedaan had, te zullen voldoen.

Hiermede, H.W.G.J. vleie ik mij eenigermate aan mijne commissien voldaan te hebben. — Behoef ik hier bij te voegen, hoe vurig ik deel neem in het genoegen van uwe gewenschte herstelling, die van UHWG. zo bekoorlijk bezongen is? Ik ben niet gerechtigd om te oordeelen, hoe verre 't begrip der Artsen te wettigen zij; doch, H.W.G.J. spaar uwe gezondheid, zo dierbaar aan alle Nederlanders, die U zo veel verplicht zijn. Ontzie U-zelve aan de aanlokselen der Dichtkunst op te offeren; het offer is te oneindig groot, en, hoe men den Krijgsman vergode, die voor 't Vaderland sneuvelt, 't ondankbare nageslacht weet het den Dichtren geen' dank, die voor het vermaak, de verbetering, en den roem van hun volk, in hunne eerbaan bezwijken. Voor mij, die hoe ik mijn hof bij de Musen ook trachte te maken, thans hare ongenade bezuren moet, laat het mij vergund zijn, haar begunstigde Hartvriendin mijne betuigingen van hoogachting te vernieuwen, en mij met alle veneratie te teekenen, enz.

1780.

AAN PIETER JOHANNES UYLENBROEK TE AMSTERDAM.

Veelgeliefde Vriend!

De bedroevende tijding van den dood uwer lieve en bij mij altijd met hoogachting gewaardeerde wederhelft trof mij op 't onverwachtst en allergrievendst, en ik ben buiten staat, U de smartlijke aandoening waar in mij 't besef van den slag die U overvallen heeft, neêrstortte, in een brief uit te drukken. Geloof slechts, lieve Vriend, dat ik met eene innige deelneming in uwe droefheid, er al 't gewicht van gevoele. En wat zeg ik al het gewicht? Kan ik mij in uw plaats stellen, kan ik mij den toestand van uw hart vertegenwoordigen, zo zeg ik te veel, en zelfs veel te veel; daar ik te wel

weet hoe veel gij verliest, en op welken prijs dit verlies voor U te stellen zij. Onze vriendschap echter kan niet anders dan mij innig gevoelig maken voor den zwaren proef waarop de Voorzienigheid U goedvindt te stellen, en het is geen voorbijvliegende aandoening, die mij daarover doordrongen heeft. Wat kan ik derhalve U schrijven? Wat voor troostgronden aanvoeren? Te eenstemmig denken wij, om niet beide even zeer van dat alles vervuld te zijn, dat hier licht gezegd ware, zoo troost troost ware, als men haar ontijdig toedient, en zij niet uit het hart zelve voortkoomt, 't welk hare zalving noodig heeft. — Neen, lieve Vriend, aan uw eigen hart, aan den invloed van de vertroostende en sterkende beginsels die ons met de ziel aan elkander verbinden, aan die zij 't opgedragen U een troost toe te dienen, waar ik met U in deelen, maar die ik U niet, als een heelmeester zijn balsem, toedienen kan. Dezen brief zelfs, valt mij hard, U te schrijven, en ik weet niet of hij lees- en verstaanbaar zij. Hoe 't zij, geloof mij uw vriend te zijn; en dit zegt alles. Is het in mijn vermogen, U in uwen toestand, of in eenige belemmeringen die daar uit voortspruiten mochten, te dienen, zoo beschik over mij. Zoo niet, neem echter 't gulle hart aan, dat het U ongeveinsd aanbiedt. Schrijf mij ook, zoo ik 't vergen kan, hoe gij vaart? hoe gij te moede zijt? en hoe 't met uw thands ouderloos dochtertjen is? — Wat mij betreft; ik lig aan de koorts, doch betere. — Vaarwel en bemin mij als gij placht,

Uw beminnenden

's Gravenhage, den 20 September 1790. BILDERDIJK.

Veelgeliefde Vriend!

Thans vinden zich (dank zij den Aristocratischen tuimelgeest, die ons allen tot zijn slachtoffers gemaakt heeft!) mijne voorspellingen bewaarheid! De tegenwoordige omstandigheden laten niet toe dat ik in de oefening van mijn beroep, als Advocaat voor de Hoven van Justitie, aanhoude: Dit verbiedt mij

't geweten, de eer, en zelfs die voorzichtigheid van gedrag, welke reden- en Godsdienst-beide, ons voorschrijven. Ondertusschen heeft al mijne aanhoudende vlijt mij geen schatten doen opleggen. 't Veelvuldig dienen van ongelukkige behoeftigen; de verachtering van alle burgerneringen, en vooral van den noodzakelijken omloop van geld in ons Land, en de daar uit ontstane wanbetalingen; een reeks van bankbreuken eindelijk, die in de laatste derdhalfjaren mij meer dan *f* 16000:— hebben doen verliezen, hebben mij niet toegelaten gelden op te leggen, en 't geen ik al heb kunnen opleggen is in renteloose en (thands ten minste) bijna nietweswaardige papieren veranderd. Schulden te maken op 't geen ik-zelf of mijn Egâ te wachten heeft, zou zijn, mijne kinderen van 't hunne te berooven, 't vertrouwen van anderen te misbruiken, en mij aan 't gevaar bloot te stellen van (daar het toekomstige alleen in Gods hand is) aan mijne verbintenissen te moeten ontbreken zoo eens alles tegenliep. En daar de uitgang uit dit Land mij niet vrijstaat, heb ik 't niet in mijn keur, om elders een bestaan te zoeken, 't geen mij hier te lande ontvalt. In dit uiterste, lieve Vriend, kan 't zeker niet overeenkomstig zijn met mijn plicht of mijn hart, hoofd en hand werkeloos te laten hangen; maar, onder aflegging van alle weelde (die dus verre mijn beroep en nooit mijn hart aangekleefd heeft), en met onderwerping aan Gods heiligen wil, zoo lang 't Hem behagen zal, alle vermogen dat Hij in mij ingelegd heeft aan te wenden, om met behoud van eer en geweten, mijzelven en den mijnen 't benoodigde brood te verschaffen. In eenig vak van geleerdheid een kostwinning te vinden, zie ik tegenwoordig niet mooglijk voor mij; ook laat mijn verzwakt gestel mij geene uitzichten overig tot eene onderneming, die inspanning van geest, aanhoudend letterblokken, of het minste vonkjen van genie zou vereischen. Ten minste gevoel ik in deze oogenblikken mij tot geenerlei gebruikmaking in staat, van dien voorraad, dien ik sedert mijne kindsheid met zoo veel lust, zorg, en geduurzaamheid opgelegd hebbe. Wat schiet mij dus over? — Zeer weinig zeker! Doch ook dit weinige kan God zegenen; en op dien zegen gerust, en in deze gerustheid blijmoedig, aanvaarde ik 't, als een plank in de

schipbreuk, waar op Hij de golven gebieden wil mij aan Land te kruien! Hij, die alleen goed en wijs is, vervulle 't!

Maar ter zaak, lieve Vriend! Gij kent mijne manier van teekenen, en van schrijven. Mijn besluit is, ten aanzien van 't eerste, mij eenen onderstand in het inventeeren, teekenen, en (des noods) etsen, van vignetten en andere platen te zoeken; en ten aanzien van 't tweede, in 't maken van vertalingen van werken van smaak, wetenschap, kunst of geleerdheid, zoo uit de geleerde als hedendaagsche talen, van welke ik geene uitzonder. Kunt ge mij daar in gebruiken, zoo beveel ik mij ten aanzien van 't een en andere vak eerst en voor alle anderen, aan U, en verlaat mij op uw eerlijk hart omtrent iets, waar in ik volstrekt onkundig ben, als die nooit iets voor mijn arbeid in eenig ander vak dan mijn nogmalig beroep gevorderd heb. Zoo niet, deel mij uw' vriendenraad meê; ik wacht er met een gevoelig en dankbaar hart op.

Wees goed mij een opgave te doen van uw rekening tot mijn laste, (ik zoek er vruchteloos naar) om ze U te kunnen voldoen. De enkele somme is mij genoeg. Groet uwe Egade en Dochter, voorts onze vrienden Doornik, Zubli, de Boozer, etc. en wees hartelijk gegroet van

Uwen altijd oprechten

's Gravenhage, 11 Febr. 1795. BILDERDIJK.

Veelgeliefde Vriend!

In Amsterdam komende en verlangende U te zien, zonder U bloot te stellen door mijn ongeval, verzocht ik U tot mij; en dit middel mislukt zijnde had ik het ongenoegen van zonder deze voldoening te moeten vertrekken, of van mijn systema afgaan (dat is, niemand zijne vriendschap voor mij, ten valstrik te maken), aan 't welke gij weet dat ik altijd getrouw ben geweest. Uw hartlijke brief van den 7n dien ik heden ontvang, heeft mij 't hartzeer daar over niet weinig verzacht, en ik dank U voor de blijken van genegenheid, die

ik daar in vinde. Mijn gedrag zal ik noch bij U in deze regels, noch elders verdedigen; verdedigt het zich-zelf niet, recht en waarheid zijn mij liever dan eigen rechtvaardiging; en ik heb mijne welvaart aan mijn geweten moeten opofferen, 't zij dan dat het doole of recht hebbe; terwijl ik mijn hart vooraf onderzocht hebbe, en mij bewust ben, geen drift, geen caprice, geen partijzucht of anderen menschlijken hartstocht dit offer te hebben toegebracht, maar alleen en eeniglijk (als ik zeide) aan mijn geweten. Mijn ballingschap derhalve draagt hare verkwikking met zich, de rust van het hart, en bij al hare onaangenaamheden is zij mij draaglijk, ofschoon de toestand waarin ik mijne Egade met mijne kinderen achterlaat, aan al wat de haat en partijschap gewelddadigst en giftigst heeft, blootgesteld, mij ten hoogste ontrust. Doch ook dit drage ik met den moed van een Christen, en vinde den troost des gemoeds dien ik behoeve. 'k Ben (anders kan ik mij niet voorstellen) in Holland geheel over hoop gestort, en van de *f* 40.000:— welke ik mijn' praktijk heb uitstaan, zal in deze dagen van algemeen geldgebrek, trouwloosheid, en kwaadwilligheid, mooglijk weinig te innen zijn, wanneer men met overhaasting te werk moet gaan. Ik beschouw dus alles als weg, en zoo veel jaren dag- en nachtarbeids als verloren. Gelukkig, dat zoo zelfs geen penning daarvan inkwame, ik nog buiten vrees kan zijn, van iemand te kort te doen komen, zoo dra ik de handen slechts wederom ruim hebbe, en eene vrede mij toelaat mijne schikkingen te maken over goederen en inkomsten, thands in vijandlijke handen. En die tijd is ongetwijfeld nabij. Mij heeft deze oorlog *f* 34000:— aan bankbreuken, wanbetalingen en onthouden inkomsten gekost, en echter moesten de zaken heur' gang gaan, en er daaglijks nieuwe gelden ingelegd worden om ze gaande te houden. Met dat alles heb ik door 's Hoogsten goedheid het hoofd boven gehouden; en ook nu ben ik dezelfde, en dank Hem met een hart vol gevoel van waarachtige erkentenis en verzelderheid. ô Dat wie mij vervolgen moge, gelijke rust in zijn hart ondervinde! hij zal ophouden vervolger te wezen, hij zal mijn vriend zijn!

Ik had mij wel voorgesteld, bij de omkeering van zaken

geen' praktijk meer te zullen kunnen oefenen, en, mijn capitalen in mijn beroep uitstaande hebbende, zonder die te kunnen daaruit nemen, of voor zoo verr' mij dat al voor een gedeelte gelukken mocht, zonder ze te kunnen plaatsen en vruchtbaar maken, terwijl alle andere inkomsten mij afgesneden waren zoo lang deze oorlog duren zou, gaf dit mij een vrij zwart uitzicht; en ik schreef U toen ter tijd een' brief, waar in ik toonde mijn partij te nemen; maar die niet verzonden wierd, om dat de verzekeringen van mij mijn beroep niet onmooglijk te zullen maken, die ik bekwam, hem onnut schenen te maken. (Thands is hij 't door mijn ballingschap: lees hem echter, ik voeg hem hier bij). Maar nooit had ik mij mijn tegenwoordig lot verbeeld: en alhoewel mij de mooglijkheid van gevangenis, Crimineel proces en diergelijken duister voor den geest waarde, en ik wat gebeuren mocht, 's Hemels wil getroost ware, eene politique uitzetting in 24 uren uit mijne woonplaats, en in eene week uit heel mijn Vaderland, met weigering van paspoorten etc. was niet in mij opgekomen. Deze laatste omstandigheid weet gij misschien nog niet: en deze is de neteligste voor mij, daar zij mij op de grenzen dwingt om te zwerven en 't weinig dat ik bij mij heb in armoede te verteeren, zonder mij ergens te kunnen neêrzetten of een middel van onderhoud zoeken. Cela s'appelle rafiner, n'est ce pas? Anders was mijn oogmerk naar Hamburg, en mooglijk naar Koppenhagen: maar daar te komen, is tegenwoordig onmooglijk.

Dan wat houde ik U op met van mij-zelven te spreken! — 't Werkjen waar van gij mij meldt, was gereed voor de pers en de voorrede genoegzaam voltooid, toen mij 't voorval trof. Ik heb echter begrepen, dat het daarom niet achter moet blijven; doch daar de Aanteekeningen slechts zeer slordig op 't papier geworpen zijn, somwijlen met halve woorden en uitdrukkingen, om nederhand door mij in orde gesteld te worden, zullen dezen er sober uitzien. Ik heb aan den Heer G. Outhuys de correctie der proeven, en 't overschrijven dier Aanteekeningen opgedragen, en bid U tevens 't oog over de proeven te houden, gelijk gij pleegt te doen. Nette uitvoering behoef ik U niet aan te bevelen: doch kon het wat spoedig

gedaan worden, dat ik nog over eenige Afdrukken beschikken kost, 't zou mij aangenaam zijn.

Heb nogmaals oprechten dank van mij voor uwen recht vriendlijken brief, en bewaar mij uw vriendschap; zij zal U nooit behoeven te doen bloozen, waar heen of hoe 't lot mij ook slingere. Wees zoo goed, mij een afschrift te zenden van het GEBED, 't welk gij van mij hebt, beginnende: Almachtig Vader, en eindigende: wat zijn behoeften vragen, en van 't versjen op de Barmeciden. Wilt gij, zoo zendt het, met een lettertjen van uwe hand daarbij voor mij, aan mijn' Vader, of wel, wikkel het in een omslag aan.... Ideman, te Groningen, met een buitenomslag aan den Hr. Bosch, eerste Commis ter posterije te Groningen, en vertrouw het dan gerust aan den post. — Groet uw beminde Ega en kinderen, en wie prijs op mijn vriendschap stelt, en vaarwel!

Uit Groningen, 10 April 1795.

AAN Ds. GERARD OUTHUYS, TE MINNERTSGA.

Waarde Vriend!

De drie Exemplaren van de Spreuken zend ik U hiernevens, en even gaarne zou ik U de twee andere desiderata doen toekomen, indien ik ze had. Doch het ontbrekende tweede deel der Krekelzangen moet ik eerst bij de eene of andere gelegenheid uit Rotterdam bekomen, zoo het daar nog te krijgen is. Bij gelegenheid zal ik ook nog wel den Rodrigo de Goth mijner Egâ voor U zien te bekomen; maar hier moet ik dan ook de gelegenheid toe afwachten.

Ik verneem met aandoening, dat ook gy (schoon toch jonger dan ik) over verzwakking te klagen hebt. Hoe veel troost hebt gy echter, nu tot rust gekomen te zijn, en uwe kinderen wel geplaatst en met kroost gezegend te zien! Veel leden wij beide, maar immers hebben wij Gods hand en weldadige Voorzienig-

heid ondervonden en (Hem zij dank!) leeren erkennen, en durven ons en de onzen Zijner hoede opdragen, hoe donker 't ook uitziet en hoe veel ons nog moge over 't hoofd hangen in dezen verdervenden toestand van alles. Voor 't overige wy weten, op Wien onze hoop en verwachting voor tijd en voor eeuwigheid steunt, en houden vast aan dien leer, die op geene eigendeugd of eigenwil steunt, maar in Gods vrije genade berust, en waarvan wy als gy wel zegt volstandig belijders in 't openbaar en verborgen geweest zijn en hopen te blijven, ja zullen volharden zoo lang die genade niet afwijkt. En wie zal zelfs een der kleinsten uit Jezus hand rukken? Volharden wy des in dank en gebed; en ach! dat dit bidden altijd met het verzekerend Amen verzeld en gesloten mocht zijn! Maar hoe duister, hoe belemmerd, hoe verstrooid is het somwijlen, ja al te veel; en hoe waar is des Apostels zeggen: „Gy bidt maar ontvangt niet, om dat gy kwalijk bidt"! Dit gevoel ik maar al te veel, en al te geduurzaam.

Wat de Levensbeschrijving betreft, waar gy my van schryft, lieve vriend; dit is my niet doenlijk. Ik heb geene kracht van geest om dit te doen op eene wijze, die my niet meêslepen zou in gevoelens waarin ik niet vallen of die ik niet weder opwekken moet of mag. Als geschiedenis van den weg der Voorzienigheid met my, gelijk ik mijn gantschen levensloop beschouwe, zou zy zekerlijk ook anderen nuttig kunnen zijn, maar zelfs in 't verbreiden van Gods weldaden verheft zich het hart (hoe zeer ook zijns ondanks) van die er het voorwerp van is, en het zou eene heiligheid vereischen, die boven het menschelijke is, om den Boze geen voet te geven. Inderdaad, ik vermag het niet.

't Geen ons Vaderland boven 't hoofd hangt, drukt my zwaar; en daar zal nog meer te lijden zijn, dan by 't gene wy beleefd hebben. Hier toe moeten wy, even als tot ons sterfuur, voorbereid en gewillig zijn, want het nadert. Ik hoop niet te beleven wat my voorspiegelt, maar bid daar gemoedigd toe te zijn, zoo dit de Alwijze wil medebrengt, en dring niet in 't geen de naadrende dag op zal leveren. Mogen wy slechts, den Heere leven en sterven, en Hy zal ook voor de onzen zorgen. By vervallen geest- en lichaamskracht geeft Hy my

een stille blijmoedigheid, en berusting in Hem. Wat zoude ik verlangen dan 't gene met Uwen wille geschiede instemt, waarby Zijn naam geheiligd zij! — En waartoe te rug gedacht? Zien wy vooruit, dit Sodom waar 't wraakvuur reeds ontsteekt, achter ons latende zonder om te zien.

1825 of 1826.

Mr. E. LUZAC.

VERSCHEIDE OORZAAKEN VAN DEN AANWAS DES KOOPHANDELS EN SCHEEPVAART.

Terstond bij het oprichten van den Vrijen Staat, of, zoo men wil, bij het sluiten der Unie, ziet men onzen Landaart overhellen tot verdraagzaamheid in 't stuk van godsdienst. Het verdraagen van verschillende gezindheden werd haast als eene grondwet van staat aangezien, ofschoon die niet uitdrukkelijk gemaakt werd. Stilzwijgende werd het een aangenomen staatsregel, niemand om verschil van godsdienst te moeien; en ieder in zijn geloof volkomen vrij te laaten. Deze staats-regel, zoo geschikt om ingezetenen uit vreemde landen tot zich te trekken, werkte in dien tijd te sterker, nademaal overal in de bevolkste en rijkste landen eene algemeene geloofsdwang de menschen naar veiliger plaatsen deed omzien. Heeft de inwendige rust en veiligheid onder de ingezetenen vereischt, dat 'er een enkele openbaare lands-religie zoude aangenomen worden, alle andere godsdienst-oefeningen genieten in onzen Staat zoo eene volkomen vrijheid, als in eenig ander gewest van de wereld, en vrij meer dan in de meesten.

Niet minder heeft de hervorming van den christelijken godsdienst het haare daar bij toegebragt, daar de vrijheid, van God

op allerlei wijzen aan te bidden, gepaard werd met het afschaffen van kloosters en klooster-paapen, en een aantal monniken, die, als een verderflijk ongedierte, zich uit het zweet en bloed van hunne medebroeders in den geloove vet mestten. Zoo verre was dit verderflijk gebroed gekomen, dat in den jare 1515, toen de Hertog van Saxen deszelfs recht op Friesland voor 350,000 Guldens aan Karel den V, als Graaf van Holland, te koop aanbood; 'er in gansch Holland niet meer dan vijftig duizend morgen land, vijf-en-veertig duizend huizen, en honderd twee-en-zeventig duizend inwoners aan schattingen onderhevig, gevonden werden. De overige landerijen en huizen behoorden aan monnikken of geestelijke stichtingen, en alle de overige ingezetenen waren of geestelijken of armen. Deze laage en lafhartige zielen, welke zich Gode toewijdden, om in een lui en vadsig leeven, ten kosten hunner evennaasten, de vruchten der aarde te genieten, hadden reeds een groot deel van Holland ingeslokt: en met de hervorming konde de Vrije Staat, soo wel als Engeland, zich beroemen van zich op eenmaal van zulk een zwaaren last ontslagen te hebben.

Men zag minder werkelooze, meer arbeidende menschen; meer dagen aan den arbeid besteed, minder dagen gewijd aan de ledigheid, welke daarom in verkwisting doorgebragt werden. Men won hier door soo veel in tijd, dat met gelijke vermogens hier te lande, meer dan in anderen uitgerecht konde worden, en dat de onzen hunne nabuuren verre de loef konden afsteeken. Daarbij kwam vervolgens de verandering in onze regeeringsvorm, en de zachtheid van gebied daaruit voortspruitende. „De constitutien (dus leest men in de Propositie van Z. D. Hoogheid bl. 13) „policie en wetten zyn sodaanig, dat leeven, Goed en Eer niet van iemands arbitraire magt afhangen, in voegen dat iemand, door iever, naarstigheid en spaarzaamheid goederen en rykdommen hebbende verkreegen, niet behoeft te vreesen, dat hem door geweld, onderdrukking of door eenige injustitie zal benoomen worden." Zodaanig eene staatsgesteltenis heeft noodwendig zeer veel toegebragt, om de volkrijkheid, arbeidzaamheid en handel van den Vereenigden Staat te doen toeneemen, ten kosten der nabuurige volken, voornaamelijk van Frankrijk, van een gedeelte van Duitschland en der oosten-

rijksche gewesten, waar men even zoo sterk bloot stond, om door schattingen te worden uitgeput, als om wegens geloof in stuk van godsdienst vervolgd te worden. Deze twee plaagen, de twee grootste vijandinnen van het menschdom, deeden uit die landen een ongeloovelijk getal van handwerkslieden en kunstenaars verhuizen, aan welken Holland eene gelukkige schuilplaats aanbood. Waarom Z. D. Hoogheid Willem de IV. in hoogstdeszelfs Propositie bladz. 12. onder de moreele en politique oorzaaken van den aanwas des koophandels, stelt: „de constante politique van deze Republicq, om deze landen te maaken tot een veilige en altoos verseekerde vryplaats voor alle vervolgde en verdrukte vreemdelingen: geen alliantien, geen verdrag, geen consideratie voor eenig Vorst, en geen versoek van eenige Mogentheid in de waereld is ooit bequaam geweest, om den Staat van deese bescherming en beveiliging der geene die hunne toevlucht in dit land genomen hebben, te doen afwyken." De verdrukte vreemdelingen beloonden die weldaad met hunnen arbeid en beroepen in deze landen over te brengen, en daar door de welvaart van 't vaderland te vermeerderen. Terwijl Antwerpen onder de onderdrukking bezweek, en deszelfs handel naar Holland overging, wies die van onze gewesten, en vooral die van Amsterdam, geduurig aan. De Koning van Spanje, waanende den handel met de gewesten, welke onder zijne heerschappij gebleeven waren, hier door aan de Hollanders te beletten en af te snijden, deed de haven van Antwerpen sluiten, waar door dezelve niet dan kleine vaartuigen kunnende ontvangen, die stad haaren koophandel, zonder hoop van eenige herstelling, verloor. De dwaaze Vorst, die in zijn beleid ten aanzien van dezen Staat zoo verbysterd is geweest, bevroedde niet, dat hij ons met het sluiten van die have in de hand werkte; hij voorzag niet, dat het geen, het welke hij deed, om ons te benadeelen, een middel van voordeel voor ons konde worden, van welk wij ons in 't vervolg zouden kunnen bedienen, zoo als naderhand is geschied, daar wij het geslooten houden van de have van Antwerpen, bij de verbonden met het Huis van Oostenrijk, bedongen hebben.

Hoe veele spaansche en portugeesche Jooden, door geloofs-

dwang verdreeven, hebben om vrijheid van godsdienst te genieten, de wijk naar onze gewesten genomen, en 'er niet enkelijk hunne schatten, maar teffens den loop van hunnen koophandel aangebragt? Hoe veele fransche vluchtelingen heeft de intrekking van het Edict van Nantes, in den jaare 1685, eene veilige godsdienst-oefening in onze gewesten doen zoeken? Deze dwaaze stap, tot welken Lodewijk de XIV. zich door eene domme geestelijkheid en eene dweepzieke bijzit liet overhaalen, alle Hervormden in Frankrijk aan vervolging ter zaake van godsdienst bloot stellende, deed een oneindig getal Franschen naar elders een goed heenkomen zoeken, en veele fabrikanten en handwerkslieden, welke van het maaken van allerlei slag van manufactuuren, en zelfs van zwaare manufactuuren, die voor Frankrijk van 't uiterste belang waren, hun bestaan hadden, naar ons overgaan. Dus vermeerderden onze landfabrieken door aanwas van gelijksoortigen en van nieuwen, zoodaanig, dat de onzen het niet alleen tegen de fransche fabrieken een geruimen tijd hebben uitgehouden, maar zelfs sommigen van dezelven overtroffen. Alleen bleeven de Franschen meesters in 't stuk van de verschillendheid der tekeningen, waar omtrent wij hen niet konden evenaaren: doch daar tegen hadden wij wederom het voordeel, dat onze fabrieken de fransche in deugdzaamheid overtroffen. Zonderling is het, en wel waardig, dat wij 't aantekenen, dat, daar de mode eigenaartig neigt tot geduurige en onophoudelijke veranderingen, genoegzaam uit eene geduurige verandering geboren word, en daar uit bestaat, en dus ook in den smaak eene geduurige wisseling baart, nochtans de smaak voor de hollandsche gemaakte zijden stoffen, boven die van Lyon, ofschoon hooger van prijs dan dezen, meer dan eene halve eeuw op denzelfden voet in Frankrijk is staande gebleeven, blootelijk en alleen, om dat zij niet van tekening veranderden, en daarom in de mode bleeven. Misschien is het op dit stuk alleen, dat men in Frankrijk zeggen kan, dat het de mode is geweest van niet van mode te veranderen. De hollandsche fluweelen, vooral de gebloemde, zijn langen tijd ook zeer getrokken geweest, zelfs in Italië, gelijk mede de fijnste lakenen, en de leidsche greinen, welke langen tijd, boven alle anderen, de voorkeur genooten hebben en nog

verdienen, en aan welke niet zelden de naam van Brusselsche Camelotten is gegeeven, uit welke benaaming de oorsprong van die fabriek hier te lande zoude kunnen afgeleid worden.

VERVAL VAN HOLLANDS MAGT.

Wanneer wij, Leezer, met U, de vroegere of oude gebeurtenissen van ons Vaderland, en vooral die, welke ten tijde des spaanschen krijgs den voorspoed der Landzaaten zoo hoog hebben doen stijgen, dat onze Vrije Staat, die naauwlijks op zich zelve scheen te kunnen bestaan, onder de magtigste Mogendheden gerekend mogt worden, hebben doorloopen; zoo moetge noodwendig op eene alleraangenaamste wijze aangedaan zijn geweest over de wonderen, welke zich in die tafereelen hebben vertoond, en in derzelver beschouwing een onuitspreeklijk vermaak genooten hebben. Wat voorwerp toch (buiten de bespiegelingen van godsdienst) kan ons aangenaamer vallen, wat ons hart sterker treffen, wat onze ziel meerder inneemen, wat ons eene leerzaamer tijdkorting verschaffen, wat ons vernuft sterker lokken en vervrolijken dan de opkomst, aangroejing, de werkzaamheid, en daar uit voortvloeiende welvaart van een volk, het welk, op een ongunstige streek der aarde gehuisvest, klein in getal, gering op zich zelf, door zijn beleid, vlijt, en standvastigheid, en meer andere godvruchtige en burgerlijke deugden, zich zoo hoog weet op te beuren, dat het voor de magtigste natien niet behoeft te wijken? Doch, even zoo verrukkende als eene diergelijke beschouwing voor een mensch, die eenigzins vatbaar voor het zedelijk schoon is, weezen moet; even zoo onaangenaam, droevig, en spijtig moet hem de beschouwing van een volk vallen, dat, tot zulk een toppunt van luister en grootheid gesteegen, door een aanhoudenden loop van wisselvalligheden, nog laager daalt, dan het te vooren hoog gereezen was.

Veilig mag ik mij hier omtrent beroepen op alle die geenen, die de geschiedenissen der volken met oplettenheid ge-

leezen hebben, niet, om juist eigentlijk te weeten, op welken dag, in welke week, en in wat jaar de een of de andere Vorst een troon beklommen, een slag geleverd, eene stad vermeesterd heeft, of wel in huwelijk is getreeden, de kinderen uit het huwelijk geboren zijn, en welke diergelijke gebeurtenissen meer de mindere soort van Leezers ophouden; maar die zich in de geschiedkunde geoefend hebben, om de menschen, derzelver gemoederen, aart, levenswijze, de oorzaaken van hun wel- of kwaalijk weezen, van hun voor- of tegenspoed te leeren kennen. Men stelle eens de lotgevallen der Grieken, en der Romeinen, om van geene andere volken te reppen, in die tijden, in welken zij zich aanzienlijk en geducht gemaakt hebben, tegen het geen men van hun leest in die tijden, in welken zij, geheel ontaard en verbasterd, tot een spot van andere volken zijn geworden: welke tegenstrijdige aandoeningen zal men niet gewaar worden? En heeft dit plaats, wanneer wij volstrekt geene betrekking hebben tot die natien, wier geschiedenissen tot een voorwerp onzer bespiegelingen strekken, hoe veel te meer moeten wij door het een en ander niet getroffen worden, wanneer die beschouwing ons Vaderland raakt?

De lotgevallen zijn somtijds van dien aart, dat men 'er liefst het oog van zoude afwenden, even als een zieke, welke, met een ongemak of kwaal behebt zijnde, liever het oog daar van afkeert, dan toelaat, dat men 'er hem de oorzaaken en de gevolgen van vermelde; en die zich liever met de hoop van eene natuurlijke geneezing wil streelen, dan te gedoogen, dat 'er middelen tot het wegneemen van den oorsprong der kwaale in 't werk gesteld worden, daar vast het euvel toeneemt, en ten laatsten doodlijk word. Op dezelfde wijze is het gemeenlijk in den burgerstaat gelegen: men spreekt over de ziekte; men ziet en erkent de kwaalen; men ondervindt haare verderflijke uitwerkingen; en met dat al, hoe verder zij voortgaan, hoe afkeeriger men schijnt, om ze gade te slaan, en naar hulpmiddelen uit te zien: men schuwt het akelig gezigt en denkbeeld, en men word eindelijk zoo flaauw, zoo zwak van moed, en ijver, dat men, enkelijk om bevrijd te zijn van hand aan 't werk te slaan, de geneezing buiten hoop stelt. Daar is toch niet aan te doen, zegt men, en daar mede laat

men alles drijven; gelijk een mensch, die in 't water gevallen, den moed opgeeft, het water inzwelgt, en verzinkt. De ijverloosheid, dus in de plaats van den ijver getreeden, maakt overzulks veeltijds, dat de kwaal, welke nog te geneezen was, onherstelbaar word. Want, voor zoo veel wij het kunnen inzien, hoe veel gelijkenis eene burgerlijke maatschappij met een mensch hebbe, of voorondersteld moge worden te hebben, is mij het begrip, als of een burgerstaat, in welken de zaaken ten uitersten verloopen zijn, even zoo min wederom hersteld zoude kunnen worden als het menschelijk ligchaam, dat door ongeneezelijke kwaalen naar 't graf getrokken word, zeer ongegrond voorgekomen; en wel hoofdzaaklijk om deze reden, dat de mensch door de wetten van 't stoffelijk weezen, welke hem doen leeven, genoodzaakt word te sterven: daar niets in den aart van eenen burgerstaat te vinden is, dat dien noodzaaklijk of onvermijdelijk ten verderve of tot een ondergang moet brengen: waarom het mij dan voorkomt, dat, tot welk verval een burgerstaat geraakt moge zijn, 'er altoos mogelijkheid en kans is, om dien op te beuren, en tot eenen voorigen welstand te brengen, of, wil men liefst, om dien een ander, en als 't ware een nieuw leven, te geeven. Zulks moet, zoo wij meenen, te minder hoopeloos gesteld worden, om dat de wisselingen der wereld zelfs aanleiding geeven, om een burgerstaat in goeden staat te houden, alzo het aan denzelven eigen is, om aan den eenen kant te kunnen vergoeden, het geen dezelve aan eene andere zijde komt te verliezen: iet dat dagelijks gezien word.

J. BELLAMY.

BRIEF AAN MIJNE ZUSTER K....

Mevrouw!

Dat men ook nuttig en aangenaam kan zijn, door over zich zelven te schrijven, hebben, na Salomon, de werken van Antoninus, Montaigne, Lavater, en anderen bewezen; ik zou het echter niet durven ondernemen hen hierin natevolgen, zo ik niet schreef aan eene Vrouw van uwe goedhartigheid, en die zo veel wezenlijk deel neemt, zelfs in mijne kleinste omstandigheden; niet, om dat het juist geheel nutteloos voor anderen zou zijn, dat zij die wisten, maar, dewijl ik niet zie, dat mijn persoon en character het behoorlijk gezag daar aan konnen bijzetten, naardien ik, gelijk gij weet, met de waereld nog geene intressante kennis heb, en veellicht nooit daarin komen zal, iets, het geen echter de voornaamste voorwaarde is, op welke een schrijver bij deze oude Coquette gehoor kan verkrijgen.

Het is overtollig u te zeggen, dat er duizend zaken in dit leven voorkomen, in welken wij oorzaak en gewrocht duidelijk verbonden zien, zonder nogthans de natuur van dit verband meer te begrijpen, dan de reden waarom zeilsteen ijzer aantrekt, of waarom Demophoön, de knecht van Alexander, van koude trilde in een warm bad, en in de hete zonnestralen; terwijl hem in de schaduw het zweet uitbrak. — De geschiedenis en Proefondervindelijke Natuurkunde luten ons geenen twijfel behouden, omtrent de echtheid dezer gevallen, die wij op zich-zelven beschouwd, als onoplosbaar, verwerpen zouden. — Voorbeelden van zulk een „non capio" heeft ieder in menigte rondom, ja in zich. — Gij zult de uwen hebben, Mevrouw! en vergun mij u te mogen overtuigen, dat ik ook de mijnen heb.

Wij rekenen doorgaands volkomen begrip van eenig ding te

hebben verkregen, wanneer wij hetzelve in zijnen geheelen zamenhang konnen overzien, en ontleden; ik onderzoek niet, of dit denkbeeld doorga? — maar wat zamenhang, bid ik, vindt uwe aandacht tusschen de inspanning van mijnen geest en eene logge schudding van mijn ligchaam, of tusschen mijne aangenaamste gewaarwordingen en een luidruchtig handgebaar, welken gij, ik zou haast zeggen duizendmaal, glimplagchende hebt zien gepaard gaan, wanneer gij vis à vis van mij zat aan ons schrijftafeltje? — in de daad gij hebt mij op dit stuk dikwijls uitgelagchen, maar, dat deedt mij meer vermaak, dan de donkere fronsels, waarmede een Philoscoph zijn voorhoofd mocht doorploegd hebben, om mij bij iedere gelegenheid te zeggen, dat ik verkeerde gewoonten bij mij had, en dat ik die gewoonten moest afleggen, wilde ik den titel van gek op den duur vermijden. O! lieve vrouwelijke lagchjens! hoe veel edeler lessen predikt gij aan mijn hart, dat zich daaraan met goedwilligheid gevangen geeft, dan ooit in het vermogen staan zal van koelbloedige zedenmeesters, wier tongen pijlen, wier oogen bliksems zijn, geschoten in mijnen boezem, om mij meer te verbitteren! — weest gij altijd bij mij, wanneer ik iets zots of verkeerds bedrijven mocht.

Indien gij in eenen vergenoegden luim zijt, Mevrouw! sta ik u zelfs toe op dit ogenblik nog eens hartelijk te lagchen over het geschiedverhaal van eene soortgelijke grilligheid, doch die mij voorkomt, zoo er onderscheid in grilligheden plaats kan hebben, eene te zijn van de koddigste en mismaaktste soort; ik zal ze u mededeelen, om dat gij dezelve niet wel door eigen opmerking hebt konnen leren kennen, en ik kan u verzekeren, dat, schoon zij zekerlijk lang in mij gehuisvest heeft, de volkomen ontdekking derzelve niet dan zeer onlangs gedaan is. — Zo gaat het met de starren en de characters! — welk een vreemdeling is toch het menschje binnen en buiten zich zelven!

Een blad schoon wit papier is zodanig een ding, waaraan de geheele waereld vele trefflijke hoedanigheden en verdiensten toekent; maar, het heeft door mijne komst in de waereld, eene van dezelven meerder gekregen, en wel zulk eene, die de waereld niet weten kan, ten zij het mij behage daarvan openbare belijdenis te doen. — Ware ik baatzuchtig, ik zou

voorzeker eene kundigheid voor mij houden, die, indien ik ze aan anderen mededeel, hen misschien eenen weg zal banen om zich daarmede meer te verrijken, dan ik in staat ben van te doen. — Doch, dewijl ik de gewoonte heb om in zulke gevallen mij zelven te vergeten, om anderen eenige gunst te bewijzen, zal ik u voor de vuist zeggen, dat een blad schoon wit papier, voor mij liggende, het ontzettend vermogen heeft, om mij..... — Doch, hola! — ik heb met eene vriendin van Minerva te doen, en ik voorzie duidelijk, dat hare Wijsbegeerte bij deze woorden reeds op de benen zal komen, en mij aanranden over eene zwakheid, van zich namenlijk, op eenigerlei wijze, te laten ringelooren van een zoo gering iets, als een strookje schrijfpapier is. — Als wij in den stroom onzer redeneering zijn, is de Philosophie doorgaands nog lastiger, dan een pontveer of visitator op de reis; maar, ééne enkele keer zegt zij ons goede dingen; en, in de daad, heeft zij mij op dit ogenblik herinnerd, dat ik, door voorbarigheid, mij aan uwen inval heb schuldig gemaakt, naar dien ik, op zijn ὕστερον πρότερον's, reeds heb begonnen te verhalen, het geen eerst moet geweten worden aan het einde van mijnen brief, als het facit en de rijpe vrucht van alle voorgaande redeneeringen; is de man niet dwaas, die de vest over den rok aantrekt? — van eene soortgelijke dwaasheid kont gij mij betichten, Mevrouw! — ik zal dus handelen, gelijk altijd best is voor iemand, die gedwaald heeft; en, indien het u behaagt, langs den zelven weg te rug keeren tot de plaats, van waar ik afging, om aldaar — wederom te beginnen.

Schrijflust is zekerlijk, behoudens de vooronderstelling, dat zij tot de morbi nervorum behore, eene der beminlijkste ziekten, waarmede eenig sterveling op dezen aardbodem kan bezocht worden, lieden van een zwak zenuwgestel, en bij dezen heb ik dezelve meest aangetroffen, vinden daarin eene stille vergoeding dier bedwelmende genoegens, welken zij moeten opofferen aan het gemis der ruime waereld; indien zij deze genoodzaakt zijn doortetrekken met een weinig deelneming, als een vogel door de lucht vliegt, of als Mr. Sharp in zijne reiskoets Italien door-rolde; heeft de Hemel hen deswegens vertroost door hen te plaatsen in hunne studeerkamer,

in eene maatschappij van boeken, en de macht verleend om rondom zich eene papieren-waereld te scheppen, waarvan zij de onafhanglijkste wetgevers zijn. — Een effectief schrijver — van titulairen spreek ik niet — heeft, op zijne wijze, zo veel beau monde, zo vele levendigheid van omgang, zo velerlei uitspanningen, binnen den kreits van zijn duffend boekvertrek, Mevrouw! dat ik mij verzekerd houde, al bracht gij hem op het Carnaval, te Versailles, in Hydepark, of in Campo Pequeno, bij het stierengevecht, buiten Lissabon, dat hij de waereld eene woestenij zoude vinden; en dat, wanneer gij het waagde, rondom zijne schrijftafel de bevalligste aimable te dansen, en zijn gehoor te strelen met de aangenaamste Symphonie, hij zijne pen een pink breedte boven het papier opheffen zou, en u koeltjes toeroepen: „noli me tangere!"

Zo lang hij Aristophanes, Plautus, Terentius en Seneca bezit, zal het hem aan geen Toonneel mangelen; en hij stort daarby zo vele tranen, en geniet door hen zo menige vrolijke ogenblikken, als u de best afgerichte troep comedianten ooit veroorzaken kan. — Wil hij iets nieuws weten, hij geeft een bezoek aan Xenophon, Thucydides, Plutarchus, Livius, Tacitus; of aan Herodotus en Ælianus. — Theophrastus speelt voor hem de toverlantaern. — Hij meesmuilt bij Juvenalis, Rabelais en Sterne, gelijk gij op uwe kluchtige praatpartijën. — Gij speelt eenige uuren Quadrille; dit is niet van zijne verkiezing, maar inmiddels bladert hij zijne Atlassen eens door, en speelt met de waereld-kaarten, in den vergenoegdsten luim. — Hij dobbelt met de Mathematici en Astronomisten, dat het een lust is te zien — op andere tijden kan hij aan Dido, aan Artemisia, aan Sappho, of aan de negen Freules van den zangberg zo vele aartigheden zeggen, dat iedere vrouw, in dien zij de bon ton van dien tijd kende, voor hem neigen zou, als voor den galantsten man van hare kennis.

Men moet toestaan, Mevrouw! dat de vermaken, de decenses, en airs van zulk eenen man zeer verschillen van de onzen, maar, blijft hij niet zoo vrij, als wij allen zijn, in de keus van bezigheden, waar over geene andere wet gebied voert dan die van gewoonte en willekeur? — indien een ander den aucteur als eenen slaaf van grilligheden belacht, hij zal

dit zelve omtrent ons doen op zijne beurt — en, alles wel overwogen zijnde komt hierop uit, dat, schoon de smaken onderscheiden zijn, ieder op zijne wijze, in een bijzonder vak, gelukkig is; naar dien het geene tegenstrijdigheid in zich bevat, dat eene Dagvlieg even wel vergenoegd leve in haren kring, als een Engel in de geesten-waereld. — Laat ons, daarin des Scheppers goedheid zien, dat hij het geenen levensstand heeft laten ontbreken aan zulke vermaken, die denzelven verkieslijk maken voor een zeker soort van wezens.

Wat mij betreft, zonder te willen bepalen naar welke zijde de evenaar der wijsheid meest overhelle — het is zo menigmaal door allen die mij van nabij kennen, staande gehouden, en ik heb er voor mij zelven zoo veele gevoelige ondervinding van gehad, dat ik niet meer twijfele, of de schrijfziekte heeft mijne zenuwen als eene hoofdkwaal aangetast, en is zulk eene slepende onpaslijkheid van mijn gestel geworden, dat ik daar over bijkans ontroostbaar zoude zijn, indien de ziekte niet van zo veel wezenlijk vermaak verzeld ging, dat ik haar voor de blozendste gezontheid, en voor duizend mijters en kroonen niet zou willen missen. — Zegt mij, gij Vroedmeesters van onzen geest! zegt mij, waar van daan het kome, dat ik niet in mijne aise ben, wanneer ik niet schrijve? of waarom ik, met de veder in de hand, meer macht en heerlijkheid bezit, dan waarvan zich Alexander of Josephus de II. immer een plan ontwierp?

Schrijven, is een zo noodzaaklijk accessit tot mijnen persoon geworden, dat ik er waarachtig een casus conscientiæ van maken zou, te bepalen, welk ding in zijne soort volmaakter zij, ik — of mijne pen? — dikwijls heb ik, dit bij mij zelven overdenkende, mij in mijn schrijfpostuur, aan uwe zijde geplaatst, dappere Ridder van de Leeuwen! en dan, als ik u naast mij zag voordstappen op uwen Ronsinant, in verrukkingen uitgeroepen; nos sumus toti in illo! dat is, wat waren wij, zonder lançie en zonder pen, meer geweest dan eene ledige bouteille, of een vernageld kanon? — hierin vinde ik meer wezenlijk vermaak, dan in de bestemming van zo vele duizenden mijner medeburgeren, die, naar het beeld van Robbert Hennebo geschapen, al hunnen roem en hunne

wijsheid tappen uit hun jeneverglas, en die, zonder dat, minder zijn dan een trillend rietje, ja, indien het mooglijk is, minder dan niets. — Het is toch in de daad zo Mevrouw! dat menigmaal onze geheele waardij van eene niets beduidende kleinigheid afhangt — gij kent, zo wel als ik, vele menschen, wier dapperheid in hun degen, wier rijkdom in hun galon, wier eerwaerdigheid in hun bef, wier manlijkheid in hun baard, en wier vorstlijkheid in hun ster gelegen is — ontneem hun die, stel, dat elk zijn Romano hebbe t'huis gelaten; zij zullen gelijk staan, en allen te zamen genomen, eene ellendige compositie uitmaken — indien ik dan van iets buiten mij glans ontlenen moet, wil ik daartoe liever de pen bezigen, dan eenig ander ding, hoe ook genaamd.

Nu, dit moge zommigen haatlijk, anderen belagchlijk voorkomen, ik kan zulks niet helpen; maar ik betuig als een man van eer, en zonder mij eenige airs te geven, dat ik voor mij daarin niets vinde, dat laakbaar of schadelijk is voor het corps van menschen, waaronder ik behore, en hoe zoudt gij, de zedelijkste aller zusteren er iets van die natuur in vinden konnen?

Laat ons, om alles toe te geven, voor drie oogenblikken volmaaktlijk zot zijn; verbeeld u uwen achtbaren broeder te zien in het postuur van eenen speelzieken jongen; maak van zijne pen eenen drijftol; laat hij dien ronddrijven met zo veel vuur, dat hem het zweet langs den neus druppele; verbeeld u, dat de jongen, te driftig toeslaande, met zijnen neus vooroover op het zand schiete, ten koste van zijn broeksvetertje; denk er nog zo veel bij, als het vlak uwer verbeelding u toelaat; — Ik ben zo verzekerd, Mevrouw! van het vermaak, welk u dit kinderlijk tooneel verschaffen zal, dat ik met u lagchen moet, schoon ik, volgende het gestelde geval, in de ongelegenheid ben van mijnen neus bezeerd te hebben; uit welke contradictie ik mij naauwlijks zoo goed weet te redden, als....., toen hij den rol van..... spelende, en reeds doorstoken zijnde, begon te hoesten. — Maar, bij den baard van Hercules! want die was zekerlijk geducht groot, zeg mij, wat er toch door dit alles verbeurd zij? — ik ben een kind, heb mijne grillen, en wel zulken, waarbij niemand eenige schade lijdt, zie daar de gantsche zaak! — Misschien zou men kon-

nen aanmerken, dat ik mij zelven eenigermate ongemak aandeed, maar, daar ik dit gewillig doe, sta ik met duizend mannen van zeer erkende wijsheid gelijk, die allen, en ieder in zijn vak, niet ophouden zich zelven eenig ongemak aantedoen, en die des te belagchlijker zijn, dewijl zij geene hoop hebben van ooit hunne moeite met eenig wezenlijk voordeel bekroond te zien, daar ik integendeel met de ongelegenheden ook de genoegens van mijn kinderspel ondervinde, ten kostte van op zijn hoogst gerekend, eenige oortjes. — Als F. zich iedere week in een nieuw kleed steekt, en alle de rafinements van Versailles gebruikt, om zijn ellendig misgewas der vrouwen op te dringen — als Ds. N. zich gedurende eene reeks van jaren aanbiedt aan de Gemeente van R. zonder daartoe eenige andere talenten te bezitten, dan dat van een Foliant-paruik — ei lieve! verspillen dan deze Heeren niet veel meer voor niet, dan ik doe, om mij te verlustigen in de gekheden van eenen Scriblerus?

De meeste uitspanningen worden alleen strelende gemaakt door de schone kouleur, welke verbeelding daarop tekent; gelijk het prisma aan verlichte voorwerpen, de schone verwen van den regenboog bijzet; — ik heb met genoegen horen verhalen, dat de Nederlanders in Indiën gewoon zijn elkander iederen dag de Europische Couranten van denzelven datum des vorigen jaars voortelezen, en elkander te vragen, wat nieuws er in Europa zij? — Goede vrienden! van u willen wij leeren, dat een mensch zich ook in eenen gebrekkigen staat gelukkig denken, dat hij, door verbeelding oude dingen nieuw maken kan — en waarom zou iets, dat niet eerder tot ons kan komen, dan na eenige maanden op de ruime zee gedobberd te hebben, niet zo wel de gedaante eener nieuwigheid mogen behouden, als de slag van een kanonschot, die, zo lang na deszelfs uitbarsting, ons gehoor treft? — gij hebt gelijk, dat gij, het beeld zelve missende, u, zo veel mogelijk is, met de schaduw vermaakt.

In zodanige gevallen is het niet altijd mooglijk te bepalen, hoe ver verbeelding en gekheid van elkander afliggen; maar dit is zeker, dat, indien ik aan zotheden eenigen tijd besteden moet, ik voor mij geen beter middel daartoe weet, dan een schrijfgek te zijn, en ik dank den hemel, dat die mij van

eene drift bedeeld heeft, waar mede ik niet alleen een goede, maar ook, om met Cervantes te spreken, een verstandige gek kan zijn; want het is onbetwistbaar, dat de Republiek der Letteren over het algemeen aan zulke gekken de meeste verplichting heeft, en dit is, tusschen beide gezegd, de rede, waarvan men het moet afleiden, dat zommige menschen door de grote Maatschappij langmoedig gedragen worden, en iedere vier-en-twintig uuren de gewichtige reis der aarde rondom haar eigen aspunt mede doen, die men anders, gelijk een valies dat ons voor de voeten ligt, reeds lang uit de waereld zoude geschopt hebben. — Als ik dit denke, dan worde ik bevredigd met alle de grillen der Geleerde mannen, die ooit geleefd hebben, en ik drage eene onbepaalde achting toe aan Zeno en aan Cleanthes, hoewel ik weet, dat het kwetsen van den vinger aan den eenen, en pijn in het tandvlees aan den anderen, het besluit inboezemde, om zich door den dood van hunne kleine ongemakken te ontheffen. — Maar gij Vatel! Vatel! gij vrolijke Franschman! gij geliefde Hofmeester! die mij zo menig aangenaam gebraad zoudt hebben kunnen opdisschen, moest gij deze heeren navolgen in een ogenblik, dat geheel Chantilly zich gereed maakte om, ten koste van uw dinér vrolijk te zijn?

Het is mij meer dan eens gezegd, dat, naardien de pen en het papier toch in allen gevalle niets meer zijn dan Suplementen van de levende stem en schaduwen der zaken zelve, ik er minder eene hoofdzaak van behoorde te maken, om die te voeren, doch ik heb steeds met Horatius geandwoord, „nequeo dormire!" — en, schoon het geene eer doedt aan onze natuur, blijft het niet te minder waar, dat wij ons in zulke gevallen gaerne behelpen met de zwakheid van anderen, waar achter zich de onze verschanst. — Menigmaal heb ik mij beroepen op het bekend Philosophisch misgewas, den Heer de Voltaire, wiens hoofdvermaak het was, iets op te stellen. — Ik knipte op mijne duimen; wanneer ik dacht aan de veertien quartijnen der Fransche Doctoren, geschreven over de zaak van den Abbé de Paris, of aan de elf boekdeelen van Vader Herman Crombach waarin betoogd wordt, dat de legende van St. Ursula met hare 1100 maagden

waar zij — hier mede nog niet voldaan, klom ik hoger op, en deed een reisje door het oud Italiën; het Vaderland dier grote mannen, van welke eens gezegd kon worden:

„Mutavit mentem populus levis & calet uno
Scribendi studio, pueri que patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant;
Ipse ego, qui nullos me adfirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole vigil, calamum & chartas & scrinia posco."

Mij dunkt, dat Seneca als een hoveling van Nero spreekt, wanneer hij zegt „donec docti prodierunt, boni desunt" — en, schoon ik anders veel eerbied heb voor de kundigheden van Montaigne, kan ik het hem niet vergeven, dat hij tegen de goede geleerden en Schrijvers zo zeer uitvaart, en met declaratie roept: „Fascheuse suffisance, qu'une suffisance pure Livresque!" en elders omtrent de escrivaillerie dit in de daad onbarmhartig vonnis strijkt; dat men alle de nutloze en beuzelachtige schrijvertjes als beurzesnijders moest verbannen; dat zij een kenmerk opleveren eener bedorven eeuwe; want dat de Franschen nooit zo veel geschreven hebben dan in verwarde tijden, gelijk de Romeinen, omtrent hunnen ondergang. — Ik weet niet, wat in Rome en Parijs gebeurd zij, maar mij dunkt ik zie bij deze regels de pen van den Franschman met die zelve vivaciteit over het papier huppelen, waarmede zijne tong zich altijd beweegt, wanneer zij door andere tongen wordt wakker gemaakt. — Indien er iets overblijft tot verschoning van Vader Montaigne, het is dat Vader Montaigne in die plaats zich zelven den eersten rang geeft onder den troep van schrijvers, die Frankrijk zouden moeten ruimen, indien zijn raad gevolgd wierdt. — Hoe hij zo nedrig kan zijn, is bijna onbegrijpelijk, doch, naardien hij ten minsten hierdoor toont dat hij geen menschenhater was, wil ik hem alles ten beste houden; en, zijn gevoelen daarlatende, zeggen, dat het mij allerbillijkst voorkomt, ieder mensch, die vrij geboren is, te laten zitten op zijn stokpaerdje; indien hij ons daarmede niet tegen de schenen loopt; behalven dat ik denk, dat uit het ontworpen bannissement

veel groter nadeelen voor den staat zouden voordvloeien, dan die welken gepaard gaan met de vrijheid van pen en drukpers — in geen van alle die Landen, waar men beproeft heeft, deze vrijheid met gezag van Regeering en wetten te beteugelen, is de uitwerking anders geweest dan ten kwade; zelfs niet in dat Spanje, dat zo Godsdienstig is, en welks geestlijkheid de goede gemeente door een plankjen aan de kerken waarschuwt voor kettersche boeken, die, gelezen zijnde, den ban kosten moeten — ik zou zelfs van begrip zijn, dat met de mislukte schriften ook de gelegenheden vermenigvuldigen om beter te schrijven; dewijl toch iedere natie bij trappen opklimt tot hare volmaaktheid, en een konstenaar geen volledig stuk levert, dan na verscheiden broddelarijen in de waereld gebracht te hebben; — ook kan de pen een goede speelpop zijn, voor vele lieden, om hen af te trekken, van de ledigheid, dat verdoemlijk beroep, waarop een Grieksch wetgever rechtmatig den dood gesteld hadt; — was Nero tot zijnen dood toe, een arme schrijver of huisslaaf van eenig Romeinsch Edelman geweest, hoe veel meer geluk zou hij hebben gesmaakt, dan op het koninglijk toonneel, zo hoog verheven, dat alle de gemeene bemoeïingen en genoegen dezes levens van daar gezien, ons beuzelingen toeschijnen; en hij zou niet nodig gehad hebben zijne uitspanning te zoeken in het verbranden zijner Rijksstad, of in het vermoorden van zijne moeder.

Ik — die elk ander mensch vrij laat in zijne keus, wil voor mij liever de pen dopen in kinderlijken inkt, dan het staal in heldenbloed; — indien er iets zwaks in dit denkbeeld heerscht, bid ik alle de esprits forts van uwe kennis, Mevrouw! mij dat te willen vergeven, daar het toch alleronvriendlijkst zoude zijn, iemand dat kleine wissewasie te ontnemen, waarmede hij gelukkig is, zonder dat het een oortje waerdig kan zijn in de handen van een ander; is mijn wissewasje het grilligst van allen, fiat! —

„Ridentur, mala qui componunt carmina, verum
Gaudent scribentes, & se venerantur, & ultro,
Si taceas, laudant; quicquid scripsere beati," —

Daarom zal ik het u nimmer verwijten, mijn beste vriend V. C— dat gij op eene analysis reist en volgends eene analysis aan uwe vrienden denkt en schrijft — ik ken de preciesheid van uwen geest, die orde en verband zoekt zelfs in de kleinste dingen; en ik weet, dat ik u gemelijk maken zou, zo ik u wilde doen begrijpen, dat uw denkbeeld hieromtrent, door het diminuendo te gebruiken, capricieus worden kan; ga gij vooral, mijn broeder! en analyseer zelfs de turven aan uwen haard, indien gij daarin maar vergenoegd zijt. — En gij, Mr. H—. zet u nimmer aan uwe schrijtafel, om ons eene lieve zachte of hoog verhevene Ode voor te zingen, ten zij gij uw vernuft omheind hebt met eene wal van boeken, papieren, flesschen, glazen, en instrumenten, op dat u de proeve te beter gelukken moge, want ik ben onderricht, dat daarvan voor meer dan de helft, uw geluk afhangt.

Van zulke en soortgelijke zaken, Mevrouw! begrijp ik het verband niet — zij zijn mij zo wel te hoog, als die wonderen, waarvan de Israëlitische wijsgeer melding heeft gemaakt; nogthands geloof ik dat zij konnen plaats hebben, en ik heb reden om zulks te geloven; dewijl ik in mij zelven eene onwederstaanbare drift tot schrijven voele opwellen, zo menigmaal ik een blad schoon wit papier voor mij zie liggen — dit is niet een zier Romanesq, maar in de daad waarachtig — en zie daar de bijzondere gril van mij zelven, die ik u reeds ontijdig heb begonnen te verhalen in den aanvang dezes briefs.

Het zou der moeite waerdig zijn, te onderzoeken, of er in onze ziel denkbeelden sluimeren, die zodanig met het papier in verband staan, dat men ze papier-denkbeelden zou mogen noemen, en dat zij ontwaken en naar buiten komen, zodra de vector, het oog, aankondigt de nabijheid van schrijfmaterialen; en of uit dit symptoma der schrijfziekte en van meer andere kwalen iets goeds te halen zij voor het systema occasionale, dat nog wel eens mocht gerepareerd worden. — Dan, dit stuk, met vele anderen voor de nawaereld overlatende, heb ik de eer van te zijn:

MEVROUW!

Uwe

W—.

VROUWEN-DEUGD.

Ja! over het algemeen zijn de vrouwen deugdzamer, dan ons geslacht. — „Van wien hebt gij deze stelling, haatlijke schrijver?" — Van een' mijner vrienden, die een verklaarde vrouwenhater is, Mijn Heer! Dit is zeer duidelijk.

Wanneer wij, voor zo ver het ons gegeven wordt, en dat is juist niet heel ver; wanneer wij den omweg der vrouwlijke gewaarwordingen, denkbeelden, overleggingen, over zien, dan zullen wij verbaasd staan, bij zo vele zwakheid, zo vele deugd te vinden. — Verleider, kendet Gij de geheime canalen der vrouwlijke ziel, gij zoudt haar, daar de zuiverste deugd uw verstaald hart niet ontzet, al haar eer, haar deugd kunnen ontwringen, — haar doen toestemmen in Uwe verachtelijke oogmerken, — haar een geruimen tijd in dien zwijmelenden tuimelgeest kunnen houden, zonder haar evenwel misdadig te maken. — Ongelukkig — maar onschuldig, — overheerd door kwade neigingen, maar zich geheel onzondig wanende, — U aanhangende, aanklevende, in uwe omhelzing haar hoogst genoegen stellende, zou de rampzalige niet weten dat zij zich aan een Monster — haar deugd aan de hel — haar eer aan de schande had opgeofferd.

Neen! — de deugd is niet vrij van menigvuldige zwakheid. Neen! — de grootste zwakheid bewijst geen verloren deugd. — Ga, gij, die, in de volle sterkte van uw hart, de zwakheid der liefste helfte der menschheid bespot; ga, en heb den toom uwer driften in de hand, zo gij meent; de deugd woont bij U niet. Wat is deugd zonder moeite, opoffering of strijd! — Lage eerzucht drijft U als slaaf voord. Of Uwe ongevoelige boezem voedt misschien geene verëdelende hartstocht. — Gij zijt een Pharizeeuw — of een blok. — Vergeef mij, bekorelijke helft des menschdoms, dat ik zulk een wezen met U te gelijk noem. Neen, Uwe deugd, door elke zwakheid opgeluisterd, verdiende deze bijeenstelling — verdiende zelfs dit contrast niet. — Door elke zwakheid opgeluisterd? — Ja, — dit is waarheid; vrouwlijke deugd is noit zonder zwakheid; maar dit is even waarachtig — zonder die zwakheden was die deugd van oneindig minder waardij. Wie

ontvangt meer lof? Wie is meer te prijzen, de stuurman, die bij bedaard en schoon weder ene gelukkige reis doet — of hij, die, hoewel het rondom hem hevig stormt, en ijslijke klippen en rotzen hem begrimmen, echter zijn schip en vragt, al is het zelfs met verlies van enig ballast, behouden in de haven stuurt? — Welk genie is groter, een die zich door eene verstandelijke opvoeding natuurlijk ontwikkelt, en telkens gevoed en aangevuurd, geslepen wordt, — of die, welke in een vergeten hoek sluipt, door alles gedrukt, en eer afgesleten, dan geholpen wordt, maar zich, door zijne eigene veerkracht, buiten zijnen engen kring rukt, en der wereld in de oogen schittert? — Wat zien wij met meer genoegen, — de roos — die op de vlakte der velden, te midden andere lentebloemen, welig en vrolijk opwast, — of die, welke onder distelen, doornen, ander geboomte, digt ingeplaatst en neergedrukt, en schier vergeten, zich trots opheft, door alles henen dringt, en — eenen frisschen boom, in plaats van ene nederige en zwakke plant, ons oog aanbiedt?

Vrouwen! ja, ik eerbiedig nog Uwen val! — Bloedige tranen schrei ik, wen het den verleider gelukt, U ellendig te maken. Nog veröordeel ik U niet. Hoe vele vijanden van Uwe deugd, — hoe vele aanlokselen tot ondeugd! — Uitwendig een drom van vleiers, — jongelingen, die het wel met u menen, maar aan uwe zelfliefde al te onbepaalde offers aanbieden, — jongelingen, mannen, die Uw verderf zoeken, en onzichtbare strikken voor uwe treden leggen. — Inwendig, een nog veel gevaarlijker drom van zwakheden en neigingen! — Dorst naar alles, wat U fijn en op eene beschaafde — ongemerkte wijs, vleien en strelen kan; gehegtheid aan elk voorwerp, dat zich door nieuwheid van uwe aandagt meester maakt; — een ongewapend hart — weinige ondervinding — ligtheid, vlugheid van redenering — onstandvastige, ginds en derwaards te schudden grondbeginselen, — levendigheid van verbeelding, — insmeltende, aanklevende genegenheid voor hem, die uw hart wist te winnen, — de gaaf om bij hem alles in het gunstigst licht te zien, — vaardigheid in 't vergeven, wanneer hij met den uiterlijken schijn van liefde misdoet: — deze en duizend andere, fijnere springvederen, door den wijzen Schep-

per in uwe zagtere natuur gelegd, hoe nuttig, hoe heilzaam ook voor Uwen deugdminnenden Vriend — voor de menschlijke samenleving — zijn moordpriemen in de hand van Uwen valschen Vriend, van den belager uwer ere, uws geluks. — Standvastig deugdzame vrouw! ik eerbiedig U, gelijk ik den Aartsengel — meer dan hem, eerbiedig ik U. — Welk wonderwerk deed U, in al dien tegenspoed, bedaard, gemoedigd, behoedzaam — overwinnaresse blijven? De Palmboom, schoon in herfst en winter groen, geeft slechts ene flauwe schets van Uwen triumf; — De Seraf, door eenen Satan tot afval verzocht, en staande gebleven, bewondert en veréert in U, zijne verhevene zuster.

Vrouwenhater! zo uw hart door snode — door afgrijslijke ondeugd niet verpest is, — zo uw haat uit te leurstelling voordspruit, — zo gij door de diepe en fijne streken eener Coquette ongelukkig gemaakt, en tot dit ellendig wantrouwen aan ware zuivere vrouwlijke deugd gekomen zijt, — aan U wanhoop ik niet. Gij blijft mijn Vriend, mijn Broeder. Eenmaal zullen Uwe ogen open gaan voor waarheid en gevoel, en gij zult in een aanminnig voorwerp, hemelsche, vrouwlijke deugd, fijne deugd ontwarende, uwe dwaling verfoeien, die U zo lang ontädelde. Reeds meermalen heb ik zodanigen tot waarheid — en huislijk geluk zien te rug keren. Zegt mij, bij zo weinig aansporing tot deugd, tot verbetering, tot regeling van het hart, bij zo weinig ontdekking van hare zwakke plaatzen, en, integendeel bij zo veel vleitaal en lofredenen, als een meisje gemeenlijk hoort, bij zo veel eerzucht en gevoel van menschen-, van vrouwenwaarde, als ene schone en deugdzame Dochter van Eva altijd bezielt, eindelijk bij de zo veel vroeger vordering en aanwas harer bevalligheden, dan van haar verstand en oordeel; — zeg mij oprecht, zo gij U in die omstandigheden verplaatst zaagt, — hoe zou het 'er met uw zedelijk bestaan uit zien? — Hoe schielijk wortelt in onze harten de zucht, om iets te betekenen? — Hoe veel schielijker moet dan bij haar de eigenliefde in eene zucht, om Conquêtes te maken, niet verwandelen! — Ja, ik durf mij bijna op diezelfde Coquette beroepen, wier behandeling U verkeerd doet oordeelen. Ik erken haar, met U, voor

een verlaagd schepzel. Bezondig U echter niet, door haar al te zeer te verachten. Wie van ons zonder zwakheid, ijdelheid en zonde is, werpe den eersten steen op haar! Hoe kwam het, dat zij zo zeer beneden haren oorspronglijken stand verviel? — Klim tot den eersten oorsprong op, en — wat zult gij bevinden? In onze sexe ligt meest al de schuld! — ô, gij verwenschte vleiers en verraders! Waarom vernietigt gij een geluk, het welk U de milde Natuur, wildet gij met menschelijke teugen dien nectar drinken, zo gul, zo moederlijk aanbiedt? Waarom verpest Uw adem den boom des Levens? —

Ja — ik blijf 'er bij — de Vrouwen zijn deugdzamer dan ons geslacht. Beroep U niet op dat aantal rampzalig verleide maagden, die door onze broeders bedorven, voor eeuwig zich aan enen schandelijken wellust ten proije geven. Helaas! bij ons ligt de bron, de oorsprong, meestal, van haar ongeluk. Wie weet, hoe vele verzoekingen zij doorstonden — wie weet, hoe zuiver haar hart bij hare eerste overtreding was — wie weet, welke inwendige tweestrijd, welke wroegingen hare kusschen deden kwijnen, zelfs bij haren val! — Althans, hoe velen van onze kunne bemoeien zich niet vaak om éne onnozele maagd te bederven, en na haar van het deugdenpad geleid te hebben, al verder en verder daar van verwijderd te houden! Hoe vele minnaars meldt ons de oudheid van ééne Laïs!! —

De Geschiedenis is de spiegel der waarheid. Pleeg haar raad. Vrouwen! Uw roem — de roem Uwer deugd blinkt helderer dan de onze. — Neen, Gij zijt niet ter uwer verdediging geboren; die taak voegt ons: maar hoe dikwerf beschaamde ons zelfs uwe kloekmoedige, dappere Vaderlandsliefde! Ik staar verrukt ene Penthesilea aan, en begrijp niet, hoe, met de zagte gaze kleding, zich het harnasch, de helmet bij haar wilde voegen. Bijna zou ik vreezen, of zij zich ook buiten haren kring te ver gerukt had; maar op 't zelfde ogenblik staat eene wijze Landsmoeder Dido voor mijne verbeelding, of ik staar op ene schrandere Zenobia, die enen Cyrus weet te verslaan, en haar land van overheerscheing redt. In later tijd zie ik te Aardenburg zo wel jonge maagden, als jongelingen, zo wel vrouwen, zwangere

Vrouwen, als hare echtgenoten, de vesting verdedigen; de minnares strijdt aan de zijde van haren lieveling, en geeft, wen zijn moed kwijnt, hem versterkende lonken; — de vrouw toont haren afgematten man hunne huwlijkspanden, of wijst hem op hunne gemeenschaplijke verwagting, die reeds onder haar hart aangroeit; — de Franschen sneuvelen, of vlugten. — En, zou ik U vergeten, eeuwige roem van Haarlem, grote Kenau van Hasselaer? Euwig beeft onze vijand — elke Spanjaard — op het horen van Uwen naam; — euwig dankt U de Batavier, en denkt om U, wen hij om ene edele Vrouw denkt. — O gij vuige Sardanapals onder ons geslacht, waar zijt gij? — En U, ô eerlijke mannen, dappere helden, ik eerbiedig U — uwe nagedachtenis! — maar kan ik U aan zulke Vrouwen gelijk stellen? —

Maar, ik verlaat deze hoogte; liever zoek ik vrouwendeugd in den huisselijken kring, ja, daar is eigenlijk hare plaats — daar blinkt zij 't meest. ô! Hoe steekt hier der Vrouwendeugd bij de onze af! Aanhangende tederheid, ware, zuivere, vergevelijke, trouwe huwlijksliefde, wie eert U van de echtgenoten het meest? — Zie ik rondom mij heen: — Vrouwenhater, zie rond om U heen; sla een diepen, een menschkundigen blik op de huisgezinnen, die gij kent, en maak onpartijdig de balans op; wat zal het resultaat zijn? — Ja, gij zult hier en daar eene kwade Vrouw bij een' goeden echtgenoot aantreffen, maar — dan nog zult gij — doorzoekt gij diep naar de eerste bronnen — meestentijds de schuld, zo niet bij dien Echtgenoot zelven, ten minste bij anderen uit onze sexe vinden. — Maar, over het algemeen — vindt gij hier een man, die zijne kuissche gade veracht, om zich in de armen van ene veile Vrouw te werpen, terwijl zij hem zijne afwijkingen zachtäartig vergeeft, en — aan hare huwlijksplichten getrouw blijft: — daar zult gij ene tedere Vrouw en lieve moeder tot diep in den nacht zuchtend naar enen Egae zien wagten, die bij de wijn en het spel haar vergeet, en berooid van hoofd thuis komende, haar met razen en tieren verwelkomt: — ginds verwaarloost de man zijne zaken, maakt de ijslijkste depenses en — schulden, en sleept ene zuinige huishoudelijke echtgenote, met zich in den rampzaligsten toe-

stand: Of is — het al zo erg niet, hoe algemeen evenwel zult gij den man met onverschilligheid, koelheid, stugheid, zien beantwoorden, de tederste zorgen, ongerustheden, oppassingen — kusschen van ene bekoorlijke en deugdzame huisvrouwe! — Vernederende ondervinding! Fielding, ja uwe menschkundige ziel stelde U dit alles levendig en in de echte couleuren voor ogen, toen gij uwe Goddelijke Amelia schilderdet; — de Clarissa van uwen groten Landgenoot moog' niets dan ideäal wezen; uwe heldin stond in vele der bij U bekende Vrouwen, levendig voor uwe ogen! — Gellert! — ja, ik begrijp het, warom uw deugdzaam hart zo zeer aan de andere sexe verkleefd was; schone zielen trekken sijmpathetisch naar malkanderen. — Die man had wis gelijk, die in den zaligen hemel meer Vrouwen dan Mannen verwagtte te ontmoeten. — Ja, onze hemelsche Leermeester Jesus openbaarde zich meer aan haar, en telde onder zijne toehoorers en volgelingen, meest Vrouwen.

En dit erinnert mij aan de Geschiedenis. Hoe steekt het gedrag, het koel gedrag der meeste mannen af bij de tederheid van ene Maria van Utrecht! — Zouden de mannen te Weinsberg in een tegenovergesteld geval wel hunne Vrouwen, als hun beste — hun enigste schat, — op hunne halzen der stad uitgedragen hebben? Aeneas beslisse dit, die, ja, zijnen Vader en Zoon behoudt, maar zijne huisvrouw achterlaat of verliest — die zich naderhand op ene meinëdige wijs aan de geheiligde verbintenis — aan de omhelzingen ener, voor hem stervende, Prinçes ontrukt! — Welk een contrast tusschen enen lompen, ruwen, harden Nabal, en ene schrandere, voor hem bezorgde Abigail, die haar eigen leven, eer, en veiligheid waagt, om zijn verderf voor te komen! — Welk een contrast tusschen ene Jennij Lille, die hare eer, het enigst, dat haar, naast haren echtgenoot, waard was, opoffert, om zijn leven te behouden, en — het Monster het welk haar van echtgenoot — van eer — van 't leven berooft!! — Welk een contrast tusschen ene, twintig jaar aan een, getrouwe, kuische Penelope, en haren omzwervenden, en hier en daar Circe's kozenden Ulijssees! — In één woord, zoek mij onder onze sexe een tegenhanger van

het beeld van Lucretia, zo zal ik U niet eens aan de tedere vredelievendheid der geschaakte Sabijnsche Maagden erinneren.

Ja, lieve Vrouwen, ik eerbiedig, ik roem Uwe deugd, zonder haar zou de onze nog geringer zijn, dan ze thans, helaas, nog is. — Ik verlief op Uw fijn gevoel van schoonheid, elegantie en delicatesse. — De waarheid ontdekt zich aan U meer onmiddelijk; en — Uwe smaak voor het zedelijk goede is bij U het gevolg van ene onmiddelijke gewaarwording. In Uwe schone ziel ziet Gij, als in den spiegel der Godheid, Uwe pligten; hoe zouden zij U onverschillig — hoe zouden zij U zwaar of lastig wezen kunnen? —

Schonen! ziet mij voor geen' vleier aan; dien haat ik. Hebt Gij groter deugden, — gij hebt ook groter zwakheden. Waakt daarom steeds over Uw hart. — Vergeeft mij deze erinnering: — of liever, mijne Vriendinnen! — beloont mij voor dezen goeden raad, door mij wederkeerig te leiden, en de lessen der deugd, door Uwe voorstelling verfraaid en veraangenaamd, mijne ziel immer intestorten.

Mijn ziel, te vaak misleid,
Te vaak, helaas! ten prooi der blinkende ijdelheid,
Ontkwam soms door Uw hulp den strik der zinvermaken,
Uw deugdzaam voorbeeld en uw raad,
Doe mij steeds in de deugd dien eedlen wellust smaken,
Die noit vergaat.

J. HAAFNER.

DE OLIFANT.

U zij de voorrang, magtigste onder de magtige, redelijkste der onredelijkste schepselen! Uw aard zal het eerst mij bezig houden.

Wie is u gelijk, o edel dier! wie is uw gelijk, onder de geraasmakende burgers der wouden? Uw voorhoofd is als een ondoordringbaar schild; uwe magtige tromp als eene vernielende waterhoos; uwe schrikkelijke slagtanden zijn als twee uitstekende klippen in het midden der verbolgene zee; uwe stem is als een stormwind, die tusschen de kloven der bergen huilt! De omvang van uw ligchaam is als eene graauwe rots, die zich met haren breeden rug over de toppen der boomen verheft; uw gang is statig, als de gang eens helds, die van de overwinning terugkeert; trotsch en vol zelfvertrouwen treedt gij voort, in het gevoel van uwe kracht. Wie durft u ongestraft aanranden? gij sterke! wie zoude tegen u kunnen bestaan, zoo gij lust tot moorden hadt, of u met prooi voeddet? Doch gij haat het vergieten van bloed; onbevreesd graast de schichtige ree aan uwe zijde, — zachtmoedigheid is in uw gelaat, gevoel en erkentelijkheid in uwe oogen. — Gij, die wonderlijke begaafdheden bezit, den mensch alleen eigen; die genotene weldaden niet vergeet, noch geleden smaad ongewroken laat; en uwe vrienden kent, wanneer uw magtig hart van toorn zwelt! — Als de alles beheerschende drift der liefde zijn bloed doet koken, en het herdenken aan gelukkiger dagen, toen hij nog in vrijheid met zijne gezellinnen door de bosschen dwaalde, hem in woede ontsteekt, dan luistert hij naar de troostende woorden van zijnen geleider, en bedaart op zijne beloften en vleijende redenen; hem bemint hij als eenen vriend; opmerkzaam volgt hij zijnen wil, en gehoor-

zaamt stiptelijk zijne bevelen. Zoo hij ten strijde wordt aangevoerd, paart hij moed met voorzigtigheid; in den woedenden kamp beschermt hij zijnen meester, ten koste van zijn leven. — Wie staat niet verwonderd over zijn oordeel, zijn snedig begrip, en bijna menschelijk verstand?

Doch genoeg van hunnen lof; deelen wij nu hunne leefwijze in het diepste der bosschen mede, als zij nog de dierbare vrijheid smaken en troepsgewijze (want ook zij vlieden de eenzaamheid, en beminnen de gezelschappelijke zamenleving) zorgeloos en ongehinderd ronddwalen. — Dan wandelen ze onder het groene gewelf, aan de zijde hunner gezellinnen, terwijl hunne talrijke kinderen om hen heen dartelen, en al spelende de jonge takken der boomen knakken, tot dat zij er eenen vinden, met malsche geurige bladeren bedekt, of met de zoete palpalam voorzien; daar staan zij stil te kijken, met hunne lange trompen tusschen de digtbewassene takken, en plukken de jonge telgen voor hun voedsel, en het krakende geruisch loopt in den ganschen kring voort; of zich in de zon willende bakeren, zakken ze neder, op een der kleine grazige heuvels, die hier en daar in het midden der aaneengeschakelde wouden zich bevinden; daar ligt de ontzaggelijke kudde, als eene rij van graauwe klippen, en sluimert tot dat met de ondergaande zon, de schaduwen des nachts nederdalen, en de duisternis zich over het woud verspreidt: dan rijzen ze weder van hunne ingedrukte legerstede, staan eene poos en snuiven den verkwikkelijken geur der avondlucht in, terwijl de jongen, al knielende, onverschillig hunne eigene of vreemde moeders zuigen; en nu breken ze op naar de naastgelegene beek of stroom. — Voor hen draaft de geleider, de verdediger en beschermer van het geheele gezelschap, door hen zelven tot dezen post verheven, dewijl hij magtig is, met schrikkelijke slagtanden gewapend en hen allen in jaren en grootte overtreft; de gansche troep volgt kort achter elkander, in digte geslotene gelederen met hunne jongen in het midden; eene verschrikkelijke phalanx van wandelende bergen; stammen van middelbare dikte rennen ze omverre, en vertrappen de hooge en dikke struiken; alles buigt en breekt onder deze reusachtige gevaarten; het gekraak der nederstortende boomen, nu

en dan vermengd met hun krijschend schreeuwen, weêrgalmt in de luisterende wildernis; de reiziger hoort het des nachts uit de verte naderen, en beeft in het midden zijner hem omringende vuren. Gelijk een vernielende orkaan die, met ijselijk gebrul in een digt palmbosch dringende, op zijnen doortogt de gladde stammen in rijen na elkanderen ter neder velt, en verre achter zich verwoestende sporen zijns vreesselijken wegs laat.... dus maken ook zij, onafgebroken voortrennende, eene lange scheuring in het woud, eene verwilderde baan, met omgestorte boomen en vertrapt kreupelbosch bedekt. — Is het een stilstaande poel dien zij bereikt hebben, een plas door den regen veroorzaakt, dan beroeren ze eerst het water, uit vreeze voor schadelijke insekten en vergiftig gewormte; daarna steken ze onbeschroomd hunne trompen in hetzelve om een langen dorst te lesschen, zuigen het troebele nat, dat onder hun bereik wegzinkt, en gieten het in hunne verdroogde kelen: doch snelvlietende rivieren en kabbelende beken met beschaduwde oevers, waar de overhangende boomen zich in den doorzigtigen boezem spiegelen, beminnen ze boven al, en begeerig zakken ze in het verfrisschende water, om hunne verhitte zijden te koelen;.... op eens stuit de afvlietende stroom tegen hunne breede zijden, als tegen een dijk terug, en vliegt bruisend over hen heen, terwijl ze het schuimende nat als eene hoos optrekken en spelende op hunne onbedrevene kinderen spuiten; dan stijgen ze weder op het drooge, wandelen langs den begraasden oever en verzadigen zich met de wilde vruchten of de toppen der jonge boomen tot dat eene schemering den naderenden dag vermeldt, en zij weder in het diepste des wouds terugkeeren..... Gelukkige schepsels!..... zoo zij maar de strikken ontwijken konden, die voor hen gespannen worden! Noch de reusachtige omvang van hun ligchaam, noch hun snedig begrip en verbazende kracht kunnen hen tegen de listen der menschen beschermen, die hen het ondragelijke juk eener levenslange dienstbaarheid weten op te leggen, en door honger en slagen de razende woede over het verlies hunner vrijheid dempen; hen leeren gehoorzamen, slaafachtig knielen en de dreigende spits van den ankosjh vreezen, als zij den kornak zien, die hun magtig hart vernederde.

Vaak wordt eene algemeene jagt op hen besloten, en duizenden omsingelen het uitgestrekte woud; ongelukkig zoo alsdan de aangename boschjes en ridselende beekjes van Maturé hen benedenwaarts gelokt hebben. — Eensklaps door het schelle geluid der instrumenten en cimbalen, het wilde geschreeuw, het klateren der vuurroeren en het flikkeren der brandende toortsen van achteren omgeven, drijft men hen, verschrikt door het ongewoon en woest oproer, in de allengs vernaauwende kraal, waar ze door hun eigen geslacht (aan het smadelijk juk gewoon, en die reeds de herinnering aan de beminnelijke vrijheid hebben verloren) verraden en in de magt hunner tirannen geleverd worden, om naar derzelver goedvinden den verachtelijksten arbeid te verrigten, of om, met goud doorwerkte kleeden omhangen, met zilveren bellen en schilden gesierd, tot vermeerdering der ijdele pracht eens vorsten te dienen, en een leven van overvloed en gemak te leiden; of wel den magtigen slorp met tienvoudig nederhangende bogten van zware ketenen gewapend, in de digtste drommen der vijanden gezonden te worden, om gansche rijen en gelederen neder te maaijen en te verpletteren.

Dus berooft men hen van hunne vrijheid; doch de onverzadelijke hebzucht spreidt hun nog verschrikkelijker lagen, en vernielt vaak het edelmoedige dier, om het geringe gewin van zijne blinkende slagtanden.

Op den weg die tot eene watergroeve, of naar een bemind boschje leidt, graaft de listige jager eenen diepen en breeden kuil, in wiens midden een korte en puntige paal dreigend gevestigd staat; dunne latten kruisen zich over het gapende graf; eene mat van biezen verbergt hetzelve voor het gezigt; bloemen des velds en geurige planten rijzen er uit den grond; takken met gulden vruchten beladen, verheffen zich hier en daar, en noodigen het argelooze dier tot den maaltijd des doods. Onkundig van het gevaar en zijn naderend en smartelijk einde niet vermoedende, betreedt het den waggelenden afgrond, die zich krakende onder hem opent; verschrikt stort hij neder, en het gescherpte hout begraaft zich diep in zijne ingewanden. — Daar ligt nu het edele dier, badende in zijn bloed, en in ijsselijke smarten zich wringende. Waartoe die-

nen hem nu zijne magtige wapenen, de schrikkelijke slagtanden, die verre voor hem heen zich krommen; de lange lenige slurf, die uit zijn voorhoofd schiet en vaak de kruin des palmbooms in het stof legde; zijn reusachtig gevaarte en verbazende omvang? — Daar ligt het, een slagtoffer der hebzucht en ijdele pracht. Vergeefs trachten zijne makkers, op zijn jammerlijk kermen toegeschoten, hem te redden; vergeefs reiken ze hem hunne trompen, en slingeren ze in de zijne, om er hem uit te helpen; ijdel zijn al hunne pogingen en troosteloos verlaten ze hem eindelijk, terwijl zijn smartelijk geloei nog lang door de bosschen weêrgalmt.

GEVECHT VAN OLIFANTEN.

Nu zal ik spreken van de oorzaak, waarom zij elkander somtijds bestrijden; van het verbitterd en razend gevecht van twee magtige medeminnaars, die om eene schoone in het bloedige strijdperk treden; van de woede van den afgeslagene, en zijn wanhopig besluit.

Als de jonge olifant voor de eerste maal de alles beheerschende drift der liefde gevoelt, of een ongepaarde eene ega zoekt (want ook zij verbinden zich aan eene gezellin), dan dwaalt hij eenzaam rond in onbezochte wildernissen; verlaat zijn gezelschap, de beminnelijke beken en liefelijke boschjes, en klaagt met diep gebrul zijn lijden aan den wedergalm, tot dat hij in het uitgestrekte woud eene gezellin gevonden hebbende, zich met haar vereenigt, en van haar verzeld, en hoogmoedig op zijne verovering, tot zijne verlatene vrienden wederkeert. — Doch niet altijd gelukt hem deze onderneming; vaak wordt hem haar gerust bezit door een geduchten medeminnaar, die een ouder regt vermeent te hebben, of zich mede om hare gunst beijvert, betwist. Ontmoet deze hem, waar hij aan de zijde van zijne beminde onder de altijd groene boomen wandelt, de jong bebladerde takken voor haar afplukt, of in een helderen stroom te zamen badende, beken van water

over haren rug spuit; dan, van minnenijd en toorn brandende, verheft hij een schrikkelijken kreet en daagt hem tot den beslissenden tweestrijd uit. Dreigend bereidt de andere zich om hem te ontvangen, dreigend zwaait hij de vreesselijke slurf.

Eensklaps rennen ze op elkanderen in met vlammende woede en ijsselijk geloei; de aarde dreunt onder hunne voeten en het omringende woud zucht van het geweld; doldriftig stooten ze elkander de ivoren balken in de borst en stroomen van bloed vloeijen uit de wijdgapende wonden; dan weder hunne gespierde trompen in één windende, trekken ze hunne reusachtige ligchamen met onbegrijpelijke kracht naar elkanderen toe, of de ledige kabels verheffende, zweepen zij suizende hunne breede zijden; het kletteren der zware en opeenvolgende slagen weêrgalmt in het rond, en de verschrikte apen kijken grijnzende van achter de bladeren der boomen; terwijl zij, die de oorzaak van dit woedend gevecht is, onverschillig zich vermaakt om hare verhitte zijden in het verfrisschende water te koelen, of met een bebladerden tak de vliegen van haar ligchaam te verjagen. Intusschen duurt de strijd met een twijfelachtigen uitslag voort; dan eens schijnt de een, dan weder de ander, de overhand te hebben, tot dat eindelijk de zwakste of meest gewonde den terugtogt neemt, en, niettegenstaande zijne herhaalde aanvallen, genoodzaakt is het slagveld en de schoone aan den overwinnaar af te staan.

DE RONKEDOOR, OF AFGESLAGEN OLIFANT.

De schaamte en wanhoop doen hem de plaats en de makkers die getuigen waren van zijne nederlaag ontwijken: woedend rent hij door het woud en verwijdert zich van hen voor altoos; — alsdan besluit hij, ten ongelukke der menschheid, de bosschen te verlaten, die hem voedden en hebben zien geboren worden, en zich naar bewoonde streken te begeven. Voor het laatst werpt hij nog een langen en treurigen blik op de voorwerpen, die hem omringen en die hij vaarwel zegt; en

ongevoeliglijk zakt hij nu naar het bewoonde strand af; langzamerhand komt hij hetzelve nader; de verschillende leefwijze, de eenzaamheid, en het herdenken aan de bron van zijn ongeluk, veroorzaken bij hem eene gezette razernij, eene gedurige woede en verbittering, die zijnen anders zachtmoedigen en vreedzamen aard het wanhopig besluit doet nemen, om zijne smart door moord en verdelging te verzachten; en wreedelijk vormt hij het voornemen om zijnen moed aan weêrlooze en zwakke schepselen te koelen; verraderlijk loert hij op de bogtige paden, achter de digte struiken of uitstekende rotsen. Ongelukkig de niets kwaads vermoedende reiziger, die achteloos en onbekommerd zijnen weg voorbij de plaats neemt, waar hij in eene hinderlaag verborgen schuilt; ongehoord volgt hij hem op het zachte zand na, geene wolk van stof omhult zijne breede voeten, en het geraas zijner voetstappen verraadt zijne verschrikkelijke nabijheid niet; tot dat hij zich eindelijk met de ingebeelde zekerheid van zijn slagtoffer, dat hem niet ontglippen kan, genoeg vermaakt hebbende, op eens digt achter deszelfs ooren een vreesselijken en verdoovenden kreet verheft, die in de naburige wouden weêrgalmt; en op hetzelfde oogenblik dat de ongelukkige verschrikt omziet en een gedrogtelijken vleeschklomp boven zich gewaar wordt, ligt hij reeds door een eenigen slag ter aarde gestrekt; of door de gespierde tromp opgenomen, wordt hij wervelende boven de toppen der boomen gesmeten, en onder zijne voeten verpletterd.

Dusdanig is het dat de ronke door verscheidene dagen achtereen, de schrik van het geheele landschap blijft, dorpen en velden verwoestende, en doodende al wat hem te voren komt, tot dat eene algemeene jagt op hem wordt ondernomen, en hij eindelijk onder de menigvuldige hem toegebragte wonden bezwijkt, en met zijn leven het gevoel zijner smarten verliest.

ONTMOETING MET EENEN BEER.

Wij traden nu in deze duistere, eerbied verwekkende schaduwen en wandelden voort tusschen de hooge majestueuse kolommen, die het ondoordringbaar groen en met bloemen doorweefd gewelf ondersteunden, dat zich boven onze hoofden bevond; eene zachte kwijnende schemering omringde ons, die hoe verder wij kwamen, hoe langer zoo merkbaarder werd.

Het woud was in den beginne open en vrij, de boomen waren hoog en regt, doch schenen niet zeer oud en dik; hoe verder wij echter voorttrokken hoe dikker ze werden en hoe digter zij bij elkander stonden; kreupelbosch en ruigte vereenigden somwijlen eene gansche groep, hetgeen allengs zoodanig vermenigvuldigde, dat wij menigmalen geene tien schreden doen konden zonder ons met eene bijl den weg te moeten banen, en wij waren blijde toen onze gids ons eindelijk op een zeer naauw paadje bragt, dat slangsgewijze door het bosch liep en dat wij volgen moesten.

Deze gids was een van onze Chivia's of koelies, een man die weleer vaidana of olifantenjager was geweest en de bosschen van Ceylon nacht en dag doorkruist had. Hij sprak het Chinguleesch en was zelfs te Condéoeda en onder de Vaddah's geweest, en het is van hem dat ik vele bijzonderheden dit volk betreffende, heb bijeenverzameld. Wij waren verheugd geweest dezen man te hebben gevonden, en betaalden hem het dubbel van hetgeen de andere koelies ontvingen; wij hebben echter, zoo als men in het vervolg zal zien, weinig dienst van hem kunnen hebben.

Het pad dat wij nu volgden en hetwelk, zooveel ik konde opmerken, zuid-oostwaarts liep, was zoo buitengemeen smal, dat niet meer dan één mensch er ruim in konde gaan. Zoodanige paden loopen hier en daar door deze digte bosschen en sommige doorkruisen het geheele eiland; er zijn er drie of vier die tot Condéoeda en het binnenste van het land leiden. Het verwonderlijkste van deze paden is, dat zij aan weêrzijden door eene twee-mans-hooge haag zijn bezet, die zoo steil, zoo regtopgaande en zoo effen en digt van binnen is, dat men zoude zeggen dat ze door menschenhanden daar ge-

plant en door een ervaren tuinman gesnoeid en glad gehouden ware.

Wij hadden dit pad nog geen kwartier uurs gevolgd, toen mij een geval ontmoette, hetwelk bijna een einde aan mijn leven en reize zoude gemaakt hebben.

Het pad was, zoo als ik gezegd heb, zeer smal; wij waren dus verpligt achter elkander te gaan gelijk eene vlugt wilde ganzen. Mr. d'Allemand en ik waren aan het hoofd van den troep, wij wandelden naast elkander en waren in een diep gesprek verzonken, toen eensklaps een beer van eene buitengewone grootte vlak voor onze voeten uit de hegge schoot om het pad over te steken. De digtheid van de haag had hem zekerlijk belet ons te zien en de snelheid van zijne vaart om ons door den reuk gewaar te worden.

De onverwachte nabijheid van dit monster dat voor mijne voeten stond en besluiteloos scheen of het mij aanvallen of terugkeeren zoude, belette mij om terug te springen. Ik werd hem naauwelijks gewaar, toen ik ook reeds, over zijnen breeden rug heen buitelende, aan de andere zijde op den grond viel. Daar het pad te dezer plaats te smal was dan dat twee menschen naast elkander konden gaan, waren wij genoodzaakt geweest in eene schuinsche rigting voort te wandelen; dus bevond Mr. d'Allemand zich bij de verschijning van den beer omtrent eene schrede achter mij, waardoor hij den tijd had gehad zich te redden.

Intusschen had ik mij zoodra ik was gevallen, oogenblikkelijk weder willen oprigten om te ontvlugten of mij te verdedigen, doch voor ik daartoe den tijd had, zag ik den beer reeds schrikkelijk grijnzende en brommende, met opgeheven klaauwen voor mij staan, gereed om op mij aan te vallen. Ik was nog niet ten halve opgerigt toen dit verschrikkelijk gezigt mij deed verstijven en het mij onmogelijk maakte mij te verroeren. Alle menschelijke hulp scheen hier vergeefsch, want de geringste beweging van mij of mijn volk had den beer zijne klaauwen in mijn hoofd doen slaan, die hij juist daar boven hield. Hij scheen slechts al zijne krachten bijeen te verzamelen om des te zekerder van zijnen slag te zijn. Ik gaf reeds mijne ziel aan God over en verwachtte den dood

met gesloten oogen. Op dit beslissend oogenblik hoorde ik iets voorbij mijne ooren sissen en een schot dat te gelijker tijd viel, verschrikte den beer zoodanig dat hij, in stede van mij aan te vallen, een vreesselijk gehuil aanhief en door dezelfde opening in het bosch vlugtte waardoor hij gekomen was.

Zelden was ik zoo nabij het einde van mijn leven geweest, niet alleen uit hoofde van den beer die mij door een eenigen slag met zijne pooten, waarin zij ongeloofelijk veel kracht hebben, het hoofd had kunnen splijten, maar voornamelijk door den kogel dien Mr. d'Allemand met eene bevende hand op hem had afgeschoten en dien ik digt voorbij mijne ooren had hooren snorsen. Dit pistoolschot was het echter wat mij het leven redde, want hoewel mijne andere reismakkers en de koelies die eenige treden achter ons waren, terstond tot mijne hulp kwamen toeschieten, zoude dit den doodelijken slag slechts verhaast hebben. Ook was het een geluk geweest dat de beer niet door het schot was getroffen geweest, want in dat geval zoude hij mij in zijne woede of val, evenwel door eene stuiptrekkende beweging vaneengereten hebben.

Terwijl men mij geluk wenschte de ruwe omhelzingen van dezen ruigen heer zoo gelukkig ontsnapt te zijn, deed de bakker zijn best om door de haag te kruipen, ten einde den beer dien hij geloofde dat zich nog in de nabijheid bevond, met zijne bloote sabel aan te randen. Na verscheidene vruchtelooze pogingen ziende dat het hem onmogelijk was door de haag te dringen wegens de doornen, wilde hij ons, ten minste zoo hij zeide, een onfeilbaar middel aanwijzen om het wreedste en stoutste dier op de vlugt te jagen. Hij nam te dien einde zijnen hoed tusschen de tanden, liep op handen en voeten en begon zoodanig te brullen en te huilen, vergezeld van zulke wonderlijke sprongen, dat wij allen in lachen uitschaterden en zijne grappen ons wederom in eene vrolijke luim bragten.

Dewijl het pad slangswijze door het bosch liep en wij dus niet ver voor ons uit konden zien, was het mogelijk dat ons weder een dergelijk geval gebeurde, daar ons slechts een olifant, of ander wild dier behoefde te ontmoeten, als wanneer aan geen uitwijken of verweren te denken zoude zijn, zoowel wegens de smalheid van het pad, als door deszelfs

krommingen, waardoor wij onzen vijand, even als den beer, niet dan te laat zouden gewaar worden. Om zulke onheilen echter in het vervolg zooveel mogelijk te vermijden, besloten wij onzen cimbalist, benevens twee koelies met pieken gewapend, twintig treden aan het hoofd van onze karavane te doen vooruittrekken, ten einde ons te waarschuwen ingeval zij onraad bemerkten. Hierop trokken wij geruster en met meer zekerheid voort.

DE ONVERWACHTE VOLDOENING.

Te Kischtnapatnam vond ik mijnen bediende Francisco weder, die hier reeds op den middag was aangekomen.

Het was vier ure, en de zon stond nog hoog; ik verkoos echter te blijven, en niet verder te gaan. Zoo een aangenaam liefelijk dorp als Kischtnapatnam — zoude ik wel zoo haast niet weder ontmoeten. Buitendien wilde ik mijne reismakker Huan sparen, die zeer vermoeid scheen te zijn.

Digt aan den oever, waar wij aanlandden, bevond zich eene kleine Chauderie, die ik tot ons nachtverblijf koos, ofschoon zij wat bouwvallig was, en men mij zeide, dat er nog drie andere in het dorp waren, waaronder eene groote en fraaije, en nog van den ouden tijd. Doch het heerlijke gezigt over en langs de rivier, de frischheid van het water, het koele windje, dat ons, over hetzelve, te gemoet woei, bekoorden mij. Ook bevonden er zich weinig reizigers in, niet dan eenige Kaschie Kauries met hunne volle potten, die eene der zijden van deze Chauderie in bezit hadden genomen; onder de andere hadden wij ons gelegerd; de twee overige waren, wegens de bouwvalligheid van dit rusthuis, onbruikbaar.

Het blijkt uit de Indiaansche geschiedenis, dat Kischtnapatnam weleer de hoofdstad van een magtig koning was. Sommigen willen dat zij door Kischtna gebouwd, en hij er zelf eenigen tijd in zoude geregeerd hebben. Hoe het ook zij, van al hare vorige pracht en heerlijkheid is niets overig, dan twee antieke tempels, en de gemelde Chauderie.

Het dorp scheen mij zeer volkrijk te zijn, en wij vonden

er levensmiddelen in overvloed, en alles voor eenen spotprijs. Naauwelijks hadden wij plaats in de Chauderie genomen, of een paar visschers (waarvan er verscheidene, met hunne bootjes, hier en daar in de rivier lagen, om te visschen), kwamen naar ons toe pagaaijen, en boden ons hunne vangst aan.

Ik had eenige visschen gekocht, en aan Francisco de noodige bevelen tot het avondmaal gegeven; nu wilde ik, volgens mijne gewoonte, het dorp wat rondwandelen, om er het merkwaardige, zoo van gebouwen, als anderzins, in oogenschijn te nemen; toen wij, aan de overzijde der rivier, eenen Palanquin den oever zagen naderen. Men zond van het dorp eene Sangarie en twee manden om de reizigers af te halen, en welhaast zagen wij een jong Engelsch officier aan land treden, die door eenen mijner Koelies voor denzelven herkend werd, die een uur voor ons van Mazulipatnam was vertrokken, en die in het dorp Serligatta, oorzaak van het verbranden der hutten was geweest. Waar hij zich had opgehouden, konde ik niet begrijpen, hij had ons reeds ver vooruit moeten zijn.

Ik ontroerde op zijne verschijning. Een geheime wensch, om met hem in eenen woordenstrijd of twist te geraken, een inwendig verlangen, naar eene gelegenheid, om hem bittere waarheden te mogen zeggen, en hem, zijne laaghartige handelwijze en liefdeloosheid aan de arme dorpelingen van Serligatta te verwijten, kwam in mij op — wie had het kunnen denken! — mijn wensch werd maar al te zeer vervuld.

De gansche zijde der Chauderie, waar wij ons gelegerd hadden, was vrij; buiten ons bevonden er zich geene andere reizigers; er was dus ruimte in overvloed voor mijnen Palanquin, dien ik derhalve onder het afdak had laten zetten. En dit deed ik altoos, als de plaats het toeliet, en ik niemand daardoor hinderde of belemmerde; anderzins liet ik denzelven voor de Chauderie staan, het zij het regende of droog weêr was.

Zoodra was de Engelschman niet aan land gestapt, of hij kwam naar ons toe, en bleef voor de Chauderie staan, zonder ons eens te groeten. Wij zagen elkanderen zonder spreken aan. „Welke Landslieden zijt gij?" vraagde hij eindelijk, met eene grove stem.

„Wij zijn Hollanders," antwoordde ik hem, onverschillig eenen anderen weg ziende. „Dutchman! — damm the Dutch!" hoorde ik hem duidelijk genoeg bij zich zelven zeggen. „Laat dezen Palanquin wegnemen," hernam hij, op eenen trotschen en gebiedenden toon, „en maak plaats voor mij."

Eene Indiaansche familie, ja een enkel reiziger zelfs, had mij dit moeten verzoeken, en ik had hiertoe terstond bereidwillig geweest — doch met dezen onbeschoften Engelschman — die ons met zoo veel trotschheid en minachting bejegende, en voor wien ik, buitendien, reeds eenen inwendigen haat en afkeer gevoelde — wilde ik niet onder één dak zijn. Ik had liever op den blooten grond, onder de boomen willen slapen, dan den nacht in zijne nabijheid, of in zijn gezelschap doorbrengen.

„De Palanquin zal blijven, waar hij is!" antwoorde ik hem op eenen bitsen toon, en met verachting in mijn gelaat. „Gij kunt eene andere plaats zoeken; er zijn nog meer Chauderies in het dorp."

Men moest hem gezien hebben! hij beefde van boosheid. En de hand aan het gevest van zijnen degen slaande, en mij woedend aanziende, zonder een woord te spreken, stond hij, zoo als het scheen, op het punt om op mij aan te vallen. Doch of de fiere en onverschrokkene houding, die ik aannam, of het gezigt van mijnen hartsvanger, dan wel de vrees, dat hij het met ons beide te kwaad zoude hebben, hem — tot andere gedachte bragt, is mij onbewust. — Hoe het ook zij — hij keerde zich eensklaps om, noemde mij een insolent fellow — en verliet ons al vloekende.

Nu zag hij de Kaschie Kauries, die de andere zijde der Chauderie bezet hadden. Met eene donderende stem, en door teekenen met zijne hand, (doordien hij de taal niet verstond) gebood hij hun, zich terstond weg te pakken.

De arme menschen waren juist bezig, hun avondmaal te nemen. Zij wisten in het eerst, zoo het scheen, niet, wat hij van hen begeerde.

Toen hij zag, dat zij geene beweging maakten van te vertrekken, trok hij van leer — vloog als een razende op hen in, en zonder te zien, waar hij trof, in het honderd onder hen los slaande.

Een jammerlijk geschreeuw verhief zich onder deze weerlooze en verschrikte menschen, voornamelijk toen hij zijn best deed, om hunne potten in stukken te schoppen, of ze uit de Chauderie naar beneden te stooten. Zij wierpen zich voor dezelve met een ijsselijk misbaar, en beschermden ze met hunne ligchamen, zonder op de slagen, die hij hen, met het platte en scherpe der kling, toebragt, te achten. Eenigen waren reeds gewond, en het bloed druppelde hen langs den rug en de armen — het getier en geweld waren verschrikkelijk.

Het was mij onmogelijk, dit langer onverschillig aan te zien; ik was geen meester meer van mij zelven — al mijn geduld verliet mij! en zonder bijna te weten wat ik deed, ontblootte ik mijnen hartsvanger, en naar hem toeloopende — „houd op!" riep ik uit, „ellendeling! houd op! wilt gij deze arme menschen ook vermoorden, zoo als gij..." De lafhartige! hij had mij zien aankomen. Eer ik had uitgesproken, was hij mij op het lijf, en bragt mij eenen verraderlijken steek toe, die mij zonder twijfel, zoude hebben doorboord. Gelukkig verzette ik denzelven nog even bij tijds met den linkerarm, en gaf te gelijk met mijnen hartsvanger, zulk eenen zwaren slag op zijnen degen, dat dezelve hem uit de hand vloog. „Raapt op Francisco! Kapitein Huau!" (die beide tot mijne hulpe waren toegeschoten). „Raapt op!" riep ik hen toe, „en laat mij maar begaan. Ik zal het met hem wel alleen klaren."

De Engelschman intusschen, zonder naar zijnen degen om te zien, zonder zich er aan te storen, dat ik gewapend was, kwam met gesloten vuisten naar mij toe, waarschijnlijk om mij te boksen. Doch ik vreesde hem niet, nu wij zijnen degen in bezit hadden.

Schielijk retireerde ik eenige treden achter uit, wierp mijnen hartsvanger weg, schoot hem pijlsnel naar de beenen, en haalde hem dezelve met eenen ruk onder het lijf weg. Als een blok viel hij achter over; ik dacht dat hij zijn hoofd tegen een der pilaren van de Chauderie zoude hebben verbrijzeld. Op deze wijze van vechten was hij zeker niet gevat geweest. In een oogenblik was ik op hem. Gansch buiten mij zelven, door drift en toorn, gaf ik hem verscheidene vuistslagen in het gezigt, te gelijker tijd mijnen vriend Huau, in

het Engelsch toeroepende: „kom haastig met touwen hier, dat wij dien schurk binden; hij is een brandstichter en moordenaar! — wij moeten hem gevangen naar Madras brengen."

De man scheen op deze woorden als van den donder getroffen. „Om Gods wil, mijnheer!" zeide hij verschrikt, en zonder de minste moeite meer te doen, om zich van onder mij te bevrijden, „laat mij op! ik geef u mijn woord van eer, dat ik vrede houden, en de zwarten vergoeding zal doen."

Ik liet hem op. Wij alle omringden hem. „Mijnheer!" zeide hij gansch ontdaan tegen mij, „ik heb dit volk vergoeding beloofd, en ik zal mijn woord houden; doch is het fatsoenlijk en braaf, dat gij eenen Europeaan, eenen Engelschen officier, om eene partij zwarte honden, dus aanvalt en onwaardig behandelt?"

„Wat praat gij van honden!" riep ik driftig uit, „deze lieden, die gij zoo veracht, hebben gewis edeler en deugdzamer gevoelens, dan gij, alhoewel zij zwart zijn. Wat hebben u deze arme menschen gedaan, dat gij, als een onzinnige, met den blooten degen onder hen inhouwt, en hunne potten wilt verbrijzelen? — weet gij wel, dat zij het water, dat zich in dezelve bevindt, meer dan 500 mijlen ver hebben gehaald? Gij belooft hun vergoeding te doen, dit is niet meer dan billijk; doch zoo gij hen al voor den schrik, de smarten en de wonden, die gij hun hebt toegebragt, te vreden stelt, hoe zult gij den ongelukkigen man voldoen, wiens vrouw, in het midden van den barensnood, omkwam, toen gij, door uwe moedwilligheid, de hutten van gindsch dorp in brand staakt?"

Hij gaf mij hierop geen antwoord, dan door op eene onverschillige wijze zijne schouders op te trekken, en te zeggen: „I am sorry for it, but I will pay for all; tell me but how much." (Het spijt mij, doch ik wil voor alles betalen; zeg mij maar hoeveel.)

Ik ergerde mij ten hoogste, over de ongevoeligheid van dezen verwaanden Engelschen gek, die (zoo als de meesten zijner natie) vermeende, dat het hem vrijstond, naar welbehagen, zijnen moedwil aan anderen uit te oefenen, mits hij er maar voor betaalde.

Om schielijk met hem gedaan te hebben, zeide ik, dat hij,

naar mijn oordeel, met vijf en dertig pagoden konde volstaan; tien aan de Kaschie Kauries; tien aan den man wiens vrouw was omgekomen — en vijf voor iedere verbrande hut. Ik dacht dat hij, op het hooren noemen dezer som, een groot geschreeuw gemaakt, en mij, in plaats van geld, eenige vloeken naar het hoofd zoude hebben gezonden; doch tot mijne en kapitein Huau's grootste verwondering, ging hij, zonder een woord te spreken, naar zijnen Palanquin, opende een lessenaartje — en in plaats van vijf en dertig, gaf hij mij vijf en veertig driebeeldige pagoden.

Deze onverwachte milddadigheid trof mij, en zoude mij volkomen weder met hem hebben verzoend, indien ik het minste medelijden over den dood dezer ongelukkige vrouw, en wegens zijne haastigheid en kwade behandeling aan de Kaschie Kauries, in hem had bespeurd; doch nu had zijne gifte niet de geringste waardij in mijne oogen. Intusschen was ik hartelijk blijde, in staat te zijn, de arme Indianen hun verlies en smarten eenigzins te kunnen verzachten.

Hij vraagde mij toen zijnen degen terug, dien kapitein Huau hem oogenblikkelijk weder toereikte; zeide ons hierop nog eens dat hij „sorry was, for what had happened" (dat hem het gebeurde speet), stapte in zijnen Palanquin, wenschte ons een „Good by 'e," (vaartwel!) — en vertrok, alsof er niets ware voorgevallen. — Wat wonderlijk volk vindt men toch onder de Engelschen!

Het geschreeuw der Kaschie Kauries, en ons gevecht — had bijna alle inwoners van het dorp bijeen gebragt; die, in de grootste verbaasdheid en schrik, dat vreemde schouwspel van verre aanzagen.

Naauwelijks was de officier vertrokken, of de gansche menigte kwam nader. De Kaschie Kauries maakten mij diepe Salams, en bedankten mij voor mijne bescherming. Ik deelde de tien pagoden aan degenen, die geslagen en gewond waren, uit. De arme menschen! Zij weenden van blijdschap. Hij had vreeselijk onder hen ingehouwen; sommige hadden diepe bloedige striemen in den rug en schouders, en een van hen had zelfs eenen steek in den arm.

Nu vraagde ik naar den Cottwal, die onder den hoop aan-

schouwers stond — hij kwam — ik verhaalde hem het gebeurde te Serligatta, gaf hem vijftien pagoden voor de afgebrande hutten, en twintig voor den man, wiens vrouw door dit geval was omgekomen.

Ach wat waren twintig pagoden! Geen geld konde zijn verlies vergoeden, of deze ongelukkige weder in het leven terug roepen Ik gebood den Cottwal, dit geld terstond, door een vertrouwd persoon, aan den Cottwal van dat dorp te doen overhandigen; en zonder mij verder met de loftuitingen der Kaschie Kauries en der Inwoners van het dorp op te houden, ging ik en kapitein Huau weder in de Chauderie, om er een glaasje voor den schrik te drinken.

Hij was van gevoelen, dat ik veel te driftig in dit geval was geweest, en vreesde voor de gevolgen, het zij onder weg, of te Madras. Deze officier, dacht hij, zoude niet nalaten, zich op de eene of andere wijze te wreken, en mij eenen kwaden trek spelen.

Ik zag, nu ik bedaard was, zelf wel in, dat ik mij te buiten had gegaan, en met meerder omzigtigheid had behooren te handelen, of ten minste de eerste aanvaller niet had moeten zijn. Mijne onberedeneerde drift, om ongelijken te wreken, had mij wederom verleid — wat gingen mij ook de Kaschie Kauries aan? en waarom liet ik mijnen Palanquin niet onder het afdak van daan nemen? Dit gansche voorval zoude dan gewis geene plaats gehad hebben.

Ik maakte mij dus in het begin niet weinig verlegen; doch bij nadere overweging verdween deze ongerustheid gansch. Wat had ik dan kwaads en slechts bedreven?

Deze officier was reeds, door zijne baldadigheid, oorzaak van den dood eens menschen; nu had hij, in zijne dolle drift tegen de Kaschie Kauries, weder een ongeluk kunnen begaan — was het braaf, was het edelmoedig, dat ik onschuldige weerlooze lieden, dus wreedelijk konde laten behandelen? — konde ik onverschillig hun leven in gevaar zien, zonder hen te verdedigen, en te redden? Het zoude mij tot een eeuwig verwijt gestrekt hebben, indien een dezer arme menschen door dien onbezonnenen daarbij were omgekomen.

En zoo dit ook al niet ware gebeurd, zoude hij ten minste

eenige van hunne potten hebben verbrijzeld — ook dit had mij onmogelijk geweest, om onverschillig aan te zien.

De Lezer heeft, uit hetgeen ik hier te voren van de Kaschie Kauries gezegd heb, gezien, hoe ver zij dit water moeten halen — heel van Benares! — welk een verbazende weg en afstand! dien zij te voet, en met zulken zwaren last, moeten doen. Welk een arbeid! hoe vele gevaren van allerlei aard, moeten deze lieden niet ondergaan, eer zij behouden met dit water, de plaats hunner bestemming, of hunne woningen bereiken. — Al de vrucht van hunnen zuren arbeid, en moeijelijke reis, al de verdiensten van dit, naar hunne meening, goede werk — zoo op eenmaal te moeten verliezen, op het oogenblik, dat zij, reikhalzend en verlangend, hunne geboorteplaats naderden, en er mogelijk niet ver meer van waren verwijderd — hoe hard, hoe smartelijk zoude dit niet voor hen zijn geweest!

Mogelijk zijn er onder mijne Lezers zulke, die met eenen Godsdienstigen ijver bezield, mij ten hoogste zullen laken, dat ik den officier belette, deze potten te vernielen, en die hiertoe wel mogelijk zelve gaarne eene hand zouden geleend hebben, en het als een verdienstelijk werk, als eenen Christelijken pligt rekenen, de afgoderij te keer te gaan, en de werken des duivels te verstoren. Doch, zoude dit tot de verheerlijking of verbreiding van de Christelijke Godsdienst iets hebben toegebragt? Zouden de Kaschie Kauries, zoo men ook al hunne potten had verbrijzeld, hierdoor hun vertrouwen op de heiligheid van dit water hebben verloren? Niets minder dan dat; zij zijn nu eenmaal in het vaste geloof, dat het water van den Ganges van zonden reinigt, dat het de zielen dergenen, die in hetzelve den laatsten snik geven, of er in hun laatste uur eenige teugen van inzwelgen, van veel voordeel is. Eenige droppels van dit water, in den hals van eenen stervenden gegoten, en hij scheidt zoo gerust uit deze wereld, als iemand van ons, die volkomene Absolutie heeft ontvangen, en wien men al de middelen heeft toegediend, om met gerustheid dit leven te verlaten. Waarom hen dan van dezen troost beroofd? Water voor water! Om welke redenen heeft dat van den Ganges minder kracht, dan dat van de Jordaan, of verscheidene andere wateren, aan welke de Chris-

tenen even zoo veel, en nog vrij meerder, vermogen toeschrijven.

Voor het overige stelde ik mij gerust, wegens de gevolgen van dit gevecht. De officier zoude zich wel wachten, dit geval ruchtbaar te maken. Zijne eigenliefde, zijne trotschheid zouden hem dit niet hebben toegelaten; en zoo hij mij ook al te Madras beklaagde — wel nu! ik had geweld gebruikt, om eenen verwoeden gek te beletten, aan weerlooze menschen een ongeluk te begaan — en dit was verontschuldiging genoeg; hoewel aan den anderen kant mij wel bewust was, dat men te Madras en bij alle Engelschen, die eenigen tijd in die landen zijn geweest, om het vermoorden van eenen Indiaan zooveel gaf, als om dat van eenen hond.

Terwijl ik en mijn reismakker ons nog over dit voorval onderhielden, hoorden wij muzijk; en kort daarna zagen wij eenen troep danseressen, met den Cottwal aan het hoofd, verzeld van twee lieden, die korven droegen, en gevolgd van eene menigte van inwoners, de Chauderie naderen. Hij trad voor mij, zette de korven, die vol vruchten en gebak waren, aan mijne voeten, en zeide: „Ontvang, Mijnheer! dit geringe geschenk, hetwelk ik u, in naam van alle inwoners van het dorp, brenge, voor de menschlievendheid en bescherming, die gij aan de Kaschie Kauries hebt bewezen." Waarop de eerste danseresse mij eenen kraus van bloemen, en aan mijnen reismakker eenen ruiker aanbood. Hierop begonnen zij een lied te mijner eere te zingen, prezen mijne menschlievendheid, mijnen moed en wat al meer; en mijne dapperheid bij die van Kartiek 1) vergelijkende — alles in den gewonen overdrevenen Oosterschen stijl.

Zij hadden omtrent een uur gedanst, toen ik haar bedankte. Volgens gebruik wilde ik nu aan de eerste danseresse van den troep het geschenk geven, dat ik haar had toegedacht; doch zij weigerden eenpariglijk het aan te nemen — zongen nog een zeer aardig afscheidslied, wenschten mij, in naam van het gansche dorp, veel voorspoed en geluk — en vertrokken.

Men kan de vriendschap en de genegenheid der menschen niet zekerder winnen, dan wanneer men achting en eerbied

1) De Mars of God des oorlogs der Hindous.

voor hunne Godsdienst betoont, of dezelve bij gelegenheid, op de eene of andere wijze, door woorden of daden, verdedigt.

Ik had, naar de meening der inwoners van Kischtnapatnam, eene edelmoedige en menschlievende daad verrigt, met hunne pelgrims voor beleediging en geweld te beschermen. Ik had, om hen te verdedigen, mij in eenen gevaarlijken tweestrijd, tegen eenen van mijne eigene natie (zoo zij meenden) gewaagd, en hierdoor tevens belet en verhinderd, dat het kostelijke en heilige water van den Ganges verspild werd: dergelijke handelwijze was men van geenen Europeaan gewoon; men had er geen voorbeeld van, en zag mij als een buitengewoon mensch aan; geen wonder dus, dat zij voor deze, in hunne oogen zoo verdienstelijke daad, hunne dankbaarheid en eerbied aan mij betoonden.

Na het vertrek der Devedaschies, bleven kapitein Huau en ik, nog eene goede poos bij eene kom met punsch, onzen gewonen avonddrank, zitten; eindelijk begaf hij zich tot rust. Mijn hoofd was nog te vol van het voorval met den officier, dan dat ik den slaap zoude hebben kunnen vatten — buitendien was het zulk een verrukkelijk schoone avond — het was mij onmogelijk om de oogen, voor de betooverende voorwerpen, die mij omgaven, zoo onverschillig te sluiten. Ik stak dus eene sigaar aan, zette mij aan den oever der rivier op eene klip neder — en overzag dit — door den vollen en glansrijken maan verlichte — heerlijke nachttooneel.

Eene diepe stilte heerschte over de gansche landstreek — alles scheen de rust der natuur te eerbiedigen. Nu en dan hoorde men alleen het gehuil der Jakhalzen, dat over het water klonk, of het schelle geroep der Mienkoerwies 1), die elkanderen beantwoordden.

De digte toopen, de hooge boomen, met hunne zwarte slagschaduwen, de zoete welriekende frissche avondlucht, het zacht geruisch en kabbelen der golfjes tegen den oever, de stralen der maan, die op de watervlakte huppelden, de sterren, die aan het uitgestrekte gewelf des hemels schitterden, vervulden mijne ziel met eenen stillen en liefelijken wellust.

---

1) Vogels, niet veel grooter dan een spreeuw.

Het was bij middernacht, eer ik mij in mijnen Palanquin nederlegde, doch mijn slaap was zeer ongerust; akelige droomen kwelden mijnen geest. De dag kwam even doorbreken, toen ik ontwaakte. Ik beval Francisco koffij te koken, en alleenlijk met een kleedje om mijne middel, vervoegde ik mij bij eene menigte inwoners van het dorp, mannen, vrouwen en jonge dochters, die volgens gewoonte hun morgenbad in de rivier namen.

De goede lieden hadden mij, sedert het gebeurde met den Engelschman, lief gekregen — alle riepen mij een salam aya, of goeden morgen, toe, en vraagden mij hoe ik voer, de vrouwlieden zelfs, die anderzins zoo schuw voor eenen Europeaan zijn, en zich gewis niet in zijne nabijheid zullen baden, betoonden niet de minste vrees of ongerustheid voor mij.

Gansch verkwikt en verfrischt, trad ik weder uit de rivier; in dien tusschentijd waren mijne Koelies en Kapitein Huan opgestaan. Wij dronken in haast onze koffij, en op het oogenblik, dat wij op reis zouden gaan, kwam de Cottwal en overhandigde mij eene ola of brief, van den Cottwal van Serligatta, waarin dezelve mij, op de hartelijkste wijze, voor de toegezondene pagoden bedankte — en wij vertrokken.

J. KANTELAAR.

OVER HET HERDERSDICHT.

De liefde tot de andere sexe is een zoo voornaam onderwerp van den herderszang, dat het onderzoek, hoe wij ons dezelve bij den herder voorstellen moeten, van zeer veel gewigt wordt. Hetgeen Feith over de liefde geschreven heeft, komt mij bij dit onderwerp zoo zeer te stade, als of het voor deze verhandeling in het bijzonder geschreven was. Ik zal

dus mij in dit stuk dikwijls van zijne aanmerkingen moeten bedienen; en ik zal hier terstond eene plaats van hem moeten uitschrijven, die wel eenigzins uitvoerig is, maar die zoo volkomen de zaak, die ik hier voorstellen wilde, uitdrukt, dat ik het met mijne eigene woorden niet beter uitdrukken kan. Nadat hij eene getrouwe teekening van de ware liefde had ontworpen, en gezegd, dat men dien edelen hartstogt in zijne ware onopgesmukte gedaante 't meest bij die volken ontmoet, die het naast aan de natuur grenzen, en dat zij daar de eeuwige gezellin der onschuld is, gaat hij over, om deze aanmerking uit de geschiedenis van het menschdom te staven; en levert ons, na eene korte beschouwing van de liefde in het Paradijs onder volmaakt onschuldige menschen, het volgend tafereel van de liefde in den tijd der Patriarchen: „In den aartsvaderlijken tijd, zeker na het verloren paradijs den onschuldigsten en eenvoudigsten, die tot ons overgekomen is, bleef ook liefde nog liefde. Alles was natuur, alles herderleven, herderzeden. Er waren toen nog geene woorden bekend, die oneerbaar, indecent geoordeeld werden. Het hart was onschuldig, de daden zelve rein. Men dacht niet meer bij eene zaak, dan men denken moest; de natuur zelve gaf deze gedachten aan de hand, en zou de onschuld over de natuur blozen? Inmiddels zijn de weinige tafereelen, die ons van dien tijd overgebleven zijn, treffend genoeg, om ons over de armoede in teedere aandoeningen, en wezenlijk genot van onze eeuw te doen klagen, en deze klagten te wettigen. Wiens hart toeft nog niet met Abraham en Sara, terwijl de brandende zon het open veld beschijnt, onder den breedgetopten eik van Mamre, zoo vaak hij het leven van dien aartsvader in de gewijde rolle leest? Wie voelt, te midden van duizend rampen en wederwaardigheden, het geluk, het onbesefbaar geluk van Jakob niet, waar hij aan de zijde zijner Rachel de kudden weidt? Ongelukkig het hart, dat bij den eersten kus, dien hij deze zijne geliefde in den avondstond hunner ontmoeting geeft, bij het weenen dat op dezen kus volgde, bij zijne ijverige dienstvaardigheid om den steen van den mond des puts te wentelen en haar vee te drenken, en meer dan dit alles, bij de veertien jaren zijner dienstbaarheid om deze eenigste, on-

bewogen blijft? Hoe levendig vertoont zich in het leven van dezen aartsvader de natuur en de gelukzaligheid der ware liefde! Zij heeft eenmaal zijn hart ingenomen, en van dit oogenblik staat de geheele schepping in betrekking met Rachel. De onregtvaardigheden van Laban, zijne bedriegelijke handelwijze, tallooze knevelarijen, het verlies van veertien jaren, vaak zoo pijnlijk doorgebragt, dat hem bij dage de hitte verteerde, bij nacht de vorst, en dat de slaap van zijne oogen week; alles schijnt hem ligt te dragen, alles wordt hem zaligheid, zoodra de enkele Rachel het met hem deelt, zoodra hij er haar bijzijn door verwerven kan, of het hem een' stap nader tot haar bezit brengt. De eerste zeven jaren, die hij om haar diende, zegt de gewijde geschiedschrijver zoo naïf, waren als eenige dagen in zijne oogen, omdat hij ze lief had. Deze liefde overleeft haar in zijn hart; zijne beste vreugde zonk met haar in het graf, en die hem nog overig bleef, was aan het leven van Jozef en Benjamin verbonden: deze zonen deelen in de liefde, die hij voor hunne moeder gevoelde; 't waren zijne geliefdste zonen; in het oogenblik, dat hij Jozef door een verscheurend dier verslonden waande, en dat men hem Benjamin afeischte, heeft hij maar twee zonen in 't geheel; de kinderen van Lea zijn vergeten; Rachel was zijn eenigste, de geliefde van zijn hart geweest, hare zonen zijn de eenige kinderen, die hij heeft; voor hen alleen is hij geheel vader. Vergeefs biedt Ruben zijn' eigen' zoon tot onderpand aan, dat hij Benjamin weêr behouden uit Egypte zal voeren; niets kan bij den ongelukkigen grijsaard tegen de vrees van het laatste overblijfsel zijner Rachel te zullen verliezen, opwegen. Hoor deze aandoenlijke beschrijving in het oorspronkelijke zelf, ze verliest bij eene uitbreiding: „toen sprak Ruben tot zijnen vader, zeggende: Dood twee mijner zonen, zoo ik Benjamin tot u niet weder en brenge; geef hem in mijne hand, en ik zal hem weder tot u brengen. Maar Jakob zeide: Mijn zoon en zal met ulieden niet aftrekken; want zijn broeder is dood, en hij is alleen overgebleven; zoo hem een verderf ontmoette op den weg, dien gij zult gaan, zoo zoudt gij mijne graauwe haren met droefenis ten grave doen nederdalen."

Ik geloof, dat ik niets meer dan deze plaats noodig zal hebben, om te bewijzen, dat de herdersdichter met het hoogste regt de ware, edele liefde, de moeder der deugden en zaligheden, aan zijne personen mag toeschrijven; en dat zij, die dit gedaan hebben, de natuur getrouw hebben gecopiëerd, en geenszins van overgedrevenheid of hersenschimmige versierselen te beschuldigen zijn. In der daad men vindt die liefde ook in de beste herderszangen van alle natiën. In alle Oostersche herdersliederen verschijnt zij in hare ware gedaante; en geen wonder, daar de liefde bij de Oosterlingen het langst liefde gebleven is, en bij hen thans zelfs dien naam nog meer verdient, dan bij eenig ander beschaafd volk, dat ons bekend is. Van hier, dat men ook in die herderszangen, die onder de verzameling van minneliederen, waaruit het Hooglied bestaat, gevonden worden, overal die ware, edele liefde zoo sterk heerschen ziet. Men leze de warme commentaire van Herder over dit uitmuntend overblijfsel der oudheid, en men zal hiervan volkomen overtuigd worden. Ik wil thans alleen één bloem uit dezen rijken hof aan mijne lezers aanbieden, en kieze daartoe het volgend lied:

Ach! dat gij mijn broeder waart!
Dat ook gij de borsten mijner moeder gezogen hadt!
Als ik u dan op de straat ontmoette,
En u kuste,
Dan zou niemand mij daarom verachten!
Dan zou ik u geleiden,
Dan zou ik u brengen
In het huis mijner moeder:
Gij zoudt mij leeren,
En ik zou u drenken
Met drank, dien ik bereid had,
Met most van mijnen boom!

Zijn' linkerhand zij onder mijn hoofd,
En zijn' regterhand omvatte mij!

Mij dunkt, hij moet een steen of een huichelaar zijn, die hier niet de ware, edele liefde vindt; en Herder mogt met

regt vragen: „Wer ist der Sittenrichter, der die liebe keuscher vermählter je paradiesischer gedacht hätte?"

In de Grieksche en Romeinsche herdersdichters, die in dit opzigt geenszins eene zoo onbepaalde goedkeuring verdienen (waarvan straks nader) vindt men echter ook een aantal plaatsen, die ik hier met regt aanvoeren kan. Het is eene aanmerking, waarvan alle edele zielen, die immer de ware liefde gekend hebben, terstond de gegrondheid gevoelen, dat een minnaar, wanneer zijn meisje bij hem tegenwoordig is, in de natuur alles vindt, dat zij voor hem alles bezielt, en ieder grasspiertje tot eene bron van nameloozen wellust maakt; terwijl hare afwezigheid of vervreemding van hem de wereld, in zijne oogen, in eene dorre woestenije verandert. Maar hoe lief is dit denkbeeld bij Nemesianus uitgedrukt, waar Idas zijne Donace, die hij reeds drie dagen te vergeefs op de gewone plaats hunner zamenkomst verbeid had, op deze wijze aanspreekt:

„Te sine vae misero mihi lilia nigra videntur,
Pallentesque rosae, nec dulce rubens hyacinthus,
Nullos nec myrthus, nec laurus spirat odores.
At tu si venias, et candida lilia sient,
Purpureaeque rosae, tum dulce rubens hyacinthus,
Tum mihi cum myrto laurus spirabit odores."

Men vindt bij Theocritus ook dergelijke plaatsen; en de nieuwere Italiaansche dichters, die in dit vak zoo zeer onder alle beschaafde volken uitmunten, maar die deze uitmuntendheid voor een groot gedeelte aan de beoefening der ouden verschuldigd zijn, hebben dezelve dikwijls zeer gelukkig gevolgd. — Gessner is ook hier onnavolgbaar schoon: bij voorbeeld, wanneer Daphnis zijne kudden naar den heuvel drijft, waar de hut van zijn meisje aan den weg staat, en dezelve aldus aanspreekt: „Graast hier gij schapen, en gij lammeren! Nergens is betere weide! Waar zij het oog henen wendt, bloeit alles schooner; waar zij wandelt, groeijen bloemen!" Ik kan niet nalaten, hier bij te voegen het begin der bekende uitmuntende Aria uit de „Nina, of de zinneloze door liefde":

„Quand le bien aimé reviendra
Près de sa languissante amie,
Le Printems alors renaitra,
L'herbe sera toujours fleurie."

[door den Heer Ogelwight aldus vertaald:

„Dat slechts mijn minnaar weêr verschijn'
Bij die hij wist in min te ontvonken:
Dan zal het daadlijk lente zijn,
Dan zal het veld met bloemen pronken."]

Bij alle volken, die of nog geheel in den natuurstaat leven, of althans niet verre van denzelven verwijderd zijn, vindt men doorgaans eene zeer vrije verkeering der beide sexen onder elkanderen vóór het huwelijk, maar de echtkoets is er doorgaans heilig en de huwlijksmin standvastig. Zoo, dunkt mij, mag en moet men zich ook den herdersstand voorstellen, zoo hebben zich de oude herdersdichters denzelven werkelijk voorgesteld. In de XXVIIste Idylle van Theocritus, waarvan Bilderdijk eene schoone vertaling gegeven heeft, komen eenige trekken voor, die hiertoe behooren. Een meisje, door een' herder ten huwelijk verzocht, maakt een aantal tegenwerpingen, maar laat zich eindelijk overhalen, en terstond wordt het bruiloftsbed in een bosch gespreid. Eerst echter vraagt zij hem, nadat hij haar

Zijn gansche runderkudde, en weide, en al zijn woud

tot een bruidschat beloofd had,

En zweert ge, dat ge mij dan nooit verlaten zoudt?

en hij antwoordt:

Zoo waarlijk help' mij Pan! woudt gij slechts met mij leven!

En, wanneer zij naderhand nog weder zwarigheid maakt, of hij zijne gedane beloften wel houden zou, is zijn vurig antwoord:

Och of ik heel mijn ziel in de uwe storten kon!

De uitspanningen van den herder komen met zijne overige eenvoudige levenswijze volmaakt overéén; en hij kan, door den overvloed van ledigen tijd, welken zijn beroep hem verschaft, zich er meer aan overgeven, dan de akkerman, die bijna altijd werk heeft. — Een herderskind vlecht, terwijl hij den wijnberg hoedt, strikken van biezen, om krekels te vangen. – Eene herderin vermaakt zich met bloemen te lezen. – Een herder vlecht, terwijl zijne kudde aan eene koele bron, of in de schaduwe van een woud gelegerd is, een aardig korfje, dat hij aan zijne herderin ten geschenke wil aanbieden; strikt netten, om daarmede het wild te verschalken; maakt melkvaten, of ander gereedschap voor zijn beroep; of snijdt een' kunstigen beker van beukenhout. — De openbare of gemeenschappelijke vermakelijkheden zijn het worstelperk, waarin echter het landvolk, gelijk Burman met regt aanmerkt, niet ondersteld moet worden te worstelen „secundum leges gymnasii, sed naturalibus viribus nitentes" — het schieten met pijl en boog naar het wit, dat op een' olmboom geteekend is — en de dans, eene uitspanning, waartoe de voeten van iemand, die met een onschuldig hart zich op het lagchend veld bevindt, bijna van zelven bewogen worden; waartoe de veldeling door huppelende geiten en kalven, door springende gazellen en herten schijnt opgewekt te worden; en die, bij de Oosterlingen niet alleen, maar overal, waar de oude onschuld woonde, een deel der godsdienstplegtigheden uitmaakte, en dus ook bij den dankbaren herder en landman, op de feesten, die hij ter eere der veldgoden vierde, zeer gebruikelijk was.

Aangaande deze eenvoudige dansen van den veldeling moet ik hier eene uitmuntende plaats van Sterne bijvoegen. Ik weet niet, of de beschrijving van een avondmaaltijd, door hem in het huis van een' Franschen boer gehouden, alleen een ideaal van dezen uitmuntenden schrijver zij, dan of hij denzelven in der daad hebbe bijgewoond; maar te wenschen was het zekerlijk, dat het landvolk zulke maaltijden hield. Ik zal alleen het tweede gedeelte dezer beschrijving, dat de dankzegging getiteld is, hier afschrijven: „Toen het avondeten gedaan was, gaf de oude man met het hecht van zijn mes een' slag op de tafel, om het huisgezin te bevelen zich tot den dans ge-

reed te maken; op het oogenblik dat het teeken gegeven was, liepen de vrouwen en meisjes naar een binnenvertrek, om zich het haar op te vlechten — en de mannen en jongelingen naar de deur, om hunne aangezigten te wasschen, en hunne klompen uit te doen, en binnen drie minuten stonden zij allen gereed op eene kleine vlakte vóór het huis, om een begin te maken. — De oude man en zijne vrouw kwamen de laatsten, en nadat zij mij tusschen hen beiden in geplaatst hadden, zaten wij neder op eene bank van groene zoden naast de huisdeur. — De oude man scheen, vóór ruim vijftig jaren of daaromstreeks, geen slechte lierspeler geweest te zijn, — en, naar zijn' ouderdom, speelde hij die nog goed genoeg. Zijne huisvrouw zong er nu en dan eens onder; tusschen beiden hield zij een weinig op, en verzelde haren ouden man op nieuw, als hunne kinderen en kindskinderen weder aanvingen met voor hen te dansen. — Niet dan in het midden van den tweeden dans, verbeeldde ik mij uit sommige tusschenpoozingen, gedurende welke zij allen omhoog schenen te zien, dat ik eene verheffing van den geest en het hart kon ontdekken, die geheel onderscheiden was van de uitwerksels van eene enkele vrolijkheid. — Kortom, ik meende onder den dans den Godsdienst gemengd te zien; maar, daar ik dezen nog nooit zoo gepaard gezien had, zou ik dit thans beschouwd hebben als eene hersenschim van mijne verbeelding, die mij onophoudelijk misleidt, indien niet de oude man, zoo ras de dans geëindigd was, mij gezegd had, dat dit hunne bepaalde gewoonte was, en dat hij het zijn geheele leven lang voor eene wet gehouden had, om, na het avondmaal, zijn huisgezin buiten te roepen om te dansen en vrolijk te zijn, omdat hij geloofde, zoo hij zeide, dat een vrolijk en vergenoegd gemoed de beste dankzegging was, die aan den hemel kon opgedragen worden door eenen ongeleerden landman."

De jagt behoort allerzekerst ook, of tot de uitspanningen, of tot de bezigheden van den herder en van den landman: en het is dus zeer natuurlijk, dat Virgilius aan den verliefden Coridon dezen wensch in den mond legt, dat het Alexis eindelijk gelusten mogt, met hem op het land te wonen, en te zamen op de hertenjagt uit te gaan; en dat Oenone, eene

herderin van den berg Ida, bij Ovidius aan Paris schrijft:

„Quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos,
Et tegeret catulos quâ fera rupe suos?
Retia saepe comes, maculis distincta, tetendi;
Saepe citos egi per juga longa canes."

Het is waar, Heyne verkiest van de plaats van Virgilius liever eene andere verklaring, welke door Servius reeds was voorgesteld; omdat hij meent, dat de jagt niet onder de bezigheden of vermaken der herderen behoorde. Doch, behalve dat het gewoon gebruik der spreekwijze figere cervos tegen deze opvatting strijdt, zoo is ook de grond van dezelve valsch. Men vindt bij de oude schrijvers een aantal plaatsen, die er geen' twijfel aan laten, of deze bezigheid moete overal aan het herders- en landleven verbonden zijn geweest. Herhaalde reizen vindt men in de oude herderszangen melding van leeuwen, beeren, wolven, dassen, en andere wilde dieren: en het nadeel, dat dezen aan de kudden en veldvruchten toebragten, maakte de jagt zelfs tot een' pligt voor den zorgelijken herder en akkerman. Theocritus maakt, op meer dan éene plaats, gewag van vossen, die de wijngaarden berooven: en deze plaatsen kunnen wederom vergeleken worden met een Oostersch lied, waarin het landvolk elkanderen opwekt, om op de jagt te gaan van de diebs of jakhalzen, die des nachts met gansche benden rondgieren, en de wijnbergen verderven:

„Vangt ons de vossen,
De kleine vossen,
De wijngaard-verdervers:
De wijngaard knopt."

Het was daarom ook eene voortreffelijkheid in den veehoeder en landman, vaardig ter jagt te zijn; en Hercules de Leeuwendooder werd daardoor alleen een geschikt onderwerp voor den herderszang. — Het geen eerst uit nood en pligt alleen geschiedde, werd naderhand vermaak; het onschadelijk hert werd nu zoo wel vervolgd, als de roofzuchtige wolf, en de goedhartige herder was dapper in zijn schik, wanneer hij een haasjen in zijne strikken verwarren kon, omdat hij er

zich een feest van maakte, dat hij dien ten geschenke aan de beminde van zijn hart op kon dragen. — Indien dit nog geen bewijs genoeg zij, dan voege men er bij, dat bij alle oude schrijvers de herdersgoden, en de beroemdste herders, allen tevens als jagers voorkomen, zoo als Pan, Adonis, en Daphnis; en dat boog en pijlen in de oude zangen doorgaans onder de herderlijke wapenen geplaatst worden.

LOFREDE OP H. A. SCHULTENS.

De tijden zijn verdwenen, waarin de lofredenaar straffeloos zijn' wijrook toe kon zwaaijen aan den doorslepenen Staatsman, die de verhevene vermogens, welke hem geschonken waren, ter vermeerdering van de weeën des menschdoms misbruikte, aan den Veldoverste, die alle de behendigheid van het fijnst vernuft aanwendde, om het bloed van duizenden zijner broederen, ter voldoening aan de grillige heerschzucht van den ontmenschten geweldenaar, te doen stroomen; of aan den geleerde, wiens stramme ziel, door de beoefening der fraaije letteren, niet gevormd had kunnen worden tot die verhevene en bevallige deugd, welke alleen den mensch veradelt: en ik zou Schultens dus te weinig vereeren, wanneer ik hem alleen als een voorbeeld voor den man van letteren voorstelde, daar de eenvoudigste schets van zijn hart en gedrag een les voor de menschheid worden kan; en daar een ieder die hem kende, en eene ziel bezit, vatbaar voor het gevoel van zijne grootheid, gaarne in hem eenigen tijd den geleerde vergeten zal, om den mensch te bewonderen.

De ware deugd hangt niet af van omstandigheden; zij is niet slechts het werk van neigingen en hartstogten, die, in één oogenblik geboren wordende, en in één oogenblik stervende, geene andere dan kortstondige uitwerkingen kunnen hebben; zij steunt op vaste en beredeneerde grondbeginsels, en zij is zoo eeuwig, als de ziel, die haar ontspruiten deed. Zij kiest niet, uit de pligten, welke ons opgelegd zijn, slechts

diegenen, waartoe ligchaamsgestel, opvoeding, of gewoonte de ziel gemakkelijk doet overhellen; zij is één en ondeelbaar, en in alle gevallen zich zelve gelijk; betracht dus alle pligten, zonder onderscheid, uit hetzelfde grondbeginsel, met dezelfde gewilligheid, met denzelfden moed; en blijft volstandig tot het einde toe, schoon aan de eene zijde bekoringen lokken, en aan den anderen kant vervolgingen dreigen. Zoodanig was de deugd van Schultens. In zijne verkeering in de wereld, en in alle posten, waartoe hij geroepen werd, was hij dezelfde, die hij in den kleinen kring van zijn huisselijk leven was, en die hij geweest zou zijn, wanneer hem zijn lot in het kabinet, naar het veld, of op den troon gevoerd had; dezelfde in zijne mannelijke jaren, als in het eerste vuur der jeugd; dezelfde in tijden van kalmte, en van gevaar; dezelfde in den vrolijksten vriendenkring, en op zijn sterfbed. Hoe gaarne zoude ik u die ééne, ondeelbare, en aan zich zelve altijd volkomen gelijkende deugd van onzen Schultens, in één oogenblik, zoo volledig voor den geest brengen, als een schilder u een afbeeldsel van volmaakte ligchaamlijke schoonheid, met éénen opslag van het oog, beschouwen doet: want ik weet het, dat een beroemd schrijver met regt gezegd heeft: „Wij zijn niet voldaan, wanneer de deugd, die wij achten dat een lofredenaar in haar geheel en volkomen moet vertoonen, in deelen gesmaldeeld wordt, en wanneer derzelver werkingen worden van een gescheiden." En echter is het aan de andere zijde waar, dat deze deugd zich in verscheidene takken uitbreidt, en in onderscheidene vruchten kenbaar wordt; en dat wij, om haar geheel te kennen, zoo als zij zich in den uitmuntenden mensch vertoont, eerst hare onderscheidene werkingen afzonderlijk moeten nagaan, indien wij het geheel ons levendig voor den geest willen brengen.

Daar derhalve, volgens het gevoelen van de beroemdste mannen der Oudheid, bij zoodanig eene ontleding der deugd (indien ik mij dus uitdrukken mag) in de eerste plaats de wijsheid in aanmerking komt, die in eene juiste onderscheiding en gegronde verkiezing tusschen goed en kwaad bestaat, zoo laat ons in de eerste plaats zien, hoe groot en voortreffelijk dezelve in Schultens was. Dat zelfde gevoel voor het ware en

schoone, dat wij in hem in het vak der wetenschappen en kunsten bewonderden, was ook bij hem in alles, wat tot het uitgestrekt gebied der zeden behoort, zoo levendig en zoo fijn, als bij weinige stervelingen. Hij had dat gevoel, gedurende geheel zijn leven, met de naauwgezetste zorg geoefend en gescherpt; en hetzelve zeide hem dus, met eene onbegrijpelijke vaardigheid, in alle mogelijke omstandigheden, niet alleen, wat regt en billijk, maar ook wat welvoegelijk en bevallig ware. Gelijk hij zelf deze inspraken getrouw opvolgde, zoo wist hij ook het eigen gevoel in anderen, waarmede hij verkeerde, op te wekken en te versterken. Hij geloofde, met zijn' geliefden Pope, dat het waardigst voorwerp der beschouwing van een' mensch de mensch zelve is; en, behalve het naauwkeurig onderzoek van zijn eigen hart, waarin hij met eene gestrengheid te werk ging, die in zijn' vijand niet grooter had kunnen zijn, was er geene bezigheid aangenamer voor hem, dan de uitvorsching van de harten van hen, tot welke hij in eenige betrekking stond. Dit uitvorschen deed hij zoo ongemerkt, dat noch hij, die er het voorwerp van was, noch anderen er iets van bespeurden; en daardoor vertoonden zij, welke hij waarnam, zich te natuurlijker, en gaven zich volkomen aan hem bloot. Schoon nu zijn schrandere blik dikwijls reeds in éénen oogwenk doorzag, wat in den mensch was, deed hem echter zijne voorzigtigheid bij velen langen tijd het opmaken van zijn besluit uitstellen, zoodat hij wel eens aan zijne gemeenzaamste vrienden verklaarde, dat hij sommige menschen jaren achtereen onophoudelijk waargenomen had, eer hij over hunnen inborst besliste. Hij stelde die beslissing vooral het langste uit, wanneer hij vreesde, dat zijn oordeel ongunstig zou uitvallen, daar zijne natuurlijke goedhartigheid hem in het algemeen veel goeds van de menschen denken deed, en hij liever tien schuldigen voor goed wilde houden, dan één' onschuldigen verongelijken. Hij vond doorgaans meer onstandvastigheid bij de menschen, dan valschheid, en meer wuftheid en losheid, dan opzettelijke kwaadwilligheid. Wanneer hij echter eenmaal een boos opzet, of snoode kunstgrepen in iemand ontdekt had, dan kreeg hij van hem een' diepgewortelden afkeer, dien hij met woorden en daden, en vooral met

zijn sprekend gelaat, openbaarde. Reinheid van hart, en ronde opregtheid waren de eenigste aanbevelingen, die men bij hem behoefde. Die altijd rein handelde, en, waar de nood dit vorderde, voor waarheid en regt dorst spreken, vond in zijn' warmen handdruk, en in zijn' goedkeurenden blik eene belooning, die hem meerder waardig was, dan alle schatten der wereld. „Als ik om dien blik denk," schreef mij onlangs een zijner waardigste leerlingen, „houde ik met moeite een' traan terug — dien blik kon niemand hem vergelden. — Nooit heeft hij mij meer verlegen gemaakt, dan, wanneer hij mij te kennen gaf, dat hij mij achtte; want dan kon ik hem volstrekt niet antwoorden: ik zocht naar geene woorden, want die kon ik hem hebben wedergegeven, maar ik zocht te vergeefs naar dien blik, die zijne woorden bezielde, en hun die onbeschrijfelijke waarde bijzette. Men vergat, dat hij woorden sprak." En met het hoogste regt mag ik er bijvoegen, dat hij, door die uitdrukking zijner gevoelens over de braafheid van sommigen, oneindig meer heils gesticht heeft, dan honderd zedekundige vertoogen vermogend zijn te stichten. Want, hetgeen Sullij, volgens het getuigenis van zijn' lofredenaar, voor Hendrik IV was, dat was Schultens voor zijne waardige leerlingen en vrienden bij zijn leven, en dat is hij nog voor hen na zijnen dood, „hetzelfde, namelijk, wat de gedachte aan het Opperwezen voor ieder braaf mensch is, een breidel tegen het kwaad, en eene aanmoediging ter deugd." Zijn blik was zelfs op diegenen niet zonder uitwerking, bij wie de ondeugd te diep was ingeworteld, dan dat zij zich immer tot den geringsten trap van dien adeldom der ziele, die in hem was, zouden hebben kunnen verheffen. Hij verpletterde de trotschheid van den man, die, in boosheid grijs geworden, zich nergens zijner euveldaden schaamde, dan bij Schultens; in wiens tegenwoordigheid zelfs naauwelijks iemand iets te doen of te zeggen bestond, dat met de strengste welvoegelijkheid niet overeenkomstig ware.

ADVIJS TOT ONDERSTEUNING VAN HET VOORSTEL TOT DE OPRIGTING VAN EEN GEDENKTEEKEN VOOR DE GESNEUVELDEN IN DEN ZEESLAG TUSSCHEN EGMOND EN WIJK AAN ZEE, DEN 11 OCTOBER 1797.

Het komt mij voor dat de advisen der leden, welke tegen dit artikel van het rapport geadviseerd hebben, gebouwd zijn op de onderstelling, dat de Commissie het oprigten van zoodanig een gedenkteeken zou hebben aangeraden, 't welk den schijn kon hebben, als of wij ons de overwinning toeschreven in een gevecht, dat zigtbaar ten onzen nadeele is uitgevallen. Die onderstelling evenwel is ongegrond. De weinige woorden, waarin de Commissie haar denkbeeld heeft uitgedrukt, „eene grafnaald ter dankbare nagedachtenis aan onze in den jongsten zeeslag gesneuvelde helden," deze weinige woorden bewijzen het tegendeel reeds genoegzaam. En ik houde mij verzekerd, dat, bijaldien zij het gansche plan, dat haar voor den geest stond, en detail aan de vergadering had kunnen opgeven, het dan aan niemand een oogenblik twijfelachtig zou hebben kunnen zijn, of zij een ongepast gedenkteeken van eene niet behaalde overwinning, of een dankbaar offer aan moed en braafheid bedoelde. Wanneer wij de Commissie verzoeken haar plan uit te werken, dan zal het laatste onbetwistbaar bewezen worden; en dit laatste houde ik niet alleen voor allerbillijkst, maar ik kan ook niet zien, dat hetzelve aan verkeerde uitlegging onderworpen zal zijn, of bij het volk verkeerde indrukken maken. Bij het begin der raadplegingen over dit onderwerp, zweefde ook mij reeds hetzelfde voorbeeld voor den geest, dat door den burger De Lemon is aangehaald; maar het gaf aan mijne overdenkingen een' anderen uitslag, dan aan de zijne. Ik meende, dat men hier niet te onderzoeken had, welk een onderscheid er mogt hebben plaats gegrepen, tusschen de gevolgen van de nederlaag der Grieken bij Thermopylé, en de onze tusschen Egmond en Wijk op Zee: maar dat het derde van vergelijking alleen moest gezocht worden in de dankbaarheid der Spartanen en Bata

ven, voor den moed en de braafheid van hunne gesneuvelde helden, en voor de grootheid, welke dezen in hunne nederlaag zelve betoond hadden. Ik meende, dat in het opschrift van het gedenkteeken, voor Leonidas en de zijnen geschikt, geen enkel denkbeeld was ingevloeid, hetwelk op de min of meer voor- of nadeelige gevolgen van hunne nederlaag betrekking had, maar dat hetzelfde alleen had getuigd van hunne onwrikbare trouw jegens hun vaderland, en hunnen onbezweken' moed. Hoe dan ook de uitslag van ons zeegevecht moge geweest zijn, dit meende ik dat in deze raadplegingen niet in aanmerking mogt komen, maar dat wij alleen te bedenken hadden, wat wij aan den moed van onze helden verschuldigd zijn, en welke indrukken eene zoodanige erkentenis van dien moed, als bij het rapport voorgeslagen wordt, op onze natie en zelfs op den vijand zou moeten maken. En voor zoo verre zich dit laatste, met eenige waarschijnlijkheid, van voren berekenen laat, vind ik hoegenaamd geene reden, om den gedanen voorslag af te keuren, maar integendeel gewigtige redenen, om denzelven te omhelzen. Doch dit is door andere leden reeds zoo uitnemend uit elkander gezet, dat ik daar niets behoef bij te voegen. Ééne aanmerking moet ik nog slechts maken over het gezegde van den Burger De Lemon, omtrent den uitslag van het gevecht, die wel, gelijk ik gezegd heb, op onze deliberatiën niet behoort in te vloeijen, maar welke toch door hem, naar mijn gevoel, in een te ongunstig licht beschouwd is, dan dat ik daarop zou kunnen zwijgen. „Wij hebben (zegt hij) in dit gevecht alles verloren." Een ieder weet, dat dit reeds dan te sterk uitgedrukt is, wanneer wij alleen denken aan schepen en volk, en aan het geld, dat daarvoor is uitgegeven. Maar er is in een gevecht meer te verliezen, of te winnen, dan schepen, volk en geld. Een ieder, die naijverig is op de eer zijner natie, voelt dit: en, wanneer wij van dien kant de zaak beschouwen, dan is het er zoo verre af, dat wij alles zouden hebben verloren, dat wij, integendeel, veel, zeer veel hebben gewonnen. Wij hebben voor ons zelven, Burgers Representanten! de volkomenste overtuiging gewonnen, dat het scheepsvolk, dat bij velen zijner eigene landgenooten onder het onregtvaar-

dig vermoeden lag van eene verraderlijke gezindheid jegens het vaderland, en van de trouwelooste voornemens om, bij de eerste gelegenheid, zijnen eed te breken, dat ditzelfde scheepsvolk, geen éénen man uitgezonderd, de beslissendste bewijzen gegeven heeft van eene onschendbare trouw zoowel, als van een' leeuwenmoed. En van hoe veel waarde is die overtuiging, welke zeker, vóór het gevecht, bij ons allen in dien graad niet plaats had, noch plaats kon hebben, niet alleen voor de eer der natie, maar ook voor onze gerustheid in het toekomende! Wij hebben daarenboven bij gansch Europa de volkomenste overtuiging gewonnen, dat Nederland nog heden helden teelt, in moed aan de helden onzer voorgeslachten gelijk. Wij waren vernederd in het oog van den vreemdeling, en wij hoorden en lazen somtijds oordeelvellingen van hem over ons, die onze zielen doorgriefden. Onze smaad is uitgewischt, en wij hebben zoodanige proeven gegeven van onbezweken dapperheid, dat zij, die veelal voor de meesters van alle volken op zee plegen gehouden te worden, en die althans zich zelven daarvoor wilden doen doorgaan, gewis nimmer sterkere proeven geven kunnen. En zouden wij dan rekenen, alles verloren te hebben? Zouden wij dan aan de nagedachtenis der helden, die ons deze eer wedergeschonken, die dezelve met hunnen dood verzegeld hebben, geene dankbare eerzuil wijden? Zouden wij hen die eer minder waardig keuren, omdat zij ongelukkig streden, hen, die in dit ongeluk zelve zooveel grootheid betoonden?... Dit zal onze regtvaardigheid niet toelaten.

Sommige leden schijnen te vreezen, dat zulk een gedenkteeken, in volgende zeeslagen, aan het volk moedeloosheid zoude inboezemen. Naar mijn gevoel, zou juist het tegendeel plaats hebben. Een vereerend gedenkteeken, door eene dankbare natie opgerigt voor helden, die in een' ongelukkigen slag, waarin zij als leeuwen gestreden hadden, hun dierbaar leven lieten, moet dit niet natuurlijk naijver om hun voorbeeld te volgen, zucht om eene gelijke eer te verdienen, begeerte om hun vergoten bloed te wreken, bij ieder regtschapen man opwekken? Die gevolgen althans komen mij vrij waarschijnlijker

voor, dan het tegengestelde. En van de zucht om dat edel bloed te wreken, hebben wij reeds een beslissend bewijs in het jongste gevecht gehad. Eenige schepen hadden reeds gestreken, en de Brutus was reeds bijna reddeloos geschoten, toen de dappere Blois zijn' arm verloor. Niet zijne wonde pijnigde hem, maar de vrees, dat de waardige Officier, aan wien hij het bevel moest overgeven, ook eindelijk, zijns ondanks, genoodzaakt zou worden om te strijken. En inderdaad, in dit oogenblik althans, zoo ooit, zou men moedeloosheid hebben kunnen verwachten bij zijn bootsvolk, dat reeds zoo vele schepen verloren, zijn eigen schip zoo zeer geteisterd, en zijn' bevelhebber zoo zeer gekwetst zag. Maar dit eigen gezigt verhief de kreet wraak! wraak! door het gansche schip, van den voor- tot den achtersteven; in één oogenblik was al het geschut te boord, en ijlings brandde de geheele laag op nieuw los.

G BRENDER à BRANDIS.

OVER DEN LUIM.

Het woord Luim, dat in de daad met het hoogduitsche woord Laune overeenstemd, heeft tot heden bij ons zijne goede en kwaade zijde; zo dat men even zo wel zegt: Hij is in een goeden Luim, hij is wel gehumeurd, als dat men zegt: hij heeft een kwaaden Luim. Intusschen is deeze bepaaling van den Luim daar door te wisselvallig nadien zij de zaak niet naauwkeurig genoeg uitdrukt: beter zegt men van iemand, die tegen verwachting somtijds vrolijk is, hij heeft zijne luimen; en van iemand van welken men iets eigenaartigs verwacht: hij ligt op zijne luimen. Deze laatste verklaaring is dus meer karaktermaatig, en toepasselijk in het tegenwoordig geval; moetende vooral dienen om het Engelsch woord Humour te vertaalen, of te vervangen, welks

betekenis wij vervolgens, met de woorden van Ben Johnsen zullen voordragen: nadien dezelve aan zijne bepaaling van de zaak verbonden is.

Wat denken? — of liever, wat zeggen de voornaamste Esthetische schrijvers, dat de Luim is? — vraagt men het den Engelschen, dan zegt Congreve, in zijne verhandeling over die stoffe: „Luim bestaat in eene bijzondere en onvermijdelijke wijze van doen, die een mensch alleen natuurlijk, of eigen is, en die zijne gesprekken en daaden van die van anderen onderscheidt." — Intusschen zou hierbij hebben moeten komen: dat die eigenheid in spreeken en in handelen iets belagchlijks moet hebben; nadien zeldzame gaven, zo als eene uitmuntende houding, eene natuurlijke welspreekenheid, eene juiste uitdrukking, enz. geene luimen zijn. Andere plaatsen, in die verhandeling van Congreve, toonen duidelijk, dat hij het ook zoo begreep, willende door het contrast eigenlijk doen vermaaken.

Campbell bepaalt den Luim, door de volgende beschrijving: eene juiste voorstelling van eene hevige, of bestendige hartstocht, opgewekt door eene geëvenredigde oorzaak, verwekt aanstonds sijmphathie, de gemeene band der menschelijke zielen, en deelt te gelijk die hartstocht mede aan het gemoed van den Hoorder. Maar wanneer de aandoening, noch hevig, noch aanhoudend is, en de beweegoorzaak niets wezenlijks behelst, maar enkel ingebeeld, of ten minsten ongeëvenredigd is met het uitwerkzel, of wanneer de hartstocht zich ontijdig vertoond, zo dat zij haar oogmerk eerder om ver stoot, dan dat zij het bevorderen zoude: in deeze gevallen geeft eene natuurlijke voorstelling eerder vermaak, en verwekt eerder verachting, dan dat zij ons medesleept.

Lord Kaimes stemt zaakelijk met de gevoelens van Campbell over een. Hij gelooft mede dat de Luim iets ongeschiktst bevatten moet, het welk den luimigen in onze achting verkleind. Niets wat goed, of deftig is, heet men luim, noch ook iets zonderlings in het karakter in woorden of daaden, het geen men hoogschat of vereerd. Het wonderbaare in het karakter van den luimigen (vervolgd hij) doet den man in onze achting daalen: want het wordt door omstandigheden ver-

oorzaakt, die onvoeglijk, en juist daarom waardig zijn dat men 'er om lagcht.

Dit zal genoeg zijn om de bepaalingen te kennen, welke de Engelsche schrijvers van den luim geeven. Blair zegt 'er niets van; Gerard bepaalt weinig, en Beatties oordeel strookt in allen opzichte, met de reeds medegedeelde gevoelens. Alleen het reeds beloofde denkbeeld van Johnson, zo over het woord Humour, als over de zaak, behooren wij nog in aanmerking te neemen.

Humour (zegt deze Tooneelspeldichter — doch men gelieve bij zijne definitie in aanmerking te neemen, dat het woord Humour in 't Engelsch, zo wel vochtigheid en vogt, als aart, imborst of luim betekend) – Humour, zegt hij, is eene gesteldheid van de lucht, of van het water: en bezit beide deze eigenschappen: vochtigheid en vloeibaarheid. Giet, bij voorbeeld, water op den grond, dan zal het denzelven nat maaken, en voordloopen. Even zo is het met de lucht gesteld: dwingt dezelve door een Hoorn of Trompet, oogenbliklijk zal zij voordvloeijen, en een soort van daauw agterlaaten. En hier uit besluiten wij dat alles wat iets vloeibaars, of vogtigs bezit, en niet in staat is, om zich op eene bepaalde plaats in te houden, Humour is. Op deeze wijze zijn in ieder menschelijk lichaam, het colerieke, phlegmatieke, melancolieke en sanguinische temperament, Humour; nadien zij geduurig, in een of ander gedeelte van het ligchaam, vloeibaar zijn, en zich niet in kunnen houden. En dit kan men cok overdragtelijk zeggen van de gemoedsgesteldheid der menschen. Wanneer, bij voorbeeld eene bijzondere eigenschap den mensch zo geheel bezit, dat zij alle zijne hartstochten, levensgeesten en kragten, in haaren vloed tot zich trekt, dan kan men dit met recht Humour, of Luim, heeten. —

Vraagen wij nu den duitschen Theoristen, wat Luim of Humour is? dan zegt Riedel, het is de ongeschiktheid der neigingen van een zeer afsteekend en eigenzinnig karakter, in zo verre dat zonder inhouding door gebaarden, woorden of werken aan den dag wordt gelegd. Eberhard verklaart het op volgende wijsgeerige wijze: de ernstige voorstelling van het

belachlijke — en derhalve ook eene gewigtige voorstelling van iets dat niets betekend — is belagchlijk: en deeze soort van belagchlijkheid is het luimige; en de bekwaamheid in dezelve, de luim, ten strengsten genomen. In zo verre vernuft en scherpzinnigheid in den luim vereischt worden, kan men dezelve als scherts beschouwen.

Maar wanneer het æsthetisch zeker is, dat de uitvoerder van zulke belagchelijke voorstellingen, het belagchelijke niet voor ernst, en het niets betekenende niet voor belangrijk houd, en ook omgekeerd: dan is het enkel Ironie. — Niet minder Philosophisch is de verklaaring van Esschenburg. — Een ongenoemd schrijver, zegt in de „nieuwe Bibliotheek der schoone Kunsten en Wetenschappen": Luim is eene sterke zielsneiging, welke zich tot een bijzonder punt bepaald, dat de mensch als hoogst gewigtig aanziet, schoon het zodanig niet is; en waar door hij zich, wegens den buitensporigen ernst, met welken hij dat beschouwd, op eene belagchelijke wijze van anderen onderscheidt. — Eindigen wij, (zonder de gedachten van Sulser aan te voeren, nadien hij zich tot goede en kwaade Luimen bepaalt, en daar door wezenlijk, ten opzichte van den luim dien wij bedoelen, onbepaald is,) eindigen wij met de bepaaling van Garve.

Luim is eensdeels de toestand, door welke een mensch alle zaaken, op eene eenigzins bijzondere wijze beschouwd; en van alle op eene eenigzins ongewoone wijze wordt aangedaan. Anderdeels is het die gemoedsgesteldheid, in welke een mensch zegt, of doet, wat hij denkt, of waar hij vermaak in vindt: en het geen andere lieden, buiten hem, noch zeggen noch doen zouden.

Bij alle deze buitenlandsche geleerden, zullen wij alleenlijk nog voegen, het gevoelen van den meermaalen genoemden Van Alphen, raakende ons tegenwoordig onderwerp. Luim (zegt hij) is eene hebbelijke en onwederstaanlijke eigenzinheid die lagchen doet; en om dat zij lagchen doet, heeft zij iets onvoeglijks, zonder daarom verachtelijk te zijn. Een mensch, die op zulk eene wijze eigenzinnig is, dat hij anderen verveelt, of tot nadeel is; die zich door knorrigheid boven anderen onderscheidt, is, in deezen zin, geen luimigen, of Hu-

mouriat, maar een mensch van kwaad humeur. Doch onderscheidt hij zich op zulk eene wijze, dat 'er in zijne woorden en daaden zulk eene zamenvoeging is, die ons lagchen doet: en is deeze zamenvoeging bij hem heerschend en doorgaande, dan is hij een luimig mensch.

Schoon de onbeschaamdheid zo min als de onbeschaafdheid eigenlijk bij den Luim vereischt worden, zo kan men niet ontkennen, of dezelve hadden, nu en dan, bij luimige vernuften plaats. Swift, misschien de luimigste van geheel Engeland, wiens Anecdoten meest altijd doen lagchen, was daar niet geheel vrij van te spreeken. Het was toen de gewoonte dat men twaalf Predikanten verkoos, die voor het Parlement predikten, wanneer het vergaderd was. Swift was een van die twaalf: en wanneer hij, op zekeren dag, ingevolge zijnen pligt, over de ijdelheid predikte, merkte hij aan: dat de menschen, over 't algemeen, vier eigenschappen bezaten, op welken zij eenigzins trotsch mogten wezen, namelijk 1. geboorte en rang. 2. Rijkdommen en bezittingen. 3. Een goede gestalte en gelaat, en ten 4. Verstand. Volgens deeze opmerking deelde hij zijne preêk in vier deelen; en nadat hij de drie eerste, volgens bovengemelde opgave verklaard had, sloot hij zijne leerrede, op de volgende wijze· „wij komen eindelijk, mijne toehoorders! ter beschouwing van ons vierde punt. Dan, nadien 'er in deeze Christelijke gemeente niemand is, die zich op de uitmuntendheid van zijn verstand iets kan beroemen, zo zoude het geheel onnodig zijn, u mijne vrienden! tot algemeene stichting, daar eenigzins mede op te houden. Wij zullen dus onze leerrede met eene toepassing eindigen." — Doch deze gezegden kostten hem zijn ambt.

Vóór dat dit geschiedde las hij, op verzoek van Mijladij Berkeley dikmaals iets voor uit een boek, dat naar haar smaak was. De Gravin was reeds bejaard en vond veel genoegen in de Overdenkingen van Boijle, in den jaare 1703 in het licht gegeeven, welke overdenkingen zij begeerde, dat Swift geheel en al voor haar zoude doorleezen. Deeze kon zoo veel behaagen in Boijle's Meditatiën niet vinden, en kwam dus tot den inval om eens vooral van de leezing van dit Boek af

te raaken. Hij schreef zijne „Bedenking over een Beezemsteel"; nam het boek der Gravin in 't geheim eens mede, om 'er zijn eigen opstel in te voegen, en droeg zorg dat het ongemerkt weder op zijne plaats kwam. Bij zijn eerste bezoek verzogt hem de Gravin, volgens gewoonte, met het lezen der overdenkingen te vervolgen, en hij gedroeg zich ook als gewoonlijk: sloeg met den grootsten ernst het boek op, en las het opschrift: „Bedenking over een Beezemsteel." Ladij Berkeley keek eenigzins verwonderd op, over deezen zeldzaamen tijtel, en herhaalde: „Bedenking over een Beezemsteel? — Dat is een bijzonder onderwerp! maar men kan niet zeggen, welke leerrijke en nuttige bedenkingen, deeze bewonderenswaardige man, over de geringste dingen weet te maaken. Laat ons hooren wat hij zegt."

Swift nam zijn gewoone en geheel ernstige houding en toon aan, met welke hij Boijle's overdenkingen geleezen had, en las het volgende:

Deezen kaalen stok, dien gij zonder eenig aanzien, in een verlaaten hoek ziet liggen; dien zag ik voorheen, in eenen bloeijenden toestand het bosch versieren. Hij was vol sap, vol bladeren, vol takken; daar thans de werkzaame kunst des menschen, te vergeefsch de natuur tracht naar te volgen, door een bundel verdorde takken, aan zijnen saploozen stam vast te maaken. Ten besten genomen, is hij thans omgekeerd, het geen hij te vooren was: een Boom het onderste boven staande, houdende de takken naar de aarde gekeerd, en den wortel in de lucht. Elke smeerige hand grijpt hem aan, om hem tot een slaafsch en verachtelijk werk te gebruiken; en door eene soort van eigenzinnigheid van het noodlot, is hij bestemd om andere dingen rein te maaken, en zelf altijd vuil te blijven. In de handen der Dienstmaagden eindelijk tot een stompjen na, afgesleeten zijnde, wordt hij, of op de straat geworpen, of men trekt dit laatste voordeel nog van hem, dat men hem gebruikt, om het vuur aan te stooken. Wanneer ik dit overdenk, dan dringt een zucht uit mijne borst, en ik zeg tot mij zelven: „waarlijk! de Mensch op Aarde is een Beezemsteel." De Natuur zend hem gezond en vol kragt in de waereld: hij staat daar in eenen bloeijenden stand, hebbende het hoofd be-

dekt met hairen, zijnde de eigenlijke takken van onze, met verstand begaafde plant. Hij staat daar, tot de bijl der onmaatigheid zijne groenende takken heeft afgehouwen; en zie daar eene verdorde stam. Dan neemt hij zijn toevlucht tot de kunst en zet een paruik op; wordt trotsch op een bosch onnatuurlijk hair, geheel bedekt met zekere stof, die zijn hoofd niet voordbragt. Wanneer dus onze Beezemsteel wilde voordtreden, en zich beroemen op zijne heitakken vol vuilnis; al ware dit vuilnis ook het uitvaagzel uit de kamer der schoonste Dame; zouden wij het dan niet belagchelijk vinden, en zijne ijdelheid bespotten? Welke partijdige richters zijn wij over onze eigene voortreflijkheden, en de feilen van andere lieden!

Maar een Beezemsteel, zal men mogelijk zeggen, is het evenbeeld van een boom, welke op zijn kruin staat. Goed! Maar is de mensch dan iets anders dan een Tuimelaar? Zijne dierlijke vermogens regeeren de verstandige, zijne zenuwen rusten, en hij sleept zijn hoofd langs de aarde. En evenwel met alle zijne gebreken, werpt hij zich zelven, als een algemeen verbeteraar en wederhersteller der deugden op. Hij wil alle misbruiken afschaffen; alle zwaarigheden ter zijden leggen; zoekt, verzamelt en veegt het vuilnis uit alle hoeken der natuur, bij een: brengt verborgen schandelijkheden aan het licht; verwekt eene ontzaglijke stof, waar men dezelve nimmer gezien had; en steekt zich zelven diep in alle die vuiligheden, die hij voorgaf te zullen weg veegen. Zijne laatste dagen brengt hij gemeenlijk in de slavernij der Vrouwen, en meestal in die der slegtste Vrouwen door, tot hij, tot op een stompjen na, afgesleeten zijnde, gelijk zijn broeder Beezem, of op straat geworpen, of om een vuur aan te stooken, gebruikt wordt, bij het welk zich anderen warmen."

Ladij Berkeleij was zeer voldaan over deeze Meditatie van haaren gewaanden Boüle. Eenig gezelschap verscheen, en Swift maakte zich, onder voorwendzel van eenige bezigheden, weg. De Ladij nog geheel vervuld van het voorgeleezene, bragt het gesprek terstond op de overdenkingen van Boijle, en voornamentlijk die over den Beezemsteel. Het gezelschap keek elkander, eenigzins verwonderd aan, en had moeite zich van lagchen te onthouden. Alle verzekerden dat zij van

zulk eene overdenking nooit gehoord hadden. Op mijn woord, zeide de Gravin, dáár ligt het boek, sla het op en overtuig u zelven. Het boek werdt opgeslagen, en men vondt de overdenking ook, doch met de hand van Swift geschreven Men lagchte om dit luimig vernuft, en Swift werd nooit meer verzogt, om in Boijle's Meditatiën te leezen.

J. HERINGA EZ.

HET BETAMEND GEBRUIK DER VRIJHEID 1).

Vrijheid is een kostelijk Pand, wanneer wij het wel weten te bewaren en gepast te gebruiken: maar, wordt het eens verwaarloosd, en misbruikt, het kan in vele opzichten verderflijk voor ons worden. Ja, wanneer wij een dierbaar geschenk der Godheid misbruiken, zoo is het al dikwijls hare wijze en rechtvaardige handeling, dat zij het ons toevertrouwde pand ontneme; zoo zoude het ons ook kunnen gaan in geval wij ons nut niet deeden met de Vrijheid, en er God niet bij verheerlijkten, maar ze tot voldoening onser zondige lusten misbruikten: en hoe ongelukkig, ach! hoe onverandwoordlijk zou dat zijn!

En evenwel, ook wij staan voor zulk een misbruiken van onse Vrijheid bloot. Wij staan er voor bloot uit hoofde van velerlei wanbegrippen en vooroordeelen, die ons kunnen doen dwalen in ons oordeel over recht, vrijheid en billijkheid; uit hoofde van het onmatig zelfvertrouwen, 't welk elk vrij man op zijn eigen verstand, bekwaamheid en trouw heeft, en dikwijls den grond legt tot eigenzinnigheid, twistziekte, onver-

1) Fragment eener Leerrede, gehouden den 8sten Maart 1795 tot viering van den Dank- en Biddag.

draagsaamheid en tot aanmatiging van meer gezach, dan iemand is toevertrouwd; insgelijks, uit hoofde van de verschillende persoonlijke belangens, die ons maar al te veel het algemeen welzijn doen uit het oog verliezen; van menschelijke driften, die de besten zoo vaak in het voorstaan eener goede zaak verschalken, en hem of geheel ter zijde afleiden, of veel verder dan zijn oogmerk was, vervoeren; ja ook, uit hoofde van de droevige partijschappen, die er of reeds van vorigen tijd zijn, of zoo ligt uit verschillende gevoelens ontstaan kunnen, en die de gemeene krachten droevig verzwakken, en bij beide partijen doorgaans laakbare verkeerdheden doen geboren worden. Ja voor het misbruiken der Vrijheid staan wij zoo veel te meer bloot, omdat wij, aan 't genot derzelve niet genoeg gewoon, en met het recht gebruik derzelve nog zoo weinig bekend zijn. Wanneer men menschen, die voor de vrijheid nog niet volkomen berekend zijn, op eens in het gebruik derzelve zet, dan slaan ze wel eens tot losbandigheid: die onverwacht uit banden koomt, spat zoo ligt eens uit. En, indien wij ergens voor bekommerd mogen zijn, dan moet het daarvoor wezen, dat toch het karakter onser Natie niet op den duur bevonden worde niet rijp genoeg te zijn voor ware Vrijheid.

Van zulken misbruikte Vrijheid leveren de geschiedenissen, ook de jongste geschiedenis, zoo vele voor ons waarschouwende voorbeelden op. En, och of ook niet ons eigen Patriotisme in de dagen voor de omwenteling van 1787 met deze vlekken bezoeteld ware geweest!

Zij, die het wel met de zaak der Vrijheid meenen, treuren daar dan over. Hare vijanden, die men den mond openbreekt, verheugen er zich in, en halen er voedsel uit voor hunne lasterzucht.

En aan vele oprechte eenvoudige menschen, die nog niet weten wat zij kiezen moeten, wordt daardoor een afkeer tegen de Vrijheid zelve ingeboezemd.

Gij zijt geroepen, Broeders! om vrij te zijn van die menschelijke instelling, volgens welke gij verplicht waart tot belijdenis van zekere Godsdienstige gevoelens, om langs dien weg tot zekeren aanzienlijken stand in de burgermaatschappij op

te klimmen. Van die bepalingen worden wij thans ontslagen.

Trouwens God te dienen is een plicht, die de ééne mensch den anderen niet voor kan schrijven. Van onse gevoelens omtrent God en zijnen dienst zijn wij alleen aan den Alwetenden rekenschap schuldig. En, wanneer iemand geene gevoelens koestert en voorstaat, die voor de rust der Maatschappij nadeelig, en met hare erkende grondbeginselen strijdig zijn, waarom zoude men hem dan van het bestuur van zaken in eene Republiek, in welke onder de Burgeren gelijke Rechten en Plichten gelden, uitsluiten; alleen omdat hij de geloofsbelijdenis van het tot nu bijzonder bevoorrechte Kerkgenootschap niet overneemt?

Doch God beware ons, dat wij niet tot schande van onse zoogenoemde hervormde Christenen, bevinden, dat zij met het losmaken van dezen band, bandeloos worden! God beware ons dat niet velen zich thans kenbaar maken als zulke lage zielen, die zich slechts uitwendig bij onze Gemeente voegden, om door de Kerk naar het Raadhuis te gaan, of om zich en hunne kinderen genoegens, goederen en eer naar de wereld te bezorgen!

Gij zijt geroepen, Broeders! om vrij te zijn van de vernederende erkentenisse eener ingebeelde meerderheid, die zich vele trotsche, of door opvoeding bedorven, menschen boven hunne medemenschen plegen aantematigen, alleen daarom, omdat zij uit aanzienlijke Ouders geboren, uit een in oude tijden door Keisers of Koningen bevoorrecht geslacht herkomstig zijn, of om dat zij veel meer geld en goed bezitten dan anderen. Geboorte noch rijkdommen maken iemand op zich zelve wijzer of beter, en geven dus geen aanspraak op den eerbied, veel min op de onderdanigheid van andere Adamskinderen, en van minder gegoeden. Menschen zijn Menschen. Deugd en Godvrucht alleen maken iemand achtingwaardig. — Evenwel ook deze Leer der Vrijheid en Gelijkheid moet wel gevat, en uit wanbegrip niet misbruikt worden. Er zijn betrekkingen tusschen Menschen en Menschen, die den éénen in zeker opzicht een ander recht geven dan den ander, en den éénen andere plichten opleggen, dan den ander. Bij voorbeeld, Ouders heb-

ben het recht om van hunne kinderen gehoorsaamheid te vorderen, en zijn verplicht hen op te voeden: God heeft zelf die verordening in de natuur gelegd, en door het Evangelie bekrachtigd. Volgens diezelfde Godlijke instellingen moet in den echten staat de Man zijne Vrouw verzorgen en verdedigen, en de Vrouw haren zin aan dien des Mans, in behoorlijke zaken, onderwerpen. En wanneer huisvaders en huismoeders met dienstknechten en dienstmaagden eene vrijwillige verbintenis aangaan, bij welke de laatste hunnen dienst aan de eersten verbinden tot eenen redelijken loon, dan zijn de huisvaders en huismoeders al het bedongene, kost, huisvesting en verder loon verschuldigd, en de dienstelingen zijn verplicht tot alle behoorlijke dienstvaardigheid en vlijt. Ouders zijn in dit opzicht aan Ouderen, Kinders aan Kinderen, Dienstboden aan Dienstboden gelijk, maar niet de Kinders aan de Ouderen, of de Dienaar aan zijnen Meester. Elk zie dan wel toe, dat hij geene eerbied, ondergeschiktheid en gehoorzaamheid weigere aan hun, dien hij het naar de Godlijke instelling, of volgens eigen vrijwillige verbintenis, schuldig is! Elk wachte zich, dat hij door geene verkeerde toepassing der regelen van Vrijheid en Gelijkheid, alle maatschappelijke orde omkeere, alle goede trouw verbreke!

Gij zijt geroepen, Broeders! om vrij te zijn van willekeurige geboden en bevelen van Menschen, aan wien gij u zelven daar toe niet vrijwillig verbonden hebt. Maar geen Burger verbeelde zich, dat hij zich ontslaan kan van gehoorzaamheid aan de Wet, die de geheele Maatschappij, of hare wettige gekozenen en plaatsbekleeders, maken. De Wet te gehoorsamen is zijn woord te houden. Eerbied voor de wettige Bestuurders der Maatschappij, voor de Uitvoerders der Wet, voor de Handhavers van recht, orde en rust, is eerbied voor Gods instelling, en voor de Wet zelve. Zonder gehoorsaamheid aan de Wet kan niemand een eerlijk Man of goed Burger, laat staan een goed Christen, zijn. Zonder eerbied der Burgeren voor de Bestuurders der Maatschappij, kan zij geen' enkelden dag bestaan.

Gij zijt geroepen, Broeders! tot het vrij en gerust genot van uwe goederen en inkomsten: gij behoeft daar, zonder uwe

toestemming of schuld, niets het geringste van af te staan. Maar, wanneer gij voor u zelven en uwe bezittingen de bescherming der Wetten begeert en geniet benevens anderen, en gij met hun deelt in de voorrechten der burgermaatschappij, dan geeft gij ook stilzwijgende uwe toestemming, om die lasten, die de gantsche Maatschappij bezwaren, gelijkelijk met uwe medeburgeren te helpen dragen. Dat het dan toch nimmer nodig zij, om eenen Christen, door middelen van dwang, tot het opbrengen van tol en schatting, te noodzaken! Geene Maatschappij, vooral niet de Nederlandsche, kan bestaan, zo niet hare Leden gereed zijn tot het vervullen van dezen plicht, tot het betalen van deze geheiligde schuld. Het tegenwoordig tijdstip roept ons bijzonder tot nieuwe en groote opöfferingen. Willen wij het Vaderland vrij en behouden zien, aarselen we dan niet, om, door gullen afstand van een deel onser inkomsten ten algemeenen nutte, ons te onderscheiden van dat ras van Menschen, dat bij elke omwenteling eigen grootheid en bijzonder voordeel zoekt! De staat onser gemeene geldmiddelen moge er allerdroevigst uitzien: hij is toch niet radeloos. Elk zij maar in zijne bijzondere uitgaven gereed tot bezuinigingen, en tot besnoeijing van die weelde, pracht en overdaad in huizen, buitenplaatsen, rijtuigen, huissieradien, lekkernijen, opschik, en velerhande soort van verkwistingen, welke de zeden der verdertelde Nederlanderen elendig misvormd en verbasterd, en onse krachten deerlijk verlamd hebben, zoo dat er naauwelijks een zweem van de oude nijverheid, spaarsaamheid en bloei onser Voorouderen te vinden zij! Storten wij dit besnoeisel in de kas der Maatschappij, in verwachtinge dat ook deze door eerlijke, zuinige en wijze huishouders bestuurd, en hare inkomsten en uitgaven behoorlijk aan ons verrekend zullen worden! Zoo zal het nog niet moeilijk zijn, het Vaderland onder Gods zegen te redden: en wij zullen ons zelven zoo doende genezen van een kanker, die vleesch en been aantast.

JERONIMO DE BOSCH.

UIT DE LOFREDE OP OOSTERDYK.

Wij oogen hem naa, en verblijden ons, dat hij wel is aangeland, schoon wij zijn gemis nadruklijk gevoelen, en de Maatschappij ontbloot zien van een waardig voorwerp van algemene achting,

Het is moeilijk, een braaf character met woorden te schilderen, en alle deszelfs uitnemende hoedanigheden zodanig onder het oog van vrienden en bekenden te brengen, dat men genoodzaakt wordt, bij zich zelven uitteroepen: „de man was alzo, ik zie hem dus handelen, het gezegde is waaragtig."

Wij zullen beproeven, wat wij hier kunnen te weeg brengen.

De Redenaar, welke eenen man van verdiensten uit zijne schriften heeft leeren kennen, en de vruchten van deszelfs vernuft en geleerdheid weet medetedeelen aan zijne tijdgenooten, is alzins lofwaardig. Maar, gelijk het veel verschilt, wat iemand schrijft, of doet, zoo is het ook belangrijker, bij ondervinding te spreken, en iemands schoone zedelijke hoedanigheden uit eenen geduurigen omgang te weten. Hier aan ligt der Maatschappij in het bijzonder gelegen, en wij hoopen, dat eene nadere kennis van Oosterdyks deugdzame hart, en voorbeeldige gedrag, zowel zommigen ter navolginge aanspooren, als anderen in hunne deugdlievende beginzels zal bevestigen.

Zachtmoedigheid en vredelievendheid waren de eigenaartige kenmerken van zijne inborst. Alles, wat de liefde en eendracht onder het menschdom kon stooten, was voor hem ondraaglijk. Dan werden de hartstochten bij hem in eene ongewone beweging gebracht; en men zag den zachtzinnigen man van gelaat veranderen; verdrietige trekken ontluisterden het anderzins blijmoedige gelaat, en zijne bekende vrolijkheid scheen gestoord door verborgen hartzeer.

Dit werd, onder anderen, bemerkt, bij het ontstaan der burgerlijke oneenigheden, waardoor, in de laatsten jaaren zijns levens, ons dierbaar Vaderland is geschokt. Dezen hadden eenen aanmerklijken invloed op zijne inwendige rust.

Een waar voorstander van vrijheid, maar ook een groot beminnaar zijnde van orde, zonder welke noch huisgezin, noch gemeenebest bestaan kan, was hij bedugt voor het verlies van beiden.

Men hoorde hem van tijd tot tijd met nadruk klagen, over de verslapping van broederlijke liefde en eensgezindheid.

Zijn brandende iever voor de weetlust scheen allengskens te verflaauwen, en eene zekere droefgeestigheid beheerscheres te worden van zijnen geest.

Dit natuurlijk gevoel van een vaderlandsch hart maakte ons met reden bekommerd; te meer daar wij zelven gedurig moesten strijden, om het verdriet over zaken, welken geheel niet in onze hand zijn, te boven te komen.

Dan, op het ogenblik, dat bij Oosterdyk alle iever voor de beschaafde letteren scheen uitgebluscht, werd hij aangespoord tot eene onderneming, welke noodzaaklijk zijne gedachten van den toestand des Vaderlands veelal moest aftrekken, en waarvan de gelukkige gevolgen, door het nageslacht van Nederland, nog zullen geëerbiedigd worden.

Nu en dan had hij een Lierdicht van Horatius in nederduitsche versen overgebragt: thands ondernam hij alle de boeken van dien latijnschen Lierdichter op dezelfde wijze te behandelen: en het heeft hem mogen gebeuren, weinige dagen voor dat hij, uit hoofde der ziekte, zich aan zijne kamer moest verbinden, daar aan de laatste hand te leggen.

Dit belangrijk werk zal, naar alle waarschijnlijkheid, door den druk worden gemeen gemaakt, met vermelding van dat dierbaar genot van vrede en vergenoeging, het welk de dichter, onder het vervaardigen van hetzelve, op eene bijzondere wijze ondervonden heeft.

Met deze zachtheid van aart waren vereenigd eene onbekrompen mildadigheid en diepgaand medelijden, hetwelk hem kenschetste als lid van de Maatschappij der drenkelingen: want al wat tot heil van het menschdom strekte, moest Oos-

terdyk trachten te bevorderen. Hiermede hield zijne edele ziel zich gestadiglijk bezig.

Hoe sterk de verkeerdheden, rampen, en ellenden van zijnen medemensch hem drukten; noch sterker rees hij op, wanneer hij die gebreken of ongevallen konde genezen of verzachten.

Maar hier valt nog meer te zeggen: want hoe nauwkeurig ik ook, bij het opstellen van dit belangrijk gedeelte dezer lofreden, mij de zedelijke hoedanigheden van Oosterdyk heb gepoogd voor den geest te brengen, gevoel ik egter, dat 'er noch veele prijzenswaardige door mij met stilzwijgen zullen worden voorbijgegaan.

Met al dat zachte, en vredelievende ging tevens eene achtbaarheid gepaard, welke men wel heeft kunnen zien, maar welke men niet beschrijven kan.

De minzaamheid, waarmede hij een' ieder bejegende, deed den hovaardigen nederbuigen, en den stuursche en wreevelen man beschaamen.

Vrolijk was hij in het gezelschap zijner Vrienden, en ontrok zich nimmer aan geregelde uitspanningen. Zijne spraakzaamheid en genoegen schenen echter merklijk te vermeerderen, naarmaate het gewicht der redekaveling meer en meer de beoefening van kunsten en wetenschappen betrof.

Hierdoor werd hij tot zijn voornaam doeleinde gebragt; want uitspanningen, wandelingen, beschouwingen, gesprekken, en zelfs slapelooze nachten strekten hem tot werkzaamheden, waarin zijne ziel zich begeerde uittebreiden, en tot ware kennis te komen.

Vreemd, derhalven, en geheel onbekend was hier de vadlige ledigheid, waaruit of kwade hebbelijkheden of ongeneeslijke ziekten geboren worden.

Hier was van volle kragt, het geen Cato, volgens het verhaal van Cicero, heeft aangeteekend, dat Publius Scipio gewoon was te zeggen, dat hij nooit minder ledig was, dan wanneer hij ledig scheen, en nooit minder alleen, dan wanneer hij alleen was.

DE GODSDIENST NOODZAKELIJK VOOR EENEN STAAT.

Het grootste gedeelte van het menschdom is onrustig, wispelturig, en weet niet wat het wil. Met zichzelven nimmer tevreden, baakt het naar nieuwigheden en veranderingen, en houdt niet op van te woelen, zich te wenden, te draaijen, en vooruit te loopen, tot dat het eindelijk veelal wederkeert tot die plaats, waarop het zijne onuitvoerlijke plans begonnen heeft. Wat mij betreft, naardemaal ik denk, dat het de pligt van ieder goed burger is, zich naar den gestelden en aangenomen regeringsvorm te schikken, en die niet te willen omverwerpen; ten minste in een tijd, waarin vrijheid een ieder uitnoodigt, om zich te oefenen en bekwaam te maken, en niemand zucht onder het ondragelijk juk, om zijne gedachten omtrent Godsdienst en zedekunde naar die van anderen te moeten schikken: zoo kan ik echter niet zien, waarom men, om deugd en goede zeden meer algemeen te bevorderen, een bijzonderen regeringsvorm zou noodig hebben; dewijl de ondervinding, gelijk wij reeds hebben aangetoond, leert, dat men onder alle vorm van regering, „wanneer maar brave en verstandige mannen het bestuur van den Staat in handen hebben," gelukkig leven kan.

Van dit denkbeeld ben ik zoo ten vollen overtuigd, dat ik niet schroom te zeggen, dat, wanneer onder die schrandere mannen, welke deze gewigtige vraag zullen beantwoorden, er al eenigen gevonden wierden, welke ons eene schets van zulk eenen meer vrijen en Republikeinschen regeringsvorm wilden mededeelen, welke alleen op zuiverheid van zeden en algemeene goedwilligheid gegrondvest was, zonder „eenen hoogeren en krachtdadiger invloed van godsdienstige begrippen te willen erkennen;" dezelve enkel en alleen op zoogenaamde Theoretische, maar nimmer op Practische gronden hunne stellingen zullen gebouwd hebben, en gelijk zijn aan die menschen, welke op hunne kamer de zee leeren beploegen, zonder immer het roer, in het midden van den storm, te hebben in handen gehad: allezins gelijk aan den Wijsgeer Phormio, welke, te Ephesen, eenige uren lang, over de pligten van een vol-

maakt Veldheer sprak; maar, wanneer een ieder zich over die redevoering van Phormio verwonderde, en dezelve ten hoogste prees, zoo vroeg men ook aan Hannibal, wat hij daarvan dacht? waarop de Afrikaansche Veldheer, niet zeer goed Grieksch sprekende, echter zeer vrijelijk antwoordde: dat hij dikwijls mijmerende oude lieden gezien had, maar nimmer iemand, die sterker mijmerde, dan Phormio.

En dit geval betrof nog maar de pligten van een Veldheer, waarover Hannibal zelf en andere bekwame krijgslieden, als een Scipio en Caesar, zouden hebben kunnen oordeelen, en dezelve aan anderen mededeelen. Daar hij, welke ons zulk een meer vrij en het welzijn van allen alleen bedoelend Staatsbestuur, waarin deugd en goede zeden, in het algemeen, in werking zijn, „zonder dat men zich van eenen hoogeren invloed van godsdienstige begrippen of praktijken behoeft te bedienen," afschildert, en in waarheid meent te kunnen bestaan, niets anders doet, dan zoete droomen droomen, in navolging van die Dichters, welke ons eene beschrijving geven van de gouden eeuw, waarin alleen onschuld, maar geene gebreken woonden. Alhoewel de zoo straks beschreven vrije regeringsvorm zonder Godsdienst altoos de weelderigste schilderijen van de gouden eeuw in eene ingebeelde volmaaktheid dan nog zou te boven gaan, daar deze laatste de medewerking der Godheid en aanbidding van dezelve wel degelijk behoeft, zal zij volmaakt zijn; terwijl daartegen het bedoelde Staatsbestuur zou moeten voorgeven van zichzelven af te hangen, zonder de inroeping van den Goddelijken bijstand noodig te hebben.

Maar wij meenen genoeg gezegd te hebben, om de ongerijmdheid van eenen regeringsvorm, met deugd en goede zeden verbonden, zonder godsdienstigen invloed, aan te toonen. Dan ik, hier al gedurig denkende om het woord regeringsvorm, en deszelfs invloed op deugd en goede zeden, kan voorwaar niet ontkennen, dat mij dat woord onaangenaam in de ooren klinkt, en een slaafsch denkbeeld geeft in de beoefening van deugd en goede zeden; dewijl ik daarin geene regering der menschen erken. Die mogen zorg dragen, dat, door eenige nuttige en voor de maatschappij heilzame instellingen, deugd en goede zeden meer bevorderd en aangenomen worden, maar, in

de hooge en zuivere beoefening derzelve, ken ik geen menschelijk gezag. Ik geef den Keizer, dat des Keizers is, en onderwerp mij aan de gestelde wetten der maatschappij; maar, wat is dat voor deugd? wat zijn dat voor goede zeden, welke, indien ik overtrede, ik mijzelven te schande maak? maar, ook nog eens; welk eene soort van deugd is het? welke goede zeden zijn het, voor welke de Hoofdschout en zijne dienaren moeten waken?

Ik onderstel, gelijk men reeds te voren gezien heeft, eene krachtdadiger en verhevener deugd, liefelijker en beminnenswaardiger zeden, welke zoo min van eenigen regeringsvorm, als van eenige wetgeving afhangen. Ik volg mijnen Goddelijken Meester, het land doorreizende goeddoende, daar hij de hongerigen spijst, den dorstigen te drinken geeft, de vreemdelingen herbergt, de naakten kleedt, de zieken bezoekt, en gaat tot de genen, welke in de gevangenissen zijn, die de weezen spijst en laaft, de weduwen troost en ondersteunt, met één woord, zijn genoegen vindt in het algemeen wel te doen, de verkeerde twisten en oneenigheden te verdrijven van de aarde, en vrede en welvaart uit te storten over het gansche menschelijk geslacht.

Al wie met zulke deugdzame en zedelijke beginsels is doordrongen, is de beste ingezeten en burger van een land, hetwelk wij moeten doorwandelen, om te naderen tot Gods troon, waarin de nevelen van het verstand zullen verdwijnen, en wij de ware deugd in hare volmaaktheid zullen aanschouwen, en eenen regeringsvorm aantreffen, welke bestendig, liefelijk, en Goddelijk zijn zal.

J. H. VAN SWINDEN.

DE WARE WIJSHEID.

Men behoeft slechts den mensch met eenige aandacht te beschouwen, om overtuigd te zijn, dat hij met een bepaald oog-

merk op deeze waereld geplaatst is, en dat dit oogmerk alleen in het geluk, zo wel van het menschelijk geslacht in 't algemeen, als, zo veel mogelijk, van ieder' mensch in het bijzonder bestaat. En wanneer ik hier van geluk spreek, bedoel ik niet alleen dat geluk, het welk, om met den grooten Romeinschen wijsgeer en redenaar Cicero te spreeken, voor ieder als dan plaats heeft, „wanneer de mensch door niets gestoord wordt: wanneer geene vrees hem met angst vervult, geene droefheden hem knaagen, geene wellustige driften hem pijnigen; geene ijdele buitensporige dartelheden hem verwijfd maaken;" een geluk! dat door de kalmte van het gemoed, en de geruste genieting van het weinige dat den mensch onontbeerlijk is, voorzeker meer in de wooningen der armen of geringen, dan in vorstelijke paleizen gevonden wordt: even in de woestenijen van Amerika, als in de vruchtbaarste en aangenaamste oorden der waereld huisvest: — maar ik spreek voornaamlijk van het geluk der menschelijke maatschappij; van het welzijn der menschen in het algemeen beschouwd; van de naauwe betrekking, die 'er tusschen dat welzijn, en al wat tot de volmaaking zo wel van het hart als van het verstand, en van de lichaamlijke vermogens der menschen, verstrekken kan, plaats heeft: van al wat deezen nader tot de waare voortreffelijkheid van hunne natuur doet opklimmen: van al wat hunnen onderlingen omgang, en de waare gezelligheid bevordert, het leeven aangenaamer en gemaklijker maakt.

Daar nu de Voorzienigheid, om het oogmerk der schepping te bereiken, den mensch eene onverzaadelijke drift tot onderzoek ingeboezemd, en tevens zijn geluk afhanglijk gemaakt heeft van den invloed, dien alle de voorwerpen der Natuur, 't zij onmiddelijk, 't zij door eenen meer verwijderden, doch wezenlijken, en somtijds niet geringen, invloed, op hem hebben, en van de wijze waarop hij dezelven gebruikt, en zijne vermogens en driften bestiert: zal ook al wat tot eene naauwkeurige kennis zo wel van die voorwerpen, van hunne werking, van de vermogens en de driften der menschen, als van de middelen om geenen te volmaaken, en deezen regelmaatig te bestieren, dienen kan, de aandacht des menschen waardig zijn: het zal wijsheid, waare wijsheid zijn, zich op het ver-

krijgen van die kennis toe te leggen: en hij, die 'er het meest in gevorderd is, en zijne daden naar dezelve richt, zal voorzeeker het naast aan de volmaaktheid komen, den meest rechtmaatigen aanspraak op den naam van een wijs, van een volmaakt mensch hebben.

Indien men dan den waaren Wijzen, den volmaakten Mensch wilde afmaalen, zoude men niet kunnen zeggen? dat Hij, — die zijne verstandelijke vermogens zodanig gescherpt heeft, dat zij, den hoogsten trap van doorzicht bereikt hebbende, tot alle soort van navorschingen bekwaam zijn; — die zijne zintuigen, ieder in zijne soort, zodanig heeft ontwikkeld en volmaakt, dat zij alle de aandoeningen en denkbeelden, die zij immer verwekken kunnen, geregeld, juist, en naar waarheid, tot de ziel overbrengen; — die zijn lichaam en ledematen zodanige buigzaamheid, vlugheid, en behendigheid heeft doen verkrijgen, dat zij, niet alleen met naauwkeurigheid, maar ook met vaardigheid, sierlijk, en bevalliglijk, alle die beweegingen kunnen verrichten waar voor zij geschikt zijn, en alle die werken ten uitvoer brengen, die het verstand beseft of uitdenkt; zo dat beide de zelfstandigheden uit welke de Mensch bestaat, niet alleen ieder afzonderlijk, maar ook in haare onderlinge betrekking en wederkeerige werking beschouwd, volmaakt worden; — die zich eene juiste kennis van alle dingen heeft verworven, en niet alleen de onderlinge betrekkingen derzelven bevat en doorziet; maar de hebbelijkheid verkreegen heeft deeze ten spoedigsten, en als met één opslag van het oog, te onderkennen: — die behoorlijk onderscheidt wat iedere soort van voorwerpen tot het geluk, zo wel van hem zelven, als van zijnen evenmensch kan toebrengen: — die zijn verstand zodanig heeft geoeffend dat het in de bepaaling van het waare goed nimmer feilt; — die zijne driften, en gevolglijk zijnen wil, zodanig bestiert, dat zij altoos naar het waare goed streeven: — die niet alleen wel handelt, maar ook de beweegreedenen zijner daden uit de waare gronden ontleent, uit eene oprechte zucht om zijn eigen waar geluk, en dat van zijne meede menschen, te bevorderen, en dus, om, zo veel in zijn vermogen is, tot het oogmerk der Schepping meede te werken; — die het waar geluk niet

alleen uit het geen hier op aarde kan voorvallen waardeert, maar inzonderheid het toekomend en eeuwig leeven, waar voor hij geschikt is, voor oogen heeft; — die eindelijk eene zodanige hebbelijkheid van nauwkeurig te denken, van vaardiglijk uit te voeren, van wel te handelen, verkreegen heeft, dat zij hem eigen is geworden, en een weezenlijk gedeelte van zijnen inborst uitmaakt: — Zoude men, herhaal ik, niet kunnen zeggen? dat Hij, op wien alle deeze trekken toepaslijk zijn, die in dit tafereel zijne beeldtenis erkent, een volmaakt Mensch, een waare Wijze is.

Maar! indien men de weezenlijke kenmerken van den Wijzen, die wij als zo veele hoofdtrekken in onze schilderij geplaatst hebben, met opmerkzaamheid nagaat, zal het van zelfs blijken dat het juist zijn; — die werkzaamheid van den Wijzen om zijne verstandelijke vermogens te ontwikkelen, te scherpen, te volmaaken; — die geduurige zorg om alle de voorwerpen, met welken hij in eenige betrekking staat, na te vorschen, en eene naauwkeurige kennis van dezelven te bekomen: — die onvermoeide arbeid om zijne verkreegene kundigheeden tot nut der maatschappij te doen strekken; — die naauwe gezetheid om al wat zijn verstand beseft, al wat hem te doen staat, vaardiglijk en bevalliglijk werkstellig te maaken; — welke alle Weetenschappen, alle takken van fraaije Letteren, alle schoone Konsten doen gebooren worden: Weetenschappen en Konsten, waar van sommigen den mensch in de maatschappij onontbeerlijk zijn; anderen tot zijn behoud en waar geluk dienen; anderen hem tot sieraad verstrekken, en de voorwerpen zijn van een vermaak, dat en in zich zelfs geëorloofd is, en in zijne waare grondbeginselen en uitwerkingen beschouwd, in de daad een gedeelte van de rechtmatige beschaving der menschen uitmaakt, de vermogens die hun door het Opperweezen geschonken zijn nader ontwikkelt, en volmaakter doet worden: Weetenschappen en Konsten, die allen in haare beoeffenaaren eenen geest van onderzoek, van naauwkeurigheid, van werkzaamheid doen geboren worden, welke in alle de omstandigheden des leevens, in alle beroepen hoe ook genaamd, eenen, misschien wel is waar langzaamen, of zelfs ongevoeli

gen, doch voorzeeker grooten, en allerheilzaamsten invloed heeft

Daar dan de beöeffening der Weetenschappen, fraaije Letteren, en Konsten, zo wel in zich zelve, als in haare toepassing op zijn gedrag en zijne daden, de hoofdbeezigheid van den volmaakten Wijzen is, en hem door de wijsheid zelve voorgeschreeven wordt: — en daar alle menschen, zo veel in hun is, het voetspoor van onzen Wijzen behooren te betreeden: — moet ook die beöeffening voor allen, en dus voor de geheele maatschappij, als ten hoogsten nuttig en voordeelig beschouwd worden, zonder dat 'er uit dezelve, zo lang zij voor ieder binnen de behoorlijke paalen beperkt blijft, en op eene betaamelijke wijze geschiedt, immer eenig nadeel kan ontstaan.

W. E. DE PERPONCHER.

OVER DEN AART EN 'T WEEZEN VAN HET SCHOONE.

De Heer Marmontel, schrijver van het Artikel Beauté in het Supplement à l'Encyclopedie, geeft wel eenheid, verscheidenheid, regelmatigheid, goedheid, order, evenmatigheid, evenreedigheid, betrekkingen, gepastheid, samenstemming, als de hoofdkenmerken en elementen der schoonheid op, doch klaagt daarbij, dat men in dit alles, nog geen bijzonder kenmerk vindt, om het schoone van het goede te onderscheiden. Ten einde nu zulk een kenmerk op te spooren, merkt hij aan, dat een ieder, in de natuur en in de kunst schoonheid noemt, alles wat ons van dezelven een groot denkbeeld geeft en ze ons doet bewonderen; en dat men dus moet zoeken uit te vinden, aan welke hoedanigheeden deeze aandoeningen van bewondering en vermaak gehegt zijn. De Natuur en de Kunst, vervolgt hij, hebben drie wijzen of middelen om ons aan te doen, door de gedagte, door 't gevoel (sentiment), of door den

enkelen indruk op onze uitwendige zintuigen. Van daar het verstandlijk schoon, het zeedelijk schoon, en het zinlijk schoon. In alle drie nu zijn de onderscheidende hoedanigheeden, waar aan 't schoon kenbaar is, deeze volgenden; de kragt, of sterke inspanning van werking; de rijkdom, of vrugtbaarheid van middelen; en het verstand, of de wijze en nuttige manier om ze in 't werk te stellen. In het zeedelijke is 't, volgens deezen schrijver, de kragt, die aan het goede het kenmerk der schoonheid geeft. Neem deeze kragt, met haare gevolgen, de standvastigheid, de kloekmoedigheid, de grootmoedigheid, de verheevenheid van ziel, de moeilijke edelmoedige pooging weg, en 'er zal hier niets dan enkele goedheid overblijven. Geef daar en tegen deeze hoedanigheeden aan eene daad, die in haar zelve niet goed, ja zelfs kwaad is, en gij zult 'er des niet teegenstaande eene zekere schoonheid in vinden. De daad van Scaevola, 't gedrag van Caesar kunnen hier ten voorbeeld strekken. In de voortbrengselen van 't verstand is alles schoon, wat een hoogen trap van wijsheid, eene buitengemeene kragt van genie, eene diep doordringende overweeging aanduidt of vooronderstelt. Van daar de schoonheid eener wetgeeving, in dewelke diepe inzigten, wijze overleggingen, en eene verheevene kragt van geest doorstraalen; eenes geschiedverhaals, dat sterk doordagt en kragtig geschreeven is; eener weluitgevoerde ontwikkeling, ontleeding en ontknooping van eenig moeilijk vraagstuk, in de verheevener weetenschappen. Ten laatste in de werken der Welspreekendheid en der Dichtkunst, vinden wij daar de meeste schoonheeden, waar wij de grootheid en rijkdom van 't genie, zig in 't sterkste daglicht zien vertoonen.

In de voortbrengselen der Natuur bewonderen wij haare kragt in den Arend, haare rijkdom in de Paauw, haar verstand in den Mensch. Of liever daar bewonderen wij 't verstand, de wijsheid van haaren schepper, als zig vertoonende in de volmaakte overeenstemming zijner verrichtingen met zijne oogmerken, en in de keuze van juist gepaste middelen, ter bereiking van zijn doelwit.

Ten laatsten, in de schoonheid bij uitneemendheid, in 't Schouwtoneel van 't Heelal, zijn deeze drie voorwerpen onzer bewondering, kragt, rijkdom, wijsheid, in den hoogsten trap

samen vereenigd. En het daar uit spruitend denkbeeld eener oneindig magtige, oneindig wijze, oneindig vrugtbaare oorzaak, dat is van God, leidt ons tot het allerverheevenste denkbeeld van schoonheid op. Men ziet nu dat deeze schrijver weederom, met veelen der te vooren reeds aangehaalden, in zoo verre overeenkomt, als hij 't algemeene grondbeginsel van order, evenreedigheid, samenstemming, met een woord eenheid in de verscheidenheid, aanneemt. En indien hij vervolgens tot meer bijzondere denkbeelden overgaande, zig eenigzins verwijdert van 't geen sommigen, in leerstellige betoogen, waarin men alles tot enkelvoudige, algemeene grondbeginselen zoekt te brengen, liever wilden betragt zien; komt hij daar en teegen den kunstenaar, in de werkdaadige toepassing en uitvoering des te beeter te hulp, juist door dien hij meer bijzondere, en dus ook meer bepaalde denkbeelden opgeeft. De weg, dien hij den kunstenaar aanwijst, is, dat hij niet alleen order, evenreedigheid, samenstemming en alles wat de verscheidenheid tot eenheid brengt, in zijn werk moet doen doorstraalen, en zig ten dien einde de kennis en beoeffening deezer algemeene hoedanigheeden eigen maaken; maar dat hij 'er ook die blijken en kenmerken van kragt, rijkdom en verstand moet bijvoegen, die aan de schoonheid zijner werken de ziel en 't leeven zullen geeven.

Tot dusverre droegen wij meestendeels voor, zodanige leerstellige grondbeginselen, wier daadlijke toepassing, op de bijzonderheeden der uitvoering altoos moeilijk valt, zoo lang men daar in, door niets anders, geholpen wordt; of zoodanige werkdaadige grondbeginselen, die altoos nog eene wijde deur, voor onzeekerheeden en verschil, openlaaten. Maar zouden wij nu niet een algemeen werkdaadig grondbeginsel kunnen vinden, dat het voorbeeld, en wel een onbedrieglijk voorbeeld, bij de leerstellige grondbeginselen en voorschriften voegende, de toepassing derzelven, op de bijzonderheeden der uitvoering, even daar door gemaklijk maakte, en teevens, over de onzeekerheeden en verschillen, die de overige werkdaadige grondbeginsels onafgedaan laaten, beslissing deedt? — Zulk een grondbeginsel meen ik, op 't voetspoor van den Abt Batteux, te vinden in de nabootsing of navolging der Natuur, ten min-

sten zoo als ik die woorden o vat, en nu zal trøgten te ontvouwen; en het is uit dit› ‹ gpunt beschouwd, dat mij dit grondbegindsel meest bevalt.

Uit al het voorgaande hebben wij gezien, dat de kunstenaar zoekt te behaagen; dat hy een zeeker vermaak, zeekere aangenaame aandoeningen &c. zoekt te bezorgen; en er zijn ook verscheide middelen aan de hand gegeeven, met behulp derwelken hij zulks doen kan. Beschouw nu met aandagt de Natuur en haare voortbrengselen, en zeg mij, of 't niet ten allerklaarste blijkt, dat, onder haare verscheidene oogmerken, ook ditzelfde doelwit plaats vondt; en dat zij ook dezelfde middelen, ter bereiking van dat doelwit, in 't werk stelde? — Ja mijn Vriend! of ik zie niets in de natuur, of ik zie, dat zij, of om beeter te spreeken, dat haare Schepper gewild heeft, dat zijne voortbrengselen, cok reeds door 't uiterlijk voorkomen, behagen zouden; dat zij ons reeds, in den eersten opslag, zouden inneemen, vermaak aandoen, belang in ons verwekken, voor dat wij 'er iets meer dan de uiterlijke gedaante en houding, van kenden of ontwaar wierden; en dat zy ons dus, van 't allereerste oogenblik af aan, door eene onweerstaanbaare kragt van bekooring, aan zig, en vervolgens, bij opklimming, ook aan hem zouden verbinden. Hij wilde, dat zoo ras wij de oogen over zijne schepping zouden openen, eene aandoening van bewonderende vermaaklijke verrukking, de eerste indruk zijn zou, dien zij op ons zou doen. — En wat kan de kunstenaar als kunstenaar meer bedoelen? — Een onderscheid is 'er in de daad. De kunstenaar wil behagen aan zijn land, aan zijne tijdgenooten, aan 't nageslagt, voor zoo verre hij zig vleien kan, dat zijne werken, onder 't oog van een gedeelte deszelven, zullen komen. — Maar de Natuur? — Hoe veel ruimer haare kring! Aan 't geheele menschdom, aan alle eeuwen, aan alle volken, Barbaaren en beschaafden, eenvoudige en gespitste vernuften, aan allen wil zij behagen, en behaagt hun ook met de daad, en door dezelfde voortbrengselen. Hoe veel algemeener moeten derhalve haare regelen, hoe onfeilbaar zeeker haare middelen zijn? En van wie zal de kunstenaar beeter dan van haar leeren, wat hij doen moet, om het doelwit, dat hem met haar gemeen is, te bereiken?

Ook vloeit het natuurlijk voort uit alle de bijzonderheeden, welken wij, tot nog toe, belangende de oogmerken van den kunstenaar en de middelen, die hij tot derzelver bereiking moet gebruiken, bijgebragt hebben, dat de Natuur zijne beste leermeesteres zijn moet. De kunstenaar, hebben wij gezegd, moet onze vermoogens, met die juiste trap van inspanning weeten beezig te houden, die hunne werkzaamheid en uitoefening aangenaam maakt, door den loop, de opvolging der gewaarwordingen, aandoeningen, gedagten &c., noch te traag, noch te schielijk, maar altoos vrij, onbelemmerd, en gemaklijk te doen voortgaan. Maar om hier in wel te slaagen, moet hij eerst den aart, de vatbaarheid en 't juiste bereik van onze vermogens kennen. En hoe gebrekkig moet deeze kennis altoos bij hem zijn, daar hij alleen zig zelven en een klein gedeelte zijner meedemenschen beoeffenen, nagaan en raadpleegen kan; en 't hem daarenboven aan toereiklijke inzigten, in den inwendigen aart onzer natuur en vermogens, ontbreekt. De Natuur daarenteegen heeft hier, 't geheele menschdom geraadpleegt, of liever, 't juiste bereik der menschlijke vermogens was haar volkomen bekend, en 't is naar 't zelve dat zij haare voortbrengselen, in deezen opzigte, heeft ingericht.

Door eene juiste maat van meenigvuldige en verscheidene denkbeelden, betrekkingen, hoedanigheeden &c. zoo kunstig tot eenheeden gebragt, dat de bevatting deezer meenigvuldige verscheidenheid, daar door, gemaklijk worde, moet de kunstenaar die juist-gemaatigde beezighouding en uitoeffening onzer vermogens, die hij bedoelt, voortbrengen.

Maar even gebrekkelijk als hem de aart en 't bereik onzer vermoogens bekend is, even gebrekkig is, door een onmiddelijk en noodwendig gevolg, zijne kennis van de juiste maat van meenigvuldigheid, van verscheidenheid, en van eenheid, die 'er by elke geleegenheid, ter voldoening aan zijn oogmerk vereischt wordt; terwijl ook zijne kennis van de hoedaanigheeden en onderlinge betrekkingen der dingen, mitsgaders van de betrekkingen, waar in zij met onze vermoogens staan, even onvolkomen is. Hoe volmaakt daar en teegen, deeze kennis bij de Natuur, — bij haaren schepper; die zelf de oorzaak en maaker is van dit alles? — De kunstenaar moet bewust-

heeden van onze eige volmaaktheid in ons verwekken; hij moet ons nuttig zijn, teevens als hij zig aan ons veraangenaamt; hij moet ons en onze vermoogens tot hooger volmaaktheid opleiden, terwijl hij ons vermaak verschaft. Behoef ik te vraagen, wie deeze kunst beeter zal verstaan, dan de Natuur? wie ze bestendiger, volleediger, met beeter en zeekerer uitslag zal uitoeffenen? — De Kunstenaar eindelijk moet de ziel en 't leeven, aan zyne werken geeven, door 'er blyken, betooningen van kragt, van rijkdom, van verstand, en, 't geen hier mijnes bedunkens had moeten worden bijgevoegd, door 'er dat zagte en teedere, dat inneemende, 't welk de goedwilligheid en een gevoelig hart aankondigt, in te doen doorstraalen. Maar wie zal meer magt, meer rijkdom, meer wijsheid, meer teedere goedwilligheid, bezitten en betoonen, dan de Natuur, dan haare Schepper? — Beoeffen derhalven de voortbrengselen der Natuur, beschouw ze uit alle deeze oogpunten, zoek uit te vorschen hoedanig zij dezelven ingerigt heeft, om aan alle deeze oogmerken te voldoen, hoe zij ten dien einde is te werk gegaan, en tragt even eens te doen; tragt uwe voortbrengselen even eens in te rigten; tragt hun alle diezelfde hoedaanigheeden, datzelfde voorkoomen, diezelfde houding te geeven, die gij in de voortbrengselen der Natuur ontmoet. Doe gelijk de leerling van Raphaël, beoeffen de voortbrengselen der Natuur, als werken van de grootste kunstenares die ooit aanweezig was; tragt u haare manier eigen te maaken; tragt uwen smaak op haare werken te vormen, uw genie aan dezelven te ontsteeken, uwe verbeeldingskragt, uit dezelven, met eenen toereikenden voorraad van bijzondere denkbeelden en trekken te voorzien. Gaa dan, dus uitgerust, aan 't werk, en hou ook onder 't werken uw groot voorbeeld steeds in 't oog, opdat gij, door de gedurige vergelijking, de minste afwijking terstond ontwaaren moogt.

Dit is de waare nabootsing of navolging der Natuur, het eigentlijk gezegd copieeren van dit of dat bijzonder voortbrengsel, is 'er slegts 't eerste beginsel, 't geringste gedeelte, de eerste leerlingsoeffening van.

MR. M. TEMMINCK.

LOFREDE OP SCHEELE.

In de Provincie van Overijssel, niet verre van het Munstersche, ligt een klein gehucht, Welveld, of Weleveld, genaamd. Dit kleine vlek zag in den jare 1622, in de geboorte van Radboud Herman Scheele, het eerst het licht opgaan, wiens stralen zich welhaast niet alleen over de Provincie van Overijssel, maar over geheel Europa stonden te verspreiden.

Dit nederig Welveld was niet alleen zijne wieg, zijne bakermat, maar ook, bij meer gevorderde jaren, zijn lust, zijn welbehagen. Hier was het, dat hij vele van die zalige uren sleet, die alleen bekend zijn aan een gewisse, dat zichzelven niets te wijten heeft.

Het is naauwelijks noodig, te zeggen, dat hij hier geboren werd uit ouders, die eeuwen lang onder Overijssels ridderschap geteld werden, — aangezien hij zich nimmer iets op zijne geboorte liet voorstaan, en ook aan dezelve niets, maar alles aan zijne deugd en de liefde en achting zijner medeburgeren wilde verschuldigd zijn.

Alleen merk ik maar op, dat zijne ouders, — die niet, gelijk vele anderen, in het dwaze begrip stonden, dat een zoogenaamd edelman genoeg beantwoordt aan het geen de maatschappij regt heeft van hem te vorderen, indien hij slechts ervaren is in visschen en in jagen, — den jongen Scheele, om zijne ziel reeds in zijne eerste kindsheid ter deugd te vormen, te Groningen ter school bestelden.

Nog naauwelijks twaalf jaren oud bevond hij zich reeds op de Hoogeschool van Leyden, en op zijn achttiende jaar, een leeftijd waarop andere pas hunne letteroefeningen beginnen, had hij de zijne reeds ten einde gebragt. En, opdat men niet denke, dat hij die slechts ter loops, en om den naam te hebben van op eene Hoogeschool eenige jaren te hebben doorgebragt, was doorgeloopen, zoo zij het mij geoorloofd het ge-

tuigenis van den geleerden Jan Fredrik Gronovius, te dier tijd Hoogleeraar in de letter- en geschiedkunde aan de Hoogeschool van Leyden, bij te brengen.

„Onder andere jongelingen," (schrijft hij aan den vermaarden Salmasius.) „die zich thans alhier aan de Hoogeschool bevinden, is ook Rabolus Hermannus De Scheele een wonder van geleerdheid, en van zulk eene schranderheid en goed vernuft, dat ik onder al den Adel van Duitschland zijns gelijken nimmer gezien noch van gehoord heb."

Dan het was onzen Scheele niet genoeg, zich met al wat Rome of Grickenland immer in eenigen tak van wetenschappen groot of beroemd hebben voortgebragt, gemeenzaam gemaakt te hebben; het was hem niet genoeg, de geschiedenissen van zijn Vaderland en die van alle andere volken te hebben doorzocht, zoo hij niet ook de zeden en gewoonten der hedendaagsche beschaafde volkeren van Europa had leeren kennen, om zich langs dien weg op te leiden tot die kennis van menschen en zaken, die voor eenen Staatsman zoo onontbeerlijk is.

Te dien einde begaf hij zich eerst naar Frankrijk, en vervolgens naar Italië, te dier tijd de markt- en algemeene verzamelplaats van al wat in kennis, in geleerdheid en staatkunde uitmuntte. Hier hield hij zich niet op om die plaatsen te bezoeken, die aan de driften der jeugd helaas! maar al te veel voedsel bijzetten, of ten minste hun den kostelijken tijd, zonder eenig nut voor zichzelven of de maatschappij, doen slijten: maar alwaar de Bocharten, de Valesiussen, Rigaltiussen, Holsteniussen en andere groote mannen van dien tijd vergaderd waren, daar vond men den jongen Scheele. Doch inzonderheid verlustigde hij zich hier, gelijk hij nederhand dikwijls verhaald heeft, om die plaatsen en oorden te bezoeken en te bezigtigen, die hem het geheugenis van een' Lælius, van een' Curius, van een' Fabricius, of van een' Cato, weleer de roem van Romes burgeren, te binnen riepen. Het was hier, dat hij zich als door eene heimelijke kracht voelde aangespoord, om het voetspoor dier deugdzame mannen na te volgen, en om te eeniger tijd aan zijn Vaderland hetzelfde voorbeeld van ingetoogenheid, van matigheid, van braafheid, van standvastigheid, en zucht voor de vrijheid en het algemeen welzijn, te geven.

Van Rome vertrok hij naar Florence, te dier tijd het oog van gansch Italië, daar de groote Cosmus de Medicis al wat vermaardheid, al wat kunde, al wat, in één woord, uitmuntend schoon genaamd kon worden, sedert vele jaren aan zijn hof had bijeenverzameld. Is het wel te verwonderen, dat de jonge Scheele aan zulk een hof, daar geleerdheid, daar bekwaamheid en verstand op zulk eenen hoogen prijs stonden, met open armen ontvangen werd.

Dit bewoog hem, om aldaar bijna den tijd van drie jaren te vertoeven, en zich inmiddels als vrijwilliger onder de legerbenden van den hertog te laten opschrijven, met oogmerk, om de kennis der krijgskunde, aldaar verkregen, eens ten nutte van zijn Vaderland, nog in den oorlog tegen Spanje, aan te leggen.

Hier wist hij, door beleefdheid, leerzaamheid, gedienstigheid en vlijt, zich van aller harten, van den minsten bevelhebber af tot op den Hertog zelven, zoo meester te maken, en zich hunner aller achting in zulk eenen trap te verwerven, dat hij niet dan met de grootste moeite van hunne aanzoeken, om onder hun zijn verblijf voor altoos te vestigen, kon ontslagen worden. Geene beloften echter, geene aanbiedingen, hoe groot, hoe aanzienlijk ook, hem door den Vorst gedaan, om zich aan zijnen dienst te verbinden, waren in staat om zijn gemoed, hetgeen reeds brandde van verlangen om eens in vrijer lucht zijn Vaderland ten dienst te staan, immer aan het wankelen te brengen. Dus, na ruim vier jaren op zijne reizen te hebben doorgebragt, begaf hij zich, door den grooten Cosmus rijkelijk met geschenken overladen, omtrent den jare 1644, weder naar zijne moeder, en zijne vaderlijke erve, het nederig Welveld.

Hier gekomen was zijne eerste zorg, niet, om, door zich in te wikkelen in de gunst der Grooten, of van hem, die thans alles in de Republiek vermogt, eenig ambt of waardigheid te bekomen, maar, om zijne reeds verkregene kundigheden verder en verder te volmaken, en zich hierdoor in staat te stellen, om eens, wanneer hij hiertoe mogt geroepen worden, zijn Vaderland en Provincie van wezenlijk nut en dienst te kunnen zijn.

* * *

Het was onzen Scheele niet genoeg, het Gemeenebest met raad en daad van binnen te onderschragen, en de gebreken,

in deszelfs bestaan, door verwaarloozing en laffe toegevendheid van sommige Regenten, helaas! maar al te veel ingeslopen, te helpen verbeteren en uit den weg ruimen. Maar, daar hem niets zoo zeer ter harte ging, dan de eer zijns Vaderlands, ook voor het oog van geheel Europa, te verdedigen en te handhaven, zoo stelde hij zich nu ook weder openlijk in de bresse tegen het ondankbaar, en, over het geluk en de welvaart onzes koophandels, nijdig Engeland.

Te dien einde vervaardigde hij thans weder een traktaat of verhandeling, onder den titel van: „Oorzaken des Engelschen Oorlogs;" waarin hij met klem van redenen, en eene kracht van zeggen, hem maar alleen eigen, ten duidelijkste aantoonde, hoe het onregtvaardig Engeland, zonder eenig ongelijk van deze Republiek te hebben ontvangen, hetzelve, in den jare 1652, tot den oorlog had genoopt. Hoe zij het waren, die het eerst onze weerlooze schepen tegen alle regt waren aangevallen; en dat men daarentegen van onze zijde, ter liefde van den vrede, alles had opgeofferd, ja meer zelfs dan men billijker wijze van ons had mogen verwachten, om de vriendschap met hen te onderhouden; betuigende overzulks voor God en de menschen, dat het bloed, hetgeen in dezen krijg mogt worden vergoten, eens van hunne handen geëischt zou worden, en op hun hoofd zou nederkomen.

Na een verblijf van ruim vier jaren in 's Hage, keerde hij, verzeld met de wenschen en zegeningen van al wat eerlijk en deugdzaam in 's Hage was, naar zijne Provincie en geliefd Welveld terug.

Hier gekomen vond hij zijne Mederegenten in bevige twisten onder elkanderen verdeeld, voornamelijk ontstaan door hen, die, in den dood van den jongst overleden Stadhouder hun voornamen steunpilaar verloren hebbende, thans niets onbeproefd lieten, om hun waggelend gezag, ware het mogelijk, staande te houden. De brave Scheele aarzelde hier niet lang, wat partij in dezen te kiezen: de zaak der billijkheid, de zaak der Vrijheid, de zaak van het Vaderland was altijd de zijne. Deze met mond en pen, en, was het nood, ook met zijn bloed te verdedigen, was zijne eenige bedoeling.

Dit deed hij ook wederom met dit gelukkig gevolg voor

de Provincie van Overijssel, dat de aldaar gerezen geschillen, niet lang na zijne aankomst, door tusschenkomst der Bondgenooten, wierden afgedaan, ten voordeele en ten genoege van hen, die, gelijk onze Scheele, de ware belangen van het algemeen voor de hunnen hadden aangenomen.

Dan, daar hij uit deze dingen zelve, en uit de geschriften over dezelve te dier tijd gewisseld, en veel meer nog uit de heimelijke drijfveeren, die dezelve hadden doen geboren worden, had leeren kennen, dat nog vele Regenten en ingezetenen dezer landen zich gansch verkeerde begrippen vormden nopens den aard van onze vrijheid en regering, en dat andere, schoon beter onderrigt, enkel uit eigen belang en verfoeijelijke inzigten, die dwaze begrippen niet ongaarne koesterden, en voedsel verschaften: zoo begreep hij, zijnen Landslieden, en den Vaderlander in het algemeen, geen' beter' dienst te kunnen doen, dan door die verkeerde en valsche begrippen, te gelijk met de verraderlijke pogingen van hen, die, tegen hun beter weten aan, dezelve trachtten voort te planten, openlijk in geschrift te keer te gaan.

Hiertoe schreef hij zijn onwaardeerbaar werk, genaamd: Libertas publica (over de burgerlijke vrijheid). Een werk, in zulk een' krachtigen en sierlijken stijl geschreven, dat hij in eene school van Cicero of Demosthenes veeleer, dan in ons Vaderland, scheen opgevoed en onderwezen; of, om mij beter uit te drukken, een werk, waarin hij al het staatkundige, het krachtige, het bondige van eenen Tacitus en Polybius, met de welsprekendheid en zoetvloeijendheid van eenen Cicero, Salustius en Demosthenes, heeft weten te vereenigen; een werk eindelijk, om het met weinig woorden te zeggen, hetgeen door alle eeuwen heen, zoo lang er Republieken, zoo lang er vrije volkeren zijn zullen, waardig zal zijn gelezen te worden.

Hier toonde hij het uitmuntende eener Republiek boven die eener eenhoofdige Regering. Hier leerde hij, hoe door alle eeuwen heen, de deugd alleen Republieken, en de ondeugd Alleenheerschingen vormde. Hoe de Regering van EEN het werk van menschen is, maar die van VELEN de goedkeuring van het Opperwezen zelf wegdraagt. Hoe een Republiek onverwinnelijk en tegen alle overheersching veilig is, zoo lang

het bederf der zeden, zoo lang de weelde en pracht, met haren helschen stoet, niet binnen hare muren dringen. Met één woord, dat nimmer Republieken door Tirannen overwonnen wierden, maar altoos haar eigen Tirannen gemaakt hebben.

Maar, mijne Medeburgers! wat houde ik mij op, om, door mijne flaauwe verwen, u al het schoone van dit grootsche onderwerp af te schilderen? Mijn zwak penseel schiet hier veel te kort. —

Thans was de roem van den onvergelijkelijken Scheele zoo hoog gestegen, en hij had zich zulk eenen roem verworven, dat aller oogen, maar inzonderheid die van zijne Medeburgers, en van zulke Volksvertegenwoordigers, die thans door geen vreemden invloed bestierd werden, op de verdiensten van dezen hunnen Burger alleen staroogden; en ofschoon wel aan zijne zijde de liefde en hoogachting zijner Medeburgeren de eenige belooning was, die hij voor al zijne moeite en arbeid verlangde of begeerde, zij echter van hunnen kant begrepen, dat zoo veel bekwaamheid, dat zoo veel ijver voor de belangen van het Vaderland in het algemeen, en voor de Provincie Overijssel in het bijzonder, eene meer openbare goedkeuring en gepaste belooning verdienden.

Het was hierom, dat, wanneer kort na dien tijd, het Drostambt van IJsselmuiden, een der voornaamste bedieningen dier Provincie, was komen open te vallen, men hem, met algemeene stemmen, zonder dat hij deswege eenig het minste aanzoek had gedaan, tot dien aanzienlijken post bevorderde.

Reeds verbeeldden zich zijne burgers, waarover hij het bewind zoude voeren, onder vrolijk handgeklap hunnen Drost te zullen verwelkomen, en aan hun kroost den rechtschapen Burgervriend, den weldoener van het Vaderland en van Overijssel, te zullen vertoonen.

Dan, o wisselvalligheid van al het ondermaansche! o treffende slag voor Nederland! o onherstelbaar verlies voor Overijsselsch inwoners! Het behaagde der Voorzienigheid, die slechts in dezen man als van verre had willen toonen, wat Zij voor Nederland had kunnen, wat Zij had willen doen, zoo het zich door snoode ondankbaarheid zoo veel gunst niet had onwaardig gemaakt; het behaagde, zeg ik, der Voorzienigheid, hem, daar hij nu gereed stond om onder toejuiching van alle braven tot Drost van IJsselmuiden te worden ingehuldigd, op

het onvoorzienst in den bloei zijner jaren, door eene hevige koorts, op den 17 Junij des jaars 1662, uit dit leven weg te nemen, en zoo veel braafheid, zoo veel deugd, zoo veel arbeid en moeite, ten algemeenen nutte aangewend, zoo veel belangelooze ijver en liefde voor de eer van God en Vaderland, niet met eene verwelkbare, niet met eene burgerkroon, maar met eene kroon van eeuwig blinkend licht te vergelden, en hem te bewaren voor het aanschouwen dier rampen, zoo dikwerf door hem voorzien, zoo dikwerf voorspeld, en, eindelijk, tien jaren na dezen, in den jare 1672, den Lande overkomen.

Zijn dood dompelde geheel Nederland, inzonderheid gansch Overijssel, in diepen rouw; in hunne verwachting, helaas! zoo deerlijk te leur gesteld, en beroofd van eenen volksvriend, van een hoofd, wiens weêrga de Provincie van Overijssel tot dus verre nog niet aanschouwd had.

Ik zal, ten slot, en om aan al hetgeen ik met betrekking tot den onvergelijkelijken Scheele tot hier toe gezegd heb, te meer kracht bij te zetten, nog het getuignis bijbrengen van een' man, uit wiens mond niet alleen de Vorsten van het naburig Duitschland, maar ook van Italië en Frankrijk, gewoon waren wijsheid te komen hooren, en die overzulks best over ongemeene verdiensten oordeel vellen kon, ik meen den beroemden Joannes Georgius Grævius. Deze man spreekt van hem in eene zijner voorredenen voor zijne verzameling van Romeinsche Oudheden, in dezer voege:

„Wat Scheele betreft, daaromtrent merk ik nog maar alleen dit aan, hetgeen men dikwerf van mij gehoord heeft, dat ik nimmer in mijn leven grooter man gekend heb. Zoo groot eene verhevenheid van ziel, zulk eene beproefde deugd, zulk eene kennis van, en eerbied voor God en Godsdienst, zoo veel ijver voor de belangen van Vaderland en Burgerij, zoo veel verstand, zoo uitgestrekte geleerdheid, zoo veel kracht, zoo veel sierlijkheid en bondigheid van zeggen liepen alle in zoo eenen hoogen trap in hem te zamen, dat, ofschoon hij zonder ophouden in de zaken van het Gemeenebest bezig was, men zou gezegd hebben, dat hij zijn gansche leven afzonderlijk aan ieder dier opgenoemde hoedanigheden had ten koste gelegd."

20. **W. Bilderdyk,** De ziekte der Geleerden.
21—22. **S. Stijl,** Opkomst en bloei der Nederlanden.
23. Vrouwe **K. W. Bilderdyk,** Poëzy.
24. **J. Cats,** Ouderdom, Buytenleven en Hofgedachten, op Sorghvliet. Eerste en Tweede deel.
25 en 9. **C. Huygens,** Korenbloemen. Nederlandsche Gedichten. Eerste en Tweede deel.
26—27. **W. Bilderdyk,** Navonkeling. Twee deelen.
28—29. **W. Bilderdyk,** Rotsgalmen. Twee deelen.
30. **P. Langendyk,** Don Quichot, Papirius, en De Wiskunstenaars. Drie Blyspelen.
31. **Bloemlezing** uit de werken van Nederlandsche Dichters der Negentiende Eeuw. Eerste deel.
32. **J. van Effen,** (Bloemlezing uit den Spectator van) Tweede deel.
33. **J. van Vondel's** Joseph in Dothan. Treurspel.
34. **A. Loosjes, Pz.,** Al de Dramatische werken. Eerste deel. Frank van Borselen en Jacoba van Beijeren.
35—38. **W. Bilderdyk,** Mengelingen. Vier deelen.
39. **J. Cats,** Ouderdom, Buytenleven, enz. Derde deel.
40. **J. van Vondel's** Gysbrecht van Aemstel. Treurspel.
41. **P. Langendyk,** Xantippe. Blyspel.
42. **W. Bilderdyk,** De Muis- en Kikvorschkrijg.
43. **A. Loosjes, Pz.,** Al de Dramatische werken. Tweede deel. Charlotte van Bourbon.
44. **W. Bilderdyk,** Willem van Holland. Treurspel.
45—46. **J. Cats,** Tachtig-jarige bedenckingen.
47. **W. Bilderdyk,** Cinna, Treurspel.
48. **W. Bilderdyk,** Kormak. Treurspel.
49. **J. van Vondel,** Palamedes of vermoorde Onnoozelheit, Treurspel.
50. **J. van Vondel,** Joseph in Egypten. Treurspel.
51. Vrouwe **K. W. Bilderdyk,** Elfriede. Treurspel.
52. **Bloemlezing** uit de werken van Nederlandsche Dichters der Negentiende Eeuw. Tweede deel.
53. **J. van Effen,** (Bloemlezing uit den Spectator van) Derde deel.
54—55. **Vlaamsche Poëzy.** Bloemlezing uit de werken der Zuid-Nederlandsche Dichters van onzen tijd.

56—57. **A. Loosjes, Pz.,** Al de Dramatische Werken. Derde deel. Huig de Groot en Maria van Reigersbergen.

58. **J. Cats,** 's Werelts begin, midden, eynde, beslooten in den trouringh, met den proefsteen van denselven. Eerste deel.

59—60. **O. Z. van H** Nederlandsch Gedicht.

61—62. **G. A. Bred** een levensbericht van den eningen door A. C. Oudemans,

63. **Bloemlezing u** Dichters der Negentiende Eeu

64—67. **W. Bilder** deelen.

68. **P. Langendijk** Blyspel.

69. **J. Cats,** 's We looten in den trouringh, enz.

70—71. **J. Bellam** deel.

72. **J. Luyken's D** J. van Vloten.

73. **D. R. Kamph** een Inleiding over het Leven e J. van Vloten.

74—77. **W. Bilde** .

78. **J. Revius' Le** chten. Heruitgegeven en bes

79—80. **C. Huijg** che Gedichten. Derde en Vier

81. **O. Z. van Ha** pel.

82. **Bloemlezing** e Dichters der Negentiende E

83—84. **J. Stalpe** n de uitgelezen Dichten. Met l . J. van Vloten. Twee deelen.

85—86. **E. Wolff-** en Verzen. Naar tijdsorde gerar van Vloten.

87. **J. Vollenhov** m) Vooraf gegaan van een lever . L. Lesturgeon.

88 en 6. **Hubert**

—90. **E. Wolff-Bekker,** Losse n Brieven, verzameld en toegelicht door Dr. J. van Vloten.

201418_032
veer004loe01
Bloemlezing uit de werken van Nederlandsche prozaschrijvers van den nieuweren tijd. Deel 1